

anadolum
e K a m p ü s
ve

anadolu mobil

dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

(ekampus.anadolu.edu.tr)

(mobil.anadolu.edu.tr)

ekampus.anadolu.edu.tr

Takvim

Duyurular

Ders
Kitabı (PDF)

Epub

Html5

Mobi
Kitap

Sesli Kitap

Canlı Ders

Video

Ünite
Özeti

Sesli Özet

Sorularla
Öğrenelim

Alıştırma

Çözümlü
Sorular

Deneme
Sınavı

Tartışma
Forumu

Çıkmış Sınav
Soruları

Sınav Giriş
Bilgisi

Sınav
Sonuçları

Öğrenci
Toplulukları

AOS DESTEK
AÇIKÖĞRETİM DESTEK SİSTEMİ

Açıköğretim Sistemi ile ilgili
merak ettiğiniz her şey AOS Destek Sisteminde...

- Kolay Soru Sorma ve Soru-Yanıt Takibi
- Sıkça Sorulan Sorular ve Yanıtları
- Canlı Destek (Hafta İçi Her Gün)
- Telefonla Destek

aosdestek.anadolu.edu.tr

AOS DESTEK Sistemi İletişim ve Çözüm Masası

0850 200 46 10

www.anadolu.edu.tr

/AOFAnadolum

/Anadolu_Univ

instagram.com/anadoluuniv

Bölüm 1

Temel Kavramlar

öğrenme çıktıları	1. Önemli Kavramlar 1. Bilgi, enformasyon ve veri kavramlarını ayırt edebilme	2. Bilgi İşleme Modeli ve Bilgi İşleme Süreçleri 2. Bilgi işleme süreci ve aşamalarını örneklerle tanımlama
	3. Bilgisayarların Bileşenleri 3. Bilgisayarları oluşturan bileşenleri sıralayabilme	4. Bilgi İşleme ve Teknoloji 4. Bilgi işleme sürecinde teknolojinin oynadığı rolü açıklayabilme
	5. Sosyal Hayatta Teknoloji 5. Teknolojinin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini tanımlayabilme	

Öğrenme çıktıları

Bölüm içinde hangi bilgi, beceri ve yeterlikleri kazanacağınızı ifade eder.

Bölüm Özeti

Bölümün kısa özetini gösterir.

Sözlük

Bölüm içinde geçen önemli kavramlardan oluşan sözlük ünite sonunda paylaşılır.

Karekod

Bölüm içinde verilen karekodlar, mobil cihazlarınız aracılığıyla sizi ek kaynaklara, videolara veya web adreslerine ulaştırır.

Tanım

Bölüm içinde geçen önemli kavramların tanımları verilir.

Dikkat

Konuya ilişkin önemli uyarıları gösterir.

Neler Öğrendik ve Yanıt Anahtarı
Bölüm içeriğine ilişkin 10 adet çoktan seçmeli soru ve cevapları paylaşılır.

Öğrenme Çıktısı Tablosu

Araştır/İlişkilendir/Anlat-Paylaş

İlgili konuların altında cevaplayacağınız soruları, okuyabileceğiniz ek kaynakları ve konuyla ilgili yapabileceğiniz ekstra etkinlikleri gösterir.

Yaşamlı İlişkilendir

Bölümün içeriğine uygun paylaşılan yaşama dair gerçek kesitler veya örnekleri gösterir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Bölüm içeriği ile ilişkili araştırmaların ve bilimsel çalışmaları gösterir.

Web’de Telif Hakları ve Etik

Editörler

Doç.Dr. İrem ERDEM AYDIN
Doç.Dr. Gökhan GÜNEYSU

Yazarlar

BÖLÜM 1, 2, 3 Dr.Öğr.Üyesi Cansu TOPAL

BÖLÜM 4, 5, 6 Dr.Öğr.Üyesi İrfan SÜRAL

BÖLÜM 7, 8 Serhat KOÇ

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3654

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2482

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2017 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

Öğretim Tasarımcısı

Doç.Dr. İrem Erdem Aydın

Grafik Tasarım ve Kapak Düzeni

Prof.Dr. Halit Turgay Ünal

Grafikerler

Ayşegül Dibek

Gülşah Karabulut

Hilal Özcan

Dizgi ve Yayına Hazırlama

Handan Bağ

Süreyya Çelik

Gözde Soysever

Murat Tambova

Yasin Özkır

WEB'DE TELİF HAKLARI VE ETİK

E-ISBN

978-975-06-3196-2

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Üniversitesi'ne aittir.

ESKİŞEHİR, Ocak 2019

3142-0-0-0-2002-V01

İçindekiler

BÖLÜM 1

Bilgi Toplumunda Telif Hakkı

Giriş	3
Bilgi Toplumu	3
Bilgi Toplumu Ekonomisi	5
Endüstri 4.0	6
Dijitalleşme Süreci ve Eser	9
Teknoloji ve Hukuk	10
İnternet ile Gelen Yeni İş Modelleri	11
Bilgi Toplumunda Fikri Hakların Önemi ...	12
Avrupa Birliği'nde Bilgi Toplumu ve	
Telif Haklarına Dair Düzenleme	13
Web'de Telif Haklarının Toplumsal	
Etkileri	14
Bilgi Toplumunda Fikri Hakların	
Korunması	14
Telif Haklarının İhlali ve Yaptırımların	
Kapsamı	15
Telif Hukukunda Eksen Kayması	15
Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan	
Hukuk Sistemlerinde Koruma	16

BÖLÜM 2

Web'de Telif Haklarına İlişkin Temel Kavramlar ve Mevzuat

Giriş	27
İnternetin Kavramları	27
Netiket (Netiquette)	27
Multimedya Eser	28
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (Fsek)	
ve Yayımcılık Kavramları	28
Fikri Mülkiyet	28
Telif Hakkı	29
Yayımcılık Kavramları	31
Basın Yayımcısı	32
Basın Ürünü	32
Elektronik (Dijital) Yayımcılık	32
Teknik Kavramlar	33
Bilgisayar Programı	33
Yazılım/Program Ayrımı	33
Arayüz	33
Araışlerlik	33
Telif Haklarını Düzenleyen Uluslar	
Arası ve Ulusal Mevzuat	34
Uluslararası Düzenlemeler	34
Sözleşmeler	34
Bern Sözleşmesi	35
TRIPs Sözleşmesi	36
WIPO İnternet Sözleşmeleri	36
Çoklu Sözleşmelerle Ortaya	
Çıkan Temel İlkeler	37
Ulusal Mevzuat	39
Cumhuriyet Dönemi	40
Gümrük Birliği'nden Önceki Dönem ..	40
Gümrük Birliği'nden Sonra	40

BÖLÜM 3

Web'de Fikri Mülkiyet

creative commons

Giriş	49
Eser ve Eser Olmanın Şartları	49
Bilgisayar Programları	50
Veri Tabanları	51
Dijitalleşen Eser ve İnternet	51
Eser Sahibinin Hakları	51
Manevi Haklar	52
Mali Haklar	54
Veri Yükleme (Upload) ve İndirme (Download) Fiillerinin Hukuki Durumu	60
Bağlantılı (Komşu) Hak Sahibinin Hakları	60
Fonogram Yapımcıları	62
Yayın Kuruluşları	63
Film Yapımcıları	63
Ortak Hükümler	64
Telif Hakları İhlali ve Bu İhlallerin Önlenmesi	64
Erişim Engellemeleri	67

BÖLÜM 5

Web Tasarımcılığının Mesleki Sorumluluklar

Giriş	105
Web Tasarım Sürecinde Uyulması Gereken Kural ve İlkeler	105
Web Tasarım Ortamını Anlamak	105
Birden Çok Ekran Çözünürlüğü İçin Tasarım	108
Sitenin Görünümünü Hazırlamak	111
Birleştirilmiş Site Tasarımı Oluşturmak	112
Kullanıcı İçin Tasarım	113
Ticari Bir Meslek Olarak Web Tasarımı	115
Web Tasarımında Meslek Sırrının Korunması	116
Web Tasarım Jargonu	116
Web Üzerinde Yayın Paylaşımı	118
İnternet Reklamcılığı	118
Görüntüleme Başına Ödeme	120
Tıklama Başına Ödeme	120
Dezavantajlı Gruplar İçin Web Tasarımı	121
Erişilebilirlik İçin Tasarım	122
Web Erişilebilirlik Girişimi	124

BÖLÜM 4

Web Tasarım Standartları

Giriş	75
Web Tasarım Standartlarının Gelişimi	75
Web Standartları Neden Kullanılmalı?	76
Modern Web Tarayıcıları ve Standartları	78
Ulusal ve Uluslararası Standartlar	83
Web Standartlarının Özellikleri ve Geliştirilmesi	84
Web Standartlarının Geleceği	87
Marka ve Patent Hukuku	89
Marka Nedir?	89
Patent Nedir?	90
Web Sitelerine Hukuksal Koruma	91
Web Tasarımında Tescil ve Markalaştırma	92
Alan Adı ve Tescili	92
Telif Hakkı Uyarısı	94

BÖLÜM 6

Web Tasarımı Telif Haklarında Güncel Gelişmeler

Giriş	133
Web Tasarım Bileşenlerinin Tarihsel Gelişimi	133
Html' in Doğuşu	133
Tarayıcılar ile Grafiksel Dönüşüm	134
Css ve Standartların Yayılması	137
Html ve Web Tasarımın Geleceği	139
Telif Hakları Gelişimi	140
Telif Haklarının Özellikleri	144
Web Sitelerinde Telif Hakları	144
Telif Haklarında Güncel Gelişmeler	146
Açık Lisanslama	147
Yaratıcı Beraberlikler	148
Genel Kamu Lisansı	150
Apache Lisansı	151
Mıt Lisansı	151

BÖLÜM 7

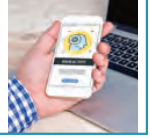
Lisanslama ve Sözleşmeler

Giriş	159
Fikri Mülkiyetle İlgili Lisanslama Stratejileri	159
Kullanıcı Verilerinin Korunması	165
Kişisel Verilerin Önemi ve	
Korunması/Saklanması	165
Tck'da Durum	166
Verilerin Silinmemesi Suçu	166
Web'de Kullanıcı Hakları	167
İnternette Kullanıcı Hakları Neler	
Olabilir?	167
Unutulma Hakkı	167
Türkiye'de Unutulma Hakkı	168
Anonim Kalma Hakkı	169
Kullanıcı Hakları Açısından: Sonuç	170
Bilişim Sistemlerindeki Suçlar ve	
Suçlular	171
Dijital Delil	171

BÖLÜM 8

Dijital Hakların Yönetimi

Giriş	179
Web Sitesi Sahipliği ve Yönetimi	179
Alan Adlarının (Domain Names)	
Tanımı ve Yönetimi	180
Alan Adlarında Tahkim Usulü ve	
ICANN	183
Alan Adlarının Marka Olarak	
Kullanılması	185
Marka Tescili ve Korunması	186
Markanın Koruma Kapsamı Nedir?	187
Marka Hangi Ülkelerde Korunur?	187
Marka Korumasından Yararlanacak	
Kişiler Kimlerdir?	187
Marka Başvurusu Nasıl Yapılır ve	
Başvuru Şartları Nelerdir?	187
Tescilin Marka Sahibine Sağladığı	
Haklar Nelerdir?	187
Markanın Koruma Süresi Ne	
Kadardır?	187
Marka Hakkı Ne Zaman Sona Erer? ..	188
Marka Sahibinin Hakları Nelerdir?	188
İnternet Söjelerinin Sorumlulukları	
ve Erişim Engellemeler	188
Fikri Mülkiyetin Yönetilmesi ve	
Korunması	191
Telif Hakları Hukuku'nun Temel	
Prensip ve Özellikleri	191
Sosyal Medya Siteleri Açısından	
FSEK ve Kullanıcılar	192
Kullanıcı Kaynaklı İçeriğin Telif	
Hakları Hukuku Boyutuyla	
Nitelenirilmesi	193
Sayısal/Dijital Hak Yönetimi (Digital	
Rights Management = DRM) Nedir?	194
ISBN, ISSN, DOI	197
Veritabanı Yönetimi ve Korunması	199
Türk Ceza Kanunu'nda Veritabanlarına	
Karşı Suçlarla İlgili Hususlar	203

Sevgili öğrenciler,

Nerede toplum varsa orada hukuk vardır. Hukuk, içinde yaşanılan toplumun sorunlarını çözme ihtiyacını karşılamak amacıyla. Ancak toplumlar statik varlıklar değildir. Zaman içinde toplumsal değişikliklerin gözlenmesi kaçınılmazdır. Aynı şekilde, farklı mekânlardaki toplumların da birbirlerinden farklılaşan ihtiyaçları söz konusu olabilmektedir. İşte, hukuk sistemleri bu değişen ihtiyaçlara tepki vermek durumundadır. Bu tepki verme zorunluluğunun en iyi hissedildiği alanlardan birisi de bilişim dünyasıdır. İnternet kullanımının yaygınlaşması, eserlerin dijitalleşmesi ve bunlarla yakından ilgili teknolojik değişikliklerin hayatlarımıza giderek artan oranda etkide bulunması pratik zorunluluklar yaratmıştır. Daha önceki zamanlarda Hukuk'a yabancı kavramlar, fiiller, suçlar ve korumaya muhtaç haklar bu dünya sayesinde hayatımıza girmiştir ve giderek de artan bir şekilde günlük hayatımızda rol oynamaktadır.

Bu etki azalmayacak, giderek daha da artacaktır. Bu da daha fazla sayıda hukuki ilişki, hukuki problem anlamına gelmektedir. Elinizdeki kitap, işte bu görece yeni problemleri alanlara ilişkin bir çalışmadır. Web üzerinde etkileşime

giren insanların, ne gibi tehlikelerle yüz yüze olduğunu, ne gibi menfaatlerinin risk altında bulunduğunu ve bu hakların nasıl bir hukuksal korumaya kavuşturulduğu bu kitabın önemli konularından bir tanesidir. Alanında uzman akademisyenler ve uygulamacılar tarafından titizlikle hazırlanmış ünitelerde, yalnızca şekli anlamda hukuk ile ilgilenilmemiştir. Etkileşimin kendiliğinden doğan etik ve sosyal kuralları da incelemeye tabi tutulmuştur. Bu yaklaşım konunun spontane doğası ile uyumlu bir tercihtir. Web etkileşimlerinin hukuki anlamda henüz kurallaşmamış ancak bir görgü kuralı haline gelmiş kuralları da vardır. Bu kitap sadece öğrencilerine bu dünyayı tanıtmak amacıyla ötesinde, uygulamacılara da bir fikir vermeyi amaçlamaktadır. Kitabın Editörleri olarak, Web'de Telif Haklarının neler olduğu ve nasıl korunacağı, web tasarımının telif hakları bağlamında nasıl ele alınacağı konularında bilgi ve deneyimlerini bu kitap aracılığı ile bizlerle paylaşan ünite yazarı olan meslektaşlarımıza ve kitabın siz okurlarımıza ulaşmasında emeği geçen başta dizgi çalışanları olmak üzere tüm Anadolu Üniversitesi çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler

Doç.Dr. İrem ERDEM AYDIN

Doç.Dr. Gökhan GÜNEYSU

Bölüm 1

Bilgi Toplumunda Telif Hakkı

öğrenme çıktıları

1

Bilgi Toplumu

- 1 Bilgi toplumu ve teknoloji arasındaki bağı kurabilme

3

Bilgi Toplumunda Fikri Hakların Önemi

- 3 Bilgi toplumunda fikri hakların önemini açıklayabilme

2

Dijitalleşme Süreci ve Eser

- 2 Dijitalleşmenin ve internetin topluma etkilerini açıklayarak teknolojinin hukuk ile ilişkisini kurabilme

4

Telif Haklarının İhlali ve Yaptırımların Kapsamı

- 4 Telif haklar ihlallerine uygulanan yaptırımların nedenini ifade edebilme

Anahtar Sözcükler: • Dijitalleşmenin Etkileri • Bilgi Toplumu Tanımı • Fikri Hakların Geleceği • Yaptırımların Temeli

GİRİŞ

Bilgi toplumunda telif hakları konusu asıl olarak fikri mülkiyet hukukunun teorik temellerine dayanır. Bu nedenle bu bölümde bilgi toplumu ile ilgili açıklamalara yer verildikten sonra dijitalleşme sürecinin eser kavramına olan etkisi, teknoloji ve hukuk arasındaki ilişki bilişim teknolojileri ile birlikte nasıl değiştiği ele alınacaktır. Bilgi toplumunun tanımı yapılırken ister istemez gelişmekte olan teknolojinin getirdiği endüstri 4.0 dönemi de incelenecek, sonrasında da telif haklarının dijital süreçte topluma ve buna bağlı olarak kullanıcı davranışlarına etkileri değerlendirilecektir. Bilgi toplumunda ideal fikri hak koruması nasıl olmalıdır ve telif haklarının geleceği için neler söylenebilir, ihlallere öngörülen yaptırımlar ihlaller için gerekli tedbir alındı demek için acaba yeterli midir sorularına da yine bu bölümde kısaca değinilecektir.

BİLGİ TOPLUMU

Bilgi toplumu, bilgi teknolojilerinin damga vurduğu toplum olarak tanımlanır. İlkel toplumdan tarım toplumuna oradan sanayi toplumuna evrilen toplum yapısının 21. yüzyılda bilgi toplumuna dönüştüğü düşünülmektedir. Bu düşüncenin temelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan hayatında, dolayısıyla toplumda kapladığı yer yatmaktadır. Bilgi toplumu, dijital devrim (sayısal devrim, mikro elektronik, üçüncü sanayi/endüstri devrimi diye de bilinir) adı verilen süreçle birlikte başlamıştır. Bilgi paylaşımının ve bilgiye erişim hızının artması, bilginin uluslararası ağlarda dolaşımının kolaylaşması, tüm dünya üzerindeki toplumları etkilemiş, onları aynı iletişim ağı ile birbirine bağlamıştır. Yaklaşık otuz beş yıl önce başlayan bu gelişmeler sadece sanayi devrimini sona erdirmemiş aynı zamanda yeni bir toplum düzeninin kurulmasını sağlamış, sanayi toplumunun yerini bilgi toplumunun alması sonucunu doğurmuştur. Tarihte yaşanmış olan bu dönüm noktası sınıfsal yapıyı da etkilemiş, beyaz yakalılarının devrini başlatmıştır.

✓ Bilgi toplumuna evrilme sürecinde önce insanları yerleşik düzene bağlayan tarım toplumuna geçiş yaşanmıştır. Sonrasında da kitle üretiminin, eğitimin, tüketimin önem kazandığı sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır.

✓ Bilgi toplumu toplumsal refahın, bilginin, nitelikli insan sermayesinin önem kazandığı toplumdur.

Tanımdan yola çıkarsak, günümüz toplumunun bilgi toplumuna dönüşümünün kabulü için, bilgi teknolojilerinin topluma damga vurup vurmadığını incelemek gerekir. Dolayısıyla, eğer maddi sermayenin yerini zihinsel sermaye almış ve insanın zihinsel faaliyetleri üretim, yönetim ve toplumun yapısını değiştirmişse bilgi toplumundan bahsedebiliriz. Bilgi teknolojilerinin üretim, iş yaşamı ve gündelik hayat başta olmak üzere toplumun her alanını etkilemesi, bilgi teknolojileriyle çalışanların sayısının artması, üretimin ağırlıklı olarak zihinsel sermayeye bağlı şekilde yapılmaya başlanması Amerika'da ya da Avrupa'da bulunan gelişmiş ülkeler için tamamlanmış aşamalardır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bilgi toplumunu yaşayışı ise daha çok bilginin popülist bir yaklaşımla, o da sınırlı olarak eğlence sektöründe, kullanılması şeklinde olmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkede, ekonomik, sosyal ve kültürel kurumlara, üretim ve yönetim birimlerine bilgi teknolojilerini entegre etme süreçleri hızla tamamlanmalı ve bilginin üretimdeki yeri arttırılmalıdır. Aksi takdirde gelişmekte olan ülkeler için bilgi üretimi minimum seviyede kalmaya devam edeceğinden bu ülkelerde bilgi toplumundan çok, "*bilgi paylaşım toplumu*"ndan bahsetmek daha doğru olacaktır.

İnternetin yaygın kullanımıyla birlikte gündelik hayata dair aktüel bilgi ve habere dijital medya, kitap, dergi ve basın gibi farklı bir çok kanal yoluyla paylaşılması ve bunlara erişim imkanı bilgi toplumunun özünü oluşturmaktadır. Kullanıcılar artık güncel olayları, basın-yayın ürünü niteliğinde olmayan, redaktör denetiminden geçmeden ilk ağızdan öğrenmelerine imkan tanıyan forum siteleri, haber ve benzeri portallar, kişisel bloglar ya da twitter, facebook vb. sosyal medya sitelerinden takip etmeye başlamışlardır. *Bilginin özgürleşmesi* olarak nitelenen bu süreç internetin hem bilgi, sanat, kültür ve eğlence açısından hem kaynak hem diğer kaynakların interaktif olarak buluşabildiği sanal bir ortam, hem de paylaşım ve erişim noktası olması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, toplumda manipülasyonlara etken olma riskini taşıdığı gibi küresel aydınlanmayı, özellikle eğitimde olmak üzere diğer alanlarda fırsat eşitliğini, sosyal gelişimi sağlayan, böylece sosyal dengeleri yeniden şekillendiren avantajları da beraberinde getirir.

Sanayi toplumu ve bilgi toplumunu kullandıkları teknolojinin özellikleri, sosyo-ekonomik yapı ve değerler bakımından farkları aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo 1.1 Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumu Karşılaştırılması

	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Yenilikçi teknoloji		
• Öz	• Buhar makinesi (güç)	• Bilgisayar (bellek, hesaplama, kontrol)
• Temel fonksiyon	• Fiziksel emeğin ikamesi	• Zihinsel emeğin ikamesi
• Üretim gücü	• Maddi üretim gücü (Kişi başına sermaye artışı)	• Bilgi üretme gücü (optimum hareket, seçim kapasitesinde artış)
Sosyo-ekonomik yapı		
• Ürünler	• Faydalı mallar ve hizmetler	• İletişimsel bilgi, teknoloji, bilimsel bilgi
• Üretim merkezi	• Modern fabrika (makine, ekipman)	• Bilgi kullanımı (bilgi ağları, veri bankaları)
• Piyasa	• Yeni dünya, koloniler, tüketici satınalma gücü	• Bilimsel bilgi sınırlarının, bilgi alanının genişlemesi
• Öncü endüstriler	• İmalat sanayileri (makine sanayi, kimya sanayi)	• Entellektüel endüstriler (iletişimsel bilgi ve bilimsel bilgi endüstrileri)
• Endüstriyel yapı	• Birincil, ikincil ve üçüncül endüstriler	• Sanayi yapısı matrisi (birincil, ikincil, üçüncül, dördüncül endüstri sistemleri)
• Ekonomik yapı	• Meta ekonomisi (iş bölümü, üretim ve tüketimin ayrılması)	• Sinerjik ekonomi (birlikte üretim ve kullanımda paylaşım)
• Sosyo-ekonomik ilke	• Fiyat ilkesi (arz-talebin dengesi)	• Amaç ilkesi (sinerjik ileri besleme prensibi)
• Sosyo-ekonomik özne	• Şirket (özel şirket, kamu şirketi, üçüncü sektör)	• Gönüllü topluluklar (yerel ve bilgi toplulukları)
• Sosyo-ekonomik sistem	• Sermayenin özel mülkiyeti, serbest rekabet, kar maksimizasyonu	• Altyapı, sinerji prensibi, toplumsal yararın önemi
• Toplum biçimi	• Sınıflı toplum (merkezi güç, sınıfları kontrol)	• Fonsiyonel toplum (çok merkez, fonksiyon, otonomi)
• Ulusal hedef	• Gayri safi ulusal refah	• Gayri safi ulusal tatmin
• Hükümet biçimi	• Parlamenter demokrasi	• Katılımcı demokrasi
• Sosyal değişim itici gücü	• İşçi hareketleri, grevler	• Sivil hareketler ve sorunlar
• Toplumsal problemler	• İşsizlik, savaş, faşizm	• Gelecek şokları, terör, kişisel dokunulmazlığın ihlali
• En ileri aşama	• Yüksek kitlevi tüketim	• Yüksek kitlevi bilgi yaratılması
Değerler		
• Değer standartları	• Maddi değerler (psikolojik ihtiyaçların tatmini)	• Zaman değeri (hedefe yönelik başarı ihtiyaçlarının tatmini)
• Etik standartlar	• Temel insan hakları, insancılık	• Öz disiplin, toplumsal katılım
• Zamanın ruhu	• Rönesans (bireyin özgürleşmesi)	• Globalizm (insan ve dopanın sembiyozu-ortak yaşayışı)

Kaynak: Masuda, (1990)

Bilgi Toplumu Ekonomisi

Bilgi toplumunun tanımını yapılırken çeşitli çıkarımlar yapılmış ve sorular sorulmuştur. Acaba bilgi toplumu aynı zamanda bilgili toplum mudur? Varlığı ve varlığının devamı için özellikle çok bilgiye veya bu bilgiyi üretmeye ihtiyaç duyan toplum mudur? Bugüne kadar ki toplum yapılarında da toplumun işlevini yerine getirmesi için aynı şekilde bilgi ve bilginin paylaşımı yer almıyor muydu? Bu sorulara verilecek yanıtlar bizi bilgi toplumuyla değişen ekonomik yapıya götürmektedir. Zira bilgi toplumu kendi ekonomik sistemini oluşturmuş, “bilgi” üç boyutlu olarak ekonominin içinde yer almıştır: ürün olarak bilgi (veri), üretim faktörü olarak bilgi ve rekabet faktörü olarak bilgi. Tüketilen içerik ürün olarak yer alan bilgidir. Bilgi, kültürel taşıyıcı olmuş, toplumun sanayi toplumundan evrilmesini sağlayarak, onun entellektüel ve ekonomik dönüşümünü sağlamıştır. Ürün olarak bilgi, her mekanda üretilebilir olması, hızlı ve ucuz bir şekilde tüm dünyaya dağıtılabilmesi nedeniyle fiziki ürünleri baskılamaktadır. Bilgi, bu üç boyutuyla bilgi toplumunun yapısında ve ilerleyişinde belirleyici; büyümesinde ve refahında merkez element olarak önemli bir role sahiptir. Ayrıca, ürünlerin formlarının korunmasını, hizmet ve verinin iktisadi olarak pazarlanmasını, ticaretinin yapılmasını, sosyal sorumlulukların yerine getirilmesini ve her bir bireyin toplumdaki rolünün güçlenmesini desteklemektedir (Beyersdorff,2000).

✓ Sanayii toplumu, ekonomiyi kıt kaynakların kullanımı ve dağıtımı ile ilgili bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Bugün ise bilgi ulaşılması zor ya da kıt bir kaynak olmadığı için bu tanımın geçerliğini yitirdiği söylenebilir.

Bilginin bu şekilde üretim ve tüketim aracı olması kontrol, hakimiyet ve yönetim açısından da değerini arttırmıştır. Meslek sahiplerinin %50'sinin bilgi merkezli işlerde çalışanların ortaya çıkan gelirin gayri safi milli hasılanın yarıdan fazlasına denk gelmesi bu artışın nedenini açıklamaktadır. Telekomünikasyon alanındaki şirket devralma ve birleşmelerinin hacminin 2013 yılında 448 mil-

yar dolara yükseldiği, Microsoft'un Nokia'yı 5,4 milyar avroya satın aldığı düşünülürse bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomiye katkısı daha net fark edilecektir.

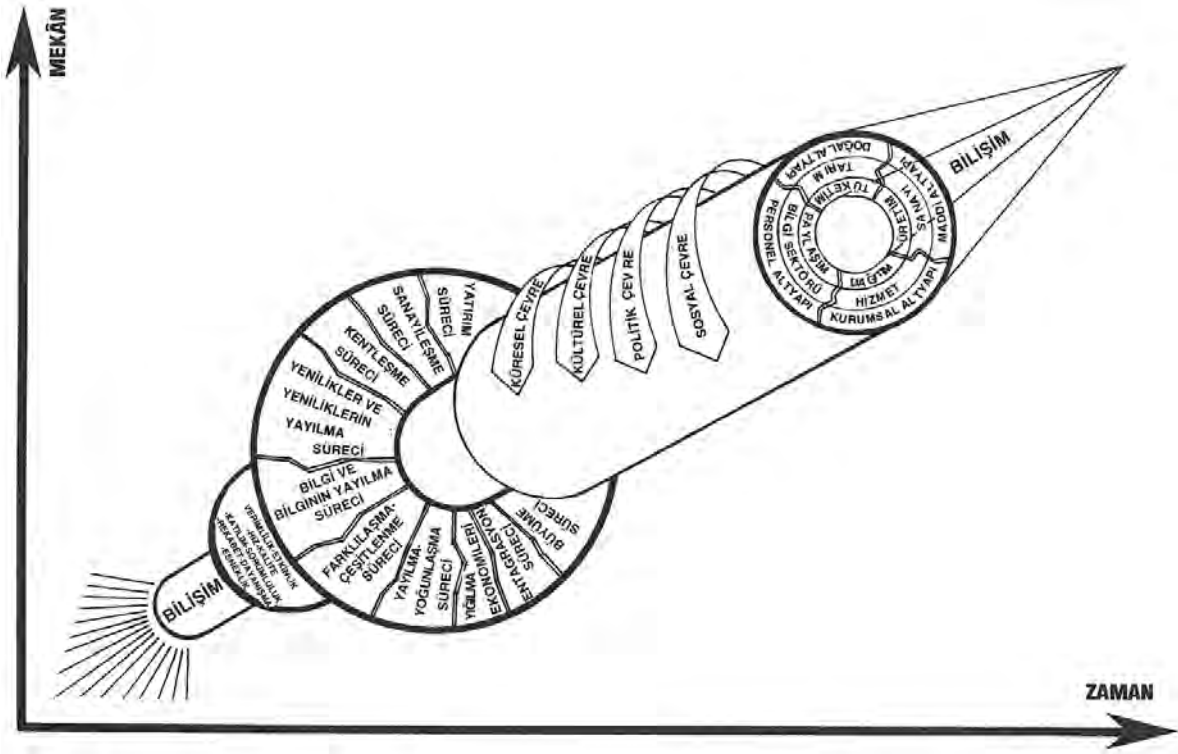
Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşmak için <http://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/informations-und-kommunikationstechnik-wie-sich-der-markt-wandelt/8790484.html> adresinden yararlanabilirsiniz.

Türkiye'de 2009 yılının ilk çeyreğinde telekom ve mobil sektöründe 257 kayıtlı işletme vardı ve bu işletmelerin yıllık net satış gelirleri 20 milyon TL civarındaydı. Bu rakamlar 2017 yılının ilk çeyreğinde 785 işletmeye ve yıllık net satış gelirleri ise yaklaşık 32 milyon TL'ye çıkmıştır. Yedi yılda gelirlerde %50'nin üzerinde gerçekleşen bu artış sektörün gelişime ne kadar açık olduğunu ve potansiyelini ortaya koymaktadır.

Bilgi toplumuna dayalı ekonomi hiç şüphesiz ki sadece telekom ve mobil sektörleriyle sınırlı değildir. Günümüzde film sektöründen beyaz eşya sektörüne neredeyse bütün ticari alanların, kısaca dijitalleşme sürecine dahil olabilen her sektörün, bilgi toplumuna dayalı ekonominin içinde değerlendirilebileceği söylenebilir. 2016 rakamlarına göre Türkiye'de 29,92 milyon internet kullanıcısı e-ticaret sitelerinden alışveriş yapmıştır. Türkiye'deki e-ticaretin hacmi 30,8 milyar TL'ye ulaşmıştır ve bu rakam bize kişi başı yıllık 1.029 TL harcama yapıldığını göstermektedir. Dünya genelindeki rakamlara bakıldığında 1,61 milyar kullanıcı online kanallar üzerinden alışveriş yapmış ve e-ticaret 1,915 trilyon dolarlık ciroya ulaşmıştır. Bu cirodan kişi başına düşen miktar 1.189 dolardır.

Bu konudaki araştırmaya ulaşmak için <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/rakamlarla-2017-turkiye-e-ticaret-istatistikleri/sayfasından> yararlanabilirsiniz.

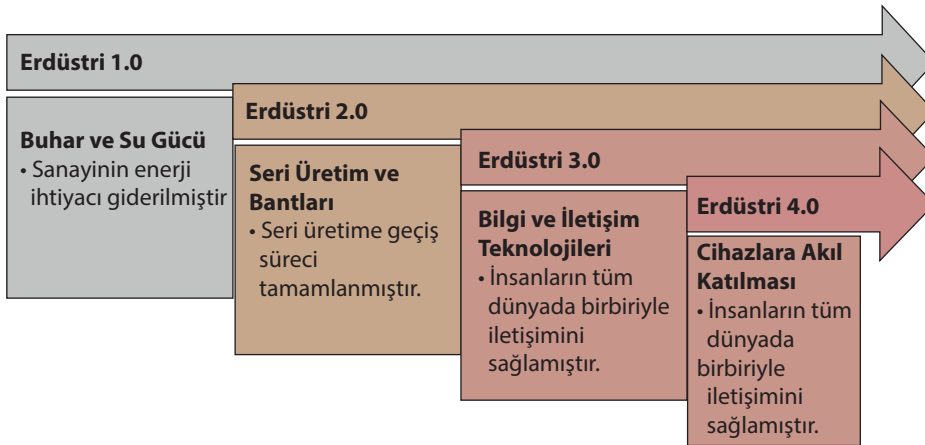

Şekil 1.1 Bilgi Toplumunda Entegre Gelişme: "Bilgi Toplumunda Ekonomik Gelişim Füzesi" Şeması

Kaynak: Erkan, (1997)

Endüstri 4.0

Toplumların yeniden tanımlanmasında, üretimde kullanılan araçlar önem taşır. Sanayi toplumunda toprağın yerini alan sermaye, ekonomide dönüşümü sağlamış, hammaddenin işlenmesini sağlayan makineler ve hammaddenin elde edilmesini sağlayan sermaye bu dönüşümün belirleyici unsurunu oluşturmuştur. Sermayenin halen devam eden serüveni günümüze ulaşana kadar dört tane sanayi devrimine tanık olmuştur:

Şekil 1.2 Dört Büyük Sanayi Devrimi

- ✓ Endüstri 4.0 terimi ilk olarak 2011 yılında Hannover Fuarında kullanıldı. Ekim 2012 yılında ise Robert Bosch GmbH ve Keggarmann çalışma grubu oluşturularak hazırladıkları dördüncü sanayi devrimi dosyasını Alman Federal Hükümetine sundular.

Buharı ve suyun gücünün sanayiye katılması birinci devrim olarak adlandırılmıştır (endüstri 1.0). Bunu seri üretimin başlaması ve seri üretim bantlarının endüstriye entegrasyonu (endüstri 2.0), dijitalleşme süreci ile birlikte bilgi teknolojilerinin sanayide kullanımı (endüstri 3.0) süreçlerinin her biri ayrı bir devrim olarak nitelendirilmiştir.

Devrimlerin kronolojik sırası toplumun, ilkel toplumundan sanayi toplumuna gelişimini etkilemiştir. Fakat endüstri 4.0 henüz toplumu dönüştürmediği için yeni bir toplum yapısı oluşmamıştır. Dolayısıyla hala bilgi toplumu dönemi devam etmektedir.

Endüstri 4.0 ile kastedilen, endüstride üretimin ve taşıma zincirinin sanal ve reel süreçlerin birarada kullanılarak, artan dijitalleşmeye dayalı olarak birbirine bağlı ve birbiriyle iletişim halinde ve otomatize bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin sayesinde yaşanan bu devrim iş dünyasının fiziki, organizasyonel ve zamansal olarak iş modellerinin alışılmış yapısını değiştirmekte; diğer bazı işletme modellerini ise ortadan kaldırmaktadır. Amazon'un, Mechanical Turk adında ayrı bir internet sitesiyle kitle kaynak kullanımını (Crowdsourcing) imkanı sağlaması bu tarz bir değişime örnek oluşturur.

Şekil 1.3

Kaynak: <http://www.ufuktarhan.com/> adresinden alınmıştır.

- ✓ Mechanical Turk, Futurist Ufuk Tarhan tarafından, Amazon'un hala insanlar tarafından yapılması daha efektif olan dijital işleri yaptırmak isteyenlerle, yapabilecekleri buluştuğu bir "online işgücü pazar yeri" (online işçi pazarı) olarak tanımlanmıştır.

Sanayide yaşanmaya devam eden gelişmeler sektörel bazda sınırlı bir yapısal değişimle yetinmeyecek, çalışma süreçlerinde uzman olma niteliği gibi faktörlere de etki edecektir. Nitekim daha şimdiden, uzak-tan eğitim ya da flipped clasroom gibi yeni eğitim modellerinin giderek yaygınlaşması, çalışanın iş ile özel yaşamı arasındaki çizginin kaybolması, iş yerinde bulunma kavramının yerini erişilebilir olma kavramının alması gibi güncel tartışmaların varlığı endüstri 4.0 devriminin etkilerini göstermektedir.

Endüstri 4.0, insan ihtiyacının tamamen sıfırlandığı bir iş modelini öngörmez. Dijital algılayıcılar ile donatılmış modüler sistemlerin mekaniğe entegre edildiği akıllı bir mekanizma oluşturmayı hedefler. Endüstri 3.0'ın teknolojisine sahip nesnelerin, cihazların birbirleriyle ve insanlarla iletişim içinde olması ve bu sayede merkezi olmayan kararların verilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu sayede endüstri 3.0 devrimine ait bilgi teknolojilerinin kabiliyetleri artırılarak akıllı ev, akıllı fabrika gibi akıllı cihazlarla donatılmış nesneler yaratılacaktır. Otomobil sektöründe bu konuda öncülük eden firmalar bizim farklı sektörlerden tanıdıklarımız: Google, Apple ve Tesla. Mercedes, BMW, Volvo gibi otomobil sektörünün ünlü markaları ise son zamanlarda geliştirilmiş sürücüsüz, akıllı araba teknolojisini geriden takip etmektedirler.

✓ Endüstri 4.0 insana üretimde aktif bir rol vermiştir. 4. Sanayi Devriminde insan, sistemleri denetleme ve problemleri yaratıcı bir şekilde çözme açısından hala aktiftir.

Yaşamla İlişkilendir

Endüstri 4.0'ı kendi dinamiklerimize göre yorumlamalıyız

Tofaş 2018 yılında kuruluşunun 50. yılını kutluyor. 1972 yılında yıllık 20 bin araç üretim kapasitesine sahip Tofaş Bursa Fabrikası, bugün günde 1.500 araç, yani yaklaşık dakika bir araç üretiyor. Yedi farklı markaya üretim yapan Tofaş Bursa Fabrikası; Fiat'ın güvenlik, verimlilik, kalite, insan gelişimini dikkate alarak puanlama yaptığı WCM (Dünya Klasında Üretim) metodolojisinde dünyadaki tüm FCA fabrikaları içerisinde 'Altın Seviye'ye ulaşan ilk üç otomobil fabrikadan birisi.

Üretimde 10 bin kişi çalışıyor. Bu rakam neredeyse küçük bir kasaba nüfusuna eş. Buna ek olarak, 2007 yılından bu yana robotlar da üretim sürecine dahil edilmiş durumda. Bugün üretimde 853 robot çalışıyor. Gövde hattında üretimin neredeyse tamamı robotlarla gerçekleştiriliyor. İşin olumlu tarafı ise robotların devreye girmesi ile isdiham sayısının düşmemiş, tam tersine işgücü verimliliğinin artmış olması. Nitekim 1994 yılında 200 bin aracı 10 bin kişiyle üreten fabrika, bugün 400 bin aracı 10 bin kişiyle üretiyor.

Bursa Fabrikası'nı birlikte gezdiğimiz Tofaş CEO'su Cengiz Erol, "2016 yılında Türkiye'nin en çok üretim yapan fabrikası olduk"

diyor ve ekliyor; "FCA (Fiat Chrysler Automobiles) dünyasında da yani Amerika ve Avrupa'da da tüm fabrikalar içinde, 2016 yılında bandından en çok aracın otomobilin çıktığı fabrika Tofaş oldu. Bu yıl da Türkiye'de en çok üretim yapan otomotiv fabrikası olma iddiamızı devam ettireceğiz. Geçen yıl 383 bin 400 adet otomobil ürettik; bu yıl da 385 bin adedin üzerinde bir üretimimiz olacak."

"Dijitalleşme ihtiyaç ve yetenek doğrultusunda şekillenmeli"

Cengiz Erol, Endüstri 4.0'ın ihtiyaçlar ve yetenekler doğrultusunda yorumlanması gerektiğini söylüyor ve kendi süreçlerini şöyle anlatıyor: "Dijitalleşme yolunda adımlarımız ya da Endüstri 4.0 uygulamalarımız olmasaydı bantlarımızdan günde 1.500 araba çıkamazdı. Aslında bizim ve herkesin Endüstri 4.0 konusunda kendine ait bir yorumunun olması gerekiyor. Endüstri 4.0'ı kendi yorumumuzla değerlendirmek istiyoruz. Dijitalleşme çok değerli ancak tek unsur olmadığını söyleyebiliriz. Yaptığınız basit otomasyonlarla aslında ergonomide, hızda önemli yollar kat edebilirsiniz. Yeni endüstri çağında işimizi gören, katma değer getiren konuları seçmek önemli."

Tofaş'ın dijitalleşme sürecinde önem verdiği projelerden biri Co-bot (Collaborative Robot). Bu proje kapsamında robotlar insanlarla birlikte çalışıyor. Eğer bir çalışan robota dokunursa ya da eliyle iterse, robot duruyor ya da kenara çekiliyor. Araçlar için ise 'Connectivity' (Bağlanabilirlik) projesi üzerinde çalışmalar yapılıyor. Bu proje ile, araç kendi ürettiği bilgileri, bir bakı-

ma kendi tedavisi için kullanıyor; sürücüyü ya da servise aktarabiliyor. Örneğin lastiğin patladığı bilgisi birkaç saat önce telefonunuza gelebiliyor.

Kaynak: Didem ERYAR ÜNLÜ YAKIN PLAN
didem.eryar@dunya.com

<https://www.dunya.com/kose-yazisi/endustri-40i-kendi-dinamiklerimize-gore-yorumlamaliyiz/392668>

Tüm bu adımların içinde “yapay zeka” olarak adlandırılan bir teknoloji yatmaktadır. Yapay zeka endüstri 3.0 devrimini endüstri 4.0'dan ayıran unsurdur. Yapay zeka üzerine deneysel çalışmaların yıllardır devam ettiği bilinmektedir. Fakat son yıllarda bu alanda elde edilen başarılar dijitalleşmenin ardından gelen sensörler sayesinde dijital algılamının sağlaması sürecinin de tamamlandığını ve yapay zekanın insanı taklit etmekten daha ileriye taşındığını ve kendi kendine öğrenme kabiliyetini kazandığını göstermektedir.

Öğrenme Çıktısı

1 Bilgi toplumu ve teknoloji arasındaki bağı kurabilme

Araştır 1

Endüstri 4.0 yaşanan gelişmelere rağmen neden bilgi toplumu yapısının devam etmektedir?

İlişkilendir

Endüstri 4.0 yapısının hangi prensiplere dayandığını düşünün.

Anlat/Paylaş

Endüstri 4.0'ın topluma yansıyan avantajlarının neler olduğunu tartışın.

DİJİTALLEŞME SÜRECİ VE ESER

Dijitalleştirme, analog formatta bulunan verilerin saklama, kaydetme, aktarma, işleme vb. amaçlarla sayısal, dijital formata dönüştürülmesidir. Formatın bu şekilde değiştirilmesiyle veri dijital ortam ile uyumlu hale gelir ve elektronik cihazlar tarafından okunabilir hale gelir. Dijitalleşme teknolojide bugün ulaştığımız noktanın başlangıç sürecidir. Günümüzde gelişmiş ülkeler açısından artık bu sürecin tamamlanmış olduğu söylenebilir. Artık deneysel çalışmalar, analog formatın dijital dönüşürülmesinden çok dijitalleşen cihazların birbiriyle irtibatı ve sensörlerin ortam bilgisini bu cihazlara iletimi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bilgi çağı, bilginin dijitalleşerek internette paylaşılması süreçleriyle oluşmuştur. Dijitalleştirme, veriye erişim imkanlarını arttırarak hayatımızı

kolaylaştırdığı açıktır. Dijitalleşmeyle birlikte eser internet ortamında daha kolay ve hızlı bir şekilde çoğaltılabilir, aktarılabilir ve paylaşılabilir olmuştur. Bu durum, fikri hak ihlallerini öngörülemez ve teknik olarak önlenemez şekilde arttırmıştır. Fakat dijitalleşirken eserin niteliği ve içeriği herhangi bir şekilde değişime uğramaz.

✓ Kasete kayıtlı parçaların mp3 formatına dönüştürülmesi birer işleme değil, sadece (dijitalleştirerek) çoğaltma işlemidir (İşleme kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için Ünite 3, İşleme Hakkı konusunu inceleyebilirsiniz).

Dijitalleşmeden önce kopyalama süreci eser için bir tehlike arz etmemektedir çünkü eserin orijinalinden elde edilen kopyalar orijinalinin yerini tutma-

diğından kopyaların kullanımı eser sahibinin haklarının ihlali açısından risk taşımamaktaydı. Fakat düşük maliyetlerle, orjinalinin yerini alabilecek kalitede kopyalar elde edilebilen kopyalama tekniklerinin geliştirilmiş olması ve bu kopyaların çevrimiçi ve çevirim dışı ortamlarda hızlı bir şekilde, niteliğini koruyarak dağıtımının mümkün hale gelmesi, hatta offline kaydetmeye ve saklamaya gerek kalmaksızın, online olarak, YouTube ya da Puhu Tv vb. platformlardan ya da bulut teknolojileri sayesinde Dropbox, Google Drive vb. hizmet sağlayıcılardan erişim imkanının bulunması artık eser sahibinin haklarının hem offline hem de online şekilde tehlikede olmasını sağlamaktadır. Her geçen gün bu tekniklerin değiştiği ve yeni tekniklerin geliştirildiği düşünüldüğünde dijitalleşmeyle birlikte oluşan fiili durum güncel olarak takip edilmeli ve gözlenmelidir.

Teknoloji ve Hukuk

Hukuk kendine dijital dünyada bir çizgi belirlerken analog dünyaya ait düzen ve kuralları kendisine referans olarak almıştır. Fakat hukukun bu yeni düzene tamamen uyum sağladığını ya da süreci tamamladığını söyleyebilmek imkansızdır. Daha doğrusu teknik ve teknoloji geliştikçe bu süreç devam edecektir ve hiç bitmeyecek olan gelişime hukuk da değişerek ve adapte olarak uyum sağlamalıdır.

Son zamanlarda yapılan bir çok kanun değişikliğinin altında yatan temel neden yeni medya modellerinin meydana getirdiği hak ihlallerini önlemektir. Buna en iyi örnek FSEK'e 3.3.2001 tarihinde 4630 sayılı değişiklik kanunuyla getirilen FSEK ek madde 4'teki "uyar-kaldır" sistemidir. Servis sağlayıcıların ve içerik sağlayıcıların eser sahiplerinin haklarının ihlalleriyle ilgili sorumluluklarını belirleyen düzenlemeyle internette ihlal oluşturan içerikler linklerin engellenmesi yöntemiyle kaldırılmak istenmiştir.

✓ Etiğin koruyucusu olarak hukuk önem kazanmaktadır. Etiğin teknolojiye hakiyeti ancak hukuk ile mümkündür.

Teknolojik gelişmeler internetin kullanımıyla ilgili sadece önlemlerin alınmasına neden olmamış, ayrıca eser sahibine yeni haklar tanınmasını da sağlamıştır. Bunun, hem uluslararası hukuk hem AB hukuku hem de ulusal hukukta yansımalarını görebiliriz. Özellikle eserin umuma iletimine ve erişiminin sağlanmasına yönelik hakların getirilmesi, çoğaltma

hakkının tanımının yeni teknik gelişmelere uygun olarak yeniden yapılması hukukun eser sahibinin haklarının dijital alanda da etkin bir şekilde korunması için verilen uğraşların bir sonucudur.

dikkat

Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi Avrupa Birliği'nde Bilgi Toplumu ve Telif Haklarına Dair Düzenleme başlığında verilmiştir.

Fakat her yeni dönemin kendine ait hukuki sorunları beraberinde getirdiği unutulmamalıdır. Hukuk kendini Endüstri 3.0'a hazırlarken Endüstri 4.0 daha karmaşık problemleri hazırlamaktadır. 3D yazılımlarla artık sadece küçük objelerin değil mimari eser sayılabilecek bir köprünün dahi yapılabiliyor olması, yapay zeka ile donatılmış robotların hayatımıza dahil olması, sürücüsüz arabaların gelecek on yıl içinde hepimizin hayatına girecek olması bu problemlerden sadece bazılarıdır.

✓ Aralarında Tesla'nın kurucusu Elon Musk ve Google'ın satın aldığı yapay zeka şirketi DeepMind'in kurucusu Mustafa Süleyman'ın da olduğu 26 ülkeden 116 uzmanın imzaladığı mektup ile yapay zekaya karşı BM'yi uyardı. Bilim insanları BM'den öldürme yeteneği olan robotların geliştirilmesinin ve kullanılmasının yasaklanmasını talep etti. Haber için <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/uzmanlardan-bmye-katil-robot-uyarisi,MQAtnGDSXU6r0utyLdRMxA/6juVknGIB0CbrMX7PJ5xBA> adresine ulaşabilirsiniz.

Görüldüğü üzere hukuk yeni sistemler, yeni düzenlemelerle kendini geliştirmekte ve yeni teknik ve teknolojilere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Fakat bu arada teknoloji de gelişmeye devam etmekte ve hukuk her geçen gün yeni bir sorun ile karşılaşmakta ve çözüm getirmeye çalışmaktadır. Burada telif hakları açısından dikkat edilmesi gereken, eser sahibinin hakları ve kişinin fikri yaratım alanı ile kültürün engelsizce yayılmasının sağlanması ve bireyin bilgi alma ve ifade özgürlüğü arasındaki dengeyi sağlanmasıdır. Bu dengeyi bilgi teknolojileri alanında yeni ürünlerin geliştirilmesi, bunun teşviği ve yaygınlaştırılması ile yakından ilgilidir.

Yaşamla İlişkilendir

Teknoloji, Etik ve Hukuk

Davut Demirhan, 11 Mart 2016

Bu yazıda amacımız biyoteknolojideki ve genel olarak teknolojideki gelişmeler sonucu ortaya çıkan etik bazı sorunların çözümü konusunda hukukun rolünün ne olması gerektiğini tartışmak. Hukuk etik değerlerin korunması işlevine sahip midir? Teknoloji hukuka tabi kılınp hukuk tarafından sınırlandırılmalı mıdır? Hukukun teknolojiye galip gelmesinin faydaları nelerdir ve günümüz için bu mümkün mü? Yazı boyunca bu ve benzeri sorulara cevaplar arayacağız.

Hukuk Etik İlişkisi

Ahlak ve hukuk kuralları arasında belirli bir ayrım olduğu doğrudur ancak bu iki alan birbirlerinden tamamen bağımsız da değildir. Bazı hallerde hukuk ve ahlak arasında konu birliği olabilir. Örneğin adam öldürme hem hukuk hem de ahlak tarafından yasaklanır, eşlerin birbirlerine olan sadakati de hem hukuki hem de ahlaki bir yükümlülüktür. [1] Ceza kanunlarının büyük bölümü ahlaki kuralları içerir. [2] Kanımızca ahlak ve hukuk kuralları arasında konu birliği bulunduğu bu gibi durumlarda hukuk kurallarının bir tür "etik olmayan eylemleri yasaklama görevi" olduğundan söz edilebilir.

Bazı etik kuralların hukuk kurallarıyla da korunması bunların toplum hayatı için büyük önem taşımalarından kaynaklanmaktadır. Hu-

kuk tarafından korunan ahlak kurallarının aynı zamanda büyük ölçüde evrensel ahlak kuralları olduğu görülür. Bu kurallar topluma ve kültüre bağlı olarak pek değişiklik göstermez. Bu evrensel ahlak kuralları maddi hukuk kuralları ve etik kurallarının kesiştiği alanlardır.

Teknolojinin Dayattığı Etik

Teknolojinin içinde yaşadığımız dönemin belirleyici unsuru olduğu aşikardır. Hayatın hemen her alanını teknoloji, Ellul'un daha kapsayıcı bir terim tercihi sonucu kullandığı tabirle "teknik", belirlemekte ve teknik de verimlilik esasına göre çalışmaktadır. [3] Her şeyin en verimli şekilde nasıl yapılacağı, teknik tarafından tespit edilmekte ve hayatın her alanında tekniğin gereklerine boyun eğilmektedir. Ellul tekniği olabilecek en geniş anlamında kullanır ve yalnızca teknoloji dendiğinde akla gelen klasik mühendislik konularını değil, şirketlerin organizasyonundan ekonomik planlara kadar her şeyi teknik kapsamında ele alır. Şimdi vereceğimiz küçük örnekle daha çok, teknolojinin biyoloji konusunda hukuku belirlemede nasıl tek söz sahibi haline gelmekte olduğunu göstermeye çalışacağız.

Kaynak: <http://her-an.org/2016/03/teknoloji-etik-ve-hukuk/>

İnternet ile Gelen Yeni İş Modelleri

Dijitalleşme hukuka uyum sağlama sürecine yönelik bir çok yeni yükümlülükler getirmiştir. Bu yeni sorumluluklar kuşkusuz mevcut ekonomik yapıyı ve hali hazırdaki sektörleri de etkileyecektir. Kullanıcının yeni alışkanlıkları sektörlerin de kendilerini yenilemelerini, yeni iş modelleri geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Gelişmelerle birlikte değişen kullanıcı alışkanlıklarına ve teknolojiye paralel olarak kendini reklamlarla finanse eden, kullanıcının davranışıyla beslenen fakat ona artı ödeme külfeti getirmeyen yasal işletme modelleri oluşmuştur. Bu durum interaktif ve online ortamda kendini tehdit altında hisseden gelenekselleşmiş sektör için elbette ki risklidir.

Hukukun teknolojiye uyum sağlamasında gözetilen amaç olması gerektiği gibi eser sahibinin haklarının korunması değil eskimiş iş modellerinin korunmasıdır. Analog dünyada gelenekselleşmiş sektörün aktörü olan girişimci, dijital dünyada tutunmak için kanun koyucunun üstündeki etkilime gücünü kullanmadan, analog olarak verdiği hizmetin yeni teknolojiler ile verilmesini sağlamalı, bu alanda yatırım

yapmalıdır. Bunun yerine yasaklama anlamına gelecek şekilde hukuki önlem almak televizyonlarda yayınlanan reklamların seyredilme oranını düşürdüğü için uzaktan kumandaların yasaklanmasına benzeyecektir ve o derecede mantık dışı olacaktır.

Geleneksel sektörün, masrafin kullanıcıya yansıtacağı bir modele doğru mecburi istikamet oluşturmada, kullanıcının davranışlarıyla beslenen işletme modeline doğru yönelmesi daha uygun olacaktır.

Böylece kullanıcı, reklamlı içeriği bedelsiz mi yoksa reklamsız içeriği abonelik vb. ödeme modellerle bedelli mi kullanacağına kendisi karar verebilecektir. Bir örnek verecek olursak online müzik dinleme platformu olan Spotify, benzer şekilde ücretli-reklamsız ve ücretsiz-reklamlı abonelik paket alternatifleri sunmaktadır. Bu şekilde bilişim sektöründe zamanla farklı yöntem ve tekniklere dayanan yeni ticari iş modelleri geliştirilecektir.

Öğrenme Çıktısı

2 Dijitalleşmenin ve internetin topluma etkilerini açıklayarak teknolojinin hukuk ile ilişkisini kurabilme

Araştır 2

Bir konseri VHS kaset şeklinde kayıt altına almış olan kişinin bu kaseti CD'ye aktarmasının hukuki niteliği nedir?

İlişkilendir

Dijitalleşme sürecinin eserlerin çoğaltılması ve yayılması sürecini nasıl etkilediğini düşünün.

Anlat/Paylaş

Dijital ortamda eser paylaşımında dikkat edilmesi gerekenlerin neler olabileceğini çevrenizdekilerle paylaşın.

BİLGİ TOPLUMUNDA FİKRİ HAKLARIN ÖNEMİ

Bilgi ve veri kavramları bilgi toplumunun en önemli iki kavramıdır. Veri, “*olgu, kavram ya da komutların, iletişim, yorum ve işlem için elverişli biçimsel ve uzlaşımsal bir gösterimi*” şeklinde tanımlanır. Bilgi ise *veri ile anlamın birleşmiş halidir. Veri bilginin hammadresidir.*

Bilgi toplumunda fikri hakların yani telif haklarının yeri ise tam bu noktada bilginin sermayeye dönüştüğü anda daha da önem kazanmaktadır. Bilginin üretilmesi süreci ise tek başına yeterli olmamakta bilginin üretim süreçlerine de hakim olması, ekonomik değerinin artırılması gerekmektedir. Ar-ge çalışmaları, ülkelerin bu çalışmalara ayırabildiği bütçe ve bu bütçenin en etkin ve verimli şekilde kullanılması mühimdir. Garaj çalışmalarından Silikon Vadisi'ne giden yolda özellikle bilişim alanında eğitimin yeniden tasarlanması, korunması gereken değerler yaratılmasının önünün açılması gereklidir. Veriyi, bilgiyi tüketen toplum olmaktan veri ve bilgi üreten, ürettiklerini ürüne dönüştürebilen bir yapının kurulması çok önemlidir. Gelecekte istihdamın bu yönde gelişeceği hesaba katılarak korumamız gereken fikri hakların oluşması için bu alanda uzun vadeli planlar yapılmalıdır. Örneğin kod yazımını öğrencilerin muhakkak ilkokuldan itibaren öğrenmesi zorunludur. Kapısı kilitli bilgisayar laboratuvarları uygulamaları artık geçmişte kalmalı, eldeki tüm imkanlar kullanılarak, özellikle cep telefonlarının (yani aslında cep bilgisayarlarının) sadece eğlence için değil eğitim ve üretim için, bilişimin gelişmesi için de önemli olduğu uygulamayla ispatlanmalıdır.

- ✓ Küresel ölçekte bilgi tabanlı ekonomik gelişmeler ve bilgi toplumu dinamikleri, fikri haklar sisteminin önemini artırmaktadır.
- ✓ Bilgi ve iletişim teknolojileri ile ekonomi arasındaki en önemli bağlantılardan biri fikri ve mülkiyet hakları sistemidir.
- ✓ Fikri hakların dünya ticaretinin bir parçası olduğu TRIPS Anlaşmasının Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde ele alınmasıyla kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği'nde Bilgi Toplumu ve Telif Haklarına Dair Düzenleme

Avrupa Birliği konunun önemini ve bir an evvel Topluluk seviyesinde genel ve esnek bir yasal çerçeve yaratma ihtiyacını fark etmiş 22 Mayıs 2001 tarihinde 2001/29/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Bilgi Toplumu Direktifini çıkartmıştır. Bilgi toplumunda telif hakları ve bağlantılı hakların belirli yönlerinin uyumlaştırılması hakkında düzenlemeler içeren direktifin gerekçesinde telif hakları ve bağlantılı hakların, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini ve pazarlanmasını ve yaratıcı içerik oluşturulmasını ve bundan faydalanılmasını güvence altına aldığını, teşvik ettiğini ve bu nedenle önemli bir rol oynadıkları belirtilmiştir.

Direktif, telif haklarında ve bağlantılı haklarda gerçekleştirilecek hukuki düzenlemelerin sadece fikri mülkiyet alanına değil aynı zamanda *ifade özgürlüğü ve kamu yararı* da dahil olmak üzere hukukun ve özellikle mülkiyetin temel ilkelerine katkı sağlayacağını vurgulamıştır.

Telif hakları ve bağlantılı haklarla ilgili yasal çerçeve, artırılmış bir hukuki belirlilikle ve bir yandan fikri mülkiyetin yüksek düzeyde korunmasını sağlarken, ağ altyapısını da içeren, yaratıcılık ve yenilemeye yönelik önemli yatırımları teşvik edeceğinden ve diğer yandan hem içerik sağlama ve bilgi teknolojisi alanında hem de genel olarak endüstriyel ve kültürel sektörlerde geniş ölçekli bir biçimde Avrupa sanayisinin gelişmesini ve rekabet edebilirliğinin artmasını sağlayacak; bu açıdan istihdamı koruyarak yeni iş alanlarının açılmasını teşvik edecektir. Fikri hakların anılan etkileri, günümüzde internetin hayatımızda kapladığı yer ve globalleşen dünya düşünüldüğünde direktifin gerekçesinde belirtilen hususların geneli yansıttığı görülecektir.

AB Hukukunda da umuma iletme ve kamunun erişimine ilişkin 2001/29/AT sayılı Bilgi Toplumu Direktifi'nin 3. maddesinde, "Eserlerin Umuma İletimi Hakkı ve Diğer Konuların Kamunun Erişimine Sunulması Hakkı" başlığı altında üye devletlere, *eser sahiplerine, eserlerini, bireylerin kendi seçtikleri yer ve zamanda erişimlerine sunulmasını da içeren, telli veya telsiz araçlarla umuma her türlü iletimine izin verme ve yasaklama münhasır haklarını* sağlama yükümlülüğü getirmiştir.

Aynı Direktifin 2. Maddesi Üye Devletlere çoğaltma hakkıyla ilgili olarak eser sahiplerine, *her türlü yöntem ve şekilde, doğrudan veya dolaylı, geçici*

veya kalıcı, kısmen veya tamamen çoğaltılmasına izin verme ve yasaklama münhasır haklarının sağlanması görevi verilmiştir.

Eser sahiplerinin haklarının özellikle internette eserin umuma iletilmesi, kamunun erişimine sunulması ve çoğaltılması fiilleriyle ihlal edildiği düşünüldüğünde teknolojiyi takip etme zorunluluğu bulunan hukukun bu fiilleri yasa kapsamında düzenlemekle sorumluluğunun önemli bir kısmını yerine getirdiği söylenebilir.

Direktife ve uluslar arası anlaşmalara uygun olarak söz konusu umuma iletim ve umuma erişilebilir kılma hakkının düzenlenmesi ve çoğaltma hakkının tanımının uyarlanması Türk hukukunda 1995 ve 2001 yıllarında yapılan değişikliklerle gerçekleştirilmiştir. Buna göre, FSEK m. 25 II'de düzenlenen umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı eser sahibinin eser üzerindeki haklarını *dijital ortamda özellikle internette* korunabilmesini amaçlar. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı, FSEK madde 25 I'de düzenlenmiş olan yayın hakkından ve madde 23'te düzenlenmiş olan yayma hakkından farklıdır. Çünkü yayın hakkı ve yayma hakkı, eserin analog dünyadaki kullanımlarını ilgilendiren haklardır.

Değişikliklerden önce "Bir eserin aslını veya işlemlerini kısmen veya tamamen çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine aittir." şeklindeki basit ve yeni tekniklerle yapılabilen çoğaltmaları kapsamayan çoğaltma fiilinin tanımı, direktife ve güncel teknolojiye uygun olarak değiştirilmiş, bu çoğaltmanın *herhangi bir şekil veya yöntemle* yapılması, *doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak* çoğaltılması ifadeleri tanıma eklenerek bu tür çoğaltmaların da çoğaltma olarak değerlendirilebilmesi sağlanmıştır. Örneğin, bu ifadelerin maddedeki tanıma girmesiyle birlikte, bilgisayarın RAM'inde gerçekleşen geçici ve kısmi çoğaltmalar için de eser sahibinin izninin alınması gerekecektir. Fakat burada daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere, şahsi kullanım amaçlı çoğaltmaların şahsi kullanım istisnasına girdiği ve bu nedenle şahsi kullanım amacı içinde kaldığı müddetçe kullanıcıların eser sahibinden izin almasının gerekmediği vurgulanmalıdır.

✓ Fikri mülkiyet haklarının korunmadığı teknolojik gelişim ve değişimin önemli bir dinamığı olan buluş etkinliklerinin teşvik edilmesi gerekir. Aksi halde teknoloji tabanlı üretimin gelişmesi zor olur.

Web'de Telif Haklarının Toplumsal Etkileri

İnternette sıkça kullanılan teknolojiler sayesinde bilgi dolaşımı kolaylaşmış ve hız kazanmış, bu teknolojiler davranış ve fikirlere yön verir hale gelmiştir. Arap Baharı gibi toplumsal hareketlerin yanı sıra iletişimdeki bu dönüşüm ürün ve hizmet içeriklerinin özel niteliklerinde, eğlence, kültür, bilim, ticaret ve ekonomiyi etkileyen diğer alanlarda da geniş bir etki alanı oluşturmuştur.

- ✓ Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçları iletişimi ve etkileşimi ulusal olmaktan uzaklaştırmıştır.

Toplum fikri hakların ana konusu olan eserden özellikle eğlence, bilim ve kültür alanlarında faydaladır. Telif haklarının ve bağlantılı hakların korunması ise eser sahiplerinin, icracıların, yapımcıların, tüketicilerin, kültür, endüstri ve en geniş anlamda toplumun yararına olacak şekilde yaratıcılığın korunması ve geliştirilmesinin sağlanmasına katkı sağlar. Eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin haklarının eğitim ve öğretim amacıyla kamu menfaatinin yararına sınırlandırılması ve bu haklara istisnalar konulması, öğrenme ve kültürü teşvik etmeyi hedeflemektedir.

- ✓ Telif haklarıyla ilgili ayrıntılar için 3. Üniteyi inceleyiniz.

Daha önceden de belirtildiği gibi veriyi, bilgiyi tüketen bir toplumun yerine veri ve bilgi sermayeye çeviren, ürüne dönüştürebilen bir yapının

kurulması çok önemlidir. Bu önemin nedenlerinden belki de en önemlisi toplumların bu sayede birbirleriyle olan rekabet güçlerini arttırmalarıdır. Toplumların bu açıdan yarış kabiliyeti, güncel olan bilgiyle, toplumların var olan bilgiyi takip etme ve yeni bilgi üretme yeteneklerine bağlıdır.

Bilgi Toplumunda Fikri Hakların Korunması

Özenle hazırlanmış ve etkili bir telif hakları ve bağlantılı hakları koruma sisteminin toplumun kültürel yaratıcılığı ve üreticiliğini teşvik edeceğinden kuşku yoktur. Bu şekilde gerekli kaynakların oluşmasını sağlayan, eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin ücretini garanti altına alan bir sistem sanatsal yaratıcılığı ve icracıların bağımsızlığına destek olacak ve eser sahibinin itibarını koruyacaktır.

- ✓ Bilişim konusunda ortaya çıkan etik sorunlara öneriler geliştirmek üzere faaliyet gösteren bazı uluslararası yapılar vardır. Birleşmiş Milletler, G8 Ülkeleri, OECD, Avrupa Konseyi bu yapılardandır.

Sınırlamalar ve istisnalarla hakların katı korumacılığından belirli sınırlar dahilinde vazgeçilmesi fakat bunun yanında korsan ya da taklit eserlerin yasadışı biçimlerinin dağıtılmasıyla eserden haksız kazanç elde edilmesini engellemeye çalışmak kültürün yayılmasını destekleyecek ve nihayetinde koruma amacına hizmet edecektir.

Gelişmiş toplumların fikri mülkiyet haklarına gösterdiği saygı ve koruma bilinci fikri hakların korunmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bilinç, fikri hakların teknoloji karşısında yaşadığı dezavantajların etkisini de azaltmaktadır.

Öğrenme Çıktısı

3 Bilgi toplumunda fikri hakların önemini açıklayabilme

Araştır 3

Türkiye’de henüz tamamen engellenemeyen ve özellikle tv kanallarının engellemek için mücadele verdiği dizilerden en yaygın haksız kazanç elde etme yöntemi nedir?

İlişkilendir

Bu haksız kazançla baş etmenin hukuk bağlamındaki yaptırımların neler olabileceğini düşünün.

Anlat/Paylaş

Fikri hakların korunmasına ilişkin toplumun nasıl bilinçlendirilebileceğini çevrenizdekilerle paylaşın.

TELİF HAKLARININ İHLALİ VE YAPTIRIMLARIN KAPSAMI

Fikri mülkiyetin, mülkiyet hakkının ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle eser sahibinin ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının herkese karşı ileri sürülebilen hak niteliğinde olması, bu hakların ancak kanunda belirlenen şekilde ve şartlarda esas, süre ve yer bakımından sınırlandırılabilir olması ile eserin yeni teknolojiler sayesinde hızlı ve çabuk bir şekilde çoğaltılabiliyor, umuma iletelebiliyor ve yayılabiliyor olması arasında bir dengesizlik doğurmuştur. Eserin korunması bilginin, sanatın, bilimin gelişmesi anlamına gelir. Bu alanların desteklenmesi toplumun kültür mirasının da korunmasını sağlar. Fakat eserin, eser sahibinin emeğinin, haklarının mali karşılığı verilmeksizin, kanunda sayılan sınırları aşan şekilde, kullanımı bir tarafa haksız kazanç sağlarken topluma da eser sahibi üzerinden dolayı, kültürel mirasın oluşumunu engellemesi açısından da direkt bir şekilde zarara uğratmaktadır.

Bilgi toplumunda bilginin dolaşımı ve kullanımı hiç kuşkusuz ki kültürün, bilimin ve sanatın paylaşımını engellememelidir. Fakat eser sahibinin telif hakları ile toplumun bu alandaki menfaatleri arasındaki denge hukuki düzenlemeler ve toplumun bilinçlendirilmesiyle sağlanmalıdır. Bir taraftan fikri mülkiyet haklarının geleceğine ve korunmasına ilişkin tedbirleri alınırken diğer taraftan toplumun fikri haklardan sağlayacağı faydanın korunmasının yolu aranmalıdır.

- ✓ Fikri Mülkiyet kapsamına giren bir ürünün hak sahibinin hakları korunurken toplumun çıkarlarının da gözetilmesi gerekmektedir.
- ✓ Telif haklarının gözetimi toplumda yaratıcılığın teşvik edilmesi, yeni sanat eserlerinin ortaya çıkması için özendirici olacaktır.
- ✓ **Fikri Mülkiyet:** İnsan zekasının, yaratıcılığının entelektüel birikimin ortaya çıkardığı müzik, edebiyat, bilimsel buluşları içine alan ürünleri kapsamaktadır.

Telif Hukukunda Eksen Kayması

Eser niteliği gereği topluma sosyal, ekonomik, kültürel ve bilimsel katkı sunmaktadır. Fakat sınırları zamanla genişleyen telif hakları hukukunda „eser“ korunan obje olmaktan gittikçe uzaklaşmakta, „teknik ve ticari faaliyetler“ onun yerini almaktadır. Aynı şekilde „eser sahibi“nin yerini de zamanla „yapımcı, yatırımcı, yayımcı“ gibi bağlantılı hak sahiplerine ait süjeler almaktadır. Hem eser sahibinin, hem yayımcının, hem de ticari kullanıcı ile son kullanıcının menfaatlerini dengelemesi gereken bağlantılı telif hakkı, aynı zamanda yayımcının özel menfaatleri ile internetteki bilgiye özgür, engelsiz erişimdeki kamu yararı arasında da bir denge sağlamalıdır. Son zamanlarda kanun koyucularda hakim olan eğilim ise daha ziyade yapımcının menfaatlerinin ön planda tutulması, kullanıcının ve toplumun menfaatlerinin ise ancak dolaylı yollardan korunmasına imkan vermektedir.

Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan Hukuk Sistemlerinde Koruma

Eserin mi yoksa ona katma değer sağlayan teknik ve ticari faaliyetlerin mi daha çok korumaya layık olduğu sorunsalı Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan Hukuk sistemlerinin arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Kıta Avrupası Hukuk sisteminde, fikri hak kanunla ihdas edilen bir hak değil, doğal bir haktır ve kendine özgü (sui generis) bir hak olarak korunur. Eserin sadece yaratılmış olması, eser sahibine ait bu mutlak hakkın doğumu için yeterli görülmektedir. Bu haktan faydalanmak için ayrıca tescil vb. bir işleme gerek duyulmaz. Bu hukuk sisteminde, eser sahipliğinin ve eser sahibinin kişiliğinin önemi büyüktür. Anglo-Amerikan Hukuk (common law) sisteminde ise, fikri haklar için “copyrights” terimi kullanılır. Bu hukuk sisteminde telif hakkı, doğal bir hak değildir, kanun koyucu tarafından yaratılarak verilen bir statüdür. Bu nedenle Kıta Avrupası yaklaşımında olduğu gibi fikri hak kişinin, eseri yaratmakla kendiliğinden kazandığı tabii bir hak değildir. Anglo-Amerikan Hukuk sisteminde fikri hak, hukuksal düzenleme ile kanun koyucunun oluşturduğu kanuni bir tekel statüsündedir. Fakat, fikri haklar alanında uluslararası düzeyde yapılan bir çok düzenleme ve sözleşmeyle bu iki hukuk sistemi birbirine yaklaşmak zorunda kalmıştır. Anglo-Amerikan Hukuk sisteminin telif haklarını daha fazla mali ve ticari açıdan değerlendirmesi zamanla Kıta Avrupası Hukuk sistemini de etkilemiştir.

dikkat

İki hukuk sisteminin yapısına ilişkin ayrıntılı bilgi almak için Pınar, H., Nal, T., Goldmann B.: Müzik Eserleri Üzerindeki Telif Hakları ve Uluslararası Uygulamalar, İTO Dergisi İstanbul 2007 adlı kaynaktan yararlanabilirsiniz.

Bir taraftan eser sahibinin yaratıcı faaliyetleri teşvik edilmeli, hukuken koruma altına alınmalı, diğer taraftan da esere dayalı fikirler, ürünler ve hizmetler sınırları çizilmiş sınırlamalarla kamunun yararına, kullanımına sunulmalıdır. Böylece eser sahibinin mutlak hakkı ile toplumun kültür mirasının oluşması arasındaki denge sağlanacaktır. Bu dengeye hizmet etmeyecek şekilde eser sahibinin haklarının ihlal edilmesi, teknolojik gelişmeleri bu

dengelerin aleyhine kullanılmaya çalışılması, dürüst kullanımı (fair use) aşarak eser sahibinin zarara uğratılması durumunda ise hukuk bu ihlallere yaptırım uygulayacaktır.

Web'deki telif hakkı ihlallerine yaptırımlar kanunların verdikleri cezalarla sınırlıdır. Bu ceza hürriyeti kısıtlayıcı hapis cezası olabileceği gibi zararı tazmine yönelik tazminata hükmedilmesi veya idari para cezası şeklinde olabilir. Bir de internete özel erişimin engellenerek ihlalin ortadan kaldırılmaya çalışılması hususu vardır. Hukukumuzda FSEK'te düzenlenen hakların ihlali durumunda FSEK ek m. 4'e dayanarak erişim engellemesi yapılmaktadır.

✓ Erişim engellemesi ve diğer yaptırımlar konusunda ayrıntılı bilgi için Ünite 3. inceleyiniz.

Fransa 2009 yılında HADOPI (The High Authority for the Dissemination of Works and the Protection of Rights on the Internet) olarak bilinen eser sahibinin korunması ve özellikle internet üzerinden gerçekleşen ihlallerin engellemesi için düzenlenmiş bir kanunu kabul etmiştir. Fakat daha sonra Fransa Anayasa Mahkemesi, internetin özgür bir alan olduğunu belirterek yasayı iptal etmiştir. Bu iptal kararından sonra yeniden hazırlanan HADOPI 2 ise 2010 yılının başlarından beri yürürlüktedir. HADOPI ile internet üzerinde müzik ve filmlerin yasal sunum metodlarının geliştirilmesi amaçlanmış, yasal olmayan paylaşımlar ve kullanımlar yasal bir incelemeden geçirilir:

1. İhlalin ne zaman gerçekleştiğine dair bilgi bir e-posta internet kullanıcılarına gönderilir. İhlalde kullanılan IP adresi tespit edilir.
2. Aynı kullanıcı için 6 ay içerisinde başka bir hak ihlali tespit edilmesi halinde kullanıcı yeniden uyarılır.
3. Kullanıcı halen ihlale devam ediyorsa kullanıcının internet erişimi 1 ya da 2 yıl süreyle engellenir.

Görüldüğü üzere burada siteye erişimin değil, kullanıcının internete erişiminin engellenmesi söz konusudur. Gerek ihlali kolaylaştıran teknolojilerin gerekse ihlallerin tespitini ve kontrol altına alınmasını sağlayan teknolojilerin gelişmesiyle hukuk kendini bu gelişime uydurmak zorunda kalacaktır.

Araştırmalarla İlişkilendir

Web'de Kültür Sanat: Durun bakalım!..

Siz bu satırları okurken, Milliyet Sanat Dergisi'nin 30. yaşını kutlamış olacağız... 30. yaşını ya da bir kültür sanat yayınının Türkiye'nin içinden geçtiği her türlü badireye rağmen 30 yıl "başına bir kaza gelmeyişi"!

Bazı okurlar hem Milliyet Sanat Dergisi'ni hem de elinizdeki bu "ek"i bulamadıklarını belirtiyor zaman zaman. Bu vesile ile "dağıtımçılara" da bu konuyu iletmiş olalım. Perşembe günleri yayımlanan bu "ek" bayide bulunamıyormuş. "Bulamama" sorunu Dergi'ye abone olunarak aşılabilir tabii. Ek'i de birkaç gün sonra gazetenin Internet nüshasındaki "Kültür - Sanat"ı tıklayarak okuyabiliyorsunuz...

"Kültür ve sanat"ı günlük ilgi alanlarının içine alanların sayısı arttıkça sorun olmaktan çıkacak sorunlar bunlar... O sayı artışının nasıl olacağını kendine sorun edinenlere gelince... Onların hep büyük kentliler olduğu sanılır... Oysa durum pek öyle değil. Örneğin, son yıllarda Anadolu'nun dört bir yanında filiz vermiş ve yaşamaya çalışan edebiyat dergileri var.

Onları ilk kez hem fizik olarak hem de sanal ortamda bir araya getiren Latife Tekin oldu. Bodrum'daki "Gümüşlük Akademisi"nde toplanıp, seminerler yaptılar, "yoksulluk ve edebiyat"ı tartıştılar. Akademi'nin - yenilenen ve bu haliyle çok daha hızlı yüklenen - web sitesinden (1) bu Forum'un tüm ayrıntılarına ulaşabilirsiniz. Anadolu edebiyat dergicilerlerinin şimdi, bir de elektronik haberleşme grupları var. (2) Üyelik de herkese açık. Dergilerden web sitesi de olanlar ise şunlar: Ağır Ol Bay Düzyazı (Gebze) (3), Aksan (Diyarbakır) (4) Amik Edebiyat (Antakya) (5).

Akademi, "Anadolu Edebiyat Dergileri Projesi"nin gerekçesini şöyle özetliyor:

1. Türkiye'de taşra ile merkez, metropol ile çevresi arasında akla kara arasındaki uzaklık kadar bir uçurum vardır.
2. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan bu çelişki, Cumhuriyet'te de çeşitli neden ve biçimlerle varlığını sürdürmüştür.

3. Bu çelişki, ülkemizdeki her modern girişimin önünde bir engeldir; dahası, toplumsal enerjiyi geriye doğru bükten bir güçler çatışmasının da ifadesidir.
4. Bu gerçeğin değişmesi için, Anadolu'nun değerlerinin görülebilir düzeyde gün yüzüne çıkması, ifade olanaklarının ve kanallarının çoğaltılması, öncelikli yoldur.
5. Düşüncenin, sanatın ve edebiyatın laboratuvarı olan dergilerin, Anadolu'da bu çaba ve niyetin temsil alanlarından biri olması, başlı başına bir kazançtır.

"Web" bu olanakların başında geldiği için bu bölümün yazarını en çok 4. madde ilgilendiriyor elbette. Nitekim, Türkiye Bilişim Vakfı (6), Anadolu'da, bünyesinde kültür mirası barındıran ve ona doğru davranmaya kararlı olduğunu kanıtlayan yörelerden oluşan ve üye sayısı - geçen hafta sözünü ettiğim Edirne'deki toplantıda - tam 100'e ulaşan Tarihi Kentler Birliği'ne (7) bir işbirliği önerisinde bulundu: Türkiye'yi bilgi toplumuna taşımak için birlikte ne yapabiliriz? Bir yanda düğmeye basıldığı anda tüm Türkiye'ye ulaşacak bir ağ, ama henüz elektronik değil, o yüzden iletişimde hız kaybediliyor, öte yanda tüm bilgi teknolojileri sektörünü peşine takıp, bir ulusal seferberlik adımı atabilecek bir bilişim sivil örgütü. Birincisinin söyleyecek, dünyaya taşıyacak çok şeyi var, ikincisi bunun yöntemini biliyor!

"Eh, daha ne bekliyordunuz?" der adama sonra gelecek kuşaklar...

Durun bakalım!..

Kaynaklar: (1) <http://www.gumuslukakademisi.org>

(2) http://groups.yahoo.com/group/gumusluk_akademisi/

(3) <http://www.seyirdefteri.net/>

(4) <http://www.aksandergisi.8m.net/>

(5) <http://www.antakya.net/>

(6) <http://tbv.org.tr>

(7) <http://tarikhkentlerbirligi.org>

Avniye Tansuğ, Web'de Kültür Sanat, <http://www.milliyet.com.tr/2002/10/06/sanat/yaztan-sug.html> (18.03.2017)

Öğrenme Çıktısı

4 Telif haklar ihlallerine uygulanan yaptırımların nedenini ifade edebilme

Araştır 4

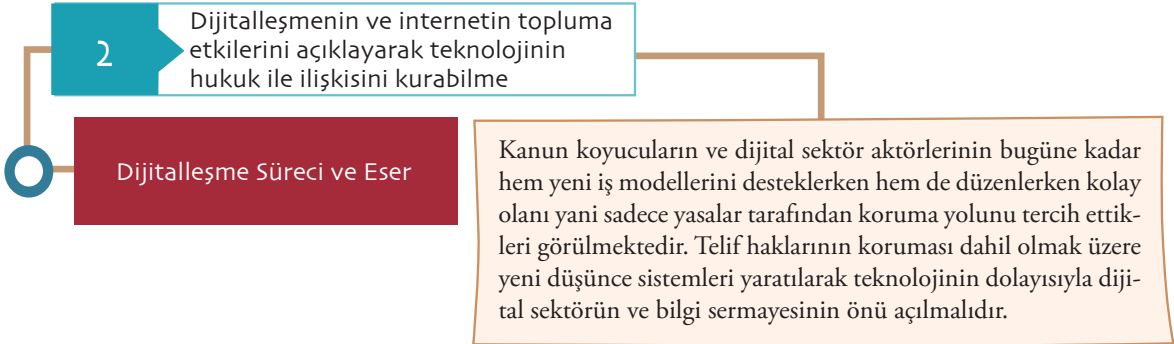
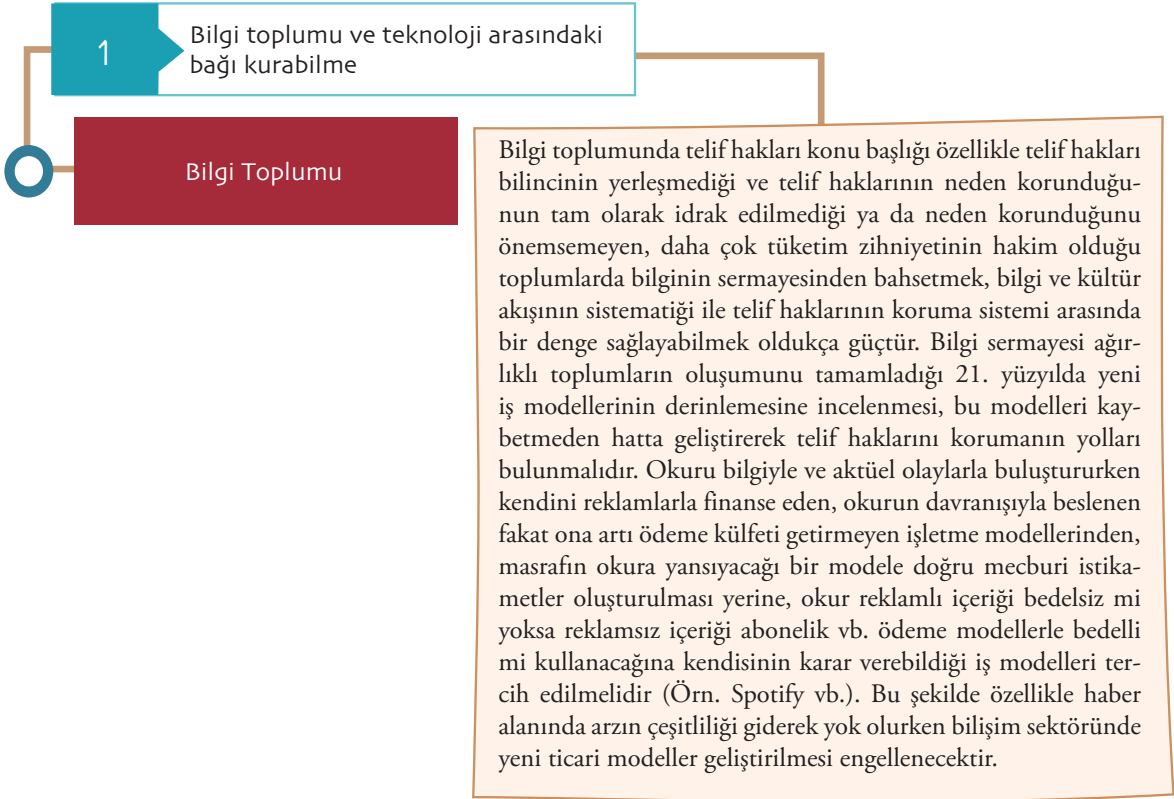
Türk Hukukunda telif hakları hangi hukuk sistemine göre korunmaktadır?

İlişkilendir

Türk Sistemi ile Kıta Avrupası ve Anglo-Amerikan sistemlerinde telif haklarına bakışın benzerlik ve farklılıklarını düşünün.

Anlat/Paylaş

Telif haklarına ilişkin ülkelerin farklı düzenlemelerinin olmasının toplumsal sebeplerinin neler olabileceğini araştırıp çevrenizdekilerle paylaşın.

3

Bilgi toplumunda
fikri hakların önemini
açıklayabilmeBilgi Toplumunda Fikri
Hakların Önemi

Bilgi toplumunda fikri hakların yani telif haklarının yeri ise tam bu noktada bilginin sermayeye dönüştüğü anda daha da önem kazanmaktadır. Bilginin üretilmesi süreci ise tek başına yeterli olmamakta bilginin üretim süreçlerine de hakim olması, ekonomik değerinin artırılması gerekmektedir. Veriyi, bilgiyi tüketen toplum olmaktan veri ve bilgi üreten, ürettiklerini ürüne dönüştürebilen bir yapının kurulması çok önemlidir. Gelecekte istihdamın bu yönde gelişeceği hesaba katılarak korumamız gereken fikri hakların oluşması için bu alanda uzun vadeli planlar yapılmalıdır.

4

Telif haklar ihlallerine
uygulanan yaptırımların
nedenini ifade edebilmeTelif Haklarının İhlali ve
Yaptırımların Kapsamı

Bilgi toplumu uygulamalarının desteklenmesiyle ifade ve haber alma hürriyeti başta olmak üzere bir çok anayasal düzenleme internette uygulama alanı bulacaktır. Zamanla ortaya çıkan yeni teknolojik gelişmeler yeni yasal ihtiyaçları doğuracak, kültürel ve bilimsel alanda sınırlar yeniden gözden geçirilmek zorunda kalınacaktır. İnternette telif haklarının korunması sistemleri de geliştirilirken, telif hakkı koruması joker koruma yöntemi olarak kullanılmamalı, yapımcının koşulsuz korunmasına doğru giden eğilimden vazgeçilerek kullanıcının ve eser sahibinin çıkarları üzerine yeni dengeler oluşturulmalıdır.

1 Aşağıdakilerden hangisi dijitalleşme için **söylenemez**?

- A. Analog formatta bulunan verilerin dijital formatta saklamasını sağlar.
- B. Eserin kaydedilmesini ve işlenmesini kolaylaştırır.
- C. Dijitalleşen eserin niteliği ve içeriği de değişir.
- D. Eserin sayısal yani dijital formata dönüştürülmesine denir.
- E. Dijital formata aktarılan eser elektronik cihazlar tarafından okunabilir hale gelir.

2 Gelişmelerle birlikte değişen kullanıcı alışkanlıklarına ve teknolojiye paralel olarak kendini reklamlarla finanse eden, kullanıcının davranışıyla beslenen, kullanıcının reklamla içeriği bedelsiz mi yoksa reklamsız içeriği abonelik vb. ödeme modellerle bedelli mi kullanacağına kendisi karar verebileceği, ücretli-reklamsız ve ücretsiz-reklamla abonelik paket alternatifleri sunan iş modelleri çağın girişimcilik örneklerini oluşturmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi böyle bir işletme modeli olarak sayılabilir?

- A. hepsiburada.com B. Spotify
- C. Netflix D. TiviBu
- E. hürriyet.com.tr

- 3 I. İfade özgürlüğü ve kamu yararı alanlarına da dahil olmak üzere hukukun ve özellikle mülkiyetin temel ilkelerine katkıda bulunması
- II. Hukuki belirliliği ve fikri mülkiyetin yüksek düzeyde korunmasını sağlaması
- III. Ağ altyapısını da içeren, yaratıcılık ve yenileşmeye yönelik önemli yatırımları teşvik etmesi
- IV. Hem içerik sağlama ve bilgi teknolojisi alanında hem de genel olarak endüstriyel ve kültürel sektörlerde geniş ölçekli bir biçimde Avrupa sanayisinin gelişmesini ve rekabet edebilirliğinin artmasını sağlaması
- V. İstihdamı koruyarak yeni iş alanlarının açılmasını teşvik etmesi

22 Mayıs 2001 tarih 2001/29/AT sayılı Bilgi Toplumunda Telif Hakları ve Bağlantılı Hakların Belirli Yönlerinin Uyumlaştırılması Hakkındaki Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'ne göre telif hakları ve bağlantılı haklarda gerçekleştirilecek hukuki düzenlemelerin işlevi ya da işlevleri nedir?

- A. Sadece I B. Sadece II
- C. II, III ve IV D. II, III, IV ve V
- E. Hepsi

4 Veri ile anlamın birleşmiş haline ne denir?

- A. Veri B. Bilgi C. Belge
- D. Sayı E. Eser

5 Hangisi doğru bir ifade **değildir**?

- A. Eserin tamamen ücretsiz kullanılması uzun vadede toplumun yararına olacaktır.
- B. Toplum eserden özellikle eğlence, bilim ve kültür alanlarında faydalanmaktadır.
- C. Telif hakları geniş anlamda kamunun yararına olacak şekilde yaratıcılığın korunmasına hizmet eder.
- D. Telif hakları yaratıcılığın geliştirilmesine katkıda bulunur.
- E. Eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin haklarına kanunla sınırlama ve istisna konulmasının nedeni öğrenme ve kültürü teşvik etmektir.

6 Bilgi toplumunda telif haklarının korunmasını sağlamak için aşağıdakilerden hangisi etkisiz bir yöntem olacaktır?

- A. Korsan ya da taklit eserlerin dijital ortamda yasadışı olarak dağıtımının hukuki ve teknik metodlarla engellenmesi
- B. İnternetteki yasa dışı dizi sitelerinin yaygınlaştırılması ve eserin kullanımına bedel ödenmemesi zihniyetinin desteklenmesi
- C. Eserden haksız kazanç elde edenlerin uzun vadede toplumdaki yaratıcılığı ve bilgi üretimini engelleyeceğinin topluma anlatılması
- D. Kullanıcının davranışlarından ve reklam gibi diğer gelirlerden beslenen yeni iş modellerinin oluşturulması
- E. Fikri mülkiyet hakları için toplumda farkındalık kampanyalarının düzenlenmesi

7 Eser niteliği gereği topluma sosyal, ekonomik, kültürel ve bilimsel katkı sunmaktadır. Fakat sınırları zamanla genişleyen telif hakları hukukunda „eser“ korunan obje olmaktan gittikçe uzaklaşmakta, „teknik ve ticari faaliyetler“ onun yerini almaktadır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi esere teknik ve ticari katkı **sağlamaz**?

- A. Prodüktör
- B. Yapımcı
- C. Eser sahibi
- D. Yatırımcı
- E. Yayınevi

8 Bilgi toplumu kavramı ile telif hakları ve fikri mülkiyet kavramlarının birbiriyle çatışmasının en önemli nedeni nedir?

- A. Toplumun fikri mülkiyet konusunda daha fazla bilinçlenmeye ihtiyaç duyması
- B. Bilgi toplumunun yeni teknolojilerle gelişiyor olması
- C. Eserin yeni teknolojiler sayesinde hızlı ve çabuk bir şekilde çoğaltılabiliyor, umuma iletilebiliyor ve yayılabiliyor olması onun eser sahibinin haklarının ihlalini kolaylaştırmış olması
- D. Bilgi toplumunda esere ve bilgiye erişimin kolaylaşmasının kültürel mirasın oluşumunu olumlu yönde etkileyebilecek olması
- E. Diğer taraftan eserin hukuk dışı kullanımının bir tarafa haksız kazanç sağlarken topluma da eser sahibi üzerinden dolaylı, kültürel mirasın oluşumunu engellemesi açısından da direkt bir şekilde zarara uğratması

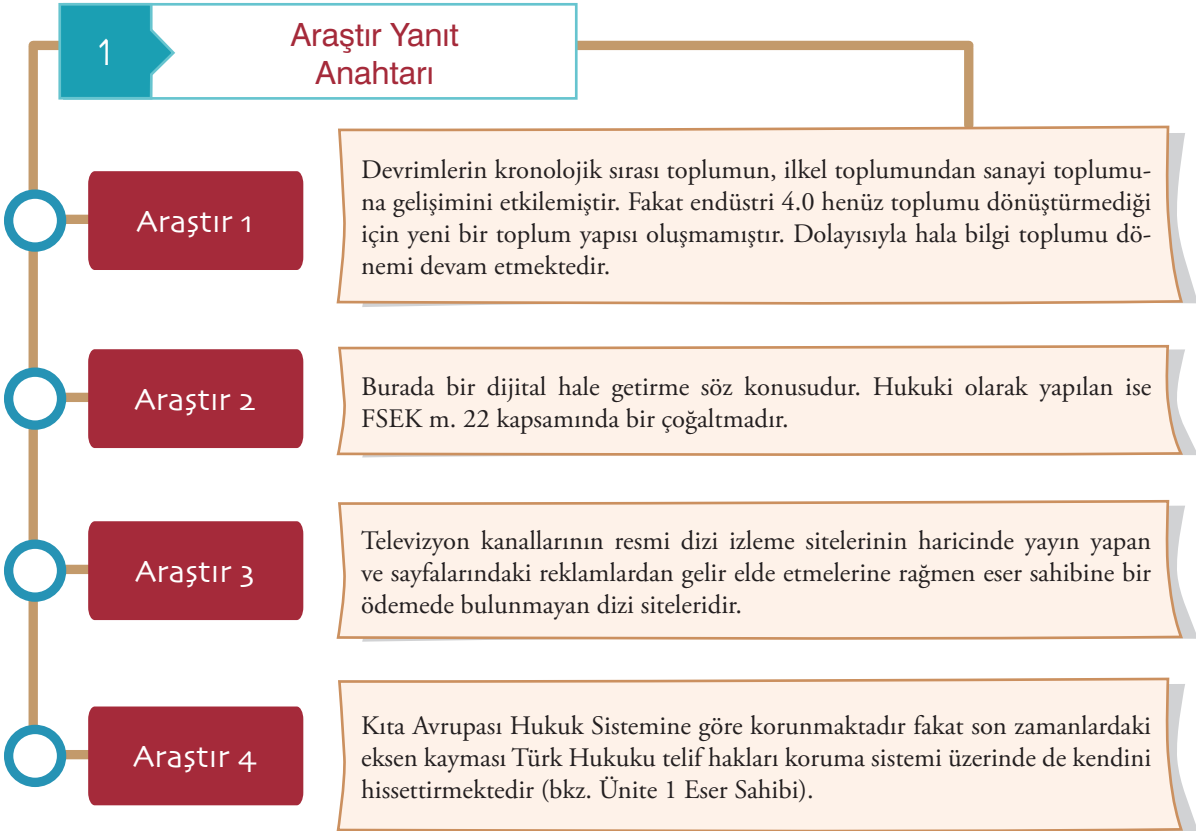
9 Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan Hukuk sistemlerinin arasında telif hakları koruması bakımından hangi farktan söz **edilemez**?

- A. Kıta Avrupası Hukuk sisteminde, fikri hak kanunla ihdas edilen bir hak değil, doğal bir haktır ve kendine özgü (sui generis) bir hak olarak korunur.
- B. Anglo-Amerikan Hukuk sisteminde telif hakkı, doğal bir hak değildir, kanun koyucu tarafından yaratılarak verilen bir statüdür.
- C. Anglo-Amerikan Hukuk sisteminde telif haklarını daha fazla mali ve ticari açıdan değerlendirilir.
- D. Kıta Avrupası yaklaşımında fikri hak kişinin, eseri yaratmakla kendiliğinden kazanılır.
- E. Kıta Avrupası yaklaşımında eser sahibinin hiçbir önemi yoktur.

10 Web'deki telif hakkı ihlallerine karşı kanun hangi tür yaptırımları **öngörmez**?

- A. İdari para cezası
- B. Erişimin engellenmesi
- C. Hapis cezası
- D. İnternet kullanımının engellenmesi
- E. Zararın tazmin edilmesi

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Dijitalleşme Süreci ve Eser” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Bilgi Toplumunda Fikri Hakların Korunması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. B	Yanıtınız yanlış ise “İnternet ile Gelen Yeni İş Modelleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Telif Hukukunda Eksen Kayması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. E	Yanıtınız yanlış ise “Avrupa Birliği’nde Bilgi Toplumu ve Telif Haklarına Dair Düzenleme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. C	Yanıtınız yanlış ise “Bilgi Toplumu’nun Geleceğinde Telif Hakları ve Fikri Mülkiyet Tartışmaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “Bilgi Toplumunda Fikri Hakların Önemi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. E	Yanıtınız yanlış ise “Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan Hukuk Sistemlerinde Koruma” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. A	Yanıtınız yanlış ise “Web’de Telif Haklarının Toplumsal Etkileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Telif Haklarının İhlali ve Yaptırımların Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

- Ayözger, Ç.(2016) Kişisel Verilerin Korunması, Ankara.
- Beyersdorff, G., Hoferer, K. (2000) Informationsgesellschaft und Beschäftigung, Ehemaliges Deutsches Bibliotheksinstitut, New Book Economy BIS, Stand 1999, Berlin.
- Delp, L. (2003) Das Recht des geistigen Schaffens in der Informationsgesellschaft, Münih.
- Erkan, H. (1997) Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme,
- Lessig, L. (2006) Freie Kultur Wesen und Zukunft der Kreativität, Münih.
- Masuda, Y. (1990) Managing in the Information Society: Releasing synergy Japanese style, Cambridge-Mass .
- Müller, J. (2017) IUNO: Nationales Referenzprojekt IT-Sicherheit in Industrie 4.0, ZD-Aktuell (2017), s. 05531.
- Otto, P., Sonntag, P. (1985) Wege in die Informationsgesellschaft. Steuerungsprobleme in Wirtschaft und Politik, München 1985.
- Pınar, H./Nal, T., Goldmann B. (2007) Müzik Eserleri Üzerindeki Telif Hakları ve Uluslararası Uygulamalar, İTO Dergisi İstanbul.
- Topal, C. (2014) Die Umsetzung der InfoSoc-Richtlinie in Deutschland und in der Türkei, Göttingen.
- Topal, C. (2016) FSEK Ek Madde 4 ile Hak İhlallerinin Ortadan Kaldırılması Usulüne Dair Kanun Değişikliği Çalışmaları, Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2014, Ankara.
- Veysel B. (1996) Enformasyon Toplumu ve Türkiye, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- <http://www.bmas.de/DE/Schwerpunkte/Arbeiten-vier-null/arbeiten-vier-null.html> (erişim 10.11.2017).
- <http://bilgitoplumu.blogspot.com/2006/10/bilgi-anda-bilgi-to-plumu-ve-bilgi.html> (erişim 10.11.2017).
- <http://www.elektrikport.com/teknik-kutuphane/endustri-4-0-nedir--4-sanayi-devrimi-gerceklesiyor/11563#ad-image-0>
- <http://www.endustri40.com/insan-makina-etkileşim-1-endüstri-4-Ola-insan-ve-makinenin-uretimdeki-yeri/> (erişim 10.9.2017).
- <http://her-an.org/2016/03/teknoloji-etik-ve-hukuk/> (erişim 10.10.2017).
- <https://www.dunya.com/kose-yazisi/endustri-40i-kendi-dinamiklerimize-gore-yorumlamaliyiz/392668> (erişim 1.11.2017).
- www.biakraporu.org/docs/rapor.kisim1.bolum10.pdf (erişim 5.9.2017).
- http://www.mfa.gov.tr/fikri-mulkiyet-haklarinin-uluslararası-duzeyde-korunması—dunya-fikri-mulkiyet-orgutu_wipo_.tr.mfa.
- <https://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Pazar-Verileri> (erişim 10.11.2017).
- <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/rakamlarla-2017-turkiye-e-ticaret-istatistikleri/> (erişim 10.11.2017).
- <http://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/informations-und-kommunikationstechnik-wie-sicher-markt-wandelt/8790484.html> (erişim 10.11.2017).
- <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/uzmanlardan-bmye-katil-robot-uyarisi,MQAtnGDSXU6r0utyLdRMxA/6juVknGIB0CbrMX7PJ5xBA> (erişim: 15.11.2017).

■ Bölüm 2

Web’de Telif Haklarına İlişkin Temel Kavramlar ve Mevzuat

öğrenme çıktıları

1

İnternetin Kavramları

- 1 İnternette netiket ve multimedya eser kavramlarını tanımlayabilme

2

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (Fsek) ve Yayımcılık Kavramları

- 2 FSEK’te tanımlanan kavramları ve elektronik yayımcılık kavramlarını açıklayabilme

3

Telif Haklarını Düzenleyen Uluslar Arası ve Ulusal Mevzuat

- 3 Telif haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal mevzuata ilişkin aktarımda bulunabilme

Anahtar Sözcükler: • Netiket • Multimedya Eser • Elektronik Yayımcılık • Eser ve Eser Sahibi • Fsek’te Bilgisayar Terimleri • Telif Haklarının Hukuki Gelişimi • Uluslararası Koruma Sistemi • Telif Hakları ile İlgili Uluslararası Kuruluşlar • Uluslararası Sözleşmeler • Ulusal Mevzuat

GİRİŞ

Kullanıcının internetten faydalandığı alanları bilim – kültür, eğlence ve ticaret olarak üçe ayırabiliriz. Bu alanlar aynı zamanda kullanıcının, eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin haklarının kaynağı olan, eserden de faydalanma alanlarıdır. Yani bir internet kullanıcısı Youtube, Facebook, Spotify, Twitter, Amazon, hepsiburada.com, online olarak hizmet veren gazeteler, Google Akademik (Google Scholar) gibi sonsuz uzatılabilecek siteler aracılığıyla farklı amaçlar için esere erişebilmektedir.

Hem internet hem de telif hakları birbirine bu şekilde karışmışken çalışmamızın başında her iki konu hakkında bize fikir verebilecek, konularla ilgili metinlerde sıkça kullanılan terim ve kavramları ele almak doğru olacaktır. Aynı bir terminolojik sözlük olarak işlenebilecek kadar kavramı içeren her iki konuyu sınırlandırmanın epey zor olduğunu tam bu noktada belirtmek gerekir. Bu nedenle kanunun açıkladığı terimlere öncelik verilmiştir.

Bilgi teknolojilerinin getirdiği yenilikler sayesinde eserin de paylaşımı ve ona erişim kolaylaşmış eserin kullanımı sınırların ötesine taşınmıştır. Bu şekilde telif hakları hukuku söz konusu teknolojik gelişmelerle birlikte yerel olma özelliğini yitirerek uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Uluslararası kuruluşların uzun yıllara dayanan çalışmalarıyla şekillenen uluslararası mevzuata ait koruma sistemi, telif haklarının kendi teamüllerini oluşturmalarına neden olmuştur. Hem telif haklarının çok uluslu niteliği hem de teamüller dikkate alındığında telif haklarının sadece milli mevzuatla değerlendirilmesi imkansız hale gelmiştir. Belirtilen hususlar uluslararası mevzuatın da önemini artırmıştır.

dikkat

Bilgi teknolojilerinin getirdiği yenilikler sayesinde eserin de paylaşımı ve ona erişim kolaylaşmıştır.

İNTERNETİN KAVRAMLARI

Bu başlıkta internet okur yazarlığını arttırmak için gerekli terimleri tanımlamak yerine internetteki davranış kurallarını ve internetin eserlere etkisini ele alacak iki kavramı açıklayacağız.

İnternetin diğer kavramları için Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış İnternet Okur Yazarlığı El Kitabı'nı inceleyebilirsiniz.http://www.coe.int/t/dghl/StandardSetting/InternetLiteracy_hbk_tu.pdf

Netiket (Netiquette)

Netiket, internetteki adap ile görgü kuralları ve dijital ahlak için standart oluşturmaya yönelik etik kurallar bütünüdür. İnterneti yöneten, kontrol eden tek bir otorite olmaması sebebiyle herkesin üzerinde anlaştığı, genel geçer kurallar değildir. Bu kurallar riayet etmek gönüllülük esasına ve özdenetime dayanır, genellikle kanuni yaptırımları yoktur.

Uluslar arası alanda tüm ülkelerde geçerli olan bir netiket sistemi bulunmamaktadır. Ancak devletler, ulusal düzenlemelerle bazı netiket kurallarına uymayı zorunlu hale getirebilirler. Uluslar arası alanda ortak kuralların belirlenmesi için Milletlerarası Bilgi İşleme Federasyonu'nun (International Federation for Information Processing - IFIP) İnternetin Yönetimi ve Etik Kurallar başlıklı bir çalışması bulunmaktadır.

Telif hakları açısından önem teşkil eden ve internette paylaşımları konu alan kuralların oluşumu için Creative Commons (CC) sivil organizasyonunun çalışmaları bulunmaktadır. IFIP, CC gibi sivil oluşumların oluşturduğu netiket sistemlerinin resmi niteliği olmasa da saygınlığı bulunmakta ve bu durum internet kullanıcıları arasında geniş etki alanı sağlamaktadır. Fakat bu çalışmaların tamamıyla başarıya ulaştığı ve genel geçerlik kazandığı söylenemez.

- ✓ Creative Commons kar amacı gütmeyen, telif hakları alanında esneklik ve paylaşımı yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuş bir düşünce hareketi ve organizasyondur.

Multimedya Eser

“Medya”, her türlü veri ve bilgiyi iletirken kullanılan araçların tamamını ifade eder. “Multimedya” kavramı ise “çoklu ortamlı iletim” demektir. Özellikle dijital ortamda kullanılan multimedya iletim sistemi, insanın farklı duyu organlarıyla algılayabildiği müzik, video, fotoğraf, grafik, animasyon gibi birden çok farklı kodla yazılmış, birden çok formatta parçalardan oluşur. Multimedya eserlerin, kullanıcıyla karşılıklı etkileşim içinde olmayı sağlayan interaktif bir ortamda kullanıma müsait bir yapıları vardır.

Dijital medya kavramıyla birlikte multimedya eser kavramı da hayatımıza girmiştir. Diğer iletim yöntemlerinden farklı olarak multimedya iletimi birkaç formatta veriyi bir arada barındırdığından bu parçaların hepsi eser olmayabilir. Multimedya şeklindeki iletim sisteminin kendi başına eser olup olmadığı ise doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde hakim görüş multimedya eseri, yeni bir eser türü olarak kabul etmez. Web sitelerinin, video oyunlarının, dijital gazetelerin her birini multimedya eser olarak FSEK çerçevesinde koruyamamak da, multimedya iletim sisteminin bir eser içermesi durumunda bu eserin FSEK kapsamında korunacağından kuşku yoktur.

Öğrenme Çıktısı

1 İnternette netiket ve multimedya eser kavramlarını tanımlayabilme

Araştır 1

Multimedya eserlerinin yapısı kullanımıyla ilgili yasal süreci nasıl etkilemektedir.

İlişkilendir

Multimedya eserlerin derleme eserler arasındaki benzerliklerinin neler olabileceğini düşünün.

Anlat/Paylaş

Bir ürünün FSEK anlamında bir eser olarak kabul edilmesi şartlarını multimedya eserler bağlamında tartışın

FIKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU (FSEK) VE YAYIMCILIK KAVRAMLARI

Telif haklarını anlamayı kolaylaştıracak bazı kavramların sıralandığı bu başlıkta kanunun vermiş olduğu tanımlara da yer verilmiştir.

Fikri Mülkiyet

Fikri mülkiyet, taşınır ve taşınmaz mülkiyetinin yanında fikri mülkiyetin de mevcut olduğunu savunan fikri mülkiyet teorisine dayanan terimdir.

Fikri mülkiyet hukukuna dair çoğu kavramın tam olarak yerleşmiş bir kullanımının olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin “fikri hak” kavramı zaman zaman “fikri mülkiyet hakları” terimi ile de açıklanır ve söz konusu kavramın yerine kullanılır. Aynı şekilde “sınai haklar” kavramı yerine de “sınai mülkiyet hakları” kavramı kullanılır. Bu çalışmada “fikri mülkiyet” kavramı, fikir ve sanat eserlerini yani telif haklarını ve sınai hakları da içeren bir üst kavram (şemsiye terim) olarak kullanılacaktır.

Fikri mülkiyet hakları insanın düşüncesine, zihinsel faaliyetlerine, emeğine dayanan, bunlar sonucunda ortaya çıkmış ürünlere dayanan, varoluş nedeni bu ürünler olan haklardır. Taşınır ve taşınmaz mülkiyetinden farklı olarak fikri mülkiyete konu olan gayri maddi mallardır. Düşünce, o cisim üzerinde somutlaşmıştır fakat gayri maddi malların mülkiyeti eşya mülkiyetinden farklı olarak o somutlaşan cisme sahip olunmasıyla tasarruf edilir hale gelmez. Örneğin, bir kitabı satın alan okur, sadece o kitabın sahibi olmuştur

fakat içinde eser niteliği taşıyan hususların sadece kullanıcısıdır. O kitabı satın alması onu, içindeki eserlerin sahibi yapmaz. Öte yandan satın aldığımız arabanın patenti, o arabadan ayrı bir mülkiyetin konusudur, arabayı satın almış olmakla satın aldığımız, galeriden satın aldığımız için bize geçmiş olan bir hak değildir. Gerek telif hakkının, gerekse patent hakkının vücut bulduğu somut eşyadan farklı olarak ayrıca bir devir sözleşmesi ile satılması durumu söz konusudur.

Fikri mülkiyet hukukundaki düzenlemeler eser sahibini ve buluş sahibini korur, ihdas edilen hak-

larla eser sahibine ve buluş sahibine eser ve buluş üzerinde herkese karşı ileri sürülebilen mutlak haklar verilmiştir.

dikkat

Fikri mülkiyet hakları insanın düşüncesine, zihinsel faaliyetlerine, emeğine dayanan, bunlar sonucunda ortaya çıkmış ürünlere dayanan, varoluş nedeni bu ürünler olan haklardır.

Telif Hakkı

Telif hakkı, eser üzerindeki hakkı ifade eder. Telif hakkı literatürde “fikri hak” teriminin yerine de kullanılır. Fakat fikri hak, bazı kaynaklarda sınai hakları da içine alan üst bir kavram olarak kullanılmaktadır. İngilizce’de telif hakkına “Copyright” kelimesi karşılık gelmektedir. Bu kelimenin de kökeni, Latince’den gelen, fikir ve sanat eseri ürünleri kopya etme, çoğaltma hakkını ifade eden “Copia” kelimesidir. Telif hakları zamanla sadece çoğaltma hakkıyla sınırlı kalmamış, kanun koyucular tarafından eser sahibine başka haklar da verilmiş, böylece telif hukuku koruma sistemi güncel halini almıştır. Fakat bu, telif hukuku koruma sisteminin nihai şeklinin güncel hali olduğunu göstermez. Son yıllarda teknolojik gelişmeler bu alandaki değişim ve gelişimi zorlamaktadır. Bu alanda hukuki revizyon ihtiyacı da hala devam etmektedir.

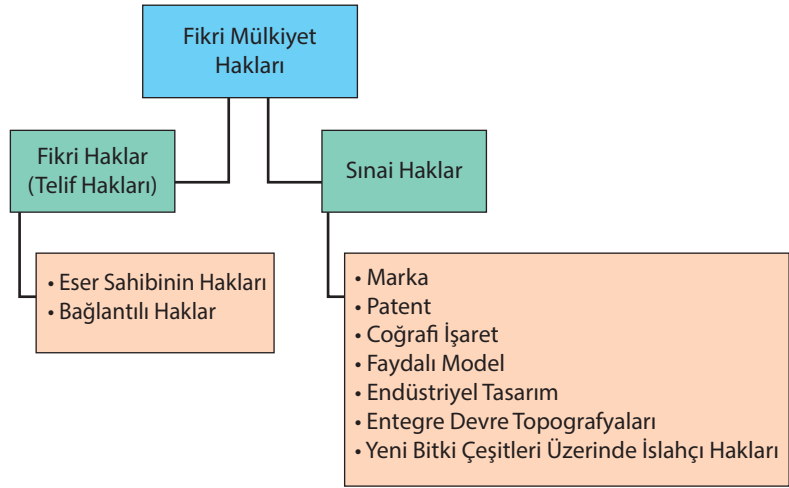
Telif hakları düzenlemeleri ile kanun eser sahibine herkese karşı ileri sürülebilen haklar vermiştir. Söz konusu mutlak haklar sayesinde eser sahibi çoğaltma, iletim, dağıtım, satım, kira, ödünç verme gibi eserin tüm yararlanma şekillerine sadece kendisi sahip hale gelmekte ve eser üzerindeki mali haklarını kime, ne kadar ve nasıl kullanıracakını belirleme yetkisine de kavuşmuş olmaktadır. Eser sahibinin hakları mali ve manevi haklar olmak üzere iki ana başlık altında incelenir.

Eser

FSEK m. 1/B’de “Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri” olarak tanımlanmıştır. İşleme ve derleme eserler de FSEK m. 6 ile eser sayılmıştır.

İşlenme Eser

Diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleridir (FSEK m. 6).

Şekil 2.1

Derleme Eser

Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi içeriği seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eserdir. Belirli bir maksada göre ve özel bir plan dahilinde seçilmiş ve toplanmış eserlerin düzenlenmesinden oluşur (FSEK m. 6/ I bent 7).

Multimedya Eser

Fikir ve Sanat Eserle Kanunu'na ait kavramlardan biri olan Multimedya Eser hakkında bilgiyi yukarıda İnternet Kavramları başlığı altında vermiştik.

Eser Sahibi

Eser sahibi, eseri meydana getiren, ona hususiyetini vererek yaratan kişidir (FSEK m. 1/B (b)). Maddenin eski halinde “gerçek kişidir” ifadesi bulunmaktaydı. Fakat 2004'teki değişiklikle “gerçek” kelimesi kaldırılmıştır. Bu durum doktrinde tartışmalara neden olmuştur. Aradaki fark şudur ki, ABD, İngiltere başta olmak üzere bazı hukuk sistemlerinde tüzel kişilerin eser sahibi olması mümkündür. Bizim dahil olduğumuz Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde ise yayımcılar, yapımcılar ve tüzel kişiler eser sahibi olarak kabul edilmezler. Fakat kanun koyucunun 2004'te tanımdan “gerçek” kelimesini çıkartması, dahil olduğumuz sistemden Anglo-Sakson Hukuk Sistemine doğru bir eksen kayması olduğu yorumlarını güçlendirmiştir. Fakat bu konuda bir fikir birliği oluştuğunun söylenmesi imkansızdır.

Telif haklarında tescil ilkesi geçerli olmadığından eser sahipliği herhangi bir tescil, sicile kayıt şartı aranmaksızın ya da belirli bir makamın onayına bağlı olmaksızın eserin meydana gelmesiyle, yaratılmasıyla birlikte doğar.

Bağlantılı Haklar

Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla komşu hak sahipleri ile filmle- rin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının sahip olduğu haklardır (FSEK m. 1/B (j)).

FSEK, eser sahibi olarak kabul edilmesi mümkün olmayan eseri icra edenlere, ses ve görüntüleri tespit eden fonogram yapımcılarına ve onların tes-

pitlerine, radyo-televizyon kurumlarına ve anılan işletmelerin yayın ve programlarına bazı hak ve korumalar sağlamıştır. Bu haklar eser sahibinin haklarıyla bağlantılı haklardır. Dolayısıyla bir yandan eserin eser sahibi ve o esere dayanan, eser sahibine ait haklardan, diğer yandansa aynı esere dayanan ve eser sahibinin haklarıyla bağlantılı olan haklar söz konusudur. Bağlantılı eser sahipliği bu nedenle işlenme eser sahipliği ile karıştırılmamalıdır.

FSEK md. 80'de kimlerin bağlantılı hak sahipliğine sahip olduğu ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.

Komşu Haklar

Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının sahip oldukları haklardır (FSEK m. 1/B (k)).

Umum

Umum kavramı günümüz Türkçesinde unutulmaya yüz tutmuş bir kavram olsa da İngilizce karşılığı olan “public” kelimesi sosyal medyada paylaşımların yetkili hedef kitlesini belirlerken öğrendiğimiz bir kelimedir ve belki de dijital dünya kullanıcıları için umum kelimesinden daha tanıdık. Kelimenin kökeni Arapçadır. Dilimizdeki karşılıkları sıralarsak: kamu, toplum, halk, genel, bütün insanlar, herkes vb. sıralanabilir.

Hususi olmak, kişisel olmayı, yani yalnızca bir şahsa aidiyeti veya sadece bir şeye özgü olmayı ifade eder. Fakat eğer bir şeyin umumi olduğundan bahsediyorsak onun hususi yani özel olmadığını, herkesin kullanımına açık olduğunu anlatmaya çalışıyoruzdur.

Kanunumuzda bu kavram tanımlanmamıştır. Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ise §15 III'te umum, bir eseri kullanan ve bu eseri algılayabilen ya da esere erişebilen kişi veya kişiler ile (1) şahsi bir ilişkisi ya da bağlantısı bulunmayan, (2) belirli bir çevre ile sınırlı olmayan, (3) birbirine karşılıklı ilişkiler içinde bağlı bulunmayan veya (4) bir organizasyonla birbirine bağlanmayan kişi veya kişiler, olarak tanımlanmıştır.

Şahsi (Kişisel) Bağlantı

Alman Federal Mahkemesi (BGH) şahsi bağlantıyı bir çok kararında açıklamıştır. Şahsi bağlantı:

- Eseri kullanan kişi ile bu eseri algılayabilen ya da erişebilen kişiler arasında veya
- Bu eseri algılayabilen veya erişebilen kişilerin kendileri arasında olabilir.

Bu tanıma göre aile veya arkadaşlık bağı şart değildir. Bir dans kursunun katılımcıları da bir etkinlik esnasında şahsi bağlantı içinde olabilirler. Telif hakkına sahip bir eser, eğer eser sahibinin izni olmadan umumi alanda paylaşıyorsa umuma iletim hakkı ihlali de mevcuttur. Fakat çoğaltma hakkının istisnası olan ve m. 38/I'de düzenlenen "şahsi kullanım istisnası" için durum farklıdır. Şahsi kullanım istisnası özellikle dijital eserler için önem arz eder ve şahsi kullanım istisnasının şartları yerine gelmişse kişi eser sahibinden izin almadan eseri çoğaltma imkanına kavuşacaktır.

Bir örnek verecek olursak bir kişinin eser sayılan bir veriyi, herkese açık" (public) bir sosyal medya profilinden paylaşması durumunda umumin varlığı kabul edildiğinden burada FSEK m. 25/II'de düzenlenen umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkının ihlali söz konusu olacaktır. Söz konusu profil kişinin sadece arkadaşlarına açıksa, bu durumda kaç arkadaşının olduğuna bakarak değerlendirmede bulunmak gerekecektir. Burada Yargıtay tarafından umum sayılan belirli bir arkadaş sayısı sınırı tespit edilmiş değildir. Fakat hangi sayıya kadar arkadaşın umum olarak değerlendirilebileceği, bir kişinin şahsi çevresinin arkadaşlık sayısı olarak bir üst sınırının olup olmadığı dikkate alınmalıdır.

Lisans

Tamamlanmış eserler üzerindeki mali hakların kullanma ve yararlanma yetkilerinin başkasına bırakılması yani lisans sahibine tahsis edilmesi lisans (ruhsat) sözleşmesi ile gerçekleştirilir. Her iki tarafı borç altına sokan bir sözleşme türü olan lisans sözleşmelerinde lisans veren taraf eser üzerindeki mali haklarından lisansı alanı yararlandırma yükümlülüğü altına girerken lisansı alan taraf lisans ücreti ödeme borcu altına girer.

- ✓ Tescilli bir markanın kullanım hakkı tescil edildiği mal ya da hizmetlerin bir kısmı veya tamamı için lisans sözleşmesine konu olabilir.

Tespit

Seslerin veya ses temsillerinin veya ses ve görüntülerin anlaşılabilir, çoğaltılabilir veya iletilebilir şekilde bir araca kaydedilmesi işlemidir.

Fonogram

Sinema eseri gibi görsel-işitsel eserler içindeki ses tespitleri hariç olmak üzere, bir icrada yer alan seslerin veya diğer seslerin veya ses temsillerinin tespit edildiği ses taşıyıcısı fiziki ortamdır. Kasetler, örnek olarak verilebilir.

- ✓ Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin neticesinde Roma Sözleşmesi hükümlerini, icracı sanatçılar ve fonogram yapımcıları açısından yeni koşullara uyarlamak ve daha etkin bir koruma sağlamak amacıyla WIPO Komitelerinde yürütülen çalışmalar sonucunda, "WIPO İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT) 1996 yılında 178 ülke tarafından kabul edilmiş ve 30 ülkenin onayı ile 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.

Yayımcılık Kavramları

Yayın – Yayım Ayrımı

Türkçe'nin en karıştırılan iki kelimesi "yayın" ve "yayım"dır. Bu iki kavramın özellikle fiil halleri dilimize yanlış yerleşmiştir. TDK'nın Güncel Türkçe Sözlüğü'ne başvurulduğunda şu açıklamalar karşımıza çıkar:

Yayın (isim): **1.** Basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete vb., neşriyat **2.** Radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen eser, program, neşriyat

Yayım (isim): **1.** Yayma işi **2.** Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir **3.** Herhangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla dinleyiciye, seyirciye ulaştırılması, neşir

Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta bu iki ismin fiile dönüştürülmesidir. **Şöyle ki, "yayın" isminin fiile dönüşmüş hali "yayınlamak" değildir. Böyle bir sözcük sözlükte yoktur. Bu ismin fiili "yayımlamak"dır:**

Yayımlamak: **1.** *Kitap, gazete, dergi vb. şeyleri basmak ve dağıtmak, neşretmek* **2.** *Dinlenilecek, görülecek şeyleri radyo ve televizyonla sunmak, bildirmek, duyurmak* **3.** *Bir yazıya, habere, resme gazetede yer vermek* **4.** *Resmen bildirmek, açıklamak, ilan etmek*

Dolayısıyla bir kitabı, gazeteyi, dergiyi yayımlayan kişiye de “yayıncı” denmez “yayımcı” denir. Keza yine “yayıncı” sözlükte bulunmayan bir kelimedir.

Yayımcı: **1.** *isim Bir sanatçının, bir yazarın eserini yayıma hazırlayan kimse veya kuruluş, yayıncı, naşir, tabi, editör* **2.** *Görsel ve yazılı basında yayıma hazırlama yetkisi olan kimse, editör* **3.** *Herhangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla dinleyiciye, seyirciye teknik düzeyde ulaştırılmasını sağlayan kimse*

Burada “yayın”dan türeyen ve sözlükte de geçen ve dilimize de doğru yerleşmiş olan kelime “yayınevi”dir.

Yayınevi: *Dergi, kitap vb.ni yayımlayan veya satan kuruluş*

Söz konusu kavramların farklarının anlaşılması ve doğru kullanım şekillerinin yerleşmesi internette telif haklarını doğru öğrenmemize yardım ederken kullanım hatalarının zamanla azalmasına da faydalı olacaktır.

Basın Yayımcısı

FSEK basın yayımcısının tanımını yapmamış, sadece ilgili maddelerinde “basın” kavramını kullanmıştır. Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ise 2013 yılında dijital basın yayımcısına münhasır bir bağlantılı telif hakkı vererek bu konuda bir ilke imza atmıştır (§ 87f vd. UrhG). Bu hakkın kanuna girmesiyle Alman yasa koyucu bir madde ile tanımlayarak, basın yayımcısının, basın ürününü meydana getiren, üreten kişi olduğunu belirtmiştir. Maddenin son cümlesinde ise söz konusu basın ürünlerinin bir şirket veya işletme çatısı altında oluşturulmuş olması halinde o müessesenin sahibinin, o yayının yayımcısı olduğu kabul edilmiştir. Yayımcı kavramı tanımlanırken; vergiye tabi veya ticari işletme sıfatları aranmamış, kazanç sağlayan faaliyetler çerçevesinde her türlü ticari amaç, dolaylı ya da dolaysız kar elde etme gayesi yayımcı sayılmak için kafi görülmüştür.

Basın Ürünü

Sosyal medya habercilik sektöründe bu kadar etkin hale gelmiş, ayrıca sosyal medyanın dışındaki online mecralarda da bireysel gazetecilik bu kadar yaygınlaşmışken ve Avrupa’da dijital basın yayımcısına özel bağlantılı hak tesis edilmeye başlanmışken basın ürününün ne olduğu önem kazanmaktadır. Alman Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu § 87f/2’ye göre, *redaksiyona tabi, gazetecilik niteliğini haiz, derleme biçiminde bir başlık altında toplanarak, belirli periyotlarla yayımlanan her maddi tespit* bir basın ürünüdür. Bu ürünün genel şartları incelendiğinde, yayımlayanın kendi reklamına hizmet ettiği kanısı oluşmamalı ve yayınevi formatı ağır basmalıdır. Düzenleme ile korunan esasen maddi tespittir. Maddi tespiti yapan kuruluşun basılı ürünlerde olduğu gibi, yayınevine özgü bir anlayışla yayımlamayı gerçekleştirmesi gerekmektedir. Madde metninde gazetecilik niteliğinde olan yazılar için özellikle „bilgi akışına, görüş oluşmasına yardım edecek ya da eğlence amaçlı metin ve resimlerdir“ denmektedir.

Görüldüğü gibi internetin sunduğu teknik ve sosyal imkanların artmasıyla telif haklarını koruma sistemleri de gelişmekte, bu konuda koruma alanları genişletilmektedir. Yeni alanlar yaratıldıkça kanun yeni tanımlara ihtiyaç duymakta ve kendi terminolojisini de genişletmek durumunda kalmaktadır.

Kanunumuzda basın ürünü tanımlanmamıştır. FSEK m. 35’teki “İktibas Serbestisi” ve m. 36’daki “Gazete Münderecatı” başlıklı düzenlemelerle gazete içeriklerinin kullanımları kaynak göstermek ve isim belirtmek şartıyla serbest bırakılmıştır.

Elektronik (Dijital) Yayımcılık

Yapılan açıklamaların ardından “elektronik yayıncılık” kavramın yerine yerleşmiş kullanımın aksine daha doğru olan kullanımın “elektronik yayımcılık” olduğunu belirtmek gerekir. Yayımcılık, Güncel Türkçe Sözlük’te, *yayımcının yaptığı iş, yayıncılık, tabilik, editörlük* olarak tanımlanmıştır. Fakat tanımdan da anlaşılacağı üzere yayıncılık ayrı olarak sözlükte yer almasa da bu tanımda açıklamak için kullanılmıştır.

İnternette telif hakları açısından açıklanan kavramların dijital ortamda hayat bulup bulmadıkları,

internette kullanılıp kullanılmadıkları önemlidir. Son zamanlarda eserin dijitalleşmesiyle birlikte elektronik yayımcılık sektörü de gelişerek büyümüş ve basılı yayımcılığı önemli ölçüde daraltan bir hal almıştır. Kullanıcı alışkanlıklarının değişimiyle haberlerin internetten takip edilme sıklığı artmış, basılı yayımın etki alanı azalmıştır. E-dergi ve e-gazeteler, blog, sosyal medya tarzında haberin ve diğer basın ürünü içeriklerin kamuya buluşmasını sağlayan diğer her türlü dijital medya yöntemi elektronik yayımcılık kavramının altında değerlendirilir.

Elektronik Yayımcılık, çoğunlukla multimedya eserler üzerinden topluma ulaşır ve eş zamanlı olarak müzik eserlerine, filmlere, uygulamalara vb. erişim imkanı sağlar.

Elektronik yayımcılık, topluma olan etkileriyle değerlendirildiğinde sosyal medya aktörleriyle birlikte bilgi akışını sağlamanın yanında görüş oluşturan, kullanıcının görüşlerine yön veren özellikleriyle dikkat çeker. İnternetin sınırsız imkanlarını kullanan bireysel e-gazete içerik hazırlayıcıları artık resmi otoritenin ya da *patronun* baskısını üzerinde hissetmeden kamuya ulaşmayı başarmakta, bu yönüyle internetin özgürlük alanını yerinde bir şekilde kullanmaktadır. Burada e-gazete çıkaran ve herhangi bir otoriteye bağlı olmayan bir grup muhabir söz konusu olabilir. Ya da sosyal medyada binler, on binler hatta milyonların takip ettiği fenomenler topluma bilgi akışını sağlayarak medyanın gücünü ellerinde tutabilirler. Fakat bütün bu avantajlar, internetteki kirli bilginin de dolaylı ya da dolaysız yaratıcısıdır.

Özellikle periscope uygulamasının teknik yapısı incelendiğinde bireyin haber ile arasındaki hemen hemen bütün engellerin kalktığı söylenebilir. Bu uygulama sayesinde elindeki cep telefonu ile internete bağlanabilen her kişi kendi haber kanalını kurabilir, bulunduğu ortamdan canlı yayın yapabilir. Klasik yöntemlerin kullanıldığı zamanlarda ki naklen yayın arabaları hatırlanırsa, periscope teknolojisinin yayın sektörünü nasıl geliştirdiği fark edilecektir.

Teknik Kavramlar

Aşağıda bazı teknik kavramlar FSEK'teki şekilleriyle verilmiştir.

Bilgisayar Programı

FSEK m. 1/B (g)'de bilgisayar programı "Bir bilgisayar sisteminin özel bir işlem veya görev yapmasını sağlayacak bir şekilde düzene konulmuş bilgisayar emir dizgesini ve bu emir dizgesinin oluşum ve gelişimini sağlayacak hazırlık çalışmaları" olarak tanımlanmıştır.

Yazılım/Program Ayırımı

Yazılım (Software), değişik ve çeşitli görevleri yerine getirmesi amacıyla tasarlanmış olan, elektronik cihazların birbirleriyle iletişim ve uyum içinde görevlerini tamamlamak ya da kullanılabilirliklerini arttırmayı sağlayan makina komutlarıdır. Yazılım, elektronik cihazların tanımlanmış bir işi yapmasını sağlayan programların tümü için kullanılan bir terimdir. Var olan bir problemi bilgisayar dili kullanılarak çözmek için kurgulanmıştır.

Bilgisayar programı ise geniş anlamıyla, doğrudan doğruya bilgisayara hitap eden komutlar bütünüdür.

Yazılım, çalıştırılabilir programların ve içerdiği verilerin bütünü düşünüldüğünde üst bir kavramdır.

Arayüz

Bilgisayarın donanım ve yazılım unsurları arasında karşılıklı etkilenme ve bağlantıyı oluşturan program bölümleridir FSEK m. 1/B (h).

Araışlerlik

Bilgisayar program bölümlerinin fonksiyonel olarak birlikte çalışması ve karşılıklı etkilenmesi ve alışverişi yapılan bilginin karşılıklı kullanım yeteneğidir FSEK m. 1/B (ı).

Öğrenme Çıktısı

2 FSEK’te tanımlanan kavramları ve elektronik yayıncılık kavramlarını açıklayabilme

Araştır 2

Telif hakları Türk Hukukunda hangi kanun ile korunmaktadır?

Bir müzik eserinin sadece kişinin arkadaşlarının görebildiği facebook profilinden paylaşılmasıyla, bir CD’ye kopyalanıp yakın bir arkadaşına verilmesi arasında nasıl bir fark vardır?

İlişkilendir

Telif Hakları ile korunan menfaate benzer başka ne gibi yararlar, haklar sayabilirsiniz?

Her Facebook paylaşımınız fikri mülkiyet konusu mudur?

Anlat/Paylaş

Telif Haklarının önemini ve bu hakların sağladığı korumayı çevrenizdekilerle paylaşın.

Sosyal medyanın, fikir eserlerinin yayımlanmasına etkisini tartışınız.

TELİF HAKLARINI DÜZENLEYEN ULUSLAR ARASI VE ULUSAL MEVZUAT

Aşağıda öncelikle telif haklarına ilişkin uluslar arası bağlamda ne gibi düzenlemeler olduğu verilecektir. Daha sonra Ulusal düzeyde tarihsel süreç içerisinde telif hakları konusunda ne gibi gelişmelerin yaşandığı tartışılmaya çalışılacaktır.

Uluslararası Düzenlemeler

Uluslar Arası Kuruluşlar

Tablo 2.1 Telif Hakları ile İlgili Kuruluşlar

Kuruluşun Adı	Kısaltması	Kuruluş Tarihi - Merkezi	Üye Ülke Sayısı	TR’nin Katılım Tarihi
World Intellectual Organization (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)	WIPO	1967 - İsviçre	188	1975
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)	UNESCO	1945 - Paris	195	-
World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)	WTO (DTÖ)	1995 - İsviçre	160	1995

Sözleşmeler

Fikri mülkiyet alanında düzenleyici rol üstlenen uluslararası anlaşmalar sanayi devriminden sonra ortaya çıkmıştır. Dünya sanayi toplumundan bilgi toplumuna evrilirken korunması gereken süjeler (buluş, eser) değişmemiş, yaşanan teknik gelişmeler sayesinde korunma sistemleri değişmiştir. O nedenle ulusla-

rarası ve ulusal mevzuat, getirdikleri koruma sistemleri ve yeni koruma araçları, temel ilkeler üzerinde yarattığı etki ve değişiklikler açısından değerlendirilmelidir.

Bir ülkenin hangi koruma sistemine tabi olduğunu belirlemek için o ülkenin hangi anlaşmalara taraf olduğu araştırılmalıdır. Aşağıdaki tabloda telif haklarını düzenleyen uluslararası anlaşmalar ve Türkiye'nin hangilerine ne zaman taraf olduğu belirtilmiştir.

✓ Uluslararası Sözleşmeler; Uluslararası Hukuk kişileri olan devletlerin ve Uluslararası Örgütlerin, kendi rızaları ile bağlandıkları, kendileri hakkında bağlayıcı hukuk kuralları yaratan metinlerdir. Sözleşmeler, Uluslararası Hukuk'un temel kaynaklarından.

Tablo 2.2 Telif Haklarına İlişkin Önemli Çoklu Sözleşmeler

Sözleşmenin Adı	İlk İmza Yılı	Taraf Sayısı	Türkiye'nin Kabul Tarihi (Kabul Edilen Revize Metin)
Bern Sözleşmesi	1886	168	RG 2.6.1951/7824 (Brüksel Metni - 1948)
UCC (Universal Copyright Convention)	1952	100	-
Roma Sözleşmesi	1961	92	RG 21.10.2003/25266 (Paris Metni - 1979)
WIPO Kurulu Sözleşmesi	1967	188	RG 19.11.1975/15417
Ses Taşıyıcılarla (Fonogram) İlgili Cenevre Sözleşmesi	1971	78	-
TRIPs (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights Agreement)	1994	161	RG 25.2.1995/22213 M.
WCT (WIPO Copyright Treaty)	1996	93	RG 14.5.2008/26876
WPPT (WIPO Performance and Phonograms Treaty)	1996	94	RG 14.5.2008/26876

Kaynak: Nal, T., (2000)

Uluslararası çok taraflı sözleşmeler ile üye ülkelerin yerel hukuklarında aynı seviye ve şekilde koruma sistemi oluşturulmasına yönelik bir amaç gerçekleştirilememişse de her sözleşme fikri mülkiyete temel oluşturacak ilkelerin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu ilkelerden her biri eserin uluslararası düzeyde daha iyi bir koruma sağlamıştır.

Uluslararası sözleşmelerin bir kısmı ilk imza tarihinden sonra devletlerin iç hukuklarındaki gelişmelere göre birden çok defa önemli revizyonlara uğramış, bu revizyonlar sözleşmenin güncellenmesini, akit devletler arasında korumanın güçlenmesini ve aynı seviyede olmasını sağlamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus her revizyon ayrıca imzaya açılır ve ilk imzadaki bütün devletler revizyon metnine katılmamış olabileceği gibi yeni bir devletin de revizyon metnini imzalayabilecek olmasıdır.

Bern Sözleşmesi

Edebiyat ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkin Bern Sözleşmesi 9 Eylül 1886 tarihinde on bir devlet arasında Paris'te imzalanmıştır. Bern Sözleşmesi'ne 1967 yılında eklenen önsözde de belirtildiği gibi sözleşmenin amacı üye ülkelerde eser sahiplerinin eserleri üzerindeki haklarının mümkün olduğunca etkili ve uyumlu bir şekilde uluslararası düzeyde korunmasıdır. Bu amaca ulaşmak için üye devletlerin milli hukuklarında düzenlemeleri zorunlu olan asgari (minimum) hakları düzenlemiş olan sözleşme, üye ülke sayısını arttırarak üye ülkelerde etkin korunmanın en azından belirlenen asgari haklar çerçevesinde sağlamaya çalışmıştır. Bern Sözleşmesi'nde asgari haklar ilkesinin yanında karşılıklılık ilkesi ve eşit işlem ilkesi de benimsenmiştir.

Uluslararası düzeyde telif hakları hukuku korunmasının çatısını oluşturan, bugün dahi alanındaki en temel belge olma özelliğini korumuş bir düzenlemedir. Sözleşme, kendisinden sonra imzalanan bütün uluslararası sözleşmelere de esas teşkil etmiştir.

Bern Sözleşmesi, 1886 tarihinde Paris'te imzalanmasının ardından 1908 yılında Berlin'de, 1914 yılında Bern'de, 1928 yılında Roma'da, 1948 yılında Brüksel'de, 1967 yılında Stockholm'de, 1971 yılında Paris'te, revize edilmiştir. Günümüzde kullanılan metin 1979'da tadil edilen Paris metnidir. Türkiye, 1952 yılında Bern Konvansiyonu'nun Brüksel metnine katılmış; 1995 tarihinde ise 1979 tarihli Paris metnine katılımın onaylanmasına dair Kanunu kabul etmiştir.

TRIPs Sözleşmesi

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslar arası boyutu göz önünde bulundurularak uluslar arası korumanın tüm devletlerde aynı seviyede ve tam olarak sağlanması ihtiyacını karşılamak için Sahte Mal Ticareti Dahil Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPs) Sözleşmesi 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ/WTO) kurucu anlaşmasının "mütemmim cüzü" olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Sözleşmesi'ne (GATT) ve DTÖ'ye üye ülkelerin hepsinin yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde TRIPs Sözleşmesi'ni uygulamaya koyma mecburiyeti getirilmiştir. Hiç şüphesiz ki bu mecburiyet TRIPs'in etki alanını Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün etki alanından daha geniş bir noktaya taşımıştır.

Sözleşme, telif hakları, ticari markalar, coğrafi işaretler, tasarımlar, patentler, entegre devre tasarımları, ticari sırlar ve açıklanmamış bilgiyi kapsamaktadır. DTÖ'nün kurucu anlaşmasına ek niteliğinde düzenlenen bir metin olarak temel amacının uluslararası ticaretin önündeki engellerin azaltılması ve kaldırılması, fikri mülkiyet haklarının uygulamada serbest ticarete engel oluşturmamasının sağlanmasının olduğu belirtilmelidir. TRIPs, bu amaca hizmet eden, oluşturduğu fikri mülkiyet hakları koruma sistemi açısından bugüne kadar düzenlenmiş en kapsamlı uluslararası metindir. Diğer uluslararası düzenlemelerin korumaya dair tüm esaslarını kabul etmekle birlikte onlardan daha geniş bir koruma sistemi oluşturmaktadır. Ayrıca üye ülkeler arasındaki olası ihtilafların çözümüne yönelik hükümler içermektedir. Bu özelliklerinin yanında TRIPs diğer uluslararası sözleşmelere kıyasen iki farklı özellik taşır:

- 1) Düzenlenen hakların tanınması ve korunması hususunda üye ülkelerin uluslar arası nitelikte bir taahhüt altında bırakılması,

- 2) Bu taahhüdü yerine getirmeyen ülke için yaptırım mekanizması oluşturulması.

Anılan özelliklerle sayesinde TRIPs, devletlerin fikri mülkiyet hakları için oluşturdukları koruma sistemlerini kendi normlarına yaklaştırarak, her uluslararası sözleşmenin ulaşmak istediği, devletlerin milli hukukları arasında yeknesaklık sağlanması amacına daha fazla yaklaşmıştır. Anılan özelliklerinin yanında yukarıda belirtilen uygulama şartı ve düzenlediği hakların kapsamı bakımından denilebilir ki TRIPs etki alanı en geniş olan uluslar arası sözleşmedir.

Türkiye DTÖ'nün kurucu üyelerindendir ve TRIPs Sözleşmesi'ne kuruluş aşamasında taraf olmuştur. Hükümlerini uygulamaya ise 2000 yılında başlamıştır.

TRIPs m. 61'de, üye ülkelerin fikir ve sanat eserleri üzerindeki hakları ile sınai mülkiyet haklarının ihlali halinde, üye ülkelere caydırıcı ve işlenen suçun ağırlığı ile orantılı cezai yaptırım uygulama yükümlülüğünün getirilmiş olması FSEK'te düzenlenen cezai hükümlerin de değiştirilmesini sağlamıştır. FSEK m. 71'in başlığı TRIPs m. 61'deki yükümlülük nedeniyle "Manevi, mali veya bağlantılı haklara tecavüz" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanunun 138. maddesi ile değiştirilmesiyle gerçekleşmiştir. Böylece farklı maddelerde düzenlenmiş olan mali, manevi ve bağlantılı haklara tecavüz suçları bu değişiklikle tek bir madde şeklinde 71. maddede düzenlenmiştir (Bayındır, 2014).

WIPO İnternet Sözleşmeleri

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) İnternet Sözleşmeleri iki önemli ve temel teşkil eden sözleşmeden oluşur:

WIPO Telif Hakları Sözleşmesi (WIPO Copyright Treaty - WCT)

WIPO İcracılar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WIPO Performance and Phonograms Treaty - WPPT)

WCT ve WPPT Sözleşmeleri 20 Aralık 1996 tarihinde 178 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiş ve 30 ülkenin onayı ile 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmelere tüm AB'ye üye devletlerin yanında AB'nin kendisi de taraftır. AB sözleşmeleri uyarlama ve uygulama yükümlülüğünü 2001 yılında Bilgi Toplumu Yönergesi (2001/29/EG) ile yerine getirmiştir.

✓ Dünyada dengeli ve ulaşılabilir bir fikri mülkiyet sistemi oluşturabilmek ve yönetebilmek için oluşturulmuş uluslararası kuruluşların en başta gelenlerinden biri, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütüdür.

Sözleşmeler nitelik itibarıyla Bern Sözleşmesi'nin günümüze, bilgi çağına göre revize edilmiş halidir ve devletlerin dijital gelişmelere verdiği hukuki tepkidir. İnternet Sözleşmeleri olarak anılmalarının nedeni de budur. Bilgi toplumunda yaşanan dijital gelişmelerin telif hakları hukukunda ve bağlantılı haklarda yaratmış olduğu risklerin dengelenmesi ve yeni çağa uygun koruma sisteminin uluslar arası düzeyde oluşturulması amacını taşır. Bu özellikleriyle diğer uluslar arası düzenlemelerden ayrılır. Sözleşmelerde güncel hukuki problemlere verilen cevaplar AB düzeyinde de kabul görmüş ve dijital alanda hukuki çözümler arama çalışmaları için başlangıç teşkil etmiştir.

Çoklu Sözleşmelerle Ortaya Çıkan Temel İlkeler

Uluslar arası nitelikteki çoklu sözleşmelerin 1886 yılından günümüze kadar olan süreçte devletlerin milli hukukları arasında yeknesaklığın sağlanarak telif hakları koruma sistemleri arasında asgari bir standardın sağlanması çabası aşağıdaki temel ilkelerin oluşmasına neden olmuştur, bu ilkelerin ortaya çıkması tamamen bu çabanın bir sonucudur. Belirtilen ilkeler telif hakları hukukunun olmazsa olmaz ilkeleridir ve ortaya çıkmaları tamamen bu çabanın bir sonucudur. Uluslararası nitelikteki başlıca ilkeler şunlardır:

- Ülkesellik İlkesi
- Eşit İşlem İlkesi
- Karşılıklılık İlkesi

Asgari (Minimum) Haklar İlkesi

- Herhangi Bir Formaliteye Tabi Olmama İlkesi
- Tükenme İlkesi

Ülkesellik İlkesi

Fikir mülkiyet hakları ülkesellik ilkesi uyarınca, her devletin ülke sınırları içinde ve kendi düzenlemelerine göre korunmaktadır. Bu düzenlemeler hak sahiplerine sadece kendi ülkesindeki ihlallerde ülkesindeki kurallara göre hukuk yollarına başvurma hakkını verir. Avrupa Patenti, Avrupa Birliği Patenti, Topluluk Markası gibi AB düzeyindeki düzenlemeler ülkesellik ilkesinin aksine fikri mülkiyet sahibine belirli bir bölgede ülke sınırları olmadan yeknesak koruma sağlamayı amaçlamaktadır.

Eşit İşlem İlkesi

Yabancıya yerli hak sahibiyle eşit şekilde işlem yapılmasını öngören ve bu şekilde yabancı eser sahibine, yerli eser sahibinin ülkesinde yararlandığı haklarla eşit imkanlara sahip olmasını sağlayan ilkedir.

Karşılıklılık İlkesi

Yerel düzenlemelerle o ülkenin vatandaşı olan fikri mülkiyet hak sahiplerine sağlanan korumanın iki ülkenin karşılıklı olarak birbirinin vatandaşı olan hak sahiplerine tanımalarına karşılıklılık ilkesi denir. Bu ilke gereği AB'ye üye ülkenin vatandaşı olan hak sahipleri tüm AB ülkelerinde aynı korumaya sahiptir. Eşit işlem ilkesi ve karşılıklılık ilkesi birbirini tamamlayan haklardır.

Asgari (Minimum) Haklar İlkesi

Uluslar arası sözleşmelerde yer alan ilkelerden eşit işlem ilkesi ve (minimum standartlar ve koruma sağlayan asgari haklar ilkeleri arasındaki fark, eşit işlem ilkesinin yabancıyı vatandaş gibi, asgari hakları ilkesinin gerektiğinde yerel düzenlemeleri de aşarak uluslar arası sözleşme düzeyinde koruma sağlamalarıdır.

Bir uluslar arası sözleşmenin asgari haklar ilkesini benimsemiş olması halinde burada kastedilen haklar: eser sahibinin manevi hakları, çeviri hakkı, çoğaltma hakkı, yayın, temsil, radyo ile yayın ve temsil ve son olarak işlenme hakkıdır.

Araştırmalarla İlişkilendir

Yürürlükteki telif hakları kanununu hazırlayan Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch 1948 yılında Fikri ve Sınai Haklar başlıklı ders kitabında sınai hakları düzenleyen Paris Anlaşması (1883) ve telif haklarını düzenleyen Bern Anlaşmasını (1886) açıkladıktan sonra konuyu şu şekilde özetlemiştir:

Hülâsa:

Takriben bir asırdan beri iki taraflı anlaşmalar ve yarım asırdanberi .ir çok taraflı devletlerarası andlaşmaları akdetmek suretiyle sarfedilen gayretlerin neticesi gözden geçirilecek olursa fikri mahsullerin alanında fikri istihsal kudreti fazla olan memleketlerle fikri istihsal kudreti daha az olan yahut fikri istihsal kabiliyeti bulunmayan memleketler arasındaki menfaat ziddiyetinin (yukarıya 42 sayılı bahse bakınız!) bu âna kadar bertaraf edilmemiş olduğu görülür. Devletlerarası bir himaye, şimdiye kadar, ya fikri ve teknik istihsal kudreti aşağı yukarı aynı olan devletlerarasında ihtiyarî surette, yahut bu sahadaki eşitsizliğe rağmen hâkim devletlerin, kendilerine siyasî ve iktisadî bakımdan tâbi olan devletler üzerinde tazyik icra etmeleri neticesinde kabil olmuştur.

İstihsal kudreti hâlen daha az olan memleketlerin kabul ettikleri hareket tarzının doğru ve ileriki inkişaf bakımından maksada elverişli olup

olmadığı meselesi, hiç olmazsa, münakaşa götürür bir mevzudur. Zira kendi milletinin fikri ve harsî servetini muhafaza, siyanet etmek ve arttırmak için tedbirler almadan, bütün dünyanın kültür kıymetlerini kendi milletine açmak yolunda sarfedilecek gayretler, ister istemez öz fikri istiklâlin ve kültürel hususiyetlerin kaybına, binnetice müstakil ve kendine has bir kültür birliği olmak haysiyetiyle, milletin inkırazına sebebiyet verebilir.

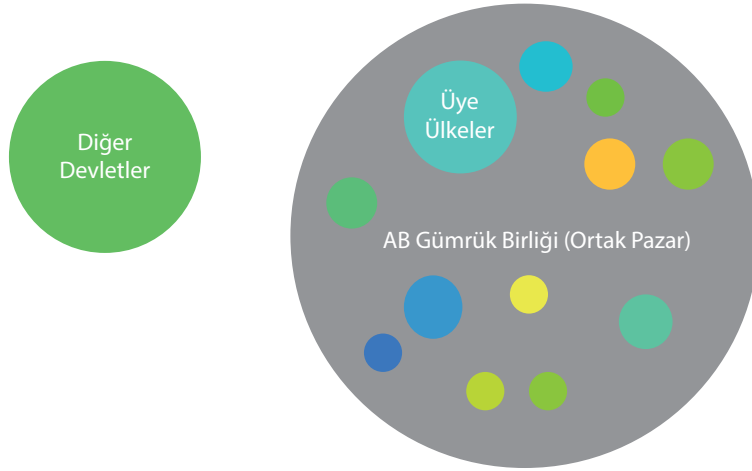
Fikri istihsal kudreti yüksek olmayan memleketler yalnız yerli sanayinin maddi menfaatlerini korumağı düşünmekte; bu sanayi ise yabancı mucid ve müelliflerin fikri mahsullerini, sahiplerinin muvafakati olmaksızın bedelsiz istismar etmektedir.

Bahis mevzuu olan devletlerin takip ettiği bu siyasetin, memleketteki müstahsıl fikri kuvvetlerin, yabancıların rekabeti karşısında himayesiz bırakılması ve neticede inkişaf etmek için müsait zemin bulamaması gibi milletin heyeti umumiyesinin fikri, teknik ve harsi evrimi bakımından son derece tehlikeli olan bir mahzur pahasına tahakkuk ettirilip ettirilmediğinin incelenmesi, bir sosyoloji ve iktisat bilgini için üzerinde ehemmiyetle durulmağa değer bir meseledir.

Avrupa Birliği'nin bu konudaki genel eğilimi, telif hakları için AB sınırları içinde asgari müşterekte birleşen bir koruma standardı oluşturma yönündedir. AB sınırları içinde standardın oluşturulması amacına yönelik yönerge ve tasarılar çıkartmaktadır. AB'nin 2001 yılında telif hakları ve bağlantılı hakları bilgi çağına intibak ettirmek için çıkartmış olduğu Bilgi Toplumu Yönergesi'nden sonra 2015 yılında AB dijital ortak pazarı için stratejileri belirlediği belgeyi (COM (2015) 192 final) yayımlamıştır. Aralık 2015'te ise AB Komisyonu, modern bir AB telif hakları hukuku reformu için gerekli adımları gösteren bir bildiri (COM (2015) 626 final) hazırlamıştır. Son olarak Eylül 2016'da Dijital Ortak Pazarda Telif Hakları Yönerge Tasarısı (COM (2016) 593 final) düzenlemiştir.

Bu düzenlemeler ile hedeflenen sadece üye ülkelerin yerel mevzuatını AB hukuku düzleminde uyumlu hale getirmek değildir. Bunun yanında AB yasa koyucusu, analog dünyaya ait telif hakları koruma sistemini dijital dünyaya uyarlanmak, böylece eseri günümüzde ve gelecekte korumak istemektedir.

AB Gümrük Birliği'nde oluşturulan hukuki düzenlemelerin etki alanı sadece üye ülkelerin oluşturduğu ortak pazar ile sınırlıdır. AB ile diğer devlet arasında özel bir sözleşme yoksa üye ülkeler diğer devletlerle kendi hakimiyet alanına ve kendi milli hukuklarına göre hukuki ilişki içerisinde olacaklardır. Bu nedenle anılan yönergelerin milli hukuka uyarlayacak olan muhatabı AB'ye ve AB Gümrük Birliği'ne üye ülkelerdir.

Şekil 2.2 AB Gümrük Birliği’nde Hukuki Düzenlemelerin Etki Alanı

Ulusal Mevzuat

Telif haklarıyla ilgili mevzuatı ulusal bağlamda, Cumhuriyetten önce, Cumhuriyet Dönemi, Gümrük Birliğinden önce ki ve sonra ki dönem olmak üzere dört başlık altında toplayabiliriz.

Cumhuriyetten Önce

İslam hukukçularının İslam hukuk tarihini ele alan eserleri incelendiğinde telif hakkı kavramının kapsamının ve niteliğinin eski zamanlardan beri konu edildiği ve tartışıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde İslam hukukunda hakim görüş telif hakkını bilgi ve düşünce ürünü olan eşya olarak ele alır ve onu mutlak hakkın konusuna giren gayri maddi mal olarak kabul eder. Fakat İslam hukuku tarihinde bu konuda farklı yöndeki fikirler kabul görmüştür. Telif hakkı medeni, iktisadi ve kültürel gelişmelerin ortaya çıkardığı gayri maddi mallardan oluşan üçüncü bir hak grubuna dahil edilmiş olmasına rağmen bu hak ayni ve şahsi hak olarak nitelendirilmemiştir. Bu hak grubuna ait haklar sıralanırken telif haklarının yanında patent, firma isimleri, gazete, dergi gibi sürekli yayınların imtiyaz hakları da bu kategoriye dahil edilerek sayılmıştır.

Bir diğer görüş ise bu kategorideki hak ve menfaatlerin malvarlığı/mülk içinde sayılabileceğini kabul etse de bu hak ve menfaatlerin bir sözleşmeye konu edilemeyeceklerini ve söz konusu hakkın satılamayacağını savunur. Bunun nedeni, bilginin/ilmin parayla alınıp satılarak, ticarete konu edilecek nitelikte bir mal olarak kabul edilmeyişidir. Bu görüşe kısmı olarak katılan hukukçular ise, bilginin yazılı olduğu kitapların ticaret konusu yapıla-

rak parayla satışının caiz olabileceğini belirtirlerken kitabın içeriğini oluşturan bilginin, kitap üzerinde tanınan haktan ayrı ve farklı bir mevcudiyetinin olmadığını savunmuşlardır. Bir diğer görüş ise, devir ve intikali caiz görülmesi de, yazarın eser üzerinde şahsi bir hakkının mevcut olduğunu ve bu hakkın eser sahibinin ölümüyle birlikte sona ererek, mirasçılara intikal etmeyeceğini belirtmektedir.

Osmanlı zamanında fikir ve sanat eserlerinin basımına ilk olarak 1727 tarihinde izin verilmiştir. Buna rağmen telif haklarını içeren mevzuat çalışması ilk olarak Tanzimat döneminde (1839-1876) yapılabilmiş ve 1850 yılında „Encümen-i Danış Nizamnamesi“ çıkartılmıştır. Bu Nizamname telif hakkı kavramına yer veren ve eser sahibine telif hakkını tanıyan ilk hukuki metin olma özelliği taşır.

1857 yılında ise “Matbaa Nizamnamesi” ve “Telif Nizamnamesi” şeklinde telif hakları ile ilgili iki tane nizamname düzenlenmiştir. Bunlardan Matbaa Nizamnamesi matbaaların eser sahibinin izni olmaksızın eserin basılamayacağı sonucunu doğuran hüküm içerir. Telif Nizamnamesi ise doğrudan telif haklarını düzenleyen ilk mevzuat düzenlemesidir ve fikri mülkiyet hakkı görüşünü biraz daha günümüze yaklaştıran bir belge niteliğindedir. Nizamnameyle, eser sahibine belirli imtiyazlar tanınmış, miras bırakabilmesi ile ilgili bir düzenleme bulunmasa da eser sahibine eserden doğan haklarını devretme hakkı ve sözleşme yapma serbestisi getirilmiştir. Ayrıca eseri basana da basılan nüshalar tükenene kadar tekel hakkı tahsis edilmiştir. Telif Nizamnamesi’nde düzenlenmeyen hususlar 1870 tarihli “Telif ve Tercüme

Nizamnamesi" ile düzenlenmiş ve bu şekilde telif hakları kavramının Osmanlı Devleti'nde devamlılığı sağlanmıştır.

1910 yılında kabul edilen "Hakkı-ı Te'lif Kanunu", 1857 tarihli Telif Nizamnamesi'nden sonra Osmanlı Devleti'nde telif haklarını düzenleyen ikinci esaslı mevzuat düzenlemesi ve fakat ayrı bir kanun niteliğinde olan ilk çalışmadır. 42 maddeden oluşan kanun, 1952 yılına kadar yürürlükte kalmış ve bu şekilde Cumhuriyet döneminin başlarında da yürürlükte kalmıştır. Hakkı Telif Kanunu her ne kadar önemli düzenlemeler içerse ve zamanın yerel ihtiyaçlarını karşılarsa da aynı dönemde yürürlükte bulunan kanunlara kıyasen zayıf bir telif hakları koruması sağlıyordu. Fotoğraf ve filmlerin korunmasını ve yayın hakkını düzenlemeyen kanun, tescil şartına bağlanması gibi, Osmanlının katılmadığı 1886 tarihli Bern Sözleşmesine ve çağının yerleşik telif hukuku esaslarına aykırı hükümler içermektedir.

Cumhuriyet Dönemi

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerinin artması yerli ve yabancı fikir ve sanat eserlerinin milletlerarası alanda korunması zorunluluğunu doğurmuş, uluslararası sözleşmelere uyumlu, çağına uygun fikri ve sınai haklar koruması sağlayan düzenlemeler getirmenin yükümlülüğü altına girilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan ticaret sözleşmeleri Bern Sözleşmesi'ne katılımı beraberinde getirmiş, bu durum artık ihtiyaçları karşılayamayan Hakkı Telif Kanunu'nu değiştirmek zaruriyetini doğurmuştur. Bu nedenlerle Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) Prof. Dr. Ernst E. Hirsch tarafından hazırlanmış ve yeni kanun 1. Ocak 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bugün hala yürürlükte olan kanun 1983, 1995, 2001, 2004 ve 2008 yıllarında olmak üzere bir çok defa değişikliğe maruz kalmıştır. Değişikliklerde ilgili ve güncel uluslararası sözleşmeler ve AB yönergeleri dikkate alınmış ve AB'ye yasal uyum süreci dahilinde FSEK'te aynı yönde değiştirilmiştir.

Uluslararası mevzuata ve gelişmiş ülkelerin kanunlarına uygun olarak hazırlanmış ve bunlara uygun olarak zaman içinde revize edilmiş kanun modern fikir hukuku anlayışına sahiptir. Bunlara rağmen kanunun getirdiği esaslar günümüze

kadar etkin bir şekilde uygulama alanı bulmuş değildir. Bunun başlıca nedeni fikri emeğe karşı bilincin yeterince gelişmemiş olması ve eser sahiplerinin haklarını aramakta yetersiz kalmalarıdır. Diğer bir önemli etken ise meslek birliklerinin kurulması için gerekli mevzuatın ancak yürürlük tarihinden 32 yıl sonra yapılan çalışmalarla düzenlenmiş olmasıdır.

✓ Meslek birlikleri, eser sahipleri, bağlantılı hak sahipleri ve süreli olmayan yayınları çoğaltan ve yayanların, üyelerinin ortak çıkarlarını korumak ve FSEK'te bu kişilere tanınan hakların idaresini ve takibini, alınacak ücretlerin tahsilini ve hak sahiplerine dağıtımını sağlamak amacıyla, sadece kanunda belirlenmiş alanlarda kurulan birliklerdir. Örneğin: MÜ-YAP (Bağlantılı Hak Sahibi Fonogram Yapımcıları Meslek Birliği).

Gümrük Birliği'nden Önceki Dönem

Gümrük Birliği'nden önceki dönem değerlendirildiğinde Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere katılması için bir neden bulamadığı, bu dönemde katılımı gerekli kılarak teşvik edecek yeterli bir teknik ve ekonomik altyapının mevcut olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin Bern Sözleşmesi'ne katılım talebinin sebebi de Lozan Anlaşması'na eklenen Ticaret Sözleşmesi'nin 14 ve 15. maddelerinde yer alan katılım taahhüdü olmuştur. Türkiye bu taahhüdünü ancak 1 Ocak 1952'de gerçekleştirebilmiştir (26 Haziran 1948 tarihli Bükülsel metnine katılmıştır.). FSEK hükümlerinin bu sözleşmeye uyarlanması ise ancak 1983 yılındaki değişikliklerle mümkün olmuştur.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne kadar gerçekleştirdiği bir diğer adım ise 12.5.1976 tarihinde WIPO'ya üye olmasıdır.

Gümrük Birliği'nden Sonra

Türkiye'nin AB Gümrük Birliği'ne girmesine dair 1/95 sayılı Ortaklık Konsey Kararı (1/95 OKK), 31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1/95 OKK 31 II'de taraflar, gümrük birliğinin,

ancak fikri mülkiyet haklarına gümrük birliğini oluşturan tarafların eşit düzeyde etkili koruma sağlaması halinde düzgün işleyebileceğini kabul etmişlerdir. Ayrıca Türkiye, 1/95 OKK “Fikri, Sınai ve Ticari Mülkiyet Hakları” başlığıyla 8 numaralı ekte yer alan yükümlülükleri yerine getirmeyi taahhüt etmiş olduğu belirtilmiştir. Buna göre Türkiye, 1/95 OKK’nın 54. maddesinde de belirtildiği

üzere, 1/95 OKK’nın yürürlüğe girmesinden önce ilgili tüm müktesebatı kendi iç hukukuna aktarma yükümlülüğü altına girmiştir. Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne girdikten sonra fikri mülkiyet alanındaki bir çok önemli uluslararası sözleşmeye arka arkaya onay vermesinin dayanağı da söz konusu düzenlemelerdir (Bkz. Tablo 2.2).

Yaşamla İlişkilendir

Telif Haklarında Uluslararası İşbirliği

Kültür ve Turizm Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, telif hakları alanında bir lokomotif gibi çalışan Türkiye’nin, bölge ülkeleriyle dünyada etkili olacak bir birliktelik kurduğu belirtildi.

Çok sayıda ülkenin, bugüne kadar Avrupa Birliği’nin yön verdiği telif hakları uygulamalarında işbirliği yapmak için ilk kez Türkiye’nin girişimiyle bir araya geldiğine vurgu yapılan açıklamada, Kültür ve Turizm Bakanı Numan Kurtulmuş’un himayesinde Türk Dünyası Vakfı tarafından yürütülen “Uluslararası Telif Hakları ve Bağlantılı Haklar Alanında İşbirliği Projesi” ile beş ülkede beş telif çalıştayını düzenleneceği bildirildi.

İlki, “Dijital Alan ve Fiziksel Korsanlıkla Mücadele Yöntemleri” başlığıyla ekimde Kazakistan’ın Almatı şehrinde gerçekleştirilen çalıştayın ikincisinin “Telif Hakları ve Bağlantılı Haklar Alanında Temel Yasal Düzenlemeler ve İdari Yapılanma” başlığıyla Bosna Hersek’te düzenleneceği kaydedildi.

Orta Asya ve Balkan ülkelerini bir araya getirecek ikinci buluşmanın açılışını Bosna Hersek Eğitim ve Bilim Bakanı Elvira Dilberoviç’in yapacağı belirtilen açıklamada, çalıştayın 4-5 Aralık’ta başkent Saraybosna’da gerçekleştirileceği ifade

edildi. Açıklamada, buluşmaya, Türkiye ve Bosna Hersek’in yanı sıra Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Ukrayna, Moldova, Makedonya, Arnavutluk, Karadağ, Kosova ve Sırbistan’ın katılacağı bildirildi.

- Ortak veri tabanı oluşturulacak

Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Nihat Gül ile Telif Hakları Genel Müdürü Dinçer Ateş’in Türkiye’yi temsil edeceği çalıştayda, ülkelerin telif hakları uygulamaları, yasal düzenlemeleri, fiziki ve dijital korsanlıkla mücadele yöntemleri ve toplu hak takibine ilişkin konular ile önerileri ele alarak bilgi paylaşımında bulunulacağı açıklandı.

Türkiye ile güçlü tarihsel bağları bulunan bölge ülkelerinin, telif hakları alanında geniş bir coğrafyada gerçekleştirilen etkinlikler bakımından ilk olma özelliğini taşıyan projeye yoğun ilgi gösterdiği belirtilen açıklamada, proje sonucunda ülkeler arasında telif hakları konusunda ortak bir veri tabanı oluşturulmasının hedeflendiği kaydedildi.

Kaynak: <http://www.milligazete.com.tr/haber/1430687/telif-haklarinda-uluslararasi-isbirligi>

Öğrenme Çıktısı

3 Telif haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal mevzuata ilişkin aktarımda bulunabilme

Araştır 3

Uluslararası düzenlemelerin temel amaçları nelerdir ve hangi strateji ile bu amaçları gerçekleştirmektedirler?

Uluslararası ve AB’deki düzenlemelerin telif haklarını korumaya yetecek hukuki çerçevenin oluşmasında yeterli olacağını düşünüyor musunuz?

Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmeler açısından kim hangi haklardan yararlana-caktır?

İlişkilendir

Uluslararası düzenlemelere neden ihtiyaç duyulmaktadır? Ulusal olduğu kadar uluslararası düzenlemeye de konu olan/olabilecek başka konular aklınıza geliyor mu?

Uluslararası sözleşmeler ile AB Hukuku’nu etki alanları açısından kıyaslayınız.

Türkiye’nin taraf olduğu Sözleşmeler ile Türkiye Cumhuriyeti’nin ulusal mevzuatının kimler için hukuki sonuçlar yarattığını tartışınız.

Anlat/Paylaş

Uluslararası hukuktan kaynaklanan ilkeleri değerlendiriniz ve bunların tutarlı bir çerçeve oluşturup oluşturmadığını tartışınız.

AB Hukukundaki değişikliklerin amacını tartışınız.

Ulusal düzlemde Uluslararası Andlaşmaların da uygulanabildiğini çevrenizdekilerle paylaşınız.

1

İnternette netiket
ve multimedya eser
kavramlarını tanımlayabilme

İnternetin Kavramları

İnternetin uluslar arası karakteri internette meydana gelen hukuki ihlallerin önlenmesi için ulusların üstünde yer alan kurallar bütünü ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu amaçla internetteki adap ile görgü kuralları ve dijital ahlak için standart oluşturmaya yönelik etik kurallar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kurallara netiket denmektedir. Fakat bu kurallar, interneti yöneten, kontrol eden tek bir otorite olmaması sebebiyle herkesin üzerinde anlaşıldığı, genel geçer değildir. Netiket kurallarına genellikle riayet etme yükümlülüğü yoktur ve dolayısıyla kanuni yaptırımları olmadığı için bu kurallara uyma tamamen gönüllülük esasına ve özdenetime dayanmaktadır. Netiket kuralları niteliğinde ve telif haklarının internetteki kullanımını konu edinen ve internetteki paylaşımlar için kurallar bütünü oluşturmaya çalışan en bilindik oluşum Creativ Commons adlı bir sivil organizasyondur. Bu tür kurallar uluslar arası anlaşmaların alternatifi olarak görülemez. O nedenle sivil oluşumların bu alandaki hedeflerinin başarıya ulaşması için gönüllülük esasından vazgeçmek yerine toplumların telif hakları bilincini arttırmak gereklidir.

İnternet sadece uluslar üstü karakter taşıyan sivil kuralların oluşumunu sağlamamış, aynı zamanda yeni medya kurumları gibi, multimedya eserler gibi yeni hizmet, kullanım ve eser vb. türlerin oluşumuna da neden olmuştur. Multimedya eser türü her ülkede aynı şekilde korunmasa dahi hukuk düzenleri içinde nasıl korunacakları ve nitelikleri tartışılarak varlıkları kabul edilmiştir.

2

FSEK’te tanımlanan kavramları ve
elektronik yayımcılık kavramlarını
açıklayabilmeFikir ve Sanat Eserleri Kanunu
(Fsek) ve Yayımcılık Kavramları

Telif haklarının hukukumuzdaki korumasını Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) sağlamaktadır. Kanun giriş kısmında çeşitli kavramları tanımlamış ve düzenlediği maddelerde geçen bu kavramların yeknesak şekilde anlaşılmasını amaçlamıştır. FSEK tanımları yaparken zamanla bu tanımlar üzerinde değişikliklerde de bulunmuş ve bu değişikliklerle doktrinde yeni tartışmalar açmıştır. Örneğin eser sahibinin tanıtımından “gerçek kişi” ifadesini çıkartması böyle bir değişikliktir. Fakat kanunda “bağlantılı hak” ve “komşu hak” kavramlarının aynı maddede ayrı ayrı başlıklarla tanımlanmış olması sanki bu iki kavram farklı kavramlarmış gibi intiba oluşturmuş, bu şekliyle kavramlarda yeknesaklığın sağlanması için yeni bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. Yayın ve yayım sözcüklerinin açıklanmasıyla başlayan tanımlar bizi elektronik yayımcılığın tanımına kadar götürmüş, bu arada henüz kanunumuzda tanımlanmamış kavramları açıklama fırsatı sunmuştur. Dijital medyanın gün geçtikçe daha fazla haberin ve bilginin erişim noktası haline gelmesi, bu başlıkta incelenen basın ürünü ve basın yayımcısı kavramlarının gelecekte aynen Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de öneminin artacağı anlamına gelmektedir. Bu başlıkta bilgisayar, arayüz ve araışerlik kanunda belirtildiği şekilde tanımlanmış ve ayrıca yazılım ile program arasındaki ilişki açıklanmıştır. Bilişimin verinin bilgisayar aracılığıyla iletilmesini, saklanmasını ve işlenerek kullanılır hale gelmesini konu alan bir disiplin olduğu düşünüldürse bilgisayarların eserin ortaya çıkmasında rol oynamaya başladığını ve eserde bilgisayarin kullanımının artmasıyla eser sahibinin hususiyet koşulunun yeniden incelenmesi gerektiği konuları telif hukukunun tartıştığı konulardandır. Gerek tasarım gerekse programlama ve veri tabanları oluşturma konularında bilgisayarların rol almaması günümüzde imkansızdır

3

Telif haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal mevzuata ilişkin aktarımda bulunabilme

Telif Haklarını Düzenleyen
Uluslar Arası ve Ulusal
Mevzuat

Telif hakları hukuku ile ilgili ulusal düzeyde temel düzenleme, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'dur (FSEK). Bunun yanında çok sayıda uluslararası sözleşme ve AB yönergesi fikri hukukun kaynağını teşkil etmektedir. Uluslararası düzenlemelere, devletlerin fikri mülkiyet hakları için oluşturdukları koruma sistemlerini kendi normlarına yaklaştırarak devletlerin milli hukukları arasında yeknesaklık sağlanması temel hedefi yön vermiş, bu sayede telif hakları hukuku bu alandaki ilk uluslararası düzenleme olan Bern Sözleşmesi'nden (1886) sonra sürekli olarak daha etkin bir koruma sistemine doğru ilerleme kaydetmiştir. AB ise WIPO İnternet Sözleşmeleri'yle başladığı telif hakları hukukunun dijital dünyaya uyum sağlama sürecine üye ülkelerin yerel mevzuatını uyumlu hale getirmeyi hedefleyen düzenlemelerle devam etmiş, böylece eserin günümüzde ve gelecekte nasıl daha iyi bir şekilde korunabileceğine dair hukuki çözümler geliştirmiştir. AB düzenlemelerinin oluşturduğu hukuki çerçeve, telif haklarında karşılaşılan güncel ihtilafların eser sahibi ve kullanıcı menfaatler dengesinin gözetilerek çözülmesinde rol oynamıştır. Avrupa Adalet Divanı'nın bu alanda verdiği yargı kararları ise milli hukukta yaşanan ihtilaflara ışık tutmuş, emsal teşkil etmiştir. Türkiye'nin AB Gümrük Birliği'ne girmesi fikri mülkiyet alanındaki birçok önemli uluslararası sözleşmeye katılımını sağlamış, FSEK'in uluslararası sözleşmelere ve telif hakları hukuku ile ilgili AB müktesebatına uyum sürecini hızlandırmıştır.

1 Hangisi sınai mülkiyet haklarından **değildir**?

- A. Patent
- B. Faydalı modeller
- C. Telif hakları
- D. Marka
- E. Coğrafi İşaret

2 İnternetteki adap ile görgü kuralları ve dijital ahlak için standart oluşturmaya yönelik etik kurallar bütününe ne denir?

- A. Ahlak kuralları
- B. Netiket
- C. Hukuk kuralları
- D. Kanun
- E. Teamül

3 Hangisi FSEK'te belirtilen eser türlerinden **değildir**?

- A. Multimedya eser
- B. İlim ve edebiyat eseri
- C. Müzik eseri
- D. Güzel sanat eseri
- E. Sinema eseri

4 Aşağıdakilerden hangisi yanlış bir ifade içermektedir?

- A. Multimedya eser dijital ortamda kullanılır.
- B. Multimedya iletim sistemi birkaç formatta veriyi aynı platformda sunar.
- C. Her türlü veri ve bilgiyi iletirken kullanılan araçların tümü birer medyadır.
- D. Multimedya eser FSEK tarafından tartışmasız olarak korunur.
- E. E-gazeteler birer multimedya eser örneği teşkil ederler.

5 Bir eserde radyo ve televizyon kuruluşlarının sahip oldukları haklara ne denir?

- A. Çoğaltma hakkı
- B. Eser sahibinin hakları
- C. Bağlantılı (komşu) haklar
- D. Umuma iletim hakkı
- E. Yayma hakkı

6 Hangisi uluslararası sözleşmelerin bir amacı olarak **sayılamaz**?

- A. Daha etkin bir telif hakları hukuku koruma sistemi oluşturulması
- B. Ülkelerin milli hukuklarında telif hakları için yeknesak bir korumanın sağlanması
- C. Esere ücretsiz erişimin sağlanması
- D. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin eser sahibinin haklarını olumsuz etkisinin önüne geçilmesi
- E. Fikri mülkiyet korumasına tabi eserlere uluslararası düzeyde etkin koruma alanının yaratılması

7 Hangisi dijital dünyayı düzenleyen bir hüküm **içermez**?

- A. Bilgi Toplumu Yönergesi
- B. Bern Sözleşmesi
- C. WIPO Telif Hakları Sözleşmesi (WCT)
- D. WIPO İcracılar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT)
- E. Dijital Ortak Pazarda Telif Hakları Yönerge Tasarısı (COM (2016) 593 final)

8 Hangisi etki alanı açısından en geniş uluslararası sözleşmedir?

- A. WCT
- B. WPPT
- C. Bern Sözleşmesi
- D. Roma Sözleşmesi
- E. TRIPs

9 Hangisi uluslararası düzenlemelerin getirdiği temel esaslardan biri olarak **gösterilemez**?

- A. Ülkesellik ilkesi
- B. Eşit işlem ilkesi
- C. Silahların eşitliği ilkesi
- D. Karşılıklılık ilkesi
- E. Asgari Haklar ilkesi

10 Aşağıdakilerden hangisi TRIPs Sözleşmesi'nin özelliklerinden biri olarak **sayılamaz**?

- A. Etki alanı açısından en geniş uluslararası sözleşmedir.
- B. DTÖ'ye üye ülkelerin hepsinin yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde TRIPs Sözleşmesi'ni uygulamaya koyma mecburiyeti getirilmiştir.
- C. Minimum hakları düzenlemiş olan ilk sözleşmedir.
- D. Sahte mal ticareti dahil ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet haklarını düzenlemektedir.
- E. Temel amacı uluslararası ticaretin önündeki engellerin azaltılması ve kaldırılmasıdır

1. C

Yanıtınız yanlış ise “Fikri Mülkiyet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. B

Yanıtınız yanlış ise “Netiket” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. A

Yanıtınız yanlış ise “Multimedya Eser” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. D

Yanıtınız yanlış ise “Multimedya Eser” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. C

Yanıtınız yanlış ise “Komşu Haklar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. C

Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. B

Yanıtınız yanlış ise “Bern Sözleşmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. E

Yanıtınız yanlış ise “TRIPs Sözleşmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. C

Yanıtınız yanlış ise “Çoklu Sözleşmelerle Ortaya Çıkan Temel İlkeler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. C

Yanıtınız yanlış ise “Bern Sözleşmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Teknolojinin dijitalleşmesiyle birlikte multimedya teknolojisi birden fazla formatta veriyi bünyesinde barındırabilme kapasitesine sahip olmuştur. Bu nedenle içinde yer alan parçaların hepsi eser olmayabilir. Öncelikle eser olup olmadığı tartışılmalıdır. Hepsi FSEK çerçevesinde korunamasa da bir eser içermesi durumunda FSEK kapsamında korunacağı kuşkusuzdur.

Araştır 2

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile korunmaktadır. Bu kanunun kısaltılması “FSEK” şeklindedir.

Kişinin sadece kendi arkadaşlarına açık bir profilinin olması ya da yakın bir arkadaşıyla eseri paylaşması ortada şahsi bağlantının olduğunu gösterir. Fakat facebook’tan bir eserin paylaşılması için umuma iletimi gerekecektir. Bir eserin CD’ye kaydedilmesi için bir çoğaltma işlemidir. Bu iki fiil FSEK’te ayrı maddelerde düzenlenmiştir ve şahsi kullanım istisnası (FSEK m. 38/I) umuma iletim fiilini kapsamaz (ayrıntı için Ünite 3’e göz atabilirsiniz).

2

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 3

İki tane temel amaçtan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi telif hakları alanında milli hukuk sistemleri arasında yeknesaklık sağlanması. İkincisi ise devletler tarafından benimsenmiş asgari müşterek hakların belirlenerek güncel bir telif hakları koruma sisteminin oluşturulması. Devletler bu amaçların gerçekleştirilmesi için milletler arası sözleşmeler hazırlanması ve bu sözleşmelere katılımın olabildiğince artırılması stratejini benimsemiştirler. Bu açıdan AB'nin avantajı kendisine üye ülkelerin milli hukuk sistemlerini yeknesak hale getirme iradesine zaten sahip olmasıdır.

İletişimde ve veri paylaşımında kullanılan teknolojilerin bu denli hızla geliştiği bir dünyada telif hakları için genel geçer bir hukuki koruma sistemi oluşturmak neredeyse imkânsızdır. Bu görüş doktrinde de kabul edilmektedir. O nedenle fikri haklara karşı toplumsal bilincin oluşması sağlanmalı, hukukla dijital hak yönetiminin ve yeni iş modellerinin entegrasyonu üzerine çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Tüm bunlar yapılırken eser sahibinin hakları ile kullanıcı menfaatlerinin dengesi korunmalıdır.

- Türk vatandaşları
- Türkiye'de ikametgâhı olanlar
- Paris, Bern ve TRIPS e üye ülke vatandaşları

Karşılıklılık ilkesinden yararlanırlar. Bu kişiler imzalanan sözleşmelerin öngördüğü şekilde Türkiye'de telif hakları bakımından koruma altında olacaklardır.

Kaynakça

- Arabacı, M., Güneysu, G. (Editör) (2015). Bilişim Hukuku, Eskişehir.
- Ateş, M.(2012). Anayasa Mahkemesinin (FSEK m. 68 ve m. 76 İle İlgili) 2012/133 E. 2013/33 K. ve 28.02.2013 Tarihli Kararı Hakkında Değerlendirmeler, Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı, Ankara.
- Ateş, M.(2003). Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Ankara.
- Bayındır, S.(2014). Eser Sahibinin İzni Olmaksızın Eseri Umuma İletim Suçu, TBB Dergisi (113), s. 308 – 338
- Bongers, A.(2008).Strategien der Rechtsvereinheitlichung am Beispiel des Urheberrechts, UFITTA-Schriftenreihe Bd. 251, Baden-Baden.
- Bozbel, S.(2015) Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, İstanbul
- Çakmak, D. (2007) Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2007/21, S. 191 – 234
- Dreier, T.(1996) TRIPS und die Durchsetzung von Rechten des geistigen Eigentums, GRUR Int., S. 205 – 218
- Erel, Ş. N.: Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara 2009
- Fromm, F.,Nordemann, A., Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, zum Verlagsgesetz und zum Urheberrechtswahrnehmungsgesetz, 9. Bası, Stuttgart 1998
- Gronau, N.: Europäisches Urheberrecht: Weiterer Harmonisierungsbedarf oder ein einheitliches europäisches Urheberrechtsgesetz?, Hamburg 2010
- Hirsch, E.(1948) Fikri ve Sınai Haklar, Ankara
- Karahan, S.,Suluk, C.,Saraç, T.,Nal, T.(2015) Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Ankara 2015
- Karaman, H.(2003) Mukayeseli İslam Hukuku, İstanbul
- Kaya, M. B. (2010) Teknik ve Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi, İstanbul
- Lewinski, S. Von (1996) Die WIPO-Verträge zum Urheberrecht und zu verwandten Schutzrechten vom Dezember, C&R 1997, S. 438 – 444
- Lewinski, S. von: Rechtsangleichung auf bilateraler, regionaler und internationaler Ebene – ein Erfahrungsbericht, in: Loewenheim, Ulrich (Hrsg.), Urheberrecht im Informationszeitalter: FS für Wilhelm Nordemann, München 2004, S. 465 – 478
- Loewenheim, U. (2010) Handbuch des Urheberrechts, 2. Bası, Münih
- Memiş, T.,Güneysu, G. (Editör) (2015)Bilişim Hukuku, Eskişehir
- Memiş, T. (2002) Fikri Hukuk Bakımından İnternet Ortamında Müzik Sunumu, Ankara
- Nal, T. (2000) Probleme des türkischen Urheberrechts aus der Sicht des deutschen und europäischen Rechts, München
- Özcan, F.(2008) Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara
- Pınar, H.,Nal, T.,Goldmann B.(2007)Müzik Eserleri Üzerindeki Telif Hakları ve Uluslararası Uygulamalar, İTO Dergisi İstanbul
- Reinbothe, J.(2004) Das Urheberrecht im Wandel der Zeiten, ZeuS, S. 367 – 386
- Schack, H.(2000) Europäisches Urheberrecht im Werden, ZEuP, S. 799 – 819
- Tekinalp, Ü.(2012) Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul
- Topal, C.(2014)Die Umsetzung der Infosoc-Richtlinie in Deutschland und in der Türkei, Göttingen.
- Topal, C.(2013) Dijital Medyanın Google ile Savaşı ve Bilgi Toplumu, Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı Ankara.

■ Bölüm 3

Web’de Fikri Mülkiyet

öğrenme çıktıları

1

Eser ve Eser Olmanın Şartları

- 1 Eser ve eser olmanın şartları açıklayabilme

2

Eser Sahibinin Hakları

- 2 Eser sahibi ile manevi ve mali haklar arasında bağı kurabilme

3

Bağlantılı (Komşu) Hak Sahibinin Hakları

- 3 Bağlantılı (komşu) hak sahibi kavramını ifade edebilme

4

Telif Hakları İhlali ve Bu İhlallerin Önlenmesi

- 4 Elektronik ortamlarda alıştığımız kullanımları telif hakları açısından değerlendirerek, telif hakları ihlali ve bu ihlallerin önlenmesi hakkında tartışabilme

Anahtar Sözcükler: • Telif Hakları Hukuku • Eser ve Eser Sahibinin Hakları

• Bağlantılı Hak Sahibinin Hakları • Kanunda Düzenlenen Yaptırımlar • Erişim Engellemesi

GİRİŞ

Türk Hukukunda eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin hakları 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) düzenlenmiştir. FSEK, Kıta Avrupası Hukuk Sisteminin temel yapısına uygun olarak eser sahibini koruyan bir sistem inşa etmiştir. Dolayısıyla Türk Hukukunun telif haklarına dair ilkeler ana hatlarıyla Anglo-Sakson Hukuk Sisteminin ilkelerinden ve koruma sisteminden ayrılır. FSEK'te yer alan düzenlemelerle eser sahibine herkese karşı ileri sürülebilen mutlak haklar verilmiştir. Söz konusu haklar sayesinde eser sahibi çoğaltma, iletim, dağıtım, satım, kira, ödünç verme gibi eserin tüm yararlanma şekillerine sadece kendisi sahip hale gelmekte ve eser üzerindeki mali haklarını kime, ne kadar ve nasıl kullanacağını belirleme yetkisine de kavuşmuş olmaktadır. Eser sahibinin hakları mali ve manevi haklar olmak üzere iki ana başlık altında incelenir ve bu haklar üzerinde tasarruf etme yetkisi ise sadece eser sahibine aittir.

Bu bölümde önce eser olmanın şartları incelenecek, ardından eser sahibi için düzenlenen mali ve manevi haklar ele alındıktan sonra bağlantılı hak sahiplerinin hakları, son olarak da telif hakları ihlallerinde alınan hukuki önlemler açıklanacaktır. Bölümde yer alan kavramlar için gerektiğinde kısa tanımlar yapılmıştır fakat ayrıntılı tanım ya da kanunda yer alan tanımlar için Web'de Telif Haklarına İlişkin Temel Kavramlar ile ilgili üniteyi inceleyebilirsiniz.

ESER VE ESER OLMANIN ŞARTLARI

Kanun koyucu her fikri korumak ve fikrin sahibine mutlak hak vermeyi bilgi ve kültürün yayılması, teknolojinin gelişimi açısından riskli bulduğundan telif hakkına sahip olunması için kanunun düzenlediği şekilde bir eserin varlığını aramaktadır. Kanunun bir eserde aradığı şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. **Genel Şart:** Ortada eser sahibine ait fikri bir çabanın sonucu oluşmuş bir fikri ürün olmalıdır.
2. **Şekli Şart:** Eserin öncelikle Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) m. 1/B'de sayılan eser türlerinden birinin özelliklerini taşıması gerekmektedir. Kanun dört tane eser türü oluşturmuştur. Bu türler yorumla genişletilemez ve eğer eser bu türlerden birinin özelliklerini taşımıyorsa FSEK korumasından faydalanamaz.

FSEK m. 1/B'de sayılan eser türleri şunlardır:

- İlim ve edebiyat eserleri
- Musiki eserleri
- Sinema eserleri
- Güzel sanat eserleri

Ayrıca, eser sahibinin haklarına zarar vermemek şartıyla oluşturulan ve işleyenin hususiyetini taşıyan işlenmeler ve derlemeler de m. 6'ya göre eser kabul edilmektedir.

✓ Örneğin Hollanda'da parfümün içeriğinde telif hukuku koruması mahkemelerce kabul edilmektedir (Bkz. Lancôme-Kecofa Davası, LJN: AU8940, Hoge Raad , C04/327HR). Fakat bizim hukukumuzda eser türleri sınırlı sayı ilkesine göre sayılmıştır ve parfüm bu türlerden birine dahil edilemediğinden FSEK korumasından faydalanamaz.

3. Sübjektif Şart: Sübjektif şart ya da esasa ilişkin şart olarak da ifade edilen bu şart, FSEK m.1/B (a) fıkrasında "sahibinin hususiyetini taşıması" olarak yer almıştır. Eser, sahibinin hususiyetini yani kişisel özelliklerini yansıtmalıdır, eserde mutlaka bulunması gereken, eser sahibi ile ilgili bir niteliğin varlığıdır. Burada eserde aranacak olan eser sahibinden gelen "kişisel nitelik", üslup, eser sahibinin yaratıcılığıdır. Bu anlamda üslup eserin özgün (tartışmalı) olmasını, esere temel olan düşüncelerin yeni olmasını, estetik ya da benzersizlik gerektirmez. Eser sanatçının kişisel mührünü taşır, beğenilirse, nefret edilse dahi o sanatçıya özgüdür. Hususiyet, basit zanaatın ötesinde bir gayret ve fikri çabayı ifade etmek için kullanılır. Aynı tip eserlerin genel olarak nasıl meydana getirildiği, sahibinin hususiyetinin esere yansıtılıp yansıtılmadığı, yansıtılmış ise nelerde belirgin olduğu tespit edilir. Uygulamada bu tespiti bilir kişiler yaparlar.

4. Objektif Şart: Fikri ürün tasarrufa elverişli olacak ve üçüncü kişilerce algılanabilecek nitelikte bir şekle bürünmüş olmalıdır.

Görüldüğü gibi umuma sunulması yani alenileşme eserin şartlarından değildir. Buna göre, eser sahibi tarafından alenileştirilmemiş, örneğin yayımlanmamış, olsa dahi eser sahibinin ortaya çıkarttığı fikri ürün eğer eser olmanın şartlarını tüm taşıyorsa o ürün FSEK kapsamında korunur.

Bilgisayar Programları

Bilgisayar programlarının ne şekilde korunacağı fikri mülkiyet alanında uzun tartışmalara yol açmıştır. Programların telif hukuku, patent, haksız rekabet veya *sui generis* bir şekilde korunması mümkündür. Nitekim Avrupa Birliği mevzuatında bilgisayar programları kural olarak Bern Anlaşması'na uygun bir şekilde telif hukuku ile korunur. Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Patent Konvansiyonu'na (European Patent Convention – EPC) göre bilgisayar programlarını patent ile de korumak mümkündür.

✓ **Sui Generis:** Latince bir hukuk terimidir. Kendine has, nevi şahsına münhasır anlamına sahiptir.

ABD'de 1980 yılında yapılan telif hakları ile ilgili yasa değişikliğinden sonra, bilgisayar programları telif hakkı kapsamında koruma altına alınmıştır ve bu düzenleme diğer ülkelere örnek oluşturmuştur.

Hukukumuzda Avrupa Birliği'nin Bilgisayar Programlarının Hukuki Korunmasına İliş-

kin 14.5.1991 tarihli Yönergesi doğrultusunda 7.6.1995 tarihinde FSEK'te yapılan değişiklik sonucunda bilgisayar programlarının telif hakları kapsamında ilim ve edebiyat eseri olarak korunması açıkça düzenlenmiştir.

Bilgisayar programlarının FSEK'te sayılan eser şartlarını yerine getiriyor olup olmaması hususu ele alındığında programların eser sahibinin fikri ürünü olması, tasarrufa elverişli ve üçüncü kişilerce algılanabilir nitelikte olması konusundaki değerlendirmeler diğer eserlere nazaran bir ayrıcalık içermemektedir. Fakat programların eser niteliği ve sahibinin hususiyetini yansıtmaması gerekliliği FSEK koruması açısından en çok tartışılan konulardandır. Kanun koyucu bu teorik sorunu yaptığı yasa değişiklikleriyle aşmış, FSEK m. 1/B'e bilgisayar programlarının tanımını eklemiştir. FSEK m. 2/1'de ise:

“Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları” ilim ve edebiyat eseri olarak sayılmıştır ifadesine yer vermiştir. Bu şekilde bilgisayar programının yazılım dilinin bilgisayar tarafından algılanması yeterli bulunmuş ve programlar ilim ve edebiyat eserleri kategorisinin altında düzenlenmiştir.

Bilgisayar programları birbirinden ayrılması ve gözlenmesi mümkün olan şu unsurlardan oluşur ve unsurların hepsi FSEK tarafından korunmaz:

Şekil 3.1 Bilgisayar Programlarının Unsurlarının FseK Koruması

Burada, FSEK'te bilgisayar programlarına özgü olarak düzenlenen hükümlerden bahsetmek gerekir. FSEK m. 22/I ve II programlar için aynen uygulanır. Buna göre programların hard disk, CD, USB vb. ortamlara kaydedilmesi aynen diğer eserlerdeki gibi bir çoğaltma teşkil eder. Fakat FSEK m. 22/III'teki düzenleme ise sadece bilgisayar programlarına ilişkindir. Buna göre, bilgisayar programlarının yüklenmesi, görüntülenmesi, çalıştırılması, iletilmesi ve depolanması geçici olarak da olsa çoğaltma olarak kabul edilmiştir.

FSEK m. 6/10'a göre bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya herhangi bir değişiklik yapılmasıyla ortaya çıkan yeni bilgisayar programı da “işleme eser” olarak korunur.

FSEK m. 38'e göre, fikir ve sanat eserlerinin yayımlanma ve kar amacı güdülmeksizin şahsi kullanım amacıyla çoğaltılması mümkündür. Fakat genel kural bu olmakla beraber, 38. maddenin gerekçesinde, şahsi kullanım serbestisinin bilgisayar programları için uygulanmayacağı belirtilmektedir. FSEK m. 38'de bilgisayar programının meşru hak sahibine dahi, ancak belirli şartların gerçekleşmesi halinde ve çok sınırlı olarak çoğaltma yapabilmesine hak tanınmaktadır.

Veri Tabanları

Hukukumuzda veri tabanlarının korunması hem Bern Sözleşmesi'ne hem de Avrupa Birliği'nin 96/9 sayılı Veri Tabanlarının Hukuki Korunmasına Dair Yönerge'ye dayanır. FSEK'teki düzenlemeler orijinal ve özgün özellikte olan veri tabanlarının yanı sıra sui generis (kendine özgü) nitelikteki veri tabanlarının korunmasını da kapsar. FSEK m. 6/11 "belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan" orijinal nitelikli veri tabanlarının korunmasını sağlar. FSEK ek m. 8 ise sui generis veri tabanlarının korunmasını içerir.

FSEK m. 6/11, orijinal nitelikteki veri tabanlarının bir derleme, işleme eser olarak korunacağını belirtmiştir. Eğer veri tabanı orijinal bir nitelik taşımıyorsa o halde FSEK ek m. 8'deki sui generis yani kendine özgü veri tabanlarının korunmasından yararlanacaktır.

Dijitalleşen Eser ve İnternet

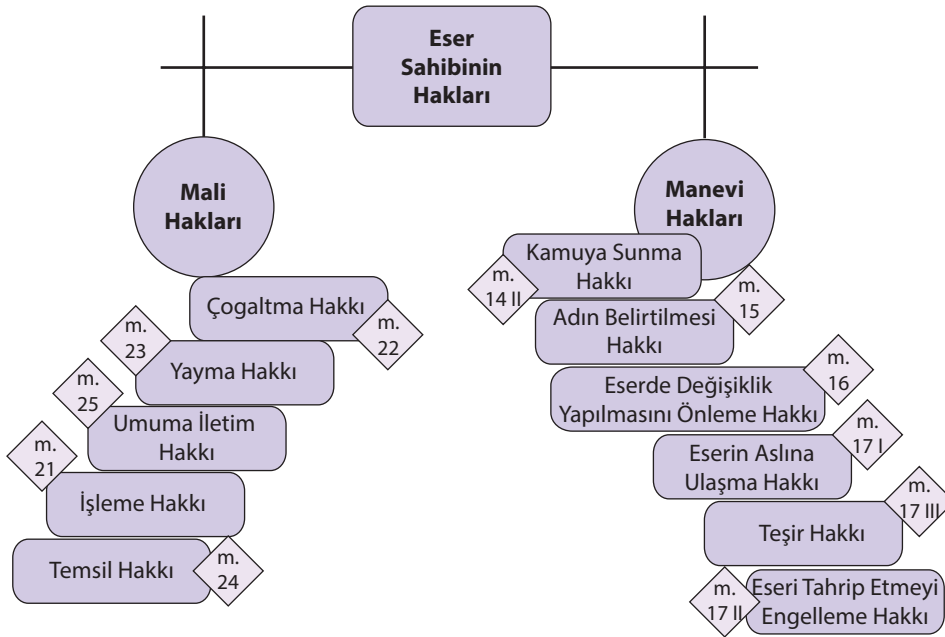
Dijitalleşen dünyada eserler de kendi paylarına düşeni almış, çeşitli formatlarda dijitalleşerek elektronik hale dönüşmüşlerdir. Eserin bu hali FSEK koruma sistemi açısından farklılık yaratmış ve elektronik eserin nasıl korunacağı, analog bir dünya sistemine göre hazırlanmış maddelerin dijital dünyaya nasıl uyarlanacağı sorunsalı geçtiğimiz on yılın hukuk gündemini meşgul etmiştir. Günümüzde ise çözümü hala bulunamamış olan hukuki problemleri eserin dijitalleşmesi değil geniş bant internetin yaygınlaşmasıyla teknik ve hukuki olarak engellene-meyen eserin saniyeler içinde paylaşılması oluşturmıştır. Paylaşım teknikleri her geçen gün evrilirken tespit ve engelleme tekniklerinin ve hukukun aynı hızla gelişmemesi daha farklı bakış açılarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bakış açıları hukuk başta olmak üzere yeni iş modelleri ve teknik önlemler alanlarında olmalıdır.

ESER SAHİBİNİN HAKLARI

Eser sahibi, eseri meydana getiren, ona hususiyetini vererek yaratan (gerçek veya tüzel) kişidir. Esere kendinden fikri bir parça kattığı için yarattığı eser üzerinde mutlak hakimiyeti olduğu kabul edilen eser sahibine mali ve manevi haklar verilmiştir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda düzenlenen eser sahibinin bu hakları eser sahibine belirli sınırlar içinde hukuki koruma sağlar ve 3. kişilere ihlal yasağı getirir. FSEK'te yer alan koruma sistemi hak ihlallerine karşı cezai sonuçlar öngörmüştür.

Kanunda birlikte eser sahipliği kabul edilmiş ve örnek olarak sinema eseri verilmiştir. Buna göre, yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo ve diyalog yazarları eserin birlikte sahibidirler. Animasyon filmlerde animatör de eserin birlikte sahipleri arasında sayılmıştır.

Şekil 3.2 Eser Sahibinin Hakları

Manevi Haklar

Manevi Hakların Özellikleri

Kanun eser sahibinin kişiliğine bağlı manevi hakların çeşitlerini sınırlı olarak belirlemiştir. Bu münhasır haklar eserin meydana getirilmesiyle doğar, kural olarak bizzat eser sahibi tarafından kullanılabilir, mirasla intikal etmez, sağlar arası işlemle devredilemez ve ölüme bağlı tasarrufun konusu olamazlar. Eser sahibi manevi haklarından vazgeçemez.

Eser sahibinden sonra manevi hakların kullanım hakkı sadece kanunda belirtilen kişilere geçer ve bu kişiler eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıl eseri kendi namlarına kullanabileceklerdir. İstisnai olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da söz konusu haklar kullanılabilir. Manevi hakları kendi namlarına kullanabilecek kişiler kanunda sırasıyla şu şekilde sayılmıştır:

- Eser sahibi tarafından belirlenen kişi veya kişiler
- Eser sahibi tarafından tayin edilmişse vasiyeti tenfiz memuru
- Sağ kalan eş ile çocuklar
- Mansup mirasçılar
- Anne - baba
- Kardeşler

Manevi Hakların Çeşitleri

Eserin İlk Defa Umuma Arzı (Sunma) Hakkı

Eserin ilk defa umuma arzı hakkı ile eserin yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da ne zaman ve nasıl yayımlanacağına karar verecek olan münhasıran eser sahibinin kendisidir. Eğer bir eserin hepsi ya da büyük bir kısmı henüz alenileşmemiş ya da eser ana hatlarıyla umuma tanıtılmamışsa o eserin içeriği hakkında bilgiyi ancak o eserin sahibi verebilir. Bu hakka ise *eser hakkında bilgi verme hakkı* denir.

Eğer eserin umuma arz edilme tarzı, sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde ise eser sahibi, başka bir kişiye yazılı izin vermiş olsa dahi eserin gerek aslının gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılmasını veya yayımlanmasını engelleyebilir, bu haktan sözleşme ile vazgeçemez. Fakat bu hakkın sözleşmeye rağmen kullanılması durumunda karşı taraf tazminat talep edebilir.

Bir eserin eser sahibinin izni olsun ya da olmasın bir kere sahnelenmesi, sesli veya görsel olarak yayınlanması, sergilenmesi, yayımlanması, şahsi çevre dışındakilerin erişimine açık olması kaydıyla internete yüklenmesi vb. şekil ve yöntemlerle umuma arzıyla fiil tamamlanmış olur. Umuma arz bir defa gerçekleştikten sonra eserin yeniden umuma arzı mümkün olmadığı için eser sahibinden izin almak gerekmez, bu durumda eser sahibinin umu-

ma arz hakkı tükenmiş kabul edilir. Burada geçen “umum” kavramı dar yorumlanır. Eserin sadece aile veya arkadaş ortamında gösterilmesi, görüşlerini almak için sınırlı sayıdaki davetlilere takdimi veya ders materyali olarak sınıfta kullanılması durumunda umum şartı tamamlanmadığı için umuma arz fiili tamamlanmış sayılamaz.

Eser Sahibinin Adının Belirtilmesi Hakkı

Eser sahibinin, eserinde kendi isminin ya da takma isminin kullanılmasını ya da kullanılmamasını belirleme yetkisi vardır. Bu yetki ismin içeriği ile ilgili ayrıntıların tamamını belirleyebilmeyi de kapsar. İsmi eser sahibinin belirlediği şekilde kullanımı, eserin bütün suretleri ile işlenmeye konu eser üzerinde ve diğer her türlü kullanım için mecburidir. Örneğin eser sahibi kitaplarda tüm isminin açıkça, kartpostallarda ise sadece baş harflerinin belirtilmesini isteyebilir. Bu şekilde eser sahibine bağlanmış olur diğer taraftan eser sahiplerini eser hırsızlığına yani intihale karşı korur. Bu nedenle söz konusu hak intihali engelleyen en önemli maddelerden bir tanesidir.

Eğer bir eserin kimin tarafından meydana getirildiği hususu ihtilaflı ise, yahut herhangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekteyse, eser sahibinin tespiti mahkemeden istenebilir.

Kuşkusuz ki burada mevzubahis olan eser sahibinin isminin sadece yayımlanma esnasında belirtilmesi değildir. Eserin yayımdan sonraki her türlü kullanımında da eser sahibinin isminin belirtilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik özellikle internetteki kullanımlarda problemler oluşturur. Bilindiği üzere Hyperlink, Deep-Link, Inline-Link veya Frame-Link olarak çeşitli şekillerde link vermek mümkündür. Bunlardan eser sahibinin tanınmasına engel oluşturmayacak olduğu kabul edilen Hyperlink ve Deep-Link için bir ihlalden bahsetmek imkansızdır. Fakat link verilirken eser sahibinin tanınması imkansız olan Inline-Link ve Frame-Link için durum farklıdır. Bu şekilde link verildiğinde, kullanıcının hangi sayfanın görüntülendiğini bilme, eser sahibinin tanınması imkanı kısıtlı, hatta imkansızdır. Bu durumda eser sahibinin rızasını gerektiren bir kullanımdan bahsedilir ve eserin, çeşitli kullanımına açık olan, internete konmasının link verme hususunda örtülü rıza anlamını taşıyıp taşımadığı konusu tartışmalıdır.

Eserde Değişiklik Yapılmasını ve Tahrip Etmeyi Önleme

FSEK m. 16 eser sahibine eserde yapılacak değişiklikleri yasaklama, FSEK m. 17/II ise eserin tahrip edilmesini engelleme hakkı vermiştir. Aslın maliki, eser sahibi ile yapmış olduğu sözleşme şartlarına göre eser üzerinde tasarruf edebilir. Ancak eseri bozamaz ve yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez.

Eserin şekil, içerik, eser sahibinin adı veya eserin adında yapılacak değişiklik ya da tahribat bütünlüğünü etkileyerek bozabileceği gibi eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyebilir. Halbuki eser, tüm bu unsurlarla birlikte bir bütün olarak sahibinin hususiyetini yansıtır ve kanun hem bu bütünü hem de bütünün her bir parçasını nicelik ayırt etmeksizin korur.

Alman doktrininde, eserde meydana getirilmek istenen değişiklik veya tahribatın hukuka uygun olup olmadığının tespiti için üç aşamalı bir değerlendirilmenin yapılabileceği ve her bir aşamada şu sorulara yanıt aranması gerektiği kabul edilmektedir.

1. **Aşama:** Objektif bir şekilde incelendiğinde ortada eserde doğrudan veya dolaylı bir müdahaleye bağlı bir *zarar veya bozulma* var mı?
2. **Aşama:** Bu müdahalede, eser sahibinin meşru menfaatlerine zarar verme tehlikesi mevcut mudur?
3. **Aşama:** Söz konusu menfaatler dengesinde, eser sahibinin menfaati üçüncü kişilerin menfaatinden üstün müdür?

Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veya eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değişiklikler yapılamayacağı düşünüldüğünde internette gerçekleştirilen bir çok paylaşımın FSEK açısından ihlal teşkil ettiği tespit edilebilir. Fakat internetteki fiiller bu kapsamda değerlendirilirken FSEK m. 16/II'de geçen “*Kanunun veya eser sahibinin müsaadesiyle bir eseri işliyen, umuma arzeden, çoğaltan, yayımlayan, temsil eden veya başka bir suretle yayan kimse; işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği icabı zaruri görülen değiştirmeleri eser sahibinin hususi bir izni olmaksızın da yapabilir.*” ifadesi ile eserde zorunlu hallerin varlığı halinde değişiklik ve tahribat yapılabileceği kabul edilir. Fiilin bu zorunluluk haline dahil edilip edilmeyeceği, yukarıdaki aşamalardan ikinci aşamada dikkate alınmalıdır. Kamu güvenliği, ihtiyaca uygun

tadilat, yayımda kullanılan teknik vb. haller zaruret olarak sayılabilirse de bu halleri genellemek imkansızdır. Her somut olaya göre zorunluluk hali ayrıca değerlendirilmelidir. Eser sahibi, zorunlu haller dışında değişiklik ve tahribata izin verme yetkisini sadece kendisi kullanabilir ve herkese karşı ileri sürebilir. Bu kişilere:

1. Haklarını devrettiği ve lisans alan kişiler,
2. Kanuni sınırlamalarla kullanım hakkına sahip olan kişiler,
3. Eserin aslının veya çoğaltılmış kopyaların maliki veya elinde bulunduran kişiler de dahildir.

İnternette sık karşılaştığımız link verme fiili bu üç aşamalı değerlendirmeye tabi tutulduğunda Inline-Link ve Frame-Link vermelerde sayfanın bir başka sayfaya bitleştirilmesi halinde eser sahibinin eserinin bütünü veya parçasında belirli bir değişiklik yapıldığı görülecektir. Bu durumda bu tür link vermelerde link verilenin bir eser olması halinde eser sahibinin izninin gerektiği açıktır.

Eserin bütünlüğünün korunmasında eser sahibinin manevi bir menfaatinin bulunduğu kesindir. Bu nedenle eserin aslının malikinin eser sahibinin izni olmaksızın eserde değişiklik ve tahribat yapması bu hakların ihlali anlamına gelecektir. Eser sahibi, değişiklik ya da tahribata daha önceden kayıtsız ve şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa dahi şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin niteliğini bozan her türlü değişikliği ve tahribatı yasaklayabilecektir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür.

Eserin Aslına Ulaşma ve Teşhir (Sergileme) Hakkı

FSEK m. 17 iki halde eser sahibine eserin aslına ulaşma hakkı tanımıştır. Bunlardan ilki gerekli durumlarda, aslın malikinden ve eseri elinde bulundurandan, koruma şartlarını yerine getirmek kaydıyla, maddede belirtilen eserler türlerinin asıllarından geçici bir süre için yararlanmayı kapsamaktadır. İkinci halde ise hak, eserin tek ve özgün olması durumunda eser sahibi, kendisine ait tüm dönemleri kapsayan çalışma ve sergilerde kullanmak amacıyla eserin istenmesi şeklinde düzenlenmiştir.

Bu iki haktan eser sahibinin sergileme hakkından çok eserin aslına ulaşma hakkının dijital dünya için kullanımının oluşması söz konusu olabilir. Maddede geçen “*gerekli durumlar*” esere başka yollardan ulaşılamaması halinde çoğaltmak veya işleme amacıyla yararlanma hallerinde eserin aslının istenmesini kapsadığı için eserin eser sahibi tarafından bu filler yoluyla dijitalleştirilmesinden bahsedilebilir.

Mali Haklar

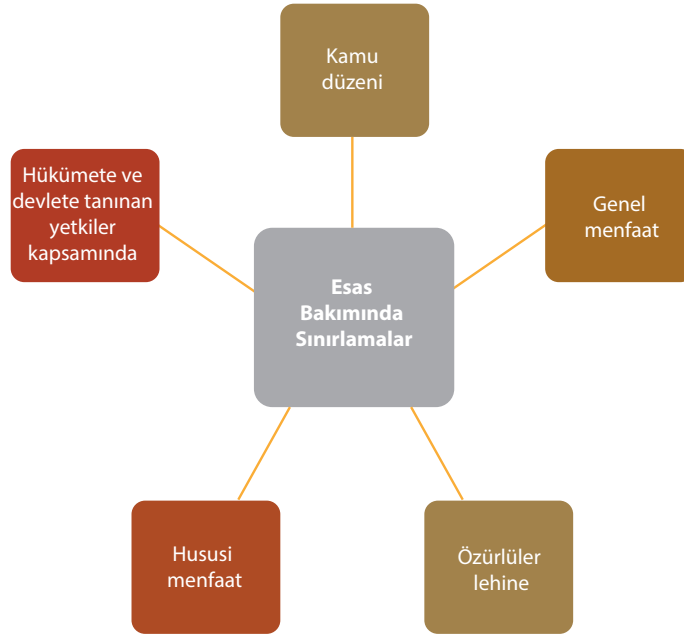
Mali Hakların Genel Özellikleri

Bir eserin yasada sınırlı olarak belirlenmiş mali haklarının değerlendirilmesi, vasiyet, lisans, yazılı bir sözleşme yoluyla devredilmesi veya bu hakların kullanım yetkisinin verilmesi başta olmak üzere her türlü hukuki işleme konu edilmesi münhasıran eser sahibine aittir. Bu haklar manevi haklardan farklı olarak miras ile mirasçılara intikal ederler.

Aslen İktisap	• Eser sahibinden veya mirasçılardan hakları devir ve lisans almaktır.
Devren İktisap	• Eser sahibi veya mirasçıdan mali hakları iktisap eden kişinin bu hakları 3. kişilere devretmesi veya lisans vermesidir.
Devir	• Eser üzerindeki hakların bir bütün halinde devredilmesidir.
Lisans	• Eser sahibi eser üzerindeki hakları değil sadece “kullanma yetkisini” verir.

Şekil 3.3 Mali Haklarda Sağlar Arası İşlemler

Eser sahibinin bu mutlak hakları yasa tarafından yer, süre ve esas bakımından sınırlandırılmıştır. Söz konusu sınırlamalar eser sahibine münhasıran tanınan mutlak hak ve yetkilerin istisnasını ve çerçevesini oluştururlar. Mali haklar, eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden itibaren ise 70 yıl müddetle Türkiye sınırları içinde korunur.

Şekil 3.4 Esas Bakımından Sınırlamaların Ana Başlıkları

Tabloda gösterilen sınırlamalardan dijital dünyayı en çok ilgilendiren hususi menfaatle ilgili sınırlama, çoğaltma hakkı açıklanırken şahsi kullanım istisnası olarak ayrıca incelenecektir. Eser sahibinin mali haklarından ise işleme hakkı, çoğaltma hakkı ve umuma iletim hakkı, kullanıcının internet ortamında ihlal edebileceği haklar olarak aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İşleme Hakkı

FSEK m. 21'e göre, bir eserden onu işleme suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Eser sahibi bu eseri kendisi işleyebileceği gibi işleme için üçüncü bir kişiye izin verebilir. Kanun işleme eseri "Diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip bu esere nispetle müstakil olmayan fikir ve sanat mahsulleri işlenmedir." şeklinde tanımlamıştır (m. 6). Hem bu tanımın hem de doktrinin katkılarıyla işleme eser için şu tespitlerin yapılması mümkündür:

1. Mevcut (müstakil, orijinal) bir eserden yararlanılarak oluşturulmuştur.
2. İşlenen eserin içerdiği orijinal eser, sahibinin hususiyetini belirli bir ölçüde koruma ya devam eder.
3. İşleyen kişi, işlenen eser sahibinin verdiği izin ölçüsünde işlediği eserden faydalanır.

4. Anılan özellikler nedeniyle mevcut eserden bağımsız değil, ona bağlı bir eserdir.

Kanun tercümeler, hikayelerin veya diğer müzik ve edebi eserlerin film haline getirilmesi gibi örnekleri sınırlandırmadan saymış, böylece işleme eserin varlığının kendisinden önce oluşturulmuş bir esere dayandığını belirtmiştir.

İşleme eserin sahibi, işleme eser üzerindeki haklarını, 3. kişilere ve işlenen bağımsız eserin sahibine karşı ileri sürebilir. Bu kural izinsiz meydana getirilmiş olan eserler için de geçerlidir.

Şahsi kullanım amacıyla bir eserin eser sahibinden izin alınmadan işlenmesi kural olarak serbesttir. Fakat bilgisayar programlarının işlenmesi ayrı kurallara tabidir. Fakat veri tabanları için bu hususta bir düzenleme bulunmamaktadır.

İşleyen kişinin orijinal eserde meydana getirdiği değişikliklerin niteliği ve niceliği ortaya bir işleme eser çıkıp çıkmadığını belirler. Burada aşağıdaki sonuçlardan birinden söz edilebilir:

Birincisi, işleyenin yaratıcı emeği sonucu müstakil eserde yeteri kadar esaslı değişiklik oluşmuştur. Bu durumda, işleyenin esere kattığı yaratıcılığın derecesi olması gerekenden azdır ve bir işleme eserden söz edilemez.

İkincisi, esaslı değişiklik orijinal esere ait tüm izleri silmiş, onun orijinal eserle bağıntı tamamen ko-

partmiştir. Bu durumda serbest yararlanma (alıntı) ya da esinlenme mevcuttur ve burada bir işlemeden değil, bağımsız bir eserden bahsetmek gerekecektir.

Üçüncüsünde ise bir işlenme eser ortaya çıkmıştır çünkü işlenme eserin özellikleri ile müstakil eser arasında hususiyet ve esaslı değişiklikler bakımından bir denge mevcuttur, orijinal eserle işlenme eser arasındaki bağ kopmamıştır. Yapılan *esaslı* değişiklikler işlenme eseri müstakil eser sahibinin hususiyetinden yeterince uzaklaştırmış, bağı koparmadan sadece araya mesafe koymuştur. Söz konusu işlenme eser, hem işleyenin yaratıcı emeğini, açık katkısını taşımakta ve hususiyetini yansıtmaktadır hem de orijinal eser sahibinin hususiyetini ana hatlarıyla korumaktadır.

Eserin sadece niceliğini etkileyecek şekilde büyüklük, boyut, biçim, format, sunum şekli gibi

özelliklerinin değiştirilmesi işleme olarak değerlendirilemez. Bir romanın, hikayenin ya da senaryonun kısaltılması, şarkının mp3 formatına dönüştürülmesini eserin niteliği değişikliğe uğramadığı için birer işleme değil birer çoğaltma olarak kabul etmek gerekir. Bir müzik parçasına yeni bir güftenin yazılması durumunda da ortaya bir işlenme eser çıkmaz. Burada eserin metni değişmeksizin, ilave ve ikame bir metnin esere bitleştirilmesi söz konusudur ki ve ancak her eser bağımsız bir eser olarak kaldığı bir eser beraberliğinin varlığı kabul edilebilir.

FSEK m. 15/II bir işlenme eserin aslı veya çoğaltılan nüshaların üzerinde asıl eser sahibinin adının belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin bir kopya veya işlenme olduğunun açıkça gösterilmesini şartını getirmiştir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch 1948 yılında Fikri ve Sınai Haklar başlıklı ders kitabında orijinal eser ile işleme eserin arasındaki bağı şöyle açıklamıştır:

Orijinal eser ve işleme: Her fikrî eser, nevi ne kadar şahsına münhasır olursa olsun, muhakkak ki, kendisinden evvel mevcut fikrî eserlerden istifade suretiyle vücuda getirilmiştir. İlmin ve kültürün inkişafı bu esasa dayanmaktadır. Mamafih her fikrî mahsulün kendisinden evvelkilerle olan

bağlılığının aynı derecede olmadığı da inkâr edilemez. Fikrî hakların bağışlanmasıyla güdülen gaye, fikrî mahsullerin meydana getirilmesini teşvik ve kültürün ilerlemesini temin olduğuna göre, kendisinden evvelki eserlerinden müstakil olan, cemiyetin mânevi hazinesine yeni unsur ve servetler katan eserlerin hukukî vaziyeti, evvelki eserlerle rabıtası daha sıkı ve elde ettiği yenilikler daha cüz'î bulunan bir eserin vaziyetinden elbette farklı olmak icap eder.

Çoğaltma Hakkı

Bir eseri çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine verilmiştir (FSEK m. 22), maddede geçen çoğaltmadan sadece eserin aynısının çok sayıda nüshasının çıkarılması anlaşılmamalıdır. Çoğaltma aslın aynen kopyalanmasıdır. Dolayısıyla filmin DVD'sini bir bilgisayar programı yardımıyla çoğaltan kişi gibi filmi sinemada seyrederken cep telefonu ile kaydeden kişi de çoğaltma yapmaktadır.

Bir eserin fikri mülkiyet hakkı ile bu eserin eşya mülkiyeti birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Lisans sözleşmesi ile eser üzerindeki kullanım hakları devredilebilir fakat asıl veya çoğaltılmış nüshalar üzerindeki eşya mülkiyetinin devri, kural olarak telif haklarının devrini içermez. Örnek verecek olursak, bir kitabı satın aldığımızda o kitabı başkalarına kiralama hakkını ya da çoğaltma hakkını elde etmiş olmayız.

Eserlerin dijitalleşmesi başladığından bugüne eser sahiplerinin eser üzerindeki haklarının ihlaline en çok sebep olan fiil çoğaltma fiilidir. Çoğaltma olmadan yükleme, yayma, umumun erişimine sunma mümkün olmadığı için ihlaller kopyalama, çoğaltma ile başlar.

Çoğaltma Metodları

Kanun madde 22/II'de çoğaltma çeşitlerini örnekleme yoluyla saymıştır. Bir eserin aslından kopyalarının çıkartılmasının yanı sıra eserin işaret, ses ve görüntü nakil veya tekrarına yarayan, bilinen ya da ileride geliştirilecek her türlü araca kaydedilmesi çoğaltmadır. Buna göre, her türlü ses ve müzik kayıtları, mimarlık eserlerine ait plan, proje ve kro-kilerin uygulanması birer çoğaltmadır. Bilgisayar programlarının geçici çoğaltılmasını gerektirdiği ölçüde, programın yüklenmesi, görüntülenmesi, çalıştırılması, iletilmesi ve depolanması fiilleri de birer çoğaltmadır ve çoğaltma hakkının kapsamında değerlendirilir.

Unsurları

Çoğaltma hakkının iki unsurundan bahsetmek mümkündür:

1. Eserin fiziksel (somut/maddi) bir ortama tespit edilmesi

Burada kastedilen CD, DVD, kağıt, flaş ya da harici bellekler gibi taşıyıcı ortamlardır. Bir parçanın umuma açık yerlerde temsili radyoda ya da televizyonda yayınlanması yayın hakkının konusu iken aynı parçanın flaş belleğe ya da bilgisayarın önbelleğine (caching) kaydedilmesi birer çoğaltmadır ve çoğaltma hakkının kapsamına girer.

2. Eserin eser çeşidine uygun olarak herhangi bir şekilde algılanması

Tiyatro oyununun sahnelenmesi sırasında fotoğrafının çekilmesi o tiyatro eserinin çoğaltılması anlamına gelmezken, oyunun kameraya çekilmesi o oyunu algılanabilir kıldığı için bir çoğaltmadır. Dolayısıyla önemli olan o eserin türüne uygun teknik yöntemle çoğaltmanın yapılması şarttır.

Eserin çoğaltılırken,

- Kaç adet çoğaltıldığı,
- Tamamının algılanır olup olmadığı,
- Dolaylı şekilde algılanıyor olması,
- Hangi tür ve tarzda çoğaltıldığı,
- Hangi biçim ve yöntemle çoğaltıldığı,
- Çoğaltmanın süresi ise dikkate alınmaz.

Burada dikkat edilmesi gereken eserin ufak bir parçasının da tamamı gibi korunduğudur. Yukarıda anılan iki unsurun varlığı çoğaltmanın tamamlanmış sayılması için yeterlidir. Bir örnek ile açıklayacak olursak, bir filmin sadece on dakikasının

kameraya çekilmiş olmasıyla tamamının çekilmesi arasında fark yoktur. İki halde de çoğaltma fiili gerçekleşmiş, çoğaltma hakkı ihlal edilmiştir.

Şahsi Kullanım İstisnası

FSEK, hususi menfaat sebebiyle tanınan istisnaları üçüncü bölümde (m. 38 - 41) ele almış, m. 38/I'de dijital eserler için önem arz eden şahsi kullanım istisnasını düzenlemiştir. Bu istisna sayesinde kullanıcı eseri, eser sahibinin iznini almaksızın çoğaltarak kullanmak imkanına kavuşmaktadır. Aksi takdirde kullanıcının gerçekleştirdiği her çoğaltma eser sahibinin çoğaltma hakkını ihlal edecektir. Eser sahibinin katlanması gereken şahsi kullanım, kullanıcının kendisinin yanında ailesi veya yakın dost ve çevresinden oluşan şahsi bağlantı içinde bulunduğu kişilerle paylaşarak kullanımı da kapsar. Buradaki şahsi kullanımı dar yorumlamak gerekir.

Şahsi bağlantı: Eseri kullanan kişi ile bu eseri algılayabilen ya da erişebilen kişiler arasında veya bu eseri algılayabilen veya erişebilen kişilerin kendileri arasında olabilir. Aile veya arkadaşlık bağı şart değildir. Bir dans kursunun katılımcıları da bir etkinlik esnasında şahsi bağlantı içinde olabilirler.

Kanunda geçen "Bütün fikir ve sanat eserlerinin, (...) kar amacı güdülmeksizin şahsen kullanmaya mahsus çoğaltılması mümkündür. Ancak, bu çoğaltma hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar veremez ya da eserden normal yararlanmaya aykırı olamaz." şeklindeki ifadede şahsi kullanım istisnasından söz edebilmek için şu şartların bir arada bulunması gerektiği anlaşılmaktadır:

- Çoğaltmanın şahsen (özel, hususi) kullanım amacıyla yapılmış olması,
- Çoğaltılmanın FSEK kapsamında korunan bir eser olması,
- Çoğaltmada kar amacı güdülmemiş olması,
- Çoğaltmanın her ne sebep olursa olsun hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar verememesi
- Ya da eserden normal yararlanmaya aykırı olmaması.

Anılan şartların gerçekleşmesi halinde eserin eser sahibinin izni olmadan çoğaltılması ihlal oluşturmayacak, bu şekilde kullanım hukuka uygun bir şekilde bürünecektir.

Bilgisayar Programlarının İşlenmesi ve Çoğaltılması

Bilgisayar programlarının korunması AB'nin 1991/250 sayılı Bilgisayar Programlarının Korunmasına Dair Yönerge'sine dayanmaktadır. Hukukumuzda da 1995 yılında çıkartılan 4110 Sayılı Değişiklik Kanunu ile bilgisayar programları eser olarak kabul edilmiştir.

FSEK, bilgisayar programlarının işlenmesi ve çoğaltılmasını ayrıca düzenleme gereği duymuştur. Buna göre, bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya programda herhangi bir değişim yapılması, işleyenin hususiyetinin varlığı halinde, işleme sayılacaktır (m. 6/10). Çoğaltma hakkı, programların belirginleştirilerek, programın geçici çoğaltılmasının gerektirdiği ölçüde, programın yüklenmesi, görüntülenmesi, çalıştırılması, iletilmesi ve depolanması fiillerini kapsar (m. 22/III).

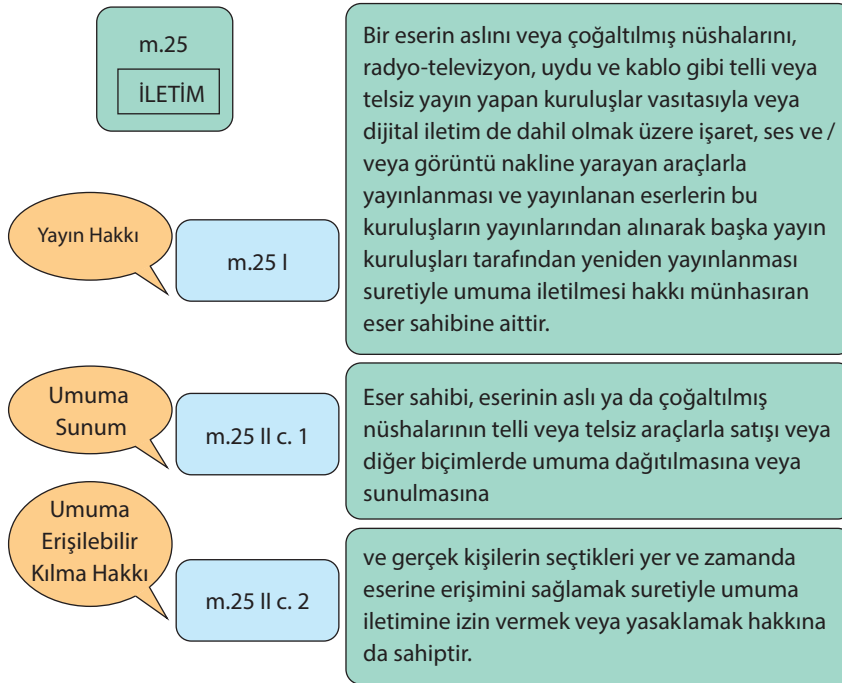
Şahsen kullanım istisnasında da bilgisayar programları için özel bir düzenlemeye gidilerek bu istisnanın bilgisayar programları için uygulanmaması sağlanmıştır. Burada programların işlenmesi ve ço-

ğaltılmasının eser sahibini uğratacağı zararın büyüklüğü düşünülmüştür. FSEK m. 38/II-VII'deki düzenlemelerle programı yasal yollardan edinen kişinin eser sahibinin iznine ihtiyaç duymaksızın amaca uygunluk şartını yerine getirmek kaydıyla programın bir defaya mahsus yedeklemesi serbesttir. Ayrıca, programın ara-işlerliğinin sağlanması için çoğaltılması ve işlenmesi, işleyişinin gözlemlenmesi, kontrol edilmesi, denenmesi de mümkündür.

Umuma Sunum (iletim) Hakkı

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere FSEK madde 25 "İşaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı" başlığı altında eserin gayri maddi kullanımını düzenleyen şu üç hakkı içinde barındırır:

1. FSEK m. 25 I - Yayın hakkı
2. FSEK m. 25 II c. 1 - Umuma sunum (iletim) hakkı
3. FSEK m. 25 II c. 2 - Umuma erişilebilir kılma hakkı (umuma erişimi sağlama hakkı)

Şekil 3.5 Esas Bakımından Sınırlamaların Ana Başlıkları

Maddenin içerdiği üç haktan internet ile ilişkili olan m. 25 II'de düzenlenen umuma iletim ve umuma erişilebilir kılma haklarıdır. Umuma iletim hakkı, bir eserin **telli veya telsiz araçlarla** satışını, dağıtımını veya diğer şekillerde umuma dağıtımını veya sunulmasını kapsar. Umuma erişilebilir kılma hakkı ise internet ortamında (= gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda esere ulaşılacak ortam) esere erişimi sağlamak suretiyle, umuma iletime izin vermek veya yasaklamak hakkını münhasıran eser sahibine verir.

Kullanıcı eğer, üzerinde telif hakkı bulunan bir eseri internet ortamında umumun erişimine sunar- sa, kullanıcının o eserden faydalanmasına imkan sağlamış olur ve bu şekilde sadece eser sahibine tanınmış olan umuma iletim hakkını ihlal etmiş olur. YouTube'a bir sinema filminin izinsiz yüklen- mesinde durum böyledir.

✓ FSEK m. 25 II'de geçen "...gerçek kişilerin seçtik- leri yer ve zamanda eserine erişimini sağlamak su- retiyle..." ifadesinde anlatılmak istenen "internet ortamı"dır. Kişi internette televizyon, radyo gibi bir yayın organının yayın akışına bağlı olmaksızın esere erişebilecek, dilediği anda eseri kullanabilecektir.

M. 25 II'de düzenlenen umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı, eser sahibinin eser üzerindeki haklarını dijital ortamda özellikle internette koru- nabilmesini amaçlar. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı, FSEK madde 25 I'de düzenlenmiş olan yayın hakkından ve madde 23'te düzenlenmiş olan yayma hakkından farklıdır.

Yayın hakkı, eserin radyo, televizyon, uydu, kablolu yayın vb. **telli veya telsiz yayın yapan ku- ruluşların** dijital de dahil olmak üzere her türlü yayınlarını kapsar. Bu hakla kanun, sayılan türde- ki iletimlere izin vermek veya yasaklamak hakkı- nı münhasıran eser sahibine vermiştir. Yani yayın hakkında da umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkında olduğu gibi eserin gayri maddi kullanımı söz konusudur. Fakat burada bahsi geçen ortam, umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkından fark- lı olarak, gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda esere ulaşılacak ortam olan internet değil, mad- dede sayıldığı gibi radyo, televizyon, uydu, kablolu yayın ve benzeri ortamlardır.

Yayma hakkı, söz konusu olan eserin çoğun- lukla analog olan fiziki, maddi nüshalarının (basılı kitap, CD/DVD vb.) herhangi bir yolla (satım, ki- ralama, ödünç verme vb.) piyasa sürülmesi hak ve yetkisini kapsar. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkında ise fiziki bir nüsha değil, elektronik/diji- tal ortama mp3, wma, DVDrip, pdf vb. formatlar- da aktarılmış olan bir nüshanın dijital iletimi, gayri maddi kullanımı söz konusudur.

Görüldüğü gibi eserin maddi şekli ile gayri maddi şekli arasındaki ayrım ve bu şekildeki kul- lanım mali hakları birbirinden ayıran önemli kıs- taslardır. Fakat kanun böyle bir ayrımı açıkça yapmamış, örnekleme yoluyla saymayı yeterli bul- muştur. Bu nedenle eserin orijinalinin veya çoğal- tılmış nüshalarının kitap, kağıt, fonogram, CD/ DVD gibi herhangi bir maddi bir nesnede somut- laşması halinde eserin maddi şekilde kullanımı söz konusudur. Bu şekilde yararlanmanın mümkün olmadığı temsil, sunum, konser, sinema gösterimi; internet, televizyon, radyo yayını ya da elektronik format (pdf, e-book, mp3, DVDrip vb.) olarak gerçekleşmesi halinde ise eserin gayri maddi kulla- nımından bahsetmek gerekir.

dikkat

Hukuk, gelişerek değişen dünyanın adeta bir gölgesi, yılmaz takipçisidir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl bil- giye ulaşma onu paylaşmanın yani bilgi toplumunun yüzyılıdır. Fakat teknolojinin yarattığı veri paylaşma ortamları sadece bilgiyi paylaşma ortam ve imkânını yaratmamış aynı zamanda bu ortamlarda telif hakkı koruması altındaki eserleri de paylaşma imkanını ya- ratarak bu şekilde fikri hak ihlallerinin artmasına da ön ayak olmuştur.

Yayma hakkı eserin fiziki nüshasının dağıtımını ve FSEK m. 25 I'deki yayın hakkı ise sadece radyo, televizyon vb. kuruluşların yayınlarını içerdiğinden her iki düzenleme de internet üzerinden paylaşılan telif hakkına haiz eserleri korumaktan uzaktır. Söz konusu maddelerin yanında FSEK m. 25 II dijital ve fiziki olmayan nüshanın iletimini kapsamakta- dır. Eser sahibinin haklarını internette de korumak isteyen kanun koyucu maddeye ikinci paragrafı ekleyerek yeni hak ihdas etmiş ve bu sayede inter- nette paylaşılan eserleri de FSEK koruması kapsa- mına almıştır. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkına olan ihtiyacı iki ana başlıkta toplamak mümkündür:

- Yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlamak,
- İnternetteki dijital iletimleri de kapsayarak eseri koruma alanını genişletmek.

Veri Yükleme (Upload) ve İndirme (Download) Fiillerinin Hukuki Durumu

Telif hakkı olan bir eserin umuma açık bir ortamda paylaşılması için internete yüklenmesi durumunda eser sahibinin FSEK m. 25 II'de düzenlenmiş olan umuma iletim hakkı ihlal edilecektir. Çünkü, eserin internet gibi sanal, dijital bir ortamda umumun yani kamunun erişimine sunulması hakkı sadece eser sahibine verilmiştir. FSEK m. 38, eser sahibinin çoğaltma hakkı için kullanıcıya serbest kullanım imkanı tanımışsa da bu serbesti FSEK m. 25 II'de düzenlenen umuma iletim hakkını kapsamaz.

İnternete yüklemenin kişinin sadece kendisinin göreceği şekilde gerçekleştirilmesi ise m. 22 kapsamında bir çoğaltmadır. İndirme fiili eser sahibinin m. 22'de düzenlenmiş olan çoğaltma hakkını ihlal eder. Çünkü indirme fiili ile bilgisayarın hafızasına bir kopya kaydedilmiş olur. Bu şekilde eserin çoğaltılması hakkını kanun sadece eser sahibine vermiştir.

Fakat FSEK m. 38, kullanıcıya eser sahibinin çoğaltma hakkı için eğer ortada kar amacı güdülmeksizin şahsi kullanım amacı varsa serbest kullanma imkanı tanımıştır. Bu nedenle Türk hukukunda, FSEK m. 38'deki koşullar gerçekleşmişse şahsi kullanım amaçlı çoğaltmalar fikri hak ihlali olarak nitelendirilemez.

dikkat

! FSEK koruması olan bir eserin internette herhangi bir siteye/sosyal medyaya/you tube'a vs. yüklenecek umuma erişimini sağlamak (upload) bir yayma değil umuma iletim işlemidir. Bu nedenle FSEK m. 25 II'de düzenlenen umuma sunum ve umuma erişilebilir kılma hakkının ihlali gerçekleşmiş olacaktır.

! Eserin internetten indirilmesi ise bir çoğaltma işlemidir. Bu nedenle FSEK m. 22'de düzenlenen çoğaltma hakkının ihlali gerçekleşmiştir.

Öğrenme Çıktısı

2 Eser sahibi ile manevi ve mali haklar arasında bağı kurabilme

Araştır 2

Eser sahibine ait eserin umuma arzı hakkı ile eserin umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı eser sahibine aynı hak ve yetkileri mi tanır?

Kişinin Mabel Matiz'in son albümünü bir bittorrent programında paylaşması şahsi kullanım istisnasına girer mi? Bu tür bir paylaşım eser sahibinin her hangi bir hakkının ihlaline neden olur mu?

İlişkilendir

Eser sahipliği ile sıradan bir eşya sahipliği arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar görüyorsunuz?

Sahip olmadığınız, kullanımı karşılığında herhangi bir ücret ödemediğiniz bir bisikleti kilitli olduğu yerden alarak uzun bir süre sürmek ile net üzerinden izinsiz şarkı indirmek arasında benzerlik veya farklılıklar tespit ediyor musunuz?

Anlat/Paylaş

Eser sahibinin haklarının korunmasının önemini çevrenizle paylaşınız.

Özellikle müzik ve sinema alanında çok yaygın olan hak ihlallerini arkadaşlarınızla tartışınız?

BAĞLANTILI (KOMŞU) HAK SAHİBİNİN HAKLARI

FSEK ile sadece eser sahibinin hakları korunmaz. Telif hukukunun koruduğu asıl kavram eserdir. Kanun koyucu, bir eserin açıklanmasında, anlatılmasında, yorumlanmasında ve icra edilmesi evrelerinde,

eserin değerinin ortaya çıkmasını, anlaşılmasını, tanıtılmasını sağlayan, topluma sunulmasına, yaygınlaşmasına, benimsenmesine fiilen veya mali olarak katkıda bulunan kişilerin hakları da korunur. Bu korumanın altında yatan neden bağlantılı hak sahiplerinin ortaya koydukları icra ve yatırımların yokluğu halinde eserin hitap ettiği kitlelere gereği gibi ulaşmasının imkansız olmasıdır.

Bağlantılı haklar dendiğinde aklımıza ilk gelen hak sahipleri icracı sanatçılar (Örn. orkestra, oyuncu, yönetmen), yapımcılar (Örn. müzik, film yapımcıları) ve radyo televizyon kuruluşlarıdır (Örn. Kanal D, atv, BestFM). Bu kişilerin esere sunduğu tespit, program, icra vb. profesyonel katkıların sonucunda yeni bir eser oluşmaz o nedenle kanun, onların bu katkılarını eser sahibinin hakları gibi korumaz, nitelik itibarıyla ayrı kategoride farklı bir hak grubu oluşturarak, eser sahibinin haklarına bağlantılı hak olarak korur. Bağlantılı hak sahibine, kanunun izin verdiği hallerde, belirli koşullar altında üçüncü kişilerin eserden yararlanmalarına izin verme ya da bunu önleme hak ve yetkisi tanınır. **Bu haklar, bağımsız ve mutlak nitelikte olmakla birlikte eser sahibinin haklarını değiştiremez, sınırlandırmaz ve ortadan kaldırmaz** (FSEK m. 1/B j, k; m. 80).

Ülkemizde bu haklar kanunumuza, 1995 yılındaki değişikliklerle “eser sahibi haklarına komşu haklar” olarak ilk defa girmiştir. Daha sonra, 2001 tarihinde yapılan değişiklik neticesinde kanuna film yapımcılarının hakları eklenmiş, “komşu hak” kavramı ile birlikte “bağlantılı hak” kavramı da kullanılmaya başlanmıştır.

Bağlantılı haklar, FSEK m. 1/B (j) bendinde, “Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla komşu hak sahipleri ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının sahip oldukları haklar” olarak tanımlanmıştır.

Komşu haklar ise, FSEK m. 1/B (k) bendinde; “Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının sahip oldukları haklar” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu iki ifadeden bağlantılı hakların, komşu hakları ve film yapımcılarının haklarını kapsayan

bir hak grubu olduğu anlamı çıkmaktadır. Fakat uluslararası terminolojide bu iki kavram birbirini karşılayan kavramlardır. Hukukumuzda ise kanun değişiklikleri ile iktibas ettirilirken söz konusu kavramlar sanki iki ayrı kavrammış gibi alınmıştır.

Bağlantılı hakların FSEK tarafından korunma süresi kural olarak 70 yıldır. Sürenin nasıl hesaplanacağı FSEK m. 82’de V – VII. bentlerde düzenlenmiştir.

Şekil 3.6 FSEK’te Düzenlenen Bağlantılı Hak Sahipleri

İracı Sanatçılar

İracı sanatçı kanunda (FSEK m. 80), eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçı olarak tanımlanmıştır. Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği’nde ise icracı sanatçıların sanat eserleri ile folklor eserlerini düzgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden oyuncular, ses sanatçıları, müzisyenler ve dansçılar vb. kişiler olduğu belirtilmiştir.

dikkat

İracı sanatçı, eseri icra ederken onu özgün şekilde yorumlar, ona kişiliğini katar. Bu nedenle sadece gerçek kişiler icracı sanatçı olabileceği kabul edilir; örneğin dansçı, orkestra, orkestra şefi, oyuncu, aktör, müzisyen vb.

Şekil 3.7 İcracı Sanatçıların (Manevi ve Mali) Hakları

✓ **Eserin Tespiti:** İcranın ses veya görüntü ya da her ikisini de barındırabilecek bir fiziki ortama kaydedilmesidir; örneğin bilgisayarın veya mobil cihazın hafızasına, kameraya, CD'ye vb. sesli, görüntülü şekilde kaydedilmesidir.

İcracı sanatçılar bu haklarını uygun bir bedel karşılığında sözleşme ile bir yapımcıya devredebilirler. İcranın, bir orkestra, koro veya tiyatro grubu tarafından gerçekleştirilmesi halinde, orkestra veya koroda yalnız şefin, tiyatro grubunda ise yalnız yönetmenin izni yeterlidir. Bir sözleşmeye dayanılarak bir müteşebbisin girişimi ile gerçekleştirilen icralar için müteşebbisin de izninin alınması şarttır.

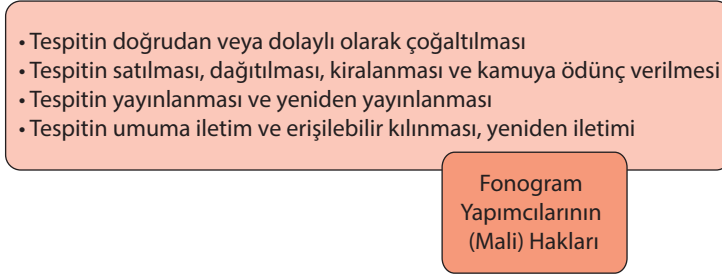
Kanunumuz, icracı sanatçılara ait olan mali hakları icranın tespit ettirilmesi ile tespit edilmiş icranın satılması, dağıtılması, kiralanması, ödünç verilmesi; işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletilmesi, yeniden iletilmesi ve temsili şeklinde ayrıca tanımlanmadan sadece sayılmıştır. Bu nedenle, anılan hakların içeriği ve kapsamı, eser sahibinin FSEK m. 22 – 25 arasındaki düzenlemelerdeki aynı adı taşıyan haklarına ilişkin hükümler yardımıyla belirlenebilir.

Fonogram Yapımcıları

Fonogram yani ses taşıyıcılarının yapımcıları komşu hak sahiplerinin ikinci grubunu oluşturur. Burada yapımcının korumaya değer görünen yanı eserin tespitinde üstlenmiş olduğu yatırım riski ve bununla sağlamış olduğu teknik destektir. Bu nedenle kanun eserin ilk tespiti yapan kişiyi temelinde haksız rekabete dayanan bir komşu hak ihdas eden bir koruma sağlar fakat bu tespitten yararlanmak suretiyle sonraki tespitleri gerçekleştirenleri korumaz. Eğer başka bir yapımcı aynı eserin aynı sanatçı tarafından başka bir icrasını kendi teknik ve sermayesiyle, ilk tespitten faydalanmaksızın yeni bir tespitle gerçekleştirirse bu durumda bu yapımcı da korumayı hak edecektir.

✓ **Fonogram Yapımcısı:** Sözlü ya da sözsüz tüm eserlerin ilk tespitini yapan ve bu durumun hukuksal sorumluluğunu yüklenen kişidir. (Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği)

Kanun fonogram yapımcılarına sadece mali haklar vermiş, onların manevi haklardan faydalanmalarını öngörmemiştir.

Şekil 3.8 Fonogram Yapımcılarının (Mali) Hakları

Fonogram yapımcısının kendisine ait hakların kullanımının devri ile ilgili bir düzenleme kanunda yer almamaktadır. Fakat fonogram yapımcısının eser sahibinden veya icracı sanatçıdan devraldıkları kullanım haklarını diğer alacak hakları gibi üçüncü kişiye devredebilecekleri kabul edilir.

FSEK’te fonogram yapımcısı için öngörülen korumanın eserin tespitinde üstlenilmiş olan yatırım riskine, sağlanan teknik destek olduğunu belirtmiştik. Yapımcının faaliyetleri esere bu şekilde katma değer katar ve koruma da bizatihi eserin değil, yapımcının faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmış olan, icrayı içeren ses tespitlerinin kaydedildiği somutlaşmış üründür. Korunan CD, kaset gibi taşıyıcı materyal olmadığı için hangi araçla kaydedildiğinin önemi yoktur. Fonogram yapımcısına sağlanan bu koruma, çoğaltmanın teknolojisinin gelişmesi ve internet ortamında da paylaşımın kolaylaşması neticesinde elde edilen haksız kazancın ve meydana gelen ihlallerin önüne geçilmesi amacına da hizmet etmektedir. Söz konusu ihlallerin artışı zamanla yatırımcıyı ve nihayetinde üretkenliği de etkileyecektir.

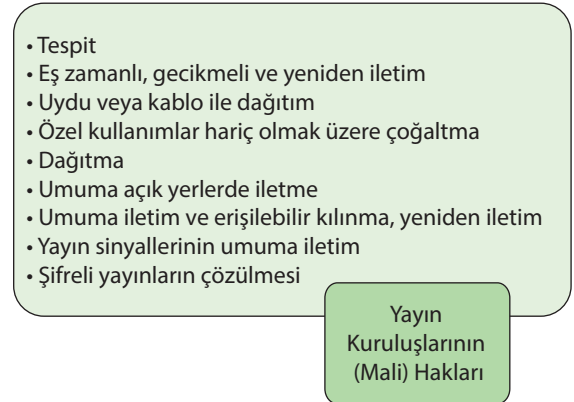
Yayın Kuruluşları

Yayın kuruluşları yayın hizmeti sunan, özel veya kamu tüzel kişilikleri olan kuruluşlardır. Yayın için katlandıkları yüksek maliyetler FSEK tarafından korunmalarının nedenini oluşturmaktadır. Yayın kuruluşu söz konusu programlar için yatırımın yanı sıra organizasyon faaliyetlerini de yürüten taraftır. Burada radyo ve televizyonların yayınlarındaki, büyük yatırımlar ve yayında emeği geçenlerin çokluğu ile gerçekleşen programlar korumanın konusunu teşkil eder.

Yayıncılık sektörü içinde değerlendirildiğinde, “yayın” geniş anlamı olan bir kavramdır. Canlı, naklen yayının yanı sıra banttan yayınlar ya da insanların hayatlarından kesitler içeren hikayeler, sohbetler, tartışma programları, güncel sanat olaylarının tanıtımı, spor ve sanat söyleşileri, ha-

ber programları vb. “yayın” kavramı içinde yer alır. Yayın kuruluşlarının bağlantılı haklarından bahsedebilmek içinse söz konusu yayınların eser niteliği taşımaları gerekmektedir.

Radyo ve televizyonda yayınlanan bir yayının üzerinde yayın kuruluşunun yanı sıra hem eser sahibinin hem icracı sanatçının hem de fonogram yapımcısının FSEK kapsamında bir hakkının bulunması mümkündür. Bu durumda o program için tüm hak sahiplerinin iznini almak gerekecektir.

Şekil 3.9 Yayın Kuruluşlarının Yayınlar Üzerindeki (Mali) Hakları

Görüldüğü üzere yayın kuruluşlarının da manevi hakkı bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra yayın kuruluşlarının sahip olduğu yayma hakkı sadece dağıtım hakkında ibarettir. Kiralama ve ödünç verme hakları bu hakkın kapsamına özellikle alınmamıştır.

Film Yapımcıları

Film yapımcısı, *sinema eserini, sermayesi ve işletmesel örgütlenme gücü ve yeteneğiyle gerçekleştirip, filme yani şerit üzerine tespit eden gerçek veya tüzel kişi* olarak tanımlanmıştır. Doktrindeki bu tanım yapımcı yani prodüktör olarak adlandırılan kişiler için geçerli olacak unsurları içinde barındırır:

- Sermaye
- İşletmesel örgütlenme (organizasyon) gücü
- Yetenek

Fonogram yapımcısının bağlantılı haklarına dair açıklamalar film yapımcıları için de geçerlidir. Film yapımcısı, eser sahibinden ve icracı sanatçıdan mali hakları kullanma yetkisini, çoğunlukla bir sinema eserinin oluşturulmasını ve filmi sipariş verene teslimini amaçlayan bir “film yapım sözleşmesi” ile devralır ve filmin ilk tespitini gerçekleştiren sonra FSEK’te düzenlenen hakların sahibi olur (FSEK m. 18/III).

Ortak Hükümler

- FSEK m. 80’de belirtilen istisnalar hariç olmak üzere kural olarak bağlantılı hak sahiplerinin verdikleri izinlerin yazılı olması zorunludur.

- Canlı icra ve yayınlar bakımından tanınan tespit hakkının şahsi kullanım amacıyla dahi olsa üçüncü kişiler tarafından izinsiz olarak kullanımı yasaktır. Burada akla ilk olarak periscope ile gerçekleştirilen canlı yayınlar ya da son zamanlarda sıkça kullanılmaya başlayan facebook gibi sosyal medya aracı ile entegre canlı yayını mümkün kılan uygulamalar akla gelmektedir.
- Eser sahiplerinin hakları ile bağlantılı haklara sahip olanlar da eser sahipleri gibi:
 - Tecavüzün Ref’i,
 - Tecavüzün Men’i ve
 - Tazminat Davası açma haklarından faydalanırlar.

Öğrenme Çıktısı

3 Bağlantılı (komşu) hak sahibi kavramını ifade edebilme

Araştır 3

Bağlantılı hakların korunmasının neden gerekli olduğunu açıklayın?

İlişkilendir

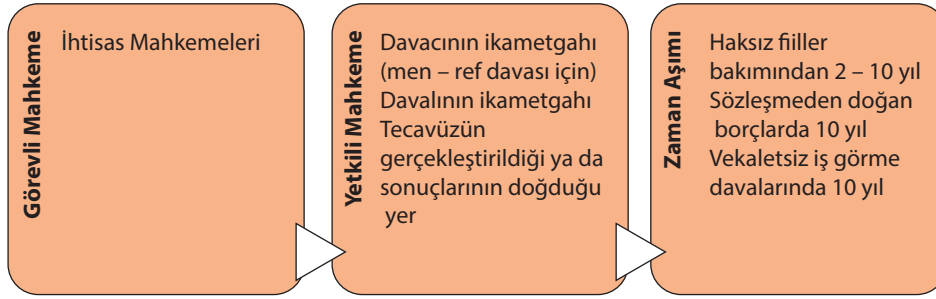
Bağlantılı hakların korunması konusunda nelerin yapılması gerektiğini tartışın.

Anlat/Paylaş

Film yapımcısı ile fonogram yapımcısının arasındaki en büyük farkın ne olduğunu araştırın.

TELİF HAKLARI İHLALİ VE BU İHLALLERİN ÖNLENMESİ

Eser sahibine veya bağlantılı hak sahibine FSEK tarafından tanınan hakları bu kişilerin izni olmaksızın kullanan kimse o hakkı ihlal etmiş sayılır. İhlali gerçekleştiren kişi bu ihlalin yol açtığı zararı tazmin etmenin yanında kanundaki hukuki ve cezai düzenlemelerdeki davalarla karşı karşıya kalacaktır. Kanunda belirtilen suçların kovuşturması şikayete tabidir. Kanun koyucu, 2004 yılındaki değişikliklerle müzik ve sinema eserlerinin çoğaltılmış nüshaları ile süreli olmayan yayınlara bandrol zorunluluğu getirmiştir. Anılan tüm düzenlemelerin ana hedefi eser sahibinin ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının gerektiği gibi korunmasını sağlamaktır. Bandrol zorunluluğunun her ne kadar fiziki nüshalarla eser kullanımının devam ettiği alanlarda etkin olduğu iddia edilebilirse de dijital kullanım alanında etkin bir koruma yöntemi olmadığı açıktır.

Şekil 3.10 Hukuk Davalarında Görevli ve Yetkili Mahkeme ile Zamanaşımı

FSEK m. 77 HMK m. 389 vd.	• İhtiyati tedbirler ve gümrükte el koyma
FSEK m. 15/III FSEK m. 19/V	• Eser sahibini tespit davası
TK m. 56/I MK m. 25 FSEK m. 19	• Tecavüzün tespiti davası
FSEK m. 66	• Tecavüzün kaldırılması (ref'i) davası
FSEK m. 69	• Tecavüzün önlenmesi (men'i) davası
FSEK m. 70	• Maddi ve manevi tazminat davaları

Şekil 3.11 Fikri Hakların İhlali Halinde Açılacak Hukuk Davaları

FSEK m. 71/I,1

- Bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı hak sahibi kişilerin yazılı izni olmaksızın işleyen, temsil eden, çoğaltan, değiştiren, dağıtan, her türlü işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma ileten, yayımlayan ya da hukuka aykırı olarak işlenen veya çoğaltılan eserleri satışa arz eden, satan, kiralamak veya ödünç vermek suretiyle ya da sair şekilde yayan, ticarî amaçla satın alan, ithal veya ihraç eden, kişisel kullanım amacı dışında elinde bulunduran ya da depolayan kişi hakkında bir yıldan beş yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

FSEK m. 71/I,2

- Başkasına ait esere, kendi eseri olarak ad koyan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır.
- Bu fiilin dağıtmak veya yayımlamak suretiyle işlenmesi hâlinde, hapis cezasının üst sınırı beş yıl olup, adli para cezasına hükmolunamaz.

FSEK m. 71/I,6

- Bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı, tanınmış bir başkasının adını kullanarak çoğaltan, dağıtan, yayan veya yayımlayan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır.

FSEK m. 71/I,3

- Bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır.

FSEK m. 71/I,3

- Bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösteren kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

FSEK m. 71/II

- Bu Kanunun ek 4 üncü maddesinin birinci fıkrasında bahsi geçen fiilleri yetkisiz olarak işleyenler ile bu Kanunda tanınmış hakları ihlâl etmeye devam eden bilgi içerik sağlayıcılar hakkında, fiilleri daha ağır ceza gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

FSEK m. 71/III

- Hukuka aykırı olarak üretilmiş, işlenmiş, çoğaltılmış, dağıtılmış veya yayımlanmış bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı satışa arz eden, satan veya satın alan kişi, kovuşturma evresinden önce bunları kimden temin ettiğini bildirerek yakalanmalarını sağladığı takdirde, hakkında verilecek cezadan indirim yapılabileceği gibi ceza vermekten de vazgeçilebilir.

FSEK m. 71/III

- Bir bilgisayar programının hukuka aykırı olarak çoğaltılmasının önüne geçmek amacıyla oluşturulmuş ilave programları etkisiz kılmaya yönelik program veya teknik donanımları üreten, satışa arz eden, satan veya kişisel kullanım amacı dışında elinde bulunduran kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Şekil 3.12 Fikri Hakların İhlali Halinde Açılabilir Ceza Davaları

Erişim Engellemeleri

İnternet servis sağlayıcıları (İSS) tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerini ortadan kaldırmak için FSEK, Amerikan Dijital Çağ Telif Hakları Kanunu'ndakine (DMCA) benzer bir uyar-kaldır sistemi kurmuştur. FSEK'te bu sistemle eser sahibine iki aşamalı bir koruma sağlamaya çalışılmıştır. FSEK ek madde 4/III'te yer alan ve uyar-kaldır sistemi olarak adlandırabileceğimiz bu düzenleme uyarınca ilk aşamada bilgi içerik sağlayıcısına müracaat edilerek ondan ihlalin sona erdirilmesi talep edilecektir. Şayet bu ihlal, üç gün içinde durdurulmaz ve devam ederse bu taktirde sistemin ikinci aşaması olan erişimin engellenmesinin talep edilmesi safhasına geçilecek ve hakkı ihlal edilen kimsenin Cumhuriyet savcısına müracaat etmesi gerekecektir. Cumhuriyet Savcılığına yapılacak müracaatta, servis sağlayıcıdan, bilgi içerik sağlayıcısına verilen hizmetin durdurulması talep edilecektir. Düzenleme tam olarak bir uyar-kaldır sistemi oluşturulmamış; uyar-kaldır aşaması, düzenleme içinde geçen üç günlük süre şeklinde, erişimi engelleme aşamasına mecburi geçiş için atılması gerekli bir adım olarak düzenlemede yerini almıştır.

İnternet Servis Sağlayıcılara (İSS) herhangi bir mahkeme kararı olmadan, sadece ihlal iddiası üze-

rine idari bir karar niteliğinde olan Cumhuriyet Savcılığının kararı ile internet sayfasının kaldırılması, sayfaların kısmen bloke edilmesi veya yayınının durdurulması imkanını vermesi söz konusu sistemin eleştiriye maruz kaldığı en ciddi husustur. Bu durum düşünce ve ifade özgürlüğüne açık bir müdahale olarak değerlendirilmiştir. Maddede düzenlendiği haliyle erişimin engellenmesinin sansür niteliğinde olmadığını iddia etmek zordur. Mahkemelerin dahi tespit ederken zorlandığı ihlalin açık olmaması veya çekişmeli olması halinde karar Cumhuriyet Savcısına bırakılmıştır. Hakim kararı olmadan erişimin engellenebilmesi ihtimali ilke olarak sadece ihlalin son derece açık ve ağır olduğu durumlar ile sınırlandırılmalıdır.

Uyar-kaldır ve erişim engelleme safhalarından oluşan bu düzenleme, ilk olarak 3.3.2001 tarihinde 4630 sayılı Kanun ile getirtilen ek madde 4'ün 5101 sayılı Kanunla 3.3.2004 tarihinde değiştirilen 3. fıkrasıyla FSEK'e girmiştir. Türk Hukukunda bu düzenlemeye benzer bir sistemi benimseyen bir diğer düzenleme 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun m. 9'da yer alır.

Yaşamla İlişkilendir

Telif Hakları Genel Müdürü Ateş: Telif haklarının korunması iyi sanat eseri üretilmesini sağlar'
Gaziantep, Özkan Beyer

"Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürü Dinçer Ateş, "Telif haklarının korunması, daha iyi sanat eseri üretilmesini ve toplumun kültür ve sanatının yarınlara ulaşmasını sağlar." dedi.

Ateş, Anadolu Ajansı (AA) muhabirine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin çeşitli illerinde telif hakları konusunda uygulayıcılar, akademisyenler ve Avrupa Birliği uzmanlarıyla beraber hakim ve savcılara yönelik farkındalık eğitimleri düzenlediklerini belirtti.

Artık medeniyetin en uç noktasının telif hakları olduğunu ifade eden Ateş, "Toplumsal olarak medeniyetimizin, edebiyatımızın, kültürümüzün, sinemamızın devamı açısından son derece elzem bir uygulama. Telif hakları ihlal edildiğinde hak sahibini koruyan mekanizma, yargı mekanizmasıdır. Yargının bu konuda farkındalığı çok önemli." diye konuştu.

Telif hakkı olmadığında eser de üretilmeyeceğini anlatan Ateş, "Bir müzik eseri oluşturuyorsunuz. Oradan gelir elde etmez ve yaşam kalitenizi artıran bir fonksiyona ulaşmazsanız bir daha eser üretmezsiniz. O zaman nereden para kazanırsanız oraya yönelirsiniz. Bunun için sanatçıların, özellikle eserleri üzerinden yaşamlarını sürdürmeleri lazım. Medeniyetin gereği de ileriye doğru bakışın da özelliği budur." dedi.

Fikri Mülkiyet Akademisi kuruldu

Türkiye'nin vizyonu olduğuna dikkati çeken Ateş, bugüne değil yarına bakan anlayışla Kültür ve Turizm Bakanı Numan Kurtulmuş, Adalet Bakanlığı, Adalet Akademisi ve Yargıtay'ın en üst mecralarıyla bu çalışmalarını sürdürmek istediklerini bildirdi.

Yakın zamanda Fikri Mülkiyet Akademisinin kurulduğunu dile getiren Ateş, şunları kaydetti:

“Biz de buna bağlı olarak kısa süre önce Telif Hakları Merkezini kurduk. Bundan sonra bu faaliyetleri, Adalet Akademisi ile beraber sürekli hale getireceğiz. Telif haklarının korunması, daha

iyi sanat eseri üretilmesini ve toplumun kültür ve sanatının yarınları ulaşmasını sağlar. Böylece daha düzeyli bir toplumsal yapının oluşmasına olanak verir. Bütün bunlar birbirini tetikler. Bu yüzden her yapılan işin içerisinde mutlaka fikir ve sanat eseri vardır. Sizin aldığınız görüntü dahi telif hakkı gerektiren bir eserdir. Tüm müzikler bir eserdir. Resimlerimiz, mimari özelliklerimiz, heykellerimiz, tüm bunlar eserdir.”

Kaynak: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/telif-haklari-genel-muduru-ates-telif-haklarinin-korunmasi-iyi-sanat-eseri-uretilmesini-saglar/935489>

Öğrenme Çıktısı

4 Elektronik ortamlarda alıştığımız kullanımları telif hakları açısından değerlendirerek, telif hakları ihlali ve bu ihlallerin önlenmesi hakkında tartışabilme

Araştır 4

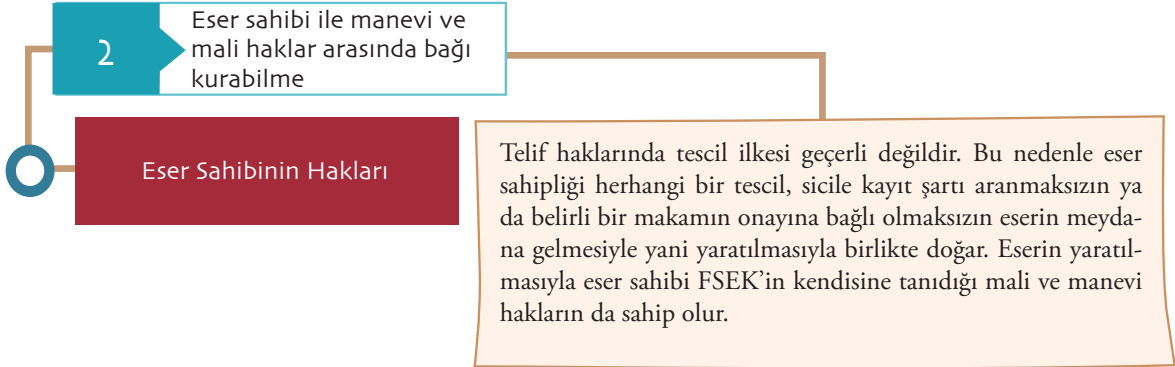
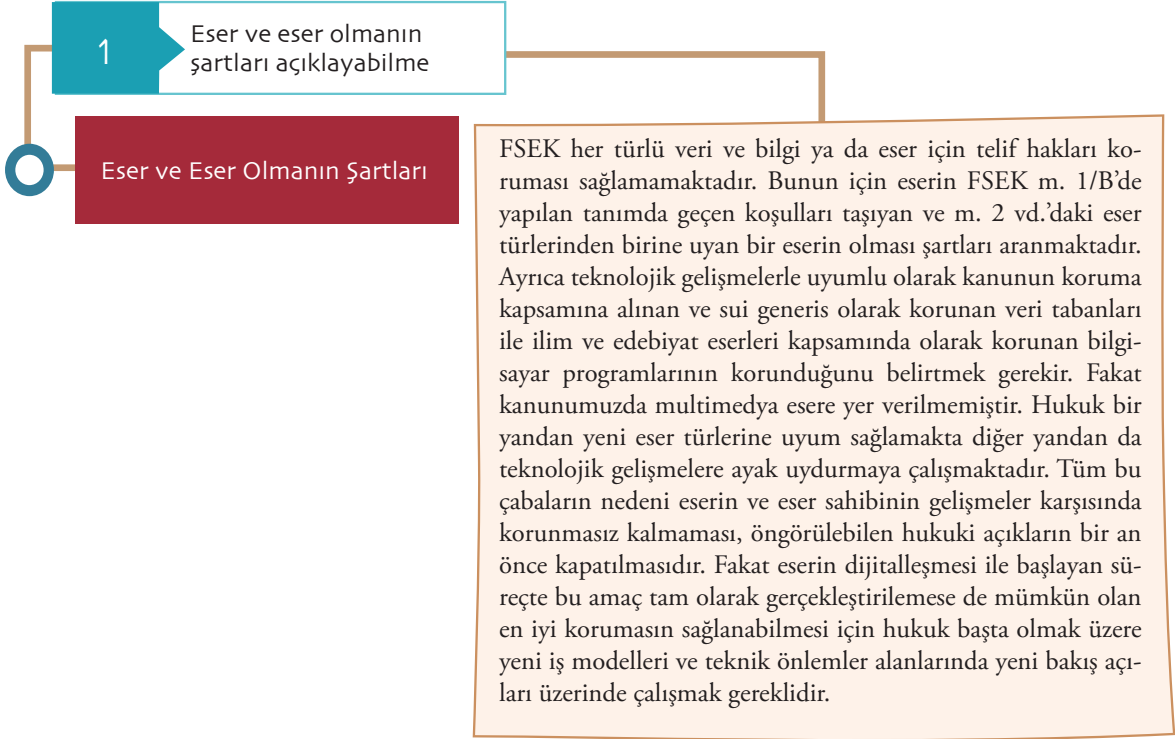
Telif haklarının ihlali halinde ceza davası açılacak hallerde bir örnek verin.

İlişkilendir

Telif hakkının ihlali görüldüğünde açılacak ceza davasında izlenmesi gereken yolun ne olduğunu araştırarak çevrenizdekilerle paylaşın.

Anlat/Paylaş

Bandrol zorunluluğunun dijital kullanım alanında neden etkin bir koruma yöntemi olmadığını araştırarak çevrenizdekilerle paylaşın.

3

Bağlantılı (komşu) hak
sahibi kavramını ifade
edebilmeBağlantılı (Komşu) Hak
Sahibinin Hakları

Telif hukukunun merkez kavramı eserdir bu nedenle FSEK sadece eser sahibinin haklarını korumaz. Eser sahibi her ne kadar eserin yaratım sürecini gerçekleştirmişse de bağlantılı hak sahipleri de ortaya koydukları icra ve yatırımlarla eserin hitap ettiği kitlelere gereği gibi ulaşmasını mümkün hale getirmişlerdir. Kanun işte bu nedenle eserin açıklanmasında, anlatılmasında, yorumlanmasında ve icra edilmesi evrelerinde, eserin değerinin ortaya çıkmasını, anlaşılmasını, tanıtılmasını sağlayan, topluma sunulmasına, yaygınlaşmasına, benimsenmesine fiilen veya mali olarak katkıda bulunan kişilerin haklarını da FSEK kapsamında düzenler ve koruma altına alır. Bağlantılı hak sahibine, kanunun izin verdiği hallerde, belirli koşullar altında üçüncü kişilerin eserden yararlanmalarına izin verme ya da bunu önleme hak ve yetkisi tanınmıştır. FSEK m. 1/B j, k ve m. 80'e göre bağlantılı hak sahiplerinin hakları bağımsız ve mutlak niteliktedir. Bununla birlikte eser sahibinin haklarını değiştiremez, sınırlayamaz ve ortadan kaldıramazlar. Son olarak kanunumuzda hem komşu hak hem de bağlantılı hak kavramlarının farklı kavramlarmış gibi kullanılmış olması ilk kanun değişikliği ile düzeltileceğiniz umduğumuz terminolojik bir sorundur. Yoksa bu iki kavram uluslar arası terminolojide birbirini karşılayan, eş anlamlı kavramlardır.

4

Elektronik ortamlarda alıştığımız kullanımları telif
hakları açısından değerlendirerek, telif hakları ihlali
ve bu ihlallerin önlenmesi hakkında tartışabilmeTelif Hakları İhlali ve Bu
İhlallerin Önlenmesi

Eser sahibinin haklarını en yüksek düzeyde korumayı hedef alan telif hakları hukuku koruma sistemi, analog dünyanın gereklerine göre hazırlanmış, hazırlandığı zamana göre de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde görevini olabildiğince yerine getirmiştir. Gerek Türk Hukukunda gerekse Avrupa Hukukunda telif hakları düzenlemelerinin dijital dünyaya uyum sağlaması için defalarca değişiklik yapılmış, sistem günün koşullarına göre uyarlanmıştır.

Telif haklarının ihlali halinde ihlallerin önlenmesi için kanunda yaptırımlar düzenlenmiş, eser sahibinin ve bağlantılı hak sahibinin korunması için hukuki çözümler üretilmiştir. Fakat tüm değişikliklere ve uyum çalışmalarına rağmen, dijital dünyanın gerekleri için sistemin tam olarak koruma sağladığını söylemek güçtür. Çünkü dijital, elektronik ortamda eseri çoğaltma, işleme ve kaydetme mekanizmaları hem çeşitlenerek gelişmiş hem de kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Kullanıcıların eserden faydalanma alışkanlıkları zamanla değişmiş, eserden bedel ödemediği yararlanma alışkanlığı dönüşmüştür. Kullanıcı faydalandığı eserin kaynağını sorgulamadan sadece faydaya odaklanmakta ve bu sayede eserden reklam veya diğer metotlarla haksız kazanç elde edenlerin işleri çok daha kolay hale gelmektedir. Eseri çoğaltmadaki kolaylık ve hız internetteki paylaşım imkanlarıyla ve kullanıcı alışkanlıklarıyla birleştiğinde eser tüm sayılanların bir sonucu olarak, sadece hukuk ile korunabilir olmaktan çıkmıştır. Fikir ve sanat eserlerinin korunmasına dair var olan toplumsal bilinç düzeyi ile orantılı olarak eser korunabilir hale gelmiştir. Eğer eserin yaratıcısına ve onun emeğine duyulan saygı düzeyi düşük, toplumdaki etik anlayış eserin korunabilmesine yetecek düzeyde değilse esere sadece teknik ve/veya hukuksal olarak tam korunma sağlanması imkansızdır.

1 Dropbox'a yüklediği filmin linkini whatsapp'tan arkadaşıyla paylaşan kişi için aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A. Umuma iletim hakkını ihlal etmiştir
- B. Çoğaltma gerçekleştirmiştir
- C. Şahsi kullanım istisnasından faydalanır
- D. Çoğaltma hakkını ihlal etmiştir
- E. Ticari bir amaç gütmemektedir

2 Hangisi bağlantılı hak sahibi **değildir**?

- A. İcracı sanatçılar
- B. İcrayı organize eden müteşebbisler
- C. Fonogram yapımcıları
- D. Eser sahibi
- E. Film yapımcıları

3 CD'de yer alan parçaların mp3 formatına dönüştürülmesi eser sahibinin mali haklarından hangisini ihlal eder?

- A. Umuma iletim hakkı
- B. Yayma hakkı
- C. İşleme hakkı
- D. Çoğaltma hakkı
- E. Hiçbiri

4 Aşağıdaki özelliklerden hangisi bir fikri ürünün eser sayılması için gerekli şartlardan **değildir**?

- A. Eser sahibinin belli olması
- B. Sahibinin hususiyetini taşıması
- C. FSEK'te sayılan eser gruplarından birine girmesi
- D. Genelin üstünde bir özellik taşıması
- E. Yaratanın, serbest biçimlendirme alanının varlığı

5 Aşağıdakilerden hangisi eser sahibinin manevi haklarından **değildir**?

- A. Teşhir hakkı
- B. Eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı
- C. Adın belirlenmesi hakkı
- D. Umuma iletim hakkı
- E. Umuma arz hakkı

6 Hangisi m. 38'de düzenlenen şahsi kullanım istisnasının unsurlarından **sayılamaz**?

- A. Eserin varlığı
- B. Kar amacı
- C. Şahsen kullanım için çoğaltma yapılması
- D. Çoğaltmanın her ne olursa olsun hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar vermemesi
- E. Eserin umuma iletilmiş olması

7 İzinsiz bir şekilde you tube'a bir filmin yüklenmesi eser sahibinin hangi hakkını ihlal eder?

- A. İşleme hakkı
- B. Çoğaltma hakkı
- C. Yayma hakkı
- D. Temsil hakkı
- E. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı

8 Hangisi FSEK'te sayılan eser gruplarından birine **girmez**?

- A. E-book şeklinde yayımlanmış kitap
- B. Film
- C. Heykel
- D. Parfüm
- E. Tercüme

9 Hangisi FSEK'te düzenlenen ve eser sahibinin haklarına getirilen sınırlamalardan **değildir**?

- A. Kamu düzeni
- B. Genel menfaat
- C. Tüketicinin menfaati
- D. Özel menfaat
- E. Hükümete tanınan

10 Bir avukatın ofisinde kullanmak için evdeki bir kitabının kopyasını çıkartması durumunda aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A. Çoğaltma hakkı ihlal edilmiştir.
- B. Şahsi kullanım istisnası buradaki ihlali ortadan kaldırır.
- C. Bir çoğaltma işlemi söz konusudur.
- D. Umuma iletim hakkının ihlali söz konusu değildir.
- E. Çoğaltma hakkı eser sahibinin mali haklarındandır.

1. A

Yanıtınız yanlış ise “Mali Haklar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. D

Yanıtınız yanlış ise “Bağımlı Hak Sahibinin Hakları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. D

Yanıtınız yanlış ise “İşleme Hakkı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. A

Yanıtınız yanlış ise “Eser ve Eser Olmanın Şartları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. D

Yanıtınız yanlış ise “Manevi Haklar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Şahsi Kullanım İstisnası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. E

Yanıtınız yanlış ise “Umuma Sunum (İletim) Hakkı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. D

Yanıtınız yanlış ise “Eser ve Eser Olmanın Şartları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. C

Yanıtınız yanlış ise “Mali Hakların Genel Özellikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. B

Yanıtınız yanlış ise “Şahsi Kullanım İstisnası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

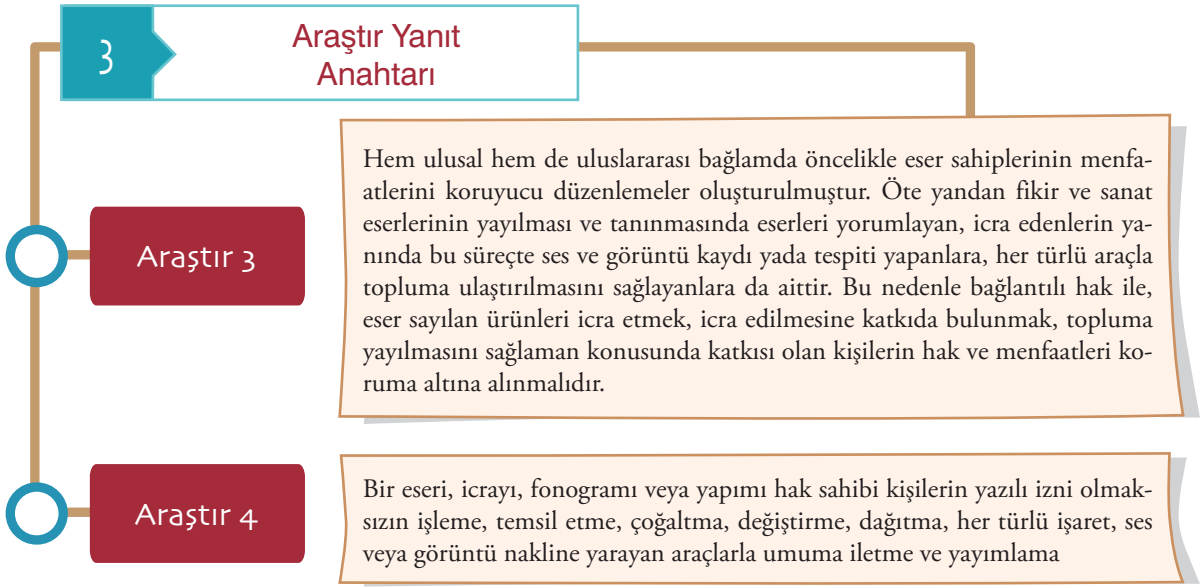
Sinematografik/sinema ve diğer hareketli görüntüler dizisinden ibaret eserler, sesli ya da sessiz, görsel-ışitsel olarak birlikte adlandırılan eserler.

Araştır 2

Eserin ilk defa umuma arzı hakkı eser sahibinin manevi haklarından. Umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkı ise eser sahibinin mali haklarından. Bunun dışında iki hak eser sahibinin karar ve izin verebileceği farklı alanları düzenler. Eserin ilk defa umuma arzı hakkı ile eser sahibi eserini daha önce hiç alenileştirmemiştir ve eserinin yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da ne zaman ve nasıl yayımlanacağına dair bir karar vermek durumundadır. Bu kararı verecek olan da münhasıran eser sahibinin kendisidir. Eserin umuma iletim ve erişilebilir kılma hakkında ise eser sahibi örneğin internette bir sitede eserinin umuma iletimi ve sunulması hususunda karar verecektir. Bu hususunda eser daha önce alenileşmiş olup olmamasıyla ilgisi yoktur. Eser sahibi sadece eserini dijital bir ortamda umuma erişimine sunup sunmamaya karar verecek ya da bu konuda üçüncü bir kişiye izin verecektir.

Bittorrent programı bir tür değişim programıdır. Bir bittorrent programında albümün paylaşılması için o albümün öncelikle o programa yüklenmesi ya da kişinin kendi bilgisayarında diğer kullanıcılar tarafından indirilmek üzere hazır bulundurulması gerekecektir. Programın teknik olarak işleyişine göre ihlal ettiği hak değişkenlik gösterir. Paylaşım için program içinde ya da internette bir çoğaltma işlemi gerçekleştiriliyorsa bu eser sahibinin münhasır haklarından (FSEK m. 22) ve FSEK m. 38 anlamında şahsi kullanım amacıyla bir çoğaltma olarak kabul edilemez. Çünkü burada şahsi kullanım amacıyla çoğaltma şahsi bağlantının bulunduğu örn. arkadaşlık veya akrabalık bağı gibi tabii ve dar bir alanı kapsar. Bittorrent gibi sınırları belli olmayan ve programın kullanıcılarının tüm dünyadan olduğu ve kullanıcılarına sınırsız kopyalama imkanı veren bir çoğaltma FSEK m. 38 kapsamında bir çoğaltma sayılmaz.

Fakat bittorrent gibi dosya değişim programlarında gerçekleşen ihlal türü FSEK m. 25'te düzenlenen umuma iletim hakkının ihlalidir. Eserin, belirli bir çevre ile sınırlı olmayan, birbirine karşılıklı ilişkiler içinde bağlı bulunmayan veya bir organizasyonla birbirine bağlanmayan birden fazla kimse ile yani umum ile yani P2P veya bittorrent gibi programların kullanıcı çevresi ile paylaşılması eser sahibini umuma iletim hakkını ihlal edecektir.

Kaynakça

- Aksu, M. (2006) Bilgisayar Programlarının Fikri Mülkiyet Hukukunda Korunması, İstanbul.
- Bozbel, S.(2015)Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul.
- Fromm, F.Nordemann, A. (1998) Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, zum Verlagsgesetz und zum Urheberrechtswahrnehmungsgesetz, 9. Bası, Stuttgart.
- Gökyayla, K. E. (2015) Film Yapım Sözleşmesi, İstanbul.
- Gökyayla, K. E. (2001) Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Ankara.
- Karahan, S.,Suluk, C.,Saraç, T.,Nal, T. (2015) Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Ankara.
- Loewenheim, U. (2010) Handbuch des Urheberrechts, 2. Bası, München.
- Memiş, T. (2009) Erişimin Engellenmesi, Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, EÜHFD 2009 C. XIII S. 3-4, s. 161-176.
- Memiş, T. (2002) Fikri Hukuk Bakımından İnternet Ortamında Müzik Sunumu, Ankara.
- Memiş, T.,Güneysu, G. (Editör)(2015) Bilişim Hukuku, Eskişehir.
- Öztan, F. (2008) Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara.
- Pınar, H.,Nal, T.,Goldmann B. (2007) Müzik Eserleri Üzerindeki Telif Hakları ve Uluslararası Uygulamalar, İTO Dergisi İstanbul.
- Schack, H. (2013) Urheber- und Urhebervertragsrecht, 6. Bası, Tübingen.
- Schricker, G. (2006) Urheberrecht, Kommentar, München.
- Topal, C. (2014) Die Umsetzung der InfoSoc-Richtlinie in Deutschland und in der Türkei, Göttingen.
- Topal, C. (2016) FSEK Ek Madde 4 ile Hak İhlallerinin Ortadan Kaldırılması Usulüne Dair Kanun Değişikliği Çalışmaları, Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2014, Ankara.
- Veysel, B.,Kocabey, D. (2007) İnternette Fikri Hakların Korunması, Ankara.

Bölüm 4

Web Tasarım Standartları

öğrenme çıktıları

1

Web Tasarım Standartlarının Gelişimi

- 1 Web tasarım standartlarını gelişimini ve önemini tartışabilme

3

Marka ve Patent Hukuku

- 3 Marka ve patent kavramlarını açıklayabilme

2

Ulusal ve Uluslararası Standartlar

- 2 Ulusal ve uluslararası web tasarım standartlarını sıralayabilme

4

Web Tasarımında Tescil ve Markalaştırma

- 4 Web tasarımında tescil ve markalaştırma süreçlerini tartışabilme

Anahtar Sözcükler: • Web Standartları • HTML • XHTML • CSS • XML • W3C • Tarayıcı
• Tescil • Marka • Patent

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve son yıllarda vazgeçilmez bir kullanım yoğunluğu ile hayatımızı çevrelemesi, şüphesiz İnternet teknolojilerinin gelişmesi ile hız kazanmıştır. İnternet dünyası her geçen gün daha hızla büyümekte ve bu dünya içerisine her gün binlerce yeni web sitesi eklenmektedir. Artan web sayfa sayısı, cihaz çeşitliliği ve erişimi geçmişten günümüze tarayıcıların web sayfalarını görüntülemesi ile ilgili standartların da sürekli değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Her geçen gün web tasarımı ve kodlama ile ilgili yeni standartlar ve yapıların kullanıldığı web ortamlarında standartlar konusunda güncel gelişmeleri takip etmek gerçekleştirilecek tasarımların tüm cihazlarda doğru çalışması ve erişilmesi açısından son derece önem arz etmektedir.

Web tasarım standartları web sitelerinin farklı işletim sistemleri, farklı ekran büyüklükleri, farklı tarayıcılarda web sitesinin aynı içeriği sunmasına yönelik oluşturulmuş standartlardır. Web tasarım standartları sayesinde her tarayıcı, her işletim sistemi, her ekranda kullanıcılara veya müşterilere sunulan bilgiye doğru erişim imkânı sağlamaktadır. Web standartlarına uygun geliştirilen sayfaların tescili ve marka değerine dönüştürülmesi kötü niyetli kişiler tarafından kopya edilememesi ve hukuk nezdinde korunması açısından önem arz etmektedir.

Kitabımızın bu bölümünde standartların gelişimi ve önemi açıklanmaya çalışılmış, ulusal ve uluslararası web tasarım standartlarına yer verilmiştir. Ardından marka ve patent hukuku ile tescil ve markalaştırma süreçleri işlenmiştir.

WEB TASARIM STANDARTLARININ GELİŞİMİ

Web teknolojilerinin ortaya çıktığı ilk zamanlarda web tasarımın en temel yapı taşı olan HTML dilini kullanarak sayfa tasarlamak, sayfaları manipüle ederek farklı görünümde elde etmek doğal olarak birtakım maliyetleri de beraberinde getirmiştir. İçerik geliştiricileri her defasında sayfaya müdahale etmek ve gerekli güncellemeleri yaparak sayfaları okuyucularla buluşturmak durumunda kalmışlardır. Bu aynı zamanda bazı site okuyucularında içeriğe katkı sağlayamadıkları için dışlanmış hissi uyandırmış, gerekli etkileşim ve dinamikliği sağlayamamıştır.

✓ Web Standartları, W3C ve başka standart oluşumları tarafından biraraya getirilen, webe dayalı içeriğin yaratılmasında ve çözümlenmesinde kullanılan teknolojilerdir.

1995'li yıllarda İnternet ve web teknolojileri yaygınlaşmaya başladığında, tarayıcı üreticileri, henüz, CSS'i tasarımcıların bir HTML

dokümanının sunumunu kontrol edebilmek amacıyla kullanabilmelerine yetecek kadar geliştirmemişlerdi. Bunun önemli sebeplerinden biri, CSS Seviye 1 belirtiminin 1996'da CSS Seviye 2 belirtiminin ise 1998'de yayınlanmış olmasıdır. Tarayıcılardaki CSS desteğinin eksikliği, basılı malzeme üzerinde çalışan grafik tasarımcılarının beklentileri ile birleştiğinde, HTML, web sayfalarının görünüşünü kontrol etmeyi olası hale getiren her türlü yöntemle suistimal edilmiştir. Bu suistimallere en büyük örneklerden biri, tasarımcıların, HTML kodlarında `border="0"` özelliğini kullanarak tabloların sınırlarını gizleyebildiklerini, böylece sayfa düzenini kontrol edebilecekleri görünmez bir ızgara oluşturabildiklerini keşfetmeleridir. Diğer bir örnek ise yine sayfa düzenini kontrol etmeye yardımcı olan, saydam yani görünmez aralık GIF biçimindeki resimlerin kullanımıdır. HTML'in hedefi hiçbir zaman doküman görünüşünü kontrol etmek olmadığından, kısa yollar, geçersiz kodlar ve üreticiye özel etiketler, özellikler kullanılmıştır.

✓ **CSS:** Basamaklı Biçim Sayfaları (Cascading Style Sheets)

✓ Bir sayfadaki renk, boyut, arka plan resmi, sayfadaki konumu gibi birçok öğeyi CSS ile kontrol edebiliriz. CSS öğrenmek için gereken en önemli bilgilerden biri HTML bilgisidir.

✓ HTML web sayfaları hazırlamak için kullanılan bir işaretleme dilidir.

1998'de Web Standartları Projesi Netscape, Microsoft ve diğer tarayıcı üreticilerini standartlar konusunda ikna etmek ve birtakım standartlar oluşturmak için başlatılmıştır. Tarayıcı üreticilerinin Web'in ileriye doğru hareket etmesi halinde ortak standartlar'la birlikte çalışabilirliğin mutlak bir zorunluluk olduğunu kabul etmeleri zaman almıştır. Öte yandan bu standartların gelişimi için girişimlerde de bulunmuşlardır. Tarayıcılar standartları desteklemeye başladıktan sonra, Web Standartları Projesi, tasarımcıları ve geliştiricileri bu zor kazanılan teknolojilerin gücünü öğrenmeye ve bunları kullanmaya teşvik etmek için yeniden başlatılmıştır. Web standartları projesi XHTML 1.0 standardına bağlı olarak inşa edilmiş, CSS ise arayüz biçimlendirme amaçlı kullanılmıştır. Palm veya WAP sürümü olmasa da bu tür sürümleri oluşturma çabası daha yaygın bir şekilde görülmüştür. Belgeler standartlarla tasarlandığında ve inşa edildiğinde tüm tarayıcılara hizmet edeceğinden birden fazla sürüme gerek bulunmamaktadır.

Tarayıcıların yeni sürümleri çıktıkça, CSS desteği geliştirilmiş ve genişletilmiş fakat bu gelişme ve genişlemenin hızı olması gereken ölçüde gerçekleşmemiştir. Tarayıcı üreticilerinin CSS'i geliştirmek konusunda bu kadar yavaş olmalarına rağmen, çok sayıda insan belli bir ölçüde CSS desteği olan tarayıcıları kullanmaktadır. Bu nokta da artık HTML'in sadece gerçek amacı olan dokümanın görünüşünü değil, yapısını da tanımlamak amacıyla kullanılabilirliği söylenebilir. Bu yüzden, artık özellikle bu amaçla tasarlanmış olan CSS kullanılabilir.

Web Standartları Neden Kullanılmalı?

Web sitelerini ziyaret eden kullanıcılar, aradıkları bilgiye ulaşmak için çeşitli web tarayıcıları kullanmaktadırlar. Google Chrome, Internet Explorer, Mozilla Firefox, Yandex Browser, Apple Safari bunlardan bazılarıdır. Ayrıca mobil cihazların üretici firmaları tarafından yüklenmiş olan çok çeşitli tarayıcılarda günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tarayıcıların, ziyaret edilen siteleri doğru ve hatasız şekilde göstermesi, o sitenin W3C (Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu) standartlarına ne kadar uygun olarak tasarlandığıyla doğrudan ilişkilidir. Hatalı görünüme sahip siteden, ziyaretçiler, sayfaları istedikleri gibi görüntüleyemedikleri için kısa sürede siteden ayrılırlar.

✓ **W3C Standartları:** Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu (World Wide Web Consortium), Web'in standartlarını belirleyen bir örgüttür.

Bazı web geliştiricileri ve tasarımcıları web standartlarını kullanma konusunda isteksiz ya da bu standartların gereksiz olduğu düşüncesi içinde olabilirler. Web standartlarının çok zor olduğu düşüncesi, web standartları kullanmadan da web sayfalarının görüntülenmesi, kullanılan araçların geçersiz kod üretmesi, nasıl olsa her şekilde web sayfalarının çalışıyor olması gibi düşünceler bu standartların kullanılması ve yaygınlaşması önünde önemli engellerden bazılarıdır. Web standartlarını benimsemek ve kullanmak, oluşturulan her sayfayı otomatik olarak diğer tarayıcı ve platformlara uyumlu hale getirir. Web uygulama geliştirme deneyimini yaşayan herkes farklı tarayıcı sürümleri için kodlamanın ne kadar zaman alıcı ve karmaşık olduğunu bilir. Standartlar böyle sıkıcı durumlara düşmemek için yol gösterici olurlar. Bunun dışında web standartları kullanımının yararları (Johansson, 2004) şu şekilde özetlenebilir:

- **Daha kolay geliştirme ve bakım:** Daha semantik ve yapılandırılmış HTML kullanmak başka birisi tarafından yazılmış kodu anlamayı kolaylaştırır ve hızlandırır. Standartlara göre kodlama, hem geliştirme hem de bakım süresini kısaltabilir. Bu nedenle, kod bir desen izlediğinden, hata ayıklama ve sorun giderme daha kolay olacaktır. Erişilebilirlik, web standartlarının ardındaki çok önemli bir diğer konudur; sadece web'in engelli kişiler tarafından kullanılmasına izin vermek anlamına gelmez, aynı zamanda geleneksel olmayan tarayıcılara sahip kişilerin herhangi bir web sayfasına erişmesine izin vermek anlamına gelir.
- **Gelecekte ortaya çıkacak tarayıcılarla uyumluluk:** Tanımlanmış standartlar kullanılır, geçerli kod yazılırsa, yeni çıkacak tarayıcıların dokümanları anlamaması riski azaltılır yani dokümanlar ileriiki tarayıcı sürümlere uyumlu yapılmış olunur. Standartlar eski tarayıcı sürümleriyle uyumlu olacak şekilde yazılmıştır. W3C'nin "geriye dönük

uyumluluk" olarak bahsettiği şey budur. Bu tarayıcılar başlangıçta öngörülen her şeyi gösterebilirken, yine de Web belgelerinin temel yapısını anlayacak ve buna göre görüntüleyeceklerdir. Uyumlu kod, bir doğrulama hizmeti aracılığıyla doğrulanabilir. Bu, yine, geliştiricinin işini çok daha kolay hale getirir ve üretim zamanına harcanan zamanı azaltabilir.

- **Web sayfalarının daha hızlı indirilmesi ve çözümlenmesi:** Daha az HTML kodu, daha küçük dosya boyutu ve dolayısıyla daha hızlı indirme demektir. Modern tarayıcılar, standartlara göre geliştirilmiş olan sayfaları, geçmiş uyumlu (tarayıcılar geçmişe uyumlu modunda da sayfaları görüntüleyebilmektedirler) sayfalardan daha hızlı çözümlerler.
- **Daha fazla erişilebilirlik:** Semantik HTML, yani yapının sunumdan ayrıldığı HTML, ekran okuyucuların ve alternatif tarayıcı araçlarının içeriği daha kolay algılamasını sağlar.

- **Daha yüksek arama motoru sıraları:** İçeriğin ve görünüşün ayrılması içeriğin sayfa boyutunun çok daha fazlasını temsil etmesi anlamına gelir. Semantik kodlarla birlikte bu, sayfanın arama motoru sırasını yükseltir.
- **Daha kolay uyum:** Semantik biçimde oluşturulmuş bir doküman, yalnızca farklı bir CSS dosyası ile ilişkilendirilerek yazdırma işlemi ya da el bilgisayarları veya cep telefonları gibi alternatif tarayıcı araçlara çok daha kolay uyumlu hale getirilebilir.
- **Daha istikrarlı bir web:** Cep telefonları ve taşınabilir cihazlar gibi yeni donanımların gelişmesiyle, %100 uyumlu web uygulamalarını kodlamak, imkânsız olmasa da zorlaşacaktır. Standartları takip etmek, bugün hayal edilen uygulamalarını gerçeğine dönüştürebileceği, daha iyi, daha kararlı bir web elde etmek için en etkili yol olacaktır.

Şekil 4.1 Web Standartları

Kaynak: <http://www.champinternet.com/about/press-room/tips/web-standards-on-the-internet>

Günümüzde site yöneticileri içerik oluşturmak ve arama motorlarında daha üst sıralarda yer alabilmek için uzun zaman ve çok miktarda para harcamaktadırlar. Ama yapılan onca çalışmaya rağmen istenen sonuçların elde edilemeyişinin sebepleri arasında, standarda uygun olmayan site tasarımları gelmektedir. Site her ne kadar tarayıcılarda düzgün görünse de, arama motorları site sayfalarını görünüşe göre değil, arka plandaki html kodlarına göre indekslenmektedir.

Web standartlarının ve onları kullanmanın neden iyi olduğunu derinlemesine anlatan dokümana <https://www.webstandards.org/learn/faq/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Standartlara uygun tasarım için;

- Öncelikle kodlama işlemi titizlikle, acele etmeden, tüm detaylar düşünülerek gerçekleştirilmelidir.
- Web sitesi tasarlayanların çoğu ya kodlama dillerini iyi bilmediklerinden ya da kodlama ile zaman kaybetmek istemediklerinden standarda uymamaktadırlar. Mutlaka bu iş profesyonelce yapan birilerinden destek alınarak gerçekleştirilmelidir.
- Kimin tarafından yazıldığı belli olmadan internette dolaşan veya görsel editörlerin oluşturduğu hazır kodları mümkün olduğunca kullanılmamalı ya da kullanılacaksa iyice ayıklanmalıdır.
- CSS ile kodlanması gereken yerler CSS ile, HTML ile kodlanması gereken yerler HTML ile kodlanmalıdır.
- Görüntüyü bozmamasına rağmen kapatılması gereken XHTML etiketlerini mutlaka kapatılmalıdır. Etiketlerin iç içe kullanılması sırasında hiyerarşi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Farkında olmadan yapılan hatalar <http://validator.w3.org> adresinden kontrol ederek düzeltme gerçekleştirilmelidir.

✓ Standartlara uygun tasarım için, tüm detaylar titizlikle düşünülmeli, profesyonellerden destek alınmalı, hazır kodlar mümkün olduğunca kullanılmamalı, kullanılacak etiketlerin görüntüyü bozup bozmadığına dikkat edilmeli, hata yapılıp yapılmadığı kontrol edilmelidir.

Modern Web Tarayıcıları ve Standartları

Modern ya da standart uyumlu web tarayıcıları ifadesi alanda daha çok HTML ve XHTML, Basamaklı Biçim Sayfaları (CSS), ECMAScript (alanda daha çok standart JavaScript olarak geçmektedir) ve W3C

✓ **DOM:** Document Object Model - DOM (Doküman Nesne Modeli) standartlarını destekleyen web tara-

yıcıları için kullanılmaktadır. Bu tür tarayıcılar özellikle ödül almış açık kaynak kodlu Firefox 3.5+; Windows için Microsoft Internet Explorer 7/8 ve üst sürümü; Apple Mac OSX Safari 3.0/4.0+; Google'ın Chrome; ve Opera 9/10+ gibi tarayıcıları içermektedir. Burada yer almayan ve standartları destekleyen tarayıcılar da bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki hiçbir tarayıcı standartları mükemmel derecede karşılayamaz ve tüm standartları destekleyen tarayıcıları burada listelemek güçtür.

✓ DOM'da HTML ile hazırladığınız sayfa, belge olarak adlandırılırken, bu belgenin içine yerleştirdiğiniz her türlü öge ise nesne olarak adlandırılır.

Tarayıcıların standartları tam anlamıyla karşılayamaması standartlardan uzaklaşmayı gerekli kılmaz. Örneğin milyonlarca kullanıcı uzun süre Internet Explorer 6 kullanmış ve bu tarayıcının standart desteği kesinlikle IE 7+, Firefox, Opera ve Safari'den daha düşüktür. Bu hedef kitlenin Internet Explorer 6 kullanıcılarını içermesi durumunda web standartlarını unutması anlamına mı gelmektedir? Internet Explorer 6 kullanıcılarına yeni sürüme geçmelerini mi yoksa onların tarayıcılarının desteklenmeyeceğini mi söylemek gerekir? Tabi ki hayır! Standartlara dayalı tasarım ve geliştirme "sadece en yeni tarayıcılar için tasarlamak" demek değildir.

Modern tarayıcılar yalnızca eski olanın yeni sürümleri değildir. Onlar temel olarak öncekilerden farklıdır ve çoğu durumda yeniden tekrar inşa edilir. Mozilla Firefox, Camino ve ilgili Gecko tabanlı tarayıcılar, nesli tükenmekte olan Netscape 4'ün yeni sürümleri değildir. Opera 10, Opera tarayıcısının önceki sürümlerini kullanan koda dayanmaz. Bu ürünler, yeni bir iş yapmak için yeni bir kodla inşa edilmiştir: yani, bu bölümde tartışılan web standartlarıyla mümkün olduğu kadar uyumludur. Buna karşın 1990'lı yılların tarayıcılarında (Netscape, Microsoft Explorer) tescilli teknolojiler kullanılmış ve standartlara çok az dikkat edilmiştir. Eski tarayıcılar bazı standartları tamamen göz ardı etmiş, ancak çelişkili bir şekilde bu destek eksikliği baş ağrısı oluşturmamıştır. Örneğin, tarayıcılar Taşınabilir Ağ Grafiği (PNG, Portable Network Graphic) standardını desteklemediyse, geliştiriciler

de PNG resimlerini kullanmadılar. Ancak bu eski tarayıcılar bazı standartlar için kısmen veya hatalı destek sağlamıştır. Bu kaygısızlık, standartlar gibi tutarsız HTML desteği temel olarak dayanılmaz bir web yayınlama ortamı yaratmıştır.

Netscape 4, gövde elemanına uygulanan CSS kurallarını yok sayar ve sayfadaki her yapısal öğeye rastgele miktarda boşluk eklerse ve IE4 gövde elemanını düzgün sağlarken, ancak dolguyu uygun bir şekilde kullanmıyorsa, hangi CSS türünde yazmak daha güvenli olurdu? Geçmişte bazı geliştiriciler CSS yazmamayı seçmiştir. Diğerleri, IE4'ün kusurlarını telafi etmek için bir stil sayfası ve Netscape 4'teki eksiklikleri telafi etmek için farklı bir stil sayfası yazmıştır. Çapraz platform font ve araç farklarını telafi etmek için, bazı geliştiriciler farklı işletim sistemleri için farklı stil sayfaları da sunmuşlardır.

CSS tek sorun noktası değildi: tarayıcılar, HTML üzerinde tablo oluşturma veya sayfaya etkileşim eklemek için kullanılan komut dosyası dillerinde de anlaşılmıyordu. Bir sayfanın içeriğini yapılandırmanın, bir sayfanın tasarımını üretmenin veya bir siteye gelişmiş davranış eklemenin tam olarak desteklenmiş doğru bir yolu yoktu. Her geçen gün genişleyen uyumsuzluklara karşı mücadele etmek amacıyla, birlikte gelen her farklı tarayıcı için (standart olmayan) biçimlendirme ve kodun özelleştirilmiş sürümleri yazıldı. O zamanlar birden fazla tarayıcıda veya işletim sisteminde çalışacak siteler oluşturmak için yapılabilecek tek şey bu özelleştirme işlemiydi. Fakat günümüzde tüm modern tarayıcıların aynı açık standartları desteklediği düşünüldüğünde bu özelleştirme işleminin gerçekleştirilmesi yanlış olacaktır.

Önceki-İleriki Sürüme Uyumluluk

Geliştiriciler önceki sürüme uyumluluk ile ne demek istemektedirler? Geliştiricilere sorulursa bu bütün kullanıcıları desteklemek anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada, önceki sürüme uyumluluk standart olmayan her işaretlemenin ister IE 2 ister Opera 10 tarayıcıları olsun aynı deneyimi sunması anlamına gelmektedir. Önceki sürüme uyumluluk teoride harika sonuçlar vermektedir. Fakat hem maliyeti yüksektir hem de

uygulamada başarılı olunamamıştır. Gerçek şu ki, önceki sürüme uyumluluk gerçekte yoktur. Her zaman bir ara yol vardır. Örneğin, ne ilk görsel tarayıcı olan Mozaik ne de Netscape 1.0 HTML tablo tabanını desteklememekteydi. O zaman, bu eski tarayıcıları kullananların daha az eski olan Netscape 1.1 veya IE 2 tarayıcıları kullananlarla aynı görsel deneyimi yakalamaları mümkün olamamaktadır.

Geriye dönük uyumluluk için çabaladığını iddia eden geliştiriciler ve müşteriler kaçınılmaz olarak Internet Explorer 6 gibi bir "temel tarayıcı" belirtmiş ve sitelerinin destekleyebileceği en eski tarayıcı olduğunu kabul etmişlerdir.

Geçmiş tasarım ve geliştirme normlarına uyarak geleceğin web tasarımına ulaşılamaz. Tek yol, Web standartlarının ruhuna yakından bağlı olmak ve ileri sürüme uyumluluktan geçmektedir. İleriki sürüme uyumluluk prensipleri şu şekilde sıralanabilir;

- Yapının sunum ve davranıştan tamamen ayrılması
- Düzen için geçerli CSS kullanılır. Tablo-lar yalnızca gerçek ve orijinal amaçları için kullanılır: e-tablolar, adres defterleri, borsa kütükleri, etkinlik listeleri vb. gibi tablolaştırılmış verilerin sunumu.
- XHTML 1.0 katı veya geçişken biçimlendirme (veya HTML 4.01 veya 5) için kullanılır.
- Yapı vurgusu. İşaretleme dilinde görsel biçimlendirme hilelerinin kullanılmaması (katı) veya işaretlemeelerde olası sunum hilelerinin az kullanılması (geçiş)
- Yapısal etiketleme / tasarım öğelerinin soyutlanması- "Menü" yerine "Yeşil Kutu"
- Davranış için DOM tabanlı betik dili.
- Erişilebilirlik nitelikleri ve test etme.

✓ Bir site tasarımı yapıldığında bu sitenin bütün platformlarda sorunsuz çalışabil-melidir. Tasarım sırasında tarayıcı uyumlulukları aşama aşama test edilmelidir.

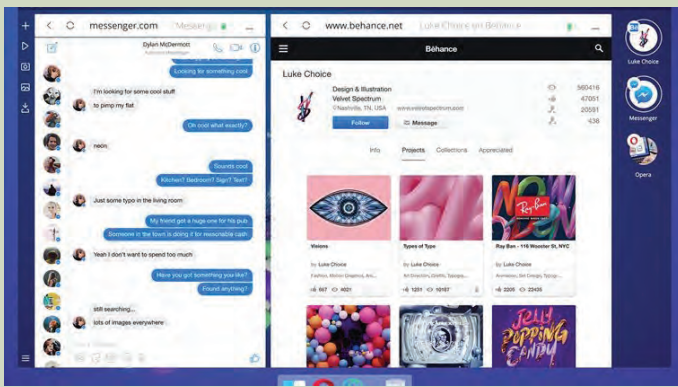
Yaşamla İlişkilendir

Web'in Geleceğinden İpuçları Veren 4 Tarayıcı!

Chrome, Firefox, Opera gibi web tarayıcıları müthişler, ancak web'i gelecekte nasıl dolaşacağız? Cevaplar bu 4 çok özel tarayıcıda saklı!

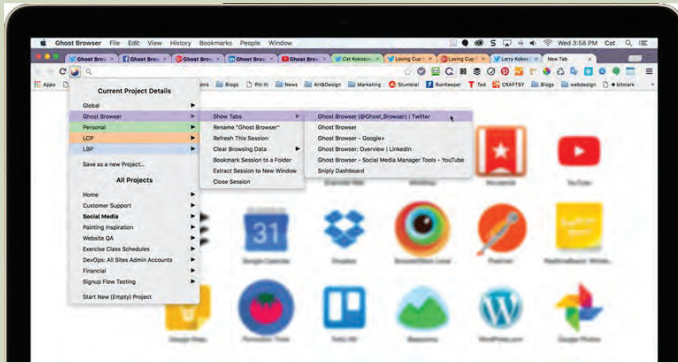
Web tarayıcımız, internete açılan kapımız ancak tarayıcıları kullanma biçimimiz, Mozilla Firefox ve Chrome, Internet Explorer ile savaşılmaya başladığından bu yana pek değişmedi. Peki, tarayıcıların geleceğinde neler var? Birkaç yıl sonra internete nasıl göz atacağız? Aşağıdaki tarayıcılar, bunun ipuçlarını veriyor olabilir.

1. Opera Neon (Windows, Mac)

Opera müthiş bir web tarayıcısı ve Chrome için iyi bir alternatif. Ancak firmanın bir tarayıcısı daha var. Opera Neon, geleceğin tarayıcısı olduğunu düşünen, görselliğe önem veren bir konsept tarayıcı. Şık animasyonlarıyla modern bir hissiyata sahip olan Opera Neon, alıştığımız sekmelerin yerine "görsel sekmeleri" koyuyor. Böylece site içinde açtığınız tüm sayfalar, bir simge altında toplanıyor. En çok kullandığınız sekmeler, bir algoritma yardımıyla ekranda göze daha çok çarpacak bir alana koyuluyor. Web'de sörfün artık çoklu görevle yapıldığını bilen Neon, ekranı ikiye bölmeyi de kolaylaştırıyor.

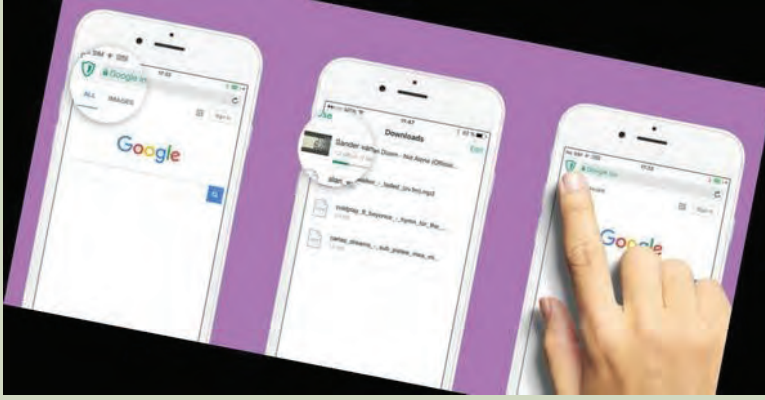
2. Ghost Browser (Windows, Mac)

Ghost Browser herkese göre bir web tarayıcısı değil, ancak teknolojiyle ilgiliyseniz veya yazılımları kurulamayı seviyorsanız, bu tarayıcısını sevebilirsiniz. Kendisini "çok oturumlu tarayıcı" olarak tanımlayan Ghost Browser'da aynı web tarayıcısı penceresi içinde farklı oturumlar başlatabiliyorsunuz. Bu oturumlar renklerle kodlandığı için kolaylıkla ayırt edilebiliyor. Her renk grubu altındaki sekmeler kendi cookie'lerine sahip olduğu için aynı web tarayıcısı penceresi içinde aynı sitede birden fazla hesapta oturum açabiliyorsunuz.

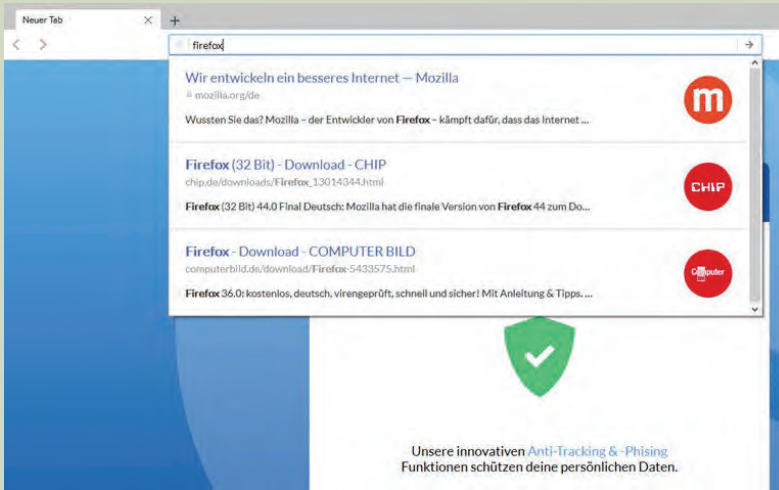
Bu işlevi sunan eklentiler olsa da Ghost Browser bunlardan çok daha iyi bir çözüm. Chromium tabanlı olduğundan Ghost Browser'da Chrome eklentilerini de kullanabilirsiniz.

3. Aloha (Android, iOS)

Kişisel verilerinizin güvenliği, özellikle akıllı telefonlarda önem kazanıyor. Aloha, gizliliğinizi ve güvenliğinizi sağlamaya çalışan bir web tarayıcısı. Bunun için VPN'lerden faydalanan Aloha, sunduğu ücretsiz VPN hizmeti sayesinde sizi herkese açık Wi-Fi noktalarında koruyor. Web tarayıcısında yaptıklarınızı kimseyle paylaşmayan tarayıcı, belirli sekmeleri parmak iziyle veya sayısal bir kodla kilitlemenize izin veriyor.

4. Cliqz (Windows, Mac, Android, iOS)

Google'ın Knowledge Graph işlevini duymuşsunuzdur. Bu işlev sayesinde örneğin hava durumunu arattığınızda, hava durumunu hiçbir şeye tıklamadan, arama sonuçlarının üzerinde görebiliyorsunuz. Cliqz, Google'ın Knowledge Graph konseptini alarak web tarayıcısına taşıyor. Cliqz'in URL çubuğuna arama metnini yazdığınızda, bu tür bilgileri URL çubuğunun altında görüyor, böylece zamandan tasarruf edebiliyorsunuz. Dahili veri ve gizlilik araçlarıyla gelen Cliqz, verilerinizi saklamadığı gibi reklam da göstermiyor.

Kaynak: https://www.chip.com.tr/haber/webin-geleceginde-ipuclari-veren-4-tarayici_68467.html
Zeynel A. Öztürk **CHIP Online Haberler** 16 Mart 2017 01:30

Şekil 4.2 Tarayıcı Uyumluluğu

Kaynak: <http://blog.precisetestingsolution.com/2015/12/browser-compatibility-testingmake-sure.html> adresinden alınmıştır.

İleri sürüme uyumluluk günümüz web tasarımı için önerilmekte ve geniş ölçekte standartları destekleyen tarayıcılar bunu desteklemektedir. İleri sürüme uyumluluğun yararları şu şekildedir;

- İleriye dönük uyumluluk: mevcut ve gelecekteki tarayıcılarda ve cihazlarda (mobil cihazlar da dahil olmak üzere) birlikte çalışabilirliği artırır.
- Daha az çalışarak daha fazla kullanıcıya ulaşılır.
- Sürüm oluşturmaya gerek kalmamıştır.
- Daha az erişilebilirlik sorunu. Tasarlanan sitelerin içeriği genel olarak herkes tarafından erişilebilir durumdadır.
- Şıklığı, sadeliği ve mantığı biçimlendirmeye geri yükler.
- Belge yapısını belgelere geri yükler.
- Daha hızlı, daha kolay, daha az maliyetli üretim ve bakım- sitelerin üretilmesi ve bakımı daha az maliyet oluşturmaya nedeniyle düşük bütçeler daha yüksek bütçeler (varsa) yazmaya, tasarıma, programlamaya, sanata, fotoğrafçılığa, düzenlemeye ve kullanışlılığa neden olabilir.
- Dinamik yayıncılık ve şablona dayalı içerik yönetim sistemlerine dahil edilmesi daha kolaydır.
- CSS düzeni HTML tablolarıyla elde edilemeyen bazı tasarımları mümkün kılar.
- Siteler gelecek tarayıcılarda ve cihazlarda çalışmaya devam edecek.

ULUSAL VE ULUSLARARASI STANDARTLAR

İnternetin kullanımının yaygınlaşması, farklı birçok tarayıcının hayatımıza girmesine sebep olmuştur. İnternet kullanıcıları Safari, Firefox, Chrome, Internet Explorer gibi farklı tarayıcılar kullanmaktadır. İnternetin tablet ve mobil kullanımda da hızlı gelişimiyle tablet ve mobil tarayıcı çeşitliliği de artmıştır. Bu çeşitlilikteki tarayıcı ve ortamlardan web sayfalarının düzgün görüntülenmesi için birtakım standartların geliştirilmesi kaçınılmazdır. Bu standartların bazıları ve ne amaçla kullanıldıkları aşağıdaki gibidir:

- **HTML (Zengin Metin İşaretleme Dili):** W3C'den çıkan ilk standart olan HTML, Web'de yaygın olarak kullanılmaktadır. Web sayfalarının tasarlanmasında kullanılan en temel betik dili olan HTML WWW'in omurgası olarak görülmektedir. HTML yapısalştırma öğeleri (etiketler) sayesinde, tarayıcılar tarafından yorumlanan metin belgeleri, içeriği belirtilen formatlara göre görüntüleyebilir. HTML, Web'in yıllar boyunca bu kadar popüler hale gelmesinin başlıca nedenlerinden biridir.
- **XHTML (Genişletilebilir Büyütülmüş Metin İşaretleme Dili):** İstemci taraflı bir metin işaretleme dilidir. XHTML 26 Haziran 2000'den beri bir web standardıdır. Kodlama olarak oldukça büyük farklar yaratan bu dil için: 'XML sözdiziminin HTML içinde kullanılması.' denilebilir. HTML dilinin farklı tarayıcılarda farklı yorumlanması ve sözdiziminde fazla düzensizlik ve hata olduğu için XHTML W3C

tarafından önerilmiştir. XHTML'nin diğer bir özelliği de kodlama yapanları CSS teknolojisini kullanmaya özendirmesidir.

- **XML (Genişletilebilir İşaretleme Dili):** Hem insanlar hem bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilecek dokümanlar oluşturmaya yarayan bir işaretleme dilidir. W3C tarafından tanımlanmış bir standarttır. Bu özelliği ile veri saklamanın yanında farklı sistemler arasında veri alışverişi yapmaya yarayan bir ara format görevi de görür. SGML'in basitleştirilmiş bir alt kümesidir.
- **CSS (Basamaklı Biçim Sayfaları):** Belirli etiketler ile HTML veya XML öğelerine atanabilen, HTML veya XML elemanlarının görünüm ve konumunda değişiklik gerçekleştiren mekanizmadır. Bu Standart, daha basit ve daha yapılandırılmış bir Dünya Çapında Ağ (World Wide Web) oluşturmak için W3C tarafından ileri sürülmüştür.
- **DOM (Belge Nesne Modeli):** Programlama dillerinin nesneye dayalı olarak HTML ile anlaşması için HTML'i nesneler bütününe çevirecek bir ara standart gereklidir. DOM, HTML ile programlama dilleri arasında bir standart oluşturarak bu dillerin HTML den bilgi alıp, bilgi vermesine yardımcı olur. DOM, Nesneler ve özelliklerden oluşur. DOM da nesnelerin birer öğe (element) olarak kullanılabilmesi için hiyerarşik bir düzen izlenerek çağrılmaları gerekir. HTML'deki her bir elamanın birbiri ile hiyerarşik bir yapı oluşturması ile oluşur. DOM bir ağaç dizini gibi bütün doküman-

ları birbirine bağlar. Birden fazla programlama dilleri destekler (JS, PHP, Java, ASP vb.) ve aynı zamanda dosya oluşturmak, elementleri ve içeriklerini silme/ekleme gibi fonksiyonları vardır.

- **ECMAScript (JavaScript'in Standart Versiyonu):** ECMAScript betik dili, Netscape'ten Brendan Eich tarafından geliştirilmiş olan bir programlama dilinin standart halidir. JavaScript, yaygın olarak web tarayıcılarında kullanılmakta olan dinamik bir programlama dilidir. JavaScript ile yazılan istemci tarafı betikler sayesinde tarayıcının kullanıcıyla etkileşimde bulunması, tarayıcının kontrol edilmesi, asenkron bir şekilde sunucu ile iletişime geçilmesi ve web sayfası içeriğinin değiştirilmesi gibi işlevler sağlanır. JavaScript, Node.js gibi platformlar sayesinde sunucu tarafında da yaygın olarak kullanılmaktadır.
- **XML Şema:** XML belgelerinin uyması gereken kuralları belirlemek için geliştirilmiş bir dildir. Oluşturulan bir XML belgesinin geçerli olup olmadığı şema kullanılarak anlaşılabilir. Yaratılan dilde hangi elementlerin olacağı, elementlerde ne tür özellikler olacağı, bir element içinde hangi elementler olabileceği gibi kurallar şema ile tanımlanır.
- **XQuery:** XML tipi veriler üzerinde sorgulama yapabilmek için geliştirilmiş bir dildir. Bu dil, Quilt isimli bir sorgulama dilinden türetilmiştir ve yapı olarak SQL sorgulama diline benzemektedir. XQuery kullanım biçimleri ve faydaları şu şekilde sıralanabilir;
 - XQuery'yi kullanarak, hiyerarşik ve tablo her iki veri alınabilir.
 - XQuery ağaç ve grafik yapıları sorgulamak için kullanılabilir.
 - XQuery doğrudan web sayfalarını sorgulamak için kullanılabilir.
 - XQuery doğrudan web sayfalarını oluşturmak için kullanılabilir.
 - XQuery XML belgeleri dönüştürmek için kullanılabilir.

✓ Web standartlarıyla sunulan bilgi elektronik ortamda görüntülenebilir hale geliyor. Bu standartların bazıları şöyle sıralanabilir; XHTML, HTML, XML, CSS, DOM, ECMAScript, XML Şema, XQuery.

Web Standartlarının Özellikleri ve Geliştirilmesi

Internet ve dolayısıyla web, yapısı gereği bazı ortak standartların ve tanımlamaların belirlenmesini zorunlu kılar. Bu Internet standartları ve özellikleri; standart kuruluşları ve bunlara bağlı çalışma grupları tarafından oluşturulurlar. Bu kuruluşlar yeni standartlar oluşturur veya var olan standartları ve özellikleri geliştirirler. Üç temel standart grubu Internet ile ilgili standartlar ve özellikler geliştirmektedir. Bu gruplar;

- Uluslararası Standartlar Enstitüsü- ISO
- Internet Mühendisliği Görev Timi- IETF
- Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu- W3C

Uluslararası Standartlar Enstitüsü

Uluslararası Standartlar Enstitüsü, dünyadaki en büyük ve en önemli standart oluşturma kuruluşudur. ISO özel olarak Internet ile ilgili standartların geliştirilmesi ile ilgilenmez; daha geniş çerçevede, bilgisayar ağlarıyla ilgili standartlarla ilgilenir. ISO tarafından oluşturulmuş en bilinen ve uluslararası alanda kabul gören yedi katmanlı ağ modeline Open System Interconnection (OSI) Reference Model (Açık Sistemlerarası Bağlantılar Referans Modeli) adı verilir.

✓ ISO, ulusal standard kuruluşlarının üye olduğu 1947 yılında kurulmuş bir federasyondur. ISO'nun amacı uluslararası mal ve hizmet değişimini hızlandırmak, entelektüel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik faaliyetler alanında işbirliğini geliştirmektir.

Bununla beraber ISO tarafından oluşturulmuş olan karakter kümeleri standartları yine aynı OSI modeli gibi uluslararası düzeyde kabul görmüştür ve tüm uygulamalarda kullanılmaktadır. Örnek olarak ISO 8859-1, ISO-Latin-1 karakter kümesi ni tanımlamak için kullanılır Türkçe için belirlenmiş karakter kümesi ISO-8859-9 dur.

Internet Mühendisliği Görev Timi

Internet Mühendisliği Görev Timi (IETF), Internet standartlarını geliştiren asıl kuruluştur. Mevcut Internet standartlarına yapılan değişiklikler ve teklifler IETF tarafından tasdiklenir. IETF, Internet için tarifnameleri belirlemek üzere yılda üç kez toplanır. Mevcut özellikler için değişiklikler ve teklifler, değişiklikleri tartışmak ve sunmak için toplanan resmi komite tarafından tasdiklenir. Bu resmi komitelere çalışma grupları adı verilir. IETF'de düzinelerce çalışma grubu vardır. Genellikle her grup belli bir geliştirme alanında özel bir başlık üzerinde yoğunlaşır. Bazı geliştirme alanları şunlardır:

- Uygulamalar
- Internet Protokolü: Yeni Nesil
- Internet
- Ağ Yönetimi
- İşletme Gereksinimleri
- Yönlendirme
- Güvenlik
- Ulaştırma
- Kullanıcı Hizmetleri

Çalışma gruplarında, özellikleri değiştirmeyi tasdikleme süreci standartlaştırılmıştır. Çalışma grupları Internet Draft (Taslak) özelliklerini sunarlar. Internet Taslağı resmileştikten altı ay sonra geçerlidir. Eğer Internet Taslağı altı ay içerisinde onaylanmazsa taslak zaman aşımına uğrar ve geçerliliğini yitirir. Eğer Internet Taslağı tasdiklenirse bir RFC (Request For Comment) olur. RFC'ler sürekli arşivlenirler ve yerlerine yeni bir RFC gelene kadar geçerliliklerini devam ettirirler. RFC'ler isimlerinden de anlaşılabilirliği gibi daha iyi hale getirilebilmek amacıyla tartışılması ve yeni öneriler getirilmesi için tüm Internet camiasına sunulmuştur.

✓ Request For Comments (RFC) TCP/IP nin tanımlanmasında kullanılan standart numaralara sahip dokümanlardır.

✓ TCP/IP (Transmission Control Protocol/ Internet Protocol), bilgisayarlar ile veri iletme/alma birimleri arasında organizasyonu sağlayan, böylece bir yerden diğerine veri iletişimini olanaklı kılan pek çok veri iletişim protokolüne verilen genel addır.

✓ “Bilgi Ağı” üzerindeki bilgi iletimi ve paylaşımı bazı kurallar dahilinde yapılmaktadır. Bu kurallara kısaca “internet protokolleri”, ya da TCP/IP protokoller ailesi denir.

RFC'lerin çoğu sonunda Internet standartları haline gelmektedir ancak süreç o kadar da hızlı değildir. Örneğin URL ilk olarak 1990 da World Wide Web'e sunuldu. O günden beri kullanılmalarına rağmen 1994 Aralık ayına kadar RFC olamadılar ve ancak kısa bir süre önce Internet standardı olarak onaylandılar.

Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu

W3C (Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu), Internet siteleri konusunda standartları belirlemek için 1994 yılında kurulmuş bir organizasyondur. Web'in, yaygınlaşma hızı nedeniyle, tarama ve geliştirme standartlarına ihtiyaç duyduğu düşünülerek, Web'in mucidi Tim Berners-Lee tarafından, Web ile ilgili birçok yeniliğin geliştirildiği MIT ve CERN (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi) bünyesinde oluşturulmuştur. Web'in gelişmesine en büyük katkıyı veren kuruluşlardan biri olarak ön plana çıkan W3C genel anlamda web'in ortaya koyduğu standardın belirlenmesinde en büyük rolü oynayan kuruluşlardan biridir.

Şekil 4.3 W3C Web Standartları

✓ W3C'nin belirlediği, standartların temel amacı HTML dilinin devamını sağlamak amacıyla, HTML çıktılarının bütün tarayıcılarda ve cihazlarda (PC ve Mobil) aynı çıktıyı vermesini sağlamaktır.

✓ W3C Validator <http://validator.w3.org/> aracılığı ile web sayfalarının W3C standartlarına uyumlu olup olmadığı öğrenilebilir.

✓ SEO (Search Engine Optimization) Arama Motoru Optimizasyonu.

Bu oluşum HTML çıktılarının belirli bir standartta olmasını sağlamak adına derslerde hazırlayarak standardı yakalamaya çalışır. Kullanıcılar İnternet sitelerini gezerken, İnternet Explorer, Mozilla Firefox, Chrome, Opera, Apple Safari gibi çeşitli tarayıcılar kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan bu tarayıcılara ek olarak, özellikle mobil cihaz üreticileri tarafından, kendi cihazları için tasarlanmış birçok başka araç da bulunmaktadır. Tüm bu tarayıcıların, ziyaret edilen siteyi doğru şekilde anlaması ve göstermesi, sitenin W3C standartlarına uygun şekilde tasarlanmış olmasıyla alakalıdır. 1993 yıllarında stil dosyalarının dışardan çağrılmaya başlanması ile CSS kavramı ön plana çıkmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Karışıklık çıkartan nokta her tarayıcının CSS kodlarını farklı yorumlaması ve farklı çıktılara neden olmasından kaynaklanmaktadır. Her internet sitesi kullanıcılara ulaşırken bir kalite standardı belirlemektedir. Bu standardın yanı sıra bazı sitelere giriş yapıldığı zaman sitenin kalitesiz bir görünüme sahip olduğu görünür. Bunun sebebi ise sitenin W3C kalite standartlarına uyumlu olmamasından kaynaklıdır. Bu kontrolü yapmak içinse, yani sitenin bu kalite standardını yakalayıp yakalamadığını

anlamak adına W3C doğrulamasını kullanılabilir. CSS bilgisi ise birçok site içerisinde ortaya çıkan bu kod hatalarını düzeltme noktası olarak bilinmesi gerekmektedir. W3C kalite standardı aynı zamanda Google tarafından da desteklenmekte ve bu standart baz alınmaktadır. Özellikle de SEO, arama motorlarında en üst düzeye çıkmak için gerekli olan temel ilişkilerden biri de bu kalitenin yakalanmasıdır.

Arama motorlarında her zaman en üst sıralarda gözükmek ve bu rekabetin içinde sürekli olarak bulunmak bir sitesinin varlığını sürdürmesi için en önemli durumdur. Bu yüzden W3C kalite standartlarını yakalamak ve düzgün bir görünüm ile kullanıcılara ulaşmak Google tarafından her zaman desteklenmektedir. Birbirinden değişik tarayıcılar için de yine W3C kalite standartlarının önemi büyüktür. Bunun nedeni ise herhangi bir site tüm farklı tarayıcılarda değişik görünümler ortaya çıkarabilmektedir. Bu da eğer W3C görüntü kalite kodlaması yapılmamış ise o zaman her tarayıcıda birtakım bozukluklara sebep olabilir. Diğer yandan en yeni CSS kuralları eğer kullanılırsa kullanıcıya internet yolu ile aktarılan tüm bilgi çeşitleri her bilgisayara kaliteli bir şekilde ulaşır.

Web Standartlarının Geleceği

Genişletilebilir İşaretleme Dili (XML) standardı Şubat 1998'de tanıtıldığında yazılım endüstrisinde ses getirmiştir. İlk kez, belge ve verileri yalnızca web üzerinde değil, her yerden yapılandırmak için evrensel, uyarlanabilir bir biçim sunulmuştur. XML, HTML'i oluşturan teknolojiye dayansa da bu dilden oldukça farklıdır. HTML, web sayfalarını işaretleme için temel bir dil olup sabit sayıda etiket ve tutarsız kurallar içeren bir seti vardır. HTML'de bazı etiketler kapanmayabilir yani isteğe bağlıdır. Bu gevşeklik herkesin tam olarak ne yaptığını bilmese bile bir web sayfası oluşturmasını kolaylaştırmaktadır. Web teknolojilerinin ilk zamanlarında sadece içerik oluşturma ihtiyaç olduğunda bu iyi bir fikirdi. Ancak günümüzde sayfaların yayınlama araçları ile oluşturulduğu, daha büyük daha karmaşık siteleri ve içeriği web sayfasına mobil cihaza yüklemek için istek-cevaba dayalı veri akışı gerektiği için HTML kuralları yetersiz kalabilmekte bu durum verilerin yeniden kullanılmasını engelleyebilmektedir. Metni HTML'e dönüştürmek kolaydır, ancak HTML'de işaretlenmiş verileri başka bir biçime dönüştürmek zordur. Aynı şekilde, HTML yalnızca bir biçimlendirme dili değildir. Biçimlendirdiği içerikle ilgili hiçbir bilgi içermemekte olup, bu içeriği başka ayarlarda yeniden kullanma yeteneğini sınırlandırmaktadır. XML tabanlı işaretleme, HTML'in aksine, tutarlı kurallara bağlıdır ve webin ötesine geçme yeteneğine sahiptir. Bir belge XML olarak işaretlendiğinde, yalnızca bir web sayfasında görüntülenecek şekilde değil XML'i tanıyan herhangi bir ortamda anlaşılabilir şekilde kodlanmış olur.

XML, başka diller oluşturmak için kullanılan bir dildir. Kurallarına uyulduğu sürece kütüphaneler, kataloglama gereksinimlerini kolaylaştıran XML biçimindeki özel etiketlerini yaratabilirler. Müzik şirketlerinin etiketleri arasında sanatçı, kayıt, besteci, yapımcı, telif hakkı verileri, vb. olan XML biçimlendirmesi olabilir. Besteciler, puanlarını MüzikXML adlı özel bir XML biçimlendirme dili içinde düzenleyebilirler. Bu özel XML dillerine uygulamalar denir ve hepsi XML olduğundan, birbirleriyle uyumludurlar. Diğer bir deyişle, bir XML ayrıştırıcısı tüm bu uygulamaları anlayabilir ve uygulamalar kolayca birbirleriyle veri alışverişi yapabilir. Böylece, kayıt şirketinin XML veritabanındaki veriler, bir kitaplığın insan emeği ya da hatası olmaksızın ve yazılım uyumsuzlukları oluşmadan

katalogun kaydedilmesi gerçekleştirilebilir. XML, yalnızca çevrimiçi ve kurumsal veri tabanlarına yerleştirilen içeriği saklamakla kalmaz aynı zamanda ileri teknoloji tasarım uygulamalardan Microsoft Office ve OpenOffice gibi ticari ürünlere kadar, FileMaker Pro ve veri tabanı olmayan çok sayıda yerli dosya biçimleri XML tabanlı olan yazılımın dahili dili haline gelmiştir.

Web üzerinde XML giderek büyük kurumsal sistemlerde bulunan verilerle çalışmak zorunda olan BT uzmanları, geliştiricileri ve içerik uzmanları için tercih edilen bir biçim haline gelmiştir. XML'in tercih edilme nedenleri şu şekildedir:

- ASCII gibi XML, başkalarıyla iyi entegre olan tek, evrensel bir dosya biçimidir.
- ASCII'den (veya HTML'den farklı olarak) XML akıllı, kendi farkında olan bir biçimdir. XML sadece verileri tutmaz; aynı zamanda arama ve diğer işlevleri kolaylaştıran üst veri (meta veriler) hakkında veri tutabilir.
- XML genişletilebilir bir dildir: herhangi bir iş veya akademik gereksinimi karşılamak üzere özelleştirilebilir veya web servislerinin dağıtımı gibi belirli görevleri yerine getiren yeni diller oluşturmak için kullanılabilir.
- XML, veri diğer veri tabanlarına aktarıldığında, diğer biçime dönüştürüldüğünde veya diğer XML uygulamaları tarafından işlendiğinde tutarlılık sağlayan kurallara dayanır.
- Ek XML protokolleri ve XML tabanlı yardımcı diller vasıtasıyla, XML verileri, web sayfalarından basılı kataloglara ve yıllık raporlara kadar çok çeşitli formatlara otomatik olarak aktarılabilir.

Kaynak Tanımlama Çerçevesi

W3C tarafından tanımlanan ve kullanıma açılan RDF bir üst veri modelidir. Ancak güncel uygulamaları ve kullanım şekli daha çok veriyi ve bilgiyi değişik söz dizimi yöntemleri ile modellemek şeklindedir. RDF terminolojisinde özne-önerme-nesne üçlüsü önemli bir yer tutmaktadır ve üst veri modeli bu fikir üzerine kuruludur. Özne kaynağı ifade eder önerme kaynağın şeklini ve nesne ile olan ilişkisini anlatır. XML tabanlı bu dil, web üzerinde meta verileri değiş tokuş eden uygulamalar için tutarlı bir yapı sağlar. Pratik anlamda, RDF

kütüphane kataloglarını ve dizinlerini bütünleştirir; çeşitli koleksiyon türleri arasında iletişim ve paylaşımı kolaylaştırır.

✓ Resource Description Framework in Attributes – RDFa (Özellikte Kaynak Açıklama Çerçevesi).

Özellikte Kaynak Tanımlama Çerçevesi

RDFa, zengin meta verileri Web belgelerine yerleştirmek için HTML, XHTML ve çeşitli XML tabanlı belge türlerine öznitelik düzeyinde uzantılar ekleyen bir W3C önerisidir. W3C, RDFa'yı "insan ve veri ağı" arasında bir köprü görevi görecektik şekilde tasarlamaktadır. RDFa'nın özü, meta verileri bir XML dili ile taşımak için kullanılacak bir dizi özellik sağlamaktır.

✓ Resource Description Framework – RDF (Kaynak Tanımlama Çerçevesi).

Genişletilebilir Biçimlendirme Dili Dönüşümleri

XML tabanlı, XML dokümanlarını dönüştürmek için kullanılan bir dildir. Orijinal dokümanı değiştirmeden, yeni bir doküman oluşturmaya olanak sağlar. Bu XML tabanlı biçimlendirme dili, XML verilerini ayıklayabilir ve sıralayabilir ve hemen çevrimiçi görüntüleme için hazır olan HTML veya XHTML olarak biçimlendirebilir. İstenilirse XSLT, verileri PDF'e veya düz metin haline getirebilir veya Ölçeklenebilir Vektör Grafikleri (SVG) biçiminde sürekli güncellenebilir bir grafik veya benzeri bir işletme resmi sürmek için kullanabilir. XSLT bile tüm bunları aynı anda yapabilir.

✓ XSLT (Extensible Stylesheet Language Transformations, Genişletilebilir Biçimlendirme Dili Dönüşümleri)

Zengin Site Özeti

Günlük bilgi gereksinimini karşılamak isteyenler, onlarca internet sitesini ziyaret etmek için çoğu zaman saatler harcar. Siteye gitmek, haberleri aramak, okumak, gerektiğinde kaydetmek ve sonraki sayfaya geçmek vakit alıcıdır. Bir diğer seçenek ise haber gruplarına üye olmaktır. RSS, genellikle haber sağlayıcıları, bloglar ve podcastlar tarafından kullanılan, yeni eklenen içeriğin kolaylıkla takip edilmesini sağlayan bir web sayfası bildirimcisidir. İnternet kullanıcısı RSS teknolojisi ile düzenli olarak içerik sunan sitelere abone olabilir ve çeşitli RSS istemcileri sayesinde içeriği takip edebilir. RSS dosyaları ilk olarak Netscape firması tarafından geliştirilmeye başlanmıştır. RSS sitelerdeki güncellemelerin kullanıcıların rahatlıkla erişebilmesi ve izleyebilmesi için site sahipleri tarafından kullanılan bir teknolojidir.

✓ RSS (Rich Site Summary, Zengin Site Özeti)

HTML5

HTML5, html dilinin en son sürümüdür. Modern web uygulamaları geliştirmek için yeni eklentiler ve özellikler sunar. HTML5; html dili için yeni stratejiler ve hedefler ortaya koyan ve farklı web tarayıcıları için standardizasyonu amaçlayan yeni nesil bir sürümdür. HTML5 ile html dilinin işlevselliği, programlama ve sunum gücü artmıştır. HTML5'e yeni eklenen yapısal elemanlar sayesinde fazla kod yazmadan sitenin görsel tasarımını yapabilir, JavaScript ve CSS3 teknolojileri daha etkili bir şekilde kullanılabilir. HTML5 tasarımcıların web sayfalarında zengin medya içerikleri kullanmalarına ve interaktif web uygulamaları geliştirebilmelerine olanak sağlayan yeni elemanlar, özellikler ve teknolojiler barındırır. HTML5 dilinin özellikleri şu şekildedir;

- Sadeleştirilmiş, düzeltilmiş HTML4 ve XHTML dillerinin son sürümüdür.
- Daha fazla yapısal elemana, form elemanlarına ve yeni özelliklere sahiptir.
- Gelişmiş çoklu ortam desteği sunmaktadır.
- İçerisinde yeni teknolojiler barındırır ya da önceden var olan teknolojilerin kullanımını sağlar.

- JavaScript ve CSS3 teknolojilerini daha etkili bir şekilde kullanmamızı sağlar.

Ses veya film etiketleri gibi birçok özellikli yönleriyle birlikte kullanılması gereken HTML5, sadece bir şekillenme dili olmaktan ziyade Web uygulamaları yazmakta da kullanılabilir. CSS3 ve JavaScript ile birleştirilerek çok daha güçlü, uyumlu ve sağlam uygulamaları yapmak mümkündür. HTML5 daha çok birlikte çalışabilir uygulamaların önünü açmak için daha detaylı işleme modelleri içermektedir; dokümanlar için mevcut olan biçim-

lendirmeyi genişletmiş, geliştirmiş ve mantıklı hale getirmiştir. Ayrıca karmaşık web uygulamaları için biçimlendirme ve uygulama programlama arayüzleri çıkarmıştır.

HTML5 hakkında temel bilgi için <https://www.youtube.com/watch?v=EATKj6GXZo> videosu izlenebilir.

Öğrenme Çıktısı

2 Ulusal ve uluslararası web tasarım standartlarını sıralayabilme

Araştır 2

Daha başka ne tür web standartları olabilir? Araştırınız.

İlişkilendir

Web tasarım standartları ile farklı tarayıcılar arasındaki ilişkiyi düşünün.

Anlat/Paylaş

Web tasarım standartlarına ayak uydurmayan tarayıcıların hikayesini paylaşın.

MARKA VE PATENT HUKUKU

Teknolojik gelişmeler yaşamımızdaki tüm alanları etkilediği gibi ticaret hayatını da geliştirmiş ve etkilemiştir. Gelişimin doğal bir sonucu olarak ticari yaşamda var olmanın olmazsa olmazı olan “markalaşma süreci” başlamıştır. Sınai hak türlerinden birini oluşturan marka, işletmelerin mal ya da hizmetlerini diğer işletmelerin mal ya da hizmetlerinden ayırt etmek için kullanılan işaretler olarak tanımlanabilir. Bu işaretler kelimeler, isimler, ad soyadlar, rakamlar, harfler, renkler, logolar ve/veya bunların birkaçının kombinasyonu ile oluşturulmaktadır.

Ülkemizde marka tescili “patent tescili” ile çok sık karıştırılmakta ve hatta patent tescili olarak da adlandırılmaktadır. Tabi ki bu iki marka tescili ile patent tescili arasında farklar bulunmaktadır. Marka, ürün ve/veya hizmetin tanınması, ayırt edilmesine ilişkin işaretleri tanımlamakta ve marka tescili de bu ürün ve hizmetlerin sahiplerinin taklit edilmesini, karıştırılmasını önleyen kurumsal kimliğin parçası olan koruma sistemidir. Patent ise; Latince “patere” kökünden gelmekte ve açık olmak anlamı taşımaktadır. Patent ve patent tescilinden bahsedebilmek için buluş olması gerekmektedir.

Marka Nedir?

Marka, bir teşebbüs tarafından sunulan mal ya da hizmetlerin diğer teşebbüslerinkinden ayırt edilebilmesini sağlayan işaretlerdir. Malları veya hizmetleri ayırmak için kullanılan ayırt edici kelimeler, harfler, rakamlar, çizimler, resimler, şekiller, renkler, logolar veya bunların kombinasyonları marka olarak tescil edilebilir.

Şekil 4.4 Marka Kavramı

Markaların Korunması

Marka koruması esas olarak tescil yoluyla elde edilebilir. Bir markanın tescil ettirilmesi, özellikle aynı ya da karıştırılabilecek derecede benzer bir marka ile ihtilaf oluşması halinde daha güçlü koruma sağlayacaktır. Birçok kimse, ticaret unvanının ve ticari işletmenin ticaret sicilinde tescilinin, eşzamanlı olarak marka koruması anlamına geldiğini düşünmektedir. Bu çok yaygın bir yanlış algılamadır. Ticaret unvanları ve markalar arasındaki farkı anlamak önemlidir. Ticari unvan; şirketinizin tam adıdır, örneğin “ABC Kimya Sanayi Anonim Şirketi” gibi ve bu şirketinizi tanımlar. Bu unvan genellikle şirketinizin yasal yapısını tanımlayan Ltd. Şti., A.Ş., ya da benzer kısaltmalarla biter. Marka ise, şirketinizin ürünlerini /hizmetlerini farklı kılan işarettir. Bir şirket çok çeşitli markalara sahip olabilir. Örneğin, “ABC Kimya Sanayi Anonim Şirketi” piyasaya sürdüğü farklı ürünler için farklı markalar kullanabilir. Bu markalar ticaret unvanıyla aynı ibareden oluşabileceği gibi (Örnek. ABC) ticaret unvanından tamamen farklı bir kelime de (Örnek. XYZ) marka olarak kullanılabilir.

Marka Tescilinin Marka Sahibine Sağladığı Haklar

- Marka tescili, sahibine, markayı tek başına kullanma hakkı ve izinsiz kullanılmasını önleme yetkisi verir.

- Markanın tescil kapsamına giren aynı veya benzer mal veya hizmetlerle ilgili olarak karıştırılma ihtimali olan, tescilli markanın itibarından dolayı haksız avantaj elde edecek veya tescilli markanın ayırt edici karakterine zarar verecek nitelikteki herhangi bir işaretin izinsiz kullanımını önleme hakkı verir.
- Tescilli bir marka başkasına devir edilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, kullanma hakkı lisans konusu olabilir, rehin verilebilir veya teminat olarak gösterilebilir.
- Tescilli olmayan markalar, markaların tescili ve korunması hakkındaki yasalarla getirilen haklardan ve korumadan yararlanamazlar.

Patent Nedir?

Patent, buluş sahibinin buluş konusu ürünü belirli bir süre üretme, kullanma veya satma hakkıdır. Aynı zamanda, bu hakkı gösteren belgeye de patent denir. Sınai mülkiyet haklarının içinde önemli bir yer tutan “patent hakkı” özellikle teknoloji transferinin aracı olması bakımından gelişmekte olan ülkeleri daha çok ilgilendirmektedir.

Araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyeti sonucunda oluşturulan yeni ürünlerden olan buluşlar, bir işletmenin pazar değerini doğrudan etkileyen unsurlardandır. Pazar değerleri sıralamasında ilk sıralarda yer alan işletmelerin, yıllık ARGE harcamalarının da yüksek olduğu, en çok patent alan

işletmeler sıralamasında da ön sıralarda oldukları görülür. Bu işletmelerin teknolojiyi yaratan ve yöneten işletmeler oldukları da bilinmektedir.

Buluşlarla ilgili yasal düzenlemede buluşun patentle korunabilmesi için;

- Yeni olması (başvurudan önce yayınlanmamış veya kamuya açıklanmamış olması),
- Bir buluş basamağını içermesi “teknik bilinen durumunun aşılması” (buluşun ait olduğu teknik alanda uzman bir kişinin bilgisi dahilinde olmaması)
- Sanayiye uygulanabilir olması (birden çok üretilabilir olması) gerekir.

Bir buluşun patentle korunabilmesi için teknik bir özelliğinin olması ön koşuldur. Bir buluşun teknik özelliğinin olup olmadığına karar verilebilmesi için, buluşa, bir örnek olarak, aşağıda açıklanan ölçütler açısından yaklaşılabilir.

- Buluşun teknik bir sonuç doğurması,
- Buluşun gerçekleştirilmesinin teknik yaklaşımlarla mümkün olması,
- Buluşun teknik bir sorunu çözmesi,
- Buluşun belirgin bir şekilde veya en azından dolaylı olarak somut teknik yöntemlerle tanımlanması.

Patent verilemeyecek konular ve buluşlar şu şekilde sıralanabilir;

- Keşifler, bilimsel teoriler, matematik metotları
- Zihni, ticari ve oyun faaliyetlerine ilişkin plan, usul ve kurallar
- Edebiyat ve sanat eserleri, bilim eserleri, estetik niteliği olan yaratmalar, bilgisayar yazılımları
- Bilginin derlenmesi, düzenlenmesi, sunulması ve iletilmesi ile ilgili teknik yönü bulunmayan usuller
- İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi ve tedavi usulleri ile insan, hayvan vücudu ile ilgili teşhis usulleri
- Konusu kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar
- Bitki veya hayvan türleri veya önemli ölçüde biyolojik esaslara dayanan bitki veya hayvan yetiştirilmesi usulleri

Patent hakkında bilgi almak için https://www.youtube.com/watch?v=OmXvdu3zy_k adresindeki videoyu izleyebilirsiniz.

Web Erişilebilirliği: Standartlar, Kılavuzlar ve Değerlendirme Teknikleri ile ilgili ayrıntılı bilgiye <http://ocw.metu.edu.tr/course/view.php?id=231> adresinden ulaşabilirsiniz.

Web Sitelerine Hukuksal Koruma

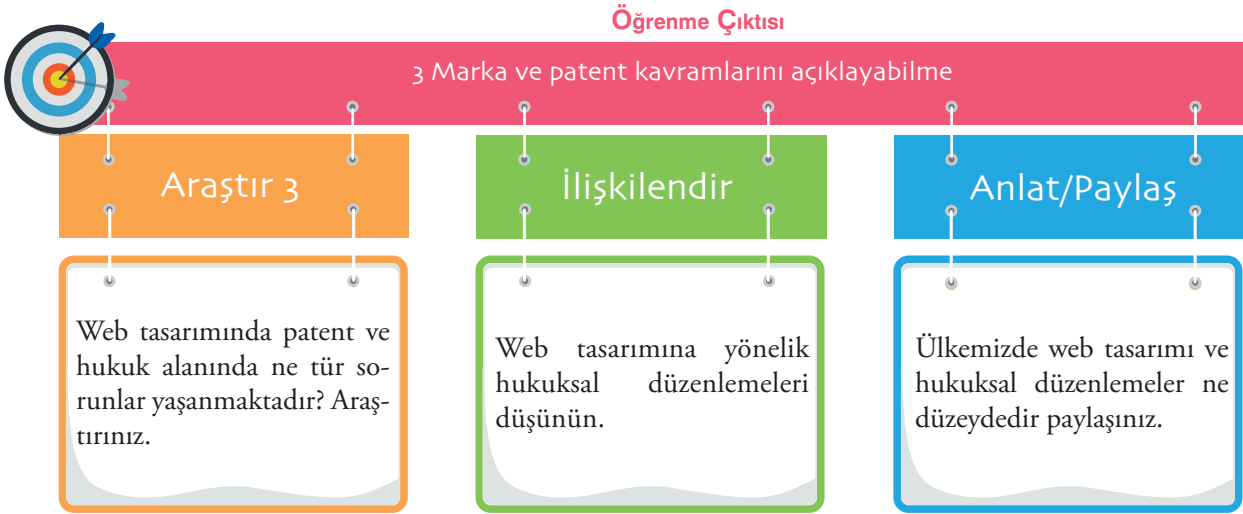
Yazılımlar, internet sitelerine göre daha eski olduğu için ilk önce bu konuda düzenleme yapılmıştır ve yazılımların “eser” olarak kabul edilmesi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yapılan 7 Haziran 1995 tarihli değişikliklerle mümkün olabilmış, ancak yasaya yapılan eklemeler çağdaş örneklerinin sağladığı kadar geniş bir hukuksal koruma alanı yaratamamış, sürekli yamanarak günümüze kadar gelmiştir.

Yasanın 2. maddesi “Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları” olarak tanımlamış ve özetlemiştir. İlk anlaşılan yalnızca bilgisayar aracılığı ile yapılan yazılım ürünleri bu korumadan yararlanacak, ancak web tasarımları kapsam dışında tutulacaktır. Bazı hukukçular tarafından, maddede adı geçen “herhangi bir dil” kavramının aynı zamanda bilgisayar dili olarak da kabul edilebileceği ve web sitesi tasarımları bilgisayar dili kullanılarak hazırlandığından, site tasarımlarının da kanunun himayesi altında bulunduğu şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Ancak yasa gerekçesinden kastedilen dil, yazı dilidir. Fakat unutmamak lazım ki web siteleri sadece bilgisayar kodları ile hazırlanmamakta bunu otomatik yapan programlardan da yararlanılmakta bununla birlikte web site kodları tam anlamıyla bir yazılım hazırlama programa dili de değildir.

Bu durumda eğer web sitesi dinamik olarak hazırlanmış ise ve arka planda web site sahibinin yazdığı kodları çalıştırıyor ve ziyaretçiye bilgiler veriyorsa bunun bu şekilde korunması sağlanabilir. Fakat durağan (statik) olarak hazırlanmış sitelerin salt görünümünü korumak mümkün olmayacaktır.

Patent alınabilirlik açısından düşünüldüğünde, yazılımlar için teknik katkı sağlama şartı bulunmaktadır. Fakat bu teknik katkı şartı geniş tutulmuştur, istemlerin doğru yazılması halinde problem çıkmayacaktır. Telif hakları ile bilgisayar yazılımları bir “eser” olarak görülüyorken, patent ile yazılımlar bir buluş kapsamında değerlendirilmektedir. Patentin sağladığı koruma telif haklarına göre daha güvenli bir koruma sağlamaktadır.

WEB TASARIMINDA TESCİL VE MARKALAŞTIRMA

Marka sadece bir ürününün bir hizmetin üstündeki isim veya amblemi değil o şirketin oluşturduğu fikirlerini, pazardaki yerini, projelerini ve konumunu oluşturan önemli unsurlardan biridir. Rekabetin sert olduğu piyasada rakipleriyle baş edebilmesi için bir firmanın ilk ve önemli çalışması markalaşma olmalıdır. Markalaşma sadece firmanın kendi başına yaptığı çalışmalar değil dışarıda olan gelişmelerde markalaşma sürecini etkilemektedir. Markalaşma sürecinde firmanın ve ürününün kalite ve güvenilirliği ön planda olacağı gibi bu süreci bir bütün olarak ele almak ve çalışmak gereklidir. Yani bu sürecin içinde kalite, pazarlama, finansal yönetim, müşteri ilişkileri gibi farklı bölümleri vardır. Markalaşma bir anlamda kaliteyi ve güveni pazarlama yöntemidir. Bu nedenle de o markanın tescil edilmiş, hukuki her hakkı alınmış olmalıdır ki kişi veya şirket kendinin ve ürününün güvenliğini sağlayabilsin.

İşletmelerin en büyük hedefi güçlü bir marka olmaktır, bu sayede piyasada tutunabilir ve kazanç elde edebilirler. Bir kurum için hedef belirlendikten sonra yeni bir markanın nasıl yaratılacağı konusunda yaratıcı fikirler üretip, rakiplerini de düşünerek birtakım stratejiler belirlenmelidir. Hedef kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda bir imaj oluşturup markaya kişilik kazandırdıktan sonra tüketiciye ulaşılabilmelidir. Web tasarımında markalaşma sürecinde gerçekleştirilmesi gereken ilk adım alan adının belirlenmesidir.

Alan Adı ve Tescili

Alan adının tarihçesi, İnternette daha sonra başlamıştır. İnternetin savunma amacıyla kullanıldığı dönemde, bilgisayarlar aracılığı ile iletişim, rakamlardan oluşan semboller vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Ancak İnternetin sivilere açılmasıyla birlikte, dünyadaki her bir bilgisayarı sözcüklerle tanımlayarak ile-

tişimin tek bir sistem üzerinden gerçekleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Alan adı sistemi olarak isimlendirilen sistemin ilkeleri de bu dönemde ortaya konmuştur. Bu ilkeler alan adı sisteminin hiyerarşik, yaygın, birbirine bağlı ve adreslerin olmasıdır. Böylece, tüm dünyadaki bilgisayarların kendi bölgeleri içinde hiyerarşik olarak onları birbirine bağlayan adresler vasıtasıyla irtibatlandırılması amaçlanmıştır.

1982 ile 1984 arasındaki alan adı konusunda yapılan tüm yorumlar derlenmiş alan adı sisteminin temelleri atılmıştır. 1994 yılında DARPA ilk kez. arpa, .edu, .gov, .com ve .org uzantıları ile alan adı tescil etmeye başlamıştır. 1987 yılında ise InterNIC tescil edilen alan adlarının kimlere ait olduğunu gösteren whois veri tabanını oluşturmuştur. InterNIC 1995 yılından itibaren .com, .net, .org, ve .edu uzantılı alan adlarını tescil etmeye başlamıştır. Bu uzantılara ilave olarak ICANN yönetimi, kasım 2000'de .biz, .info, .name, .euro, .coop, .cat, .asia, .museum ve .pro olmak üzere yeni uzantılar eklenmiştir. Belirli uzantılarla alan adı tahsis etme konusunda tek yetkili kurum InterNIC iken, alan adı tescili rekabete açılarak birçok tescil kurumuna alan adı kayıt etme yetkisi verilmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak ülkeleri tanıtan birinci düzey alan adları ISO 3166 ülke kodlarına göre tespit edilmiştir. Böylece her ülke ve bazı bölgeler kendisine ait kısaltma ile alan adlarını yönetme imkanına kavuşmuştur.

Web sitelerinin IP numaraları ile adlandırılması sisteminin kullanılması ve hatırlanması zor olduğundan alan adı adlandırma sistemine geçilmiştir. Alan adı, IP numarasına, "DNS - domain name server" adı verilen program aracılığıyla çevrilir. Bu program aracılığıyla alan adı, IP numarasına veya IP numarası, alan adına kendiliğinden dönüşür. Dolayısıyla her alan adının bir IP numarası karşılığı vardır. Örneğin, *www.anadolu.edu.tr* alan adının IP numarası olarak onluk düzendeki karşılığı 212.175.41.18 rakamlarından oluşan sayıdır. İnternette iletişim IP numaralandırma temeli üzerine kurulu olduğu için her IP numarası karşılığında bir alan adı almak teknik olarak mümkünse de pratikte tercih edilmemektedir. Zira, internete bağlanmak için teknik olarak bir IP numarası alınması yeterlidir. Ancak, bir kişi web sitesinden bilgi sunmak istemesi durumunda IP numarası ile eşleşen bir alan adı olabilir.

Alan adları sayesinde web siteleri gibi internet servislerinin kolay hatırlanması ve bir bakışta ne konuda hizmet verdiğine dair fikir edinebileceğimiz birer adresi olur. Anadolu Üniversitesi'nin alan adı *anadolu.edu.tr*'dir ve Anadolu Üniversitesi'nin web sitesi *www.anadolu.edu.tr* alt alan adında yayınlanmaktadır. Bu adres, noktalar ile ayrılmış bölümleri ile incelenecek olursa;

- *www* ön eki bize bu adresin bir world wide web sitesi adresi olduğunu,
- *.anadolu* bize bu alan adının kime ait olduğunu (veya bazen neyle ilgili olduğunu),
- *.edu* bize bu alan adının eğitim amaçlı kullanıldığını,
- *.tr* bize bu alan adının Türkiye'den tescil edildiğini, yani bir Türk işletmesine ait olduğunu gösterir.

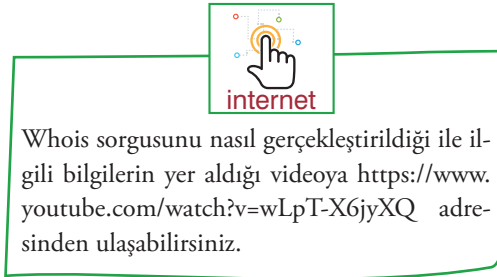
Alan adı sistemi kolay akılda kalan adresler yaratarak İnternet'in kolaylaşmasına, dolayısı ile gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Alan adının şirketin isminden oluşması ve ismini içermesi çok önemli değildir. Web sitesinin hazırlanış amacına ve içeriğine göre ürün veya hizmetler ile ilgili bir alan adı seçmek de son derece mantıklı bir karar olabilir. Bu şekilde seçilen bir alan adı, arama motorlarında elde edilecek sıralamalarda da büyük avantaj sağlayacaktır. Bugün birçok şirket her ürünü için ayrı bir alan adı tescil ettirmekte ve her ürünü kendine özel web sitesinde sunmaktadır. Alan adı tescil işlemlerinde alınan alan adı türüne bağlı olarak işlem değişebilmektedir. Başvuru sırasında belge gerektirmeyen alan adlarının tescili, 24 saat içerisinde gerçekleştirilebilir.

Eğer tescil edilmek istenilen alan adı bir başkasının adına kayıtlı görünüyorsa, bu alan adı üzerinde ısrar etmemek ve başka alternatifler aramak uygun olacaktır. İnternet'in her geçen gün katlanarak büyümesine karşın, hala çok güzel ve boşta alan adları bulunabilmektedir. Her şeye rağmen başkası adına tescilli olan alan adı alınmak isteniyorsa, öncelikle alan adının pratikte kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilmelidir. Eğer bu alan adı üzerinden web sitesi yayını yapılıyorsa, yani aktif olarak kullanılıyorsa, bu durumda alan adı tescil süresinin ne zaman biteceğine bakılmalıdır.

Whois Sorgusu

Bir alan adının kime ait olduğu, ne zaman tescil edildiği, tescil süresinin ne zaman sona ereceği, hangi isim sunucularını kullandığı gibi bilgilere erişim sağlayan bir sorgu mekanizmasıdır. Türkçe’de “alan adı kayıt sorgusu” olarak geçmekle birlikte daha çok İngilizce ismi ile bilinir. Bu sorgu mekanizması sayesinde alan adları ile ilgili bilgileri, alan adlarının tescilini yapan yerlerin veritabanından sorgulayarak önemli bilgiler elde etmek mümkün olur.

Bazı alan adı uzantılarında, ek bir ücret ödeyerek alan adı ile ilgili bilgilerin Whois sorgularında görünmemesini sağlamak mümkündür.

Telif Hakkı Uyarısı

Bir web tasarımı ve yayını başlatıldıysa, birinin içeriği çalmaya çalışabileceği düşünülmelidir. Belki de sitede kullanılan bir fotoğraf ya da animasyon ya da metin kopyalanabilir. Bu tür davranışları engellemek için web sitesi herkese açık olduğundan telif hakkı uyarısı eklenmelidir. Zorunlu olmasa da telif hakkı uyarısı kullanmak hiçbir şey gerektirmez ve ihlalleri engellemeye yardımcı olabilir. Telif hakkı uyarısının özellikleri aşağıdaki gibidir;

Bildirim Şekli: Masum ihlal savunmasını önleme amacına hizmet etmek için bir telif hakkı bildiriminin ne içermesi gerektiği konusunda katı teknik şartlar vardır. Geçerli bir telif hakkı bildirimi üç unsur içerir:

- Telif hakkı simgesi © veya “Telif Hakkı” veya “Kopyala” kelimeleri.
- Web sitesi yayınlanmışsa, yayın yılı
- Telif hakkı sahibinin adı

Bu unsurların bildirimde herhangi bir sırayla yer alması gerekli değildir, ancak çoğu bildirim yukarıda belirtilen sırayla yazılmaktadır. Amaç,

hırsızların koruma hakkında bilgi sahibi olmadıklarını iddia edemeyeceği şekilde, telif hakkı korumasının net bir şekilde bildirilmesidir.

Telif Hakkı Sembolü: Amerika Birleşik Devletleri’nde, ya © simgesi ya da “Telif hakkı” kelimeleri kullanılmaktadır. Bununla birlikte, yayınlanmış bir eserde telif hakkı ile korunması için bir telif hakkı bildirimi isteyen yabancı ülkelerde, © simgesi kullanılmalıdır.

Yayın Yılı: Telif hakkı bildirimi, eserin yayınlandığı yılı da belirtmelidir. Birçok web sitesi her gün güncellendiğinden web sitesinin telif hakkı amacıyla “yayınlandığı” tarih tam olarak belirtilmelidir. Erişilebilen herhangi bir web sitesi yayınlandığı andan itibaren “yayınlandı” bilgisi ve orijinal tarihi yansıtacak bir telif hakkı uyarısı içerdiği varsayılmalıdır. Bununla birlikte, web sitesindeki bir güncelleme önemli miktarda yeni malzeme içeriyorsa, tek başına bir yazarlık çalışması olarak düşünülür. Böyle bir türdeki çalışmaların uyarısı, yeni eserin yayınlandığı tarihi içermelidir. Bildirim, önceki sürümün veya sürümlerin tarihini veya tarihlerini içermez; ancak, bu tür tarihlerin telif hakkı bildiriminde yer alması yaygın bir uygulamadır. (Bazı web sitelerinde alt bölümde bir dizi yıl gösterilebilmektedir (ör. “© 2017, 2016, 2015”).

Telif Hakkı Sahibi Adı: Telif hakkı sahibinin adı da bildirimde dahil edilmelidir. Kısacası, sahibi aşağıdakilerden birisi olabilir;

- İş yapan kişi ya da kişiler
- Kiralanan işin yasal sahibi
- Telif haklarının devredildiği kişi veya kuruluş (ortaklık veya şirket)

Telif Hakkı Uyarısı Nereye Yerleştirilir

Bir web sitesi için bir telif hakkı bildiriminin ana sayfaya yerleştirilmesi yasal olarak yeterlidir (genellikle alt kısımda, bazen «altbilgi» olarak bilinir). Web sitesinde ne kadar kapsamlı olursa olsun, bu tek bildirim gerekli olan şeydir. Bununla birlikte, kişi birden fazla bildirim kullanmakta özgürdür. Tasarımcı isterse, her sayfanın altına bir bildirim ekleyebilir. Bazen, web sitesi tasarımcıları telif hakkı bildirimini köprü bağlantısına verirler. Kullanıcılar bağlantıya tıkladığında, sitenin telif hakkı ve

diğer kısıtlamalarını daha ayrıntılı olarak açıklayan bir sayfaya gönderilirler. Bu gerekli değildir, ancak hak ihlallerini engellemeye yardımcı olabilir.

Herhangi bir yazı veya resim parçasının, telif hakkı yasalarına göre otomatik olarak korunduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte, “©” işaretini web sitesinde belirgin bir yere yerleştirmek, İnternet kullanıcılarına, site sahibinin haklarının farkında olduğunu ve onları uygulamak istediğini gösteren net bir işaret sağlar.

Öğrenme Çıktısı

4 Web tasarımında tescil ve markalaştırma süreçlerini tartışabilme

Araştır 4

Telif hakları konusunda ne tür eğilimler bulunmaktadır? Araştırınız.

İlişkilendir

Açık kaynak kod felsefesi ile telif hakları arasındaki ilişkiyi düşünün.

Anlat/Paylaş

Telif hakları hukukunun mevcut kurallarının sosyal medyadaki uygulamadaki şeklini ve içeriği sağlayan kullanıcılara etkilerini araştırarak çevrenizdekilerle paylaşınız.

1

Web tasarım standartlarını gelişimini ve önemini tartışabilme

Web Tasarım Standartlarının Gelişimi

Web teknolojilerinin ortaya çıktığı ilk zamanlarda Web tasarımın en temel yapı taşı olan HTML dilini kullanarak sayfa tasarlamak, sayfaları manipüle ederek farklı görünümde elde etmek doğal olarak birtakım maliyetleri de beraberinde getirmiştir. İçerik geliştiricileri her defasında sayfaya müdahale etmek ve gerekli güncellemeleri yaparak sayfaları okuyucularla buluşturmak durumunda kalmışlardır. Bu aynı zamanda bazı site okuyucuların da içeriğe katkı sağlayamadığından dışlanmış gerekli etkileşim ve dinamikliği sağlayamamıştır. 1998'de Web Standartları Projesi Netscape, Microsoft ve diğer tarayıcı üreticilerini standartlar konusunda ikna etmek ve birtakım standartlar oluşturmak için başlatılmıştır. Tarayıcı üreticileri Web'in ileriye doğru hareket etmesi halinde ortak standartlar'la birlikte çalışabilirliğin mutlak bir zorunluluk olduğunu kabul etmeleri zaman almış ama nihayetinde bu standartların gelişimi için girişimlerde bulunmuşlardır.

Bazı web geliştiricileri ve tasarımcıları web standartlarını kullanma konusunda isteksiz ya da bu standartların gereksiz olduğu düşüncesi içinde olabilirler. Web standartlarının çok zor olduğu düşüncesi, web standartları kullanmadan da web sayfalarının görüntülenmesi, kullanılan araçların geçersiz kod üretmesi, nasıl olsa her şekilde web sayfalarının çalışıyor olması gibi düşünceler bu standartların kullanılması ve yaygınlaşması önünde önemli engellerden bazılarıdır. Web standartlarını benimsemek ve kullanmak, oluşturulan her sayfayı otomatik olarak diğer tarayıcı ve platformlara uyumlu hale getirir. Web uygulama geliştirme deneyimini yaşayan herkes farklı tarayıcı sürümleri için kodlamanın ne kadar zaman alıcı ve karmaşık olduğunu bilir. Standartlar böyle sıkıcı durumlara düşmemek için yol gösterici olurlar.

2

Ulusal ve uluslararası web tasarım standartlarını sıralayabilme

Ulusal ve Uluslararası Standartlar

Web tasarım standartları sürekli gelişen ve yeni standartların eklendiği bir alandır. Aşağıda yaygın olarak bilinen ve kullanılan web standartlarına yer verilmiştir.

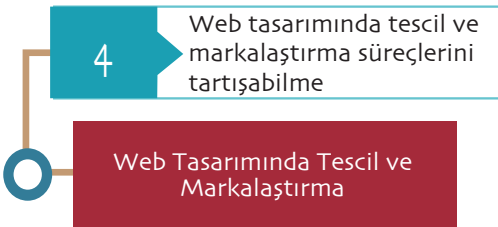
- **HTML (Zengin Metin İşaretleme Dili):** W3C'den çıkan ilk standart olan HTML, Web'de yaygın olarak kullanılmaktadır. Web sayfalarının tasarlanmasında kullanılan en temel betik dili olan HTML WWW'in omurgası olarak görülmektedir. HTML yapısalştırma öğeleri (etiketler) sayesinde, tarayıcılar tarafından yorumlanan metin belgeleri içeriği belirtilen formatlara göre görüntüleyebilir.
- **XHTML (Genişletilebilir Büyütülmüş Metin İşaretleme Dili):** İstemci taraflı bir metin işaretleme dilidir. XHTML kodlama olarak oldukça büyük farklar yaratan bu dil için: 'XML sözdiziminin HTML içinde kullanılması.' denilebilir.
- **XML (Genişletilebilir İşaretleme Dili):** Hem insanlar hem bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilecek dokümanlar oluşturmaya yarayan bir işaretleme dilidir. W3C tarafından tanımlanmış bir standarttır.
- **XML Şema:** XML belgelerinin uyması gereken kuralları belirlemek için geliştirilmiş bir dildir. Oluşturulan bir XML belgesinin geçerli olup olmadığı şema kullanılarak anlaşılabilir. Yaratılan dilde hangi elementlerin olacağı, elementlerde ne tür özellikler olacağı, bir element içinde hangi elementler olabileceği gibi kurallar şema ile tanımlanır.

- **CSS (Basamaklı Biçim Sayfaları):** Belirli etiketler ile HTML veya XML öğelerine atanabilen, HTML veya XML elemanlarının görünüm ve konumunda değişiklik gerçekleştiren mekanizmadır
- **DOM (Belge Nesne Modeli):** Programlama dillerinin nesneye dayalı olarak HTML ile anlaşması için HTML'i nesneler bütününe çevirecek bir ara standart gereklidir. DOM, HTML ile programlama dilleri arasında bir standart oluşturarak bu dillerin HTML'den bilgi alıp, bilgi vermesine yardımcı olur.
- **ECMAScript (JavaScript'in Standart Versiyonu):** JavaScript, yaygın olarak web tarayıcılarında kullanılmakta olan dinamik bir programlama dilidir. JavaScript ile yazılan istemci tarafı betikler sayesinde tarayıcının kullanıcıyla etkileşimde bulunması, tarayıcının kontrol edilmesi, asenkron bir şekilde sunucu ile iletişime geçilmesi ve web sayfası içeriğinin değiştirilmesi gibi işlevler sağlanır.
- **XQuery:** XML tipi veriler üzerinde sorgulama yapabilmek için geliştirilmiş bir dildir. Bu dil, Quilt isimli bir sorgulama dilinden türetilmiştir ve yapı olarak SQL sorgulama diline benzemektedir.

Marka, bir teşebbüs tarafından sunulan mal ya da hizmetlerin diğer teşebbüslerinkinden ayırt edilebilmesini sağlayan işaretlerdir. Malları veya hizmetleri ayırmak için kullanılan ayırt edici kelimeler, harfler, rakamlar, çizimler, resimler, şekiller, renkler, logolar veya bunların kombinasyonları marka olarak tescil edilebilir. Patent, buluş sahibinin buluş konusu ürünü belirli bir süre üretme, kullanma veya satma hakkıdır. Aynı zamanda, bu hakkı gösteren belgeye de patent denir. Sınai mülkiyet haklarının içinde önemli bir yer tutan "patent hakkı" özellikle teknoloji transferinin aracı olması bakımından gelişmekte olan ülkeleri daha çok ilgilendirmektedir. Araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyeti sonucunda oluşturulan yeni ürünlerden olan buluşlar, bir işletmenin pazar değerini doğrudan etkileyen unsurlardandır.

Rekabetin sert olduğu piyasada rakipleriyle baş edebilmesi için bir firmanın ilk ve önemli çalışması markalaşma olmalıdır. Markalaşma sadece firmanın kendi başına yaptığı çalışmalar değil dışarıda olan gelişmelerde markalaşma sürecini etkilemektedir. Markalaşma sürecinde firmanın ve ürününün kalite ve güvenilirliği ön planda olacağı gibi bu süreci bir bütün olarak ele almak ve çalışmak gereklidir. Yani bu sürecin içinde kalite, pazarlama, finansal yönetim, müşteri ilişkileri gibi farklı bölümleri vardır. Markalaşma bir anlamda kaliteyi ve güveni pazarlama yöntemidir. Web tasarımında markalaşma sürecinde gerçekleştirilmesi gereken ilk adım alan adının belirlenmesidir. Alan adı belirlendikten sonra satın alınıp tescil etmek gerekir. Bu işlemler için alan adının whois sorgusu ile boşta olup olmadığı kontrol edilmelidir.

1 Aşağıdakilerden hangisi İnternette gezinmek için kullanılan tarayıcılardan biri **değildir**?

- A. Windows Explorer
- B. Firefox
- C. Google Chrome
- D. Mozilla
- E. Safari

2 Aşağıdakilerden hangisi web standartları kullanım yararları arasında **yer almaz**?

- A. Daha fazla erişilebilirlik
- B. Daha istikrarlı bir web
- C. Gelecekte ortaya çıkacak tarayıcılarla uyumluluk
- D. Daha popüler bir site
- E. Daha kolay geliştirme ve bakım

3 Aşağıdakilerden hangisi standartlara uygun tasarım için yapılması gerekenler arasında **yer almaz**?

- A. Site kodlama işini profesyonelce yapan birilerinden destek alınarak gerçekleştirilmelidir.
- B. Daha önceden yazılmış hazır kodlardan yararlanılmalıdır.
- C. Kapatılması gereken XHTML etiketlerini mutlaka kapatılmalıdır.
- D. Farkında olmadan yapılan hatalar kontrol ederek düzeltme gerçekleştirilmelidir.
- E. Kodlama işlemi titizlikle, acele etmeden, tüm detaylar düşünülerek gerçekleştirilmelidir.

4 Tarayıcılarda önceki-sonraki sürüme uyumluluk ile aşağıdaki ifadelerden hangisi vurgulanmaya çalışılmaktadır?

- A. Önce yazılan kodun sonra çalışması
- B. Standartlara göre tarayıcıların çalışması
- C. Sitelerin farklı cihazlarda düzgün görüntülenmesi
- D. Tarayıcının her siteyi açması
- E. Standart olmayan her işaretleminin tarayıcılarda aynı deneyimi sunması

5 Aşağıdakilerden hangisi tarayıcıların ileri sürüme uyumluluğun yararlarından biri **değildir**?

- A. Daha hızlı, daha kolay, daha az maliyetli üretim ve bakım
- B. Şıklığı, sadeliği ve mantığı biçimlendirmeye geri yükleme
- C. Daha çok çalışarak daha fazla kullanıcıya ulaşması
- D. Sürüm oluşturmaya gerek kalmaması
- E. Daha az erişilebilirlik sorunu

6 Aşağıdakilerden hangisi web tasarım ulusal ve uluslararası standartlardan biri **değildir**?

- A. XHTML
- B. HTML
- C. CSS
- D. JavaScript
- E. FrontPage

7 Aşağıdakilerden hangisi “Hem insanlar hem bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilecek dokümanlar oluşturmaya yarayan bir işaretleme dilidir” tanımına uymaktadır?

- A. DOM
- B. XHTML
- C. CSS
- D. XML
- E. JavaScript

8 Aşağıdakilerden hangisi patent verilemeyecek konu ve buluşlar arasında **yer almaz**?

- A. Teknik bir sorunu çözen buluşlar
- B. Konusu kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar
- C. Bitki veya hayvan yetiştirilmesi usulleri
- D. Zihni, ticari ve oyun faaliyetlerine ilişkin plan, usul ve kurallar
- E. Keşifler, bilimsel teoriler, matematik metotları

9 Alan adının kimin üzerine kayıtlı olduğunu veren sorgu aşağıdakilerden hangisidir?

- A. JQuery
- B. DNS
- C. Whois
- D. IP
- E. Yönlendirici

10 Aşağıdakilerden hangisi telif hakkı uyarısı özelliklerinden biri **değildir**?

- A. Telif hakkı sahibi adı
- B. Bildirim şekli
- C. Yayın yılı
- D. İletişim adresi
- E. Telif hakkı sembolü

1. A

Yanıtınız yanlış ise “Web Standartları Neden Kullanılmalı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. D

Yanıtınız yanlış ise “Web Standartları Neden Kullanılmalı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. B

Yanıtınız yanlış ise “Web Standartları Neden Kullanılmalı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. E

Yanıtınız yanlış ise “Önceki-İleriki Sürüme Uyumluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. C

Yanıtınız yanlış ise “Önceki-İleriki Sürüme Uyumluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Ulusal ve Uluslararası Standartlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. D

Yanıtınız yanlış ise “Ulusal ve Uluslararası Standartlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. A

Yanıtınız yanlış ise “Patent Nedir” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. C

Yanıtınız yanlış ise “Alan Adı ve Tescili” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. D

Yanıtınız yanlış ise “Telif Hakkı Uyarısı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

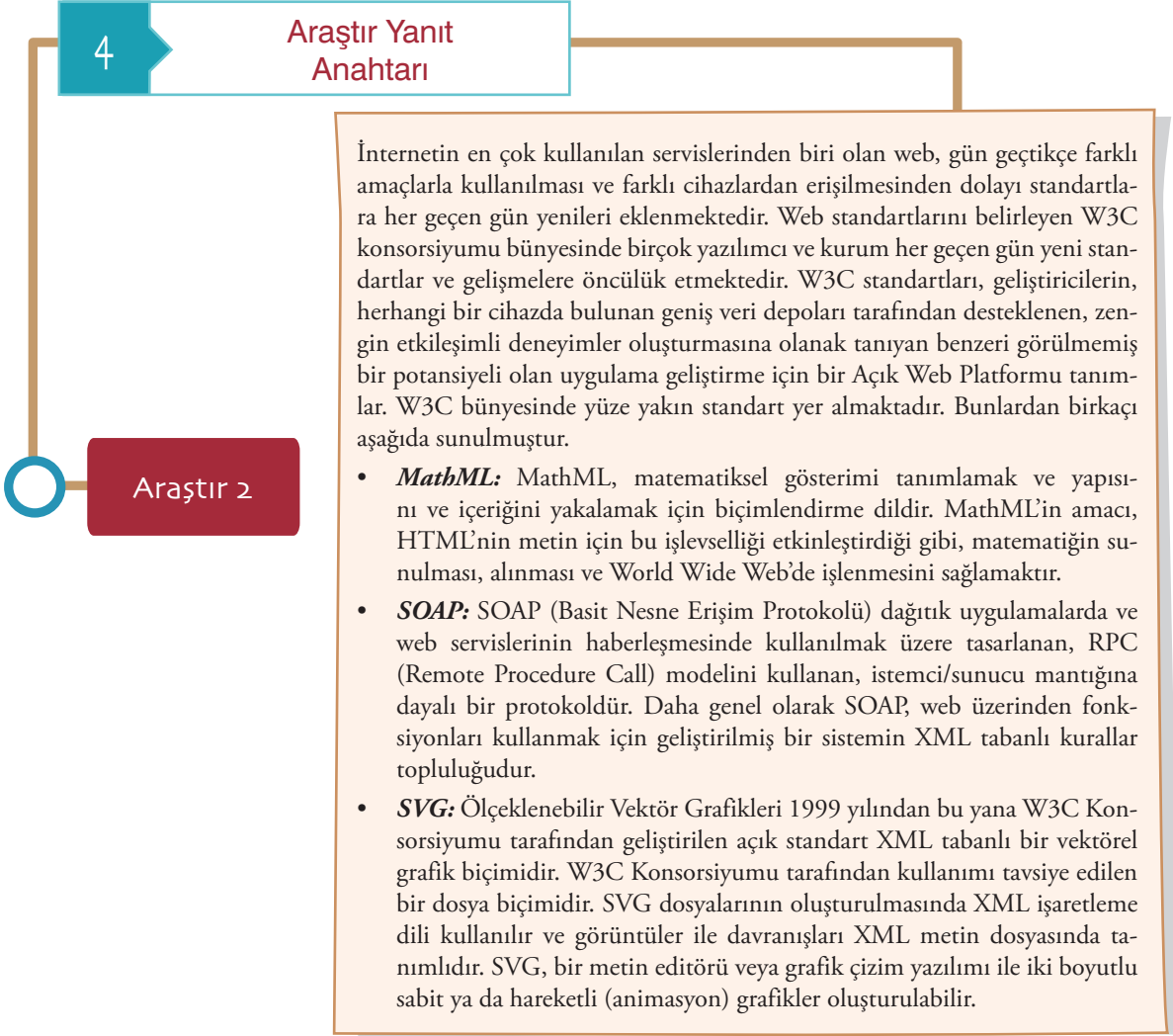
4

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Web tabanlı içerik oluşturulmasında ve tarayıcı tarafından yorumlanmasında kullanılan teknolojiye web standartları denmektedir. Bu standartlar (teknolojiler), gelecekte de uygun biçimde görüntülenebilecek dokümanların internete yayımlanmasını ve bu sitelerin olabildiğince çok insan tarafından erişilebilir olmasını sağlamak üzere tasarlanmışlardır. Tüm tarayıcılarda çalışır demek, web sayfasının tüm tarayıcılarda aynı şekilde görüldüğü anlamına gelmemektedir. Bir içeriğin tüm tarayıcılarda aynı görünmesini sağlamak neredeyse imkansızdır. Web’de sunulan dokümanlara çok sayıda farklı işletim sistemiyle, farklı tarayıcılarla, farklı monitörlerle erişilebilir. Hatta monitörü olmayan içerik seslendirici yazılımlarla bile sayfalar ziyaret edilebilir. İşte bu sebepten, standartlara uygun geliştirilen bir web sayfası ziyaret edilirken, bir tarayıcının izin verdiği en yüksek kalitede içerik deneyimi yaşanır, ekran seslendirici yazılımlar tarafından doğru yorumlanır ve ziyaretçiye sunulur.

Web tasarım standartlarının geleceğinin şekillenmesinde en önemli hususların başında web teknolojilerinin gelişimi ve artan çeşitliliğe sahip olan cihaz ve ortamlar yer almaktadır. Gelecek web teknolojileri semantik ve akıllı teknolojilere doğru yönelirken, diğer yandan masaüstü yayıncılığından laptop, tablet ve cep telefonlarına kadar artan ortam çeşitliliğine yeni ortamların katılımı söz konusudur. Bu bağlamda web tasarım standartları tüm bu ortam ve teknolojik gelişimlere ayak uyduracak bir yapıya sahip olmalıdır.

4

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 3

İçinde bulunulan teknoloji ve bilgi çağında insanoğlunun kendi eliyle yarattığı sanal dünyaların takip edilemez bir hızla büyümesi, mevcut yasal düzenlemelerin ihtiyaca cevap verememesi sonucunu doğurmaktadır. Yaşanan gelişmeler, öngörülemez bir biçimde sürekli yenilenmekte, ancak hukuk aynı hızla doğurgan bir yapıya sahip olamamaktadır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 2. Maddesi “*Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucunu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları,*” olarak tanımlamış ve özetlemiştir. Yasa metni içinde, internet ve yazılım haklarına ilişkin başka hiçbir açıklama veya tanım yer almamaktadır. Oysa meydana getirilen bir eserin, kanun nazarında eser olup olmadığı ve hukuksal korumadan yararlanıp yararlanmayacağı ancak bu tanımlama ile çözümlenebilecektir. Dar bir yorumlama yapılacak olursa, yalnızca bilgisayar aracılığı ile yapılan yazılım ürünleri bu korumadan yararlanacak, ancak web tasarımları kapsam dışında tutulacaktır. Çünkü kanun maddesinde yalnızca bilgisayar programları ile bunların hazırlık tasarımları “eser” olarak anılmıştır. Doktrinde bazı hukukçular tarafından, maddede adı geçen “herhangi bir dil” kavramının aynı zamanda bilgisayar dili olarak ta kabul edilebileceği ve web sitesi tasarımları bilgisayar dili kullanılarak hazırlandığından, site tasarımlarının da kanunun himayesi altında bulunduğu şeklinde yorumlar yapılmaktadır.

Araştır 4

Telif hakları ile ilgili sorunlar henüz tam anlamıyla çözüme kavuşturulamamış olsa da önemli adımlar atıldığı söylenebilir. Özellikle Yaratıcı Beraberlikler(CC) lisansına yönelik koşullarının oluşturulması yönünde çalışmalar geliştirilmesi CC'in yaygınlaşması ya da başka uygulamalar için hareket noktası olması açısından önemlidir. Açık erişim girişimleri ve telif hakları birbirini besleyen iki oluşum olup, bazı yayıncıların bedel karşılığında açık erişim imkânı tanısa da bunun yeterli olmadığı/olmayacağı açıktır. Bu tür girişimlerin yayıncı, eser sahibi, araştırma kurumları gibi tüm paydaşların haklarını koruyacak bir ortak noktaya en kısa zamanda taşınması gerekmektedir. Aksi takdirde paydaşların her biri için baskı yaratan telif hakkı sorununun uzun zaman çözümsüz kalmaya devam etmesi muhtemeldir.

Kaynakça

- When Do You Need a Copyright Notice on Websites, <http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/when-do-you-need-copyright-notice-websites-and-where-do-you-place-it.html>
- Web Standartlarını Kullanarak Geliştirmek, http://www.456bereastreet.com/lab/developing_with_web_standards/tr/
- The Importance of Web Standards, <https://www.sitepoint.com/importance-web-standards/>
- W3C Konsorsiyumu, <https://www.w3.org/>
- Telif Haklarıyla İlgili Güncel Gelişmeler, <http://uv.tulakbim.gov.tr/toplanti/uay10/galir.pdf>
- Aslan, B. (2007). Marka Üzerindeki Hukuki İşlemler. İstanbul Bilgi Üniversitesi Doktora Tezi.
- GÜLDAL, H. (2016). E-Posta Metinleri Üzerinde İçerik Taraması Yapan Bir Uygulama Geliştirilmesi. Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Laurent, S. S. (2008). *Universal Design for Web Applications*. O'Reilly Media.
- Zeldman, J. (2010). *Designing with Web Standards*. New Riders.
- Öztürk, Z.A (2017). CHIP Online Haberler 16 Mart 2017 01:30 https://www.chip.com.tr/haber/webin-geleceginde-ipluclari-veren-4-tarayici_68467.html

İnternet Kaynakları

- <https://www.webstandards.org/learn/faq/>
- <https://www.kodlamamerkezi.com/web-tasarim/w3c-standartlarina-uygun-site-tasariminin-onemi/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=wLpT-X6jyXQ>
- Johansson, R (2004) Web Standartlarını Kullanarak Geliştirmek: Öneriler ve En İyi Uygulamalar. http://www.456bereastreet.com/lab/developing_with_web_standards/tr/ adresinden 27 Nisan 2017 tarihinde indirilmiştir.

Bölüm 5

Web Tasarımcılığının Mesleki Sorumluluklar

öğrenme çıktıları

1 Web Tasarım Sürecinde Uyulması Gereken Kural ve İlkeler

- 1 Web tasarım sürecinde uyulması gereken kural ve ilkeleri listeleyebilme

3 Web Üzerinde Yayın Paylaşımı

- 3 Web üzerinden yayın paylaşımı kavramlarını tartışabilme

2 Ticari Bir Meslek Olarak Web Tasarımı

- 2 Ticari bir meslek olarak web tasarımına ilişkin kavramları örneklendirebilme

4 Dezavantajlı Gruplar İçin Web Tasarımı

- 4 Dezavantajlı gruplara yönelik web tasarım hususlarını açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Tarayıcı • Uyumluluk • W3C • Ekran Boyutu • Çözünürlük
• Uyarlanabilir Tasarım • Erişilebilirlik Tasarımı • Adil Kullanım • Engelliler

GİRİŞ

İnternet teknolojilerinin en yaygın kullanımı olan web siteleri gelişen teknolojiler ile beraber sürekli değişime uğramış ve bu konuda uzmanlık kazanmak her geçen gün daha da zor bir hale gelmiştir. Önceleri birkaç yöntem ve teknikte inşa edilen web siteleri günümüzde karmaşık ve her biri uzmanlık gerektiren kodlama, ön-yüz, arka-yüz geliştirme gibi kavramlarla farklı bir boyut kazanmıştır. İnternet dünyası her geçen gün daha hızla büyümekte ve bu dünya içerisinde her gün binlerce yeni web sitesi eklenmektedir. Artan cihaz çeşitliliği de hazırlanacak olan web sayfaları için farklı birçok yöntemin ve teknolojinin gelişimini de zorunlu kılmıştır. Bununla beraber özellikle yeni standartların gelişimiyle tasarlanan web sayfalarının daha geniş kitlelere özellikle engellilere de hizmet verebilir olması günümüzde önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ünitenin ilk bölümünde web tasarım sürecinde dikkat edilmesi gereken kural ve ilkelere değinilmiş, daha başarılı ve hedef kitlenin isteklerini göz önünde bulunduran web sayfa tasarımı için nelere dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ardından web tasarım mesleğine ilişkin kavramlar tartışılmış, web üzerinden yayın ve paylaşım teknolojileri ile gelişen kavramlar paylaşılmıştır. Son olarak dezavantajlı gruplara yönelik web tasarımındaki gelişmeler ve standartlar işlenmiştir.

WEB TASARIM SÜRECİNDE UYULMASI GEREKEN KURAL VE İLKELER

Web tasarım süreci içinde birçok bileşeni barındıran karmaşık bir süreçtir. Bu süreci tasarlarken grafik tasarımından kodlamaya, veri tabanından siteye erişecek kullanıcıların özelliklerine kadar birçok bileşeni göz önünde bulundurmak gerekir. Ayrıca web tasarım sürecinde bu ortama özgü kullanılan genel terimlere ve kodlama türleri bilgisine sahip olmakta yarar vardır. Aşağıda web tasarım sürecinde bilinmesi ve göz önünde bulundurulması gereken hususlardan bazıları verilmiştir.

Web Tasarım Ortamını Anlamak

Web kodlama ve tasarım standartları son yıllarda önemli ölçüde gelişmesine rağmen, birçok değişken, web sayfalarının tasarımlarının kullanıcılar

tarafından nasıl algılandığı konusunda etkilidir. Tarayıcılar daha da standart hale geldiğinden, yeni etkenler değişmeye ve tasarımcılar için zorluklar oluşturmaya devam etmektedir. Bu zorluklar, popüler geniş ekran monitör biçimlerine dayanan ekran çözünürlükleri ve tabletler, akıllı telefonlar, e-okuyucular ve diğer taşınabilir cihazlar gibi yeni cihazları kapsamaktadır. Diğer yandan tüm kullanıcılar en son teknolojiye veya internet hızına sahip olmadığından bu kullanıcıları göz ardı etmek doğru bir karar olmayacaktır.

Başarılı bir site tasarımına sahip olabilmek için web site tasarımının çeşitli tarayıcılar, işletim sistemleri, cihaz performansları ve fiziksel becerilere sahip kullanıcılar tarafından taşınabilir ve erişilebilir olması gerekmektedir. Birçok tasarımcı, sayfalarının tüm kullanıcılar için aynı olduğunu varsayarak yalnızca bir ortamda test etme hatasına düşmektedir. Ne kadar çok web tasarım deneyimi kazanılırsa kazanılsın, farklı ortamlarda ve farklı kullanıcılar ile web sayfaları test edilmelidir. Uyumluluk problemlerinden kaçınmak için web standartlarına uyarak kodlama gerçekleştirmeli ve uyumluluk testleri gerçekleştirilmelidir. Sayfanın birden çok tarayıcıda görüntülenmesi, mevcut olan tüm işletim sistemleri üzerinde test etme ve olası tüm cihazlardan görüntüleme, sitenin çok sayıda kullanıcı tarafından erişilebilir olmasını sağlar.

Tarayıcı Uyumluluk Sorunları

Web tasarımcılarının karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri, birden çok tarayıcının düzgün şekilde görüntüleyebileceği sayfalar tasarlamaktır. Her tarayıcı, bir HTML dosyasındaki işaretleme etiketlerini yorumlayan ve sonuçları tarayıcıda görüntüleyen oluşturma motoru adı verilen bir program içermektedir. HTML etiketlerinin yorumlama mantığı, tarayıcıdan tarayıcıya değişir ve HTML dosyasının görüntülenme biçimiyle çelişkili olarak yorumlanmasına neden olur. Bir web tasarımcısı yapılan işin tasarlandığı gibi görünmesini sağlamak için, çalışmalarını mümkün olduğunca çok tarayıcıda denemelidir.

Çoğu zaman web tasarımcıları kullanıcıların işletim sistemini veya web sayfalarını görüntülemek için kullandıkları tarayıcı türlerini bilmek lüksüne sahip değildirler. Tarayıcı ve sürüm seçenekleri kullanıcılara bağlı olarak geniş ölçüde değişebilir. Mobil tarayıcıların yaygın kullanımı, tasarımcıların görevinin

karmaşıklığına katkıda bulunmaktadır. Birçok kişi ve kuruluş tarayıcının yeni bir sürümü yayınlandığında, yazılımı yükseltmek konusunda isteksizdir. Web sayfalarını en yeni tarayıcılarla test etmek iyi bir fikir olsa da web sayfalarına erişilebilirliği en üst düzeye çıkarmak için sayfaları en eski tarayıcılarda mümkün olduğunca test etmek de önemlidir.

Kullanılabilen tüm tarayıcılarda aynı görünüme asla sahip olunmayabilir, ancak mümkün olduğu kadar farklılıklar en aza indirilmeye çalışılmalıdır. Böylece en fazla sayıda kullanıcının tasarımı istenilen şekilde deneyimleyebilir. HTML ve CSS ile ne kadar çok çalışılırsa çalışılırsa tarayıcıdan tarayıcıya

✓ Basamaklı stil sayfası anlamına gelen CSS, bir HTML etiketinin nasıl görüneceğini belirleme olanağı sağlamakla birlikte, HTML 4.0'da bir problemi çözmemizi ve dosyamızın daha anlaşılır olmasını da sağlar.

küçük farklılıkların olması kaçınılmazdır.

Tarayıcı teknolojisindeki gelişmeler ve standartlara bağlılık, standartlara dayalı tasarımın daha fazla kabul görmesi ile birlikte, iyi tasarlanmış sitelerin oluşturulması kolaylaşmış kullanıcıların webe erişmek için kullandığı çok sayıda aygıtı uyarlanabilir hale getirmiştir. Sayfa tasarımına yeni özelliklerin dahil edilmesi, eski tarayıcıların en yeni geliştirmeleri yorumlayamaması durumu sayfayı görüntülenme şeklini önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

Yeni tarayıcılar W3C konsorsiyumu tarafından yayımlanan standartlar için çok daha iyi destek sunarlar. Tarayıcı yazılım şirketleri, web geliştirme topluluğunun bir parçası olarak standartların artan desteğinden faydalanabileceğini bulmuşlardır. Standartlara uyumlu tarayıcılar, daha iyi bir görsel tasarım ve tüm kullanıcılar için daha tutarlı bir deneyim sağlar. Web sayfalarının çoklu tarayıcılarda en iyi şekilde uyumluluğunu sağlamak için aşağıdaki yönergeler izlenmelidir:

- **W3C standartları takip edilmelidir-** HTML ve CSS doğru ve tutarlı kullanılmalıdır.
- **Kod onaylanmalıdır-** Sözdizimsel doğruluk ve kodlama hatalarını test edilmelidir.

- **Hedef kitlesi bilinmelidir-** Erişilebilir, okunabilir ve okunaklı tasarımlar oluşturulmalıdır.
- **Web sayfaları birden fazla tarayıcıda ve cihazda test edilmelidir-** Sorunları ortaya çıktıklarında hafifletmek için geliştirdikçe test ve tekrar test edilmelidir.

✓ Web sayfalarının çoklu tarayıcılarda uyumluluğunu sağlamak için W3C standartları takip edilmeli, kod onaylanmalı, hedef kitle bilinmeli ve sayfalar birden fazla tarayıcıda test edilmelidir.

Bağlantı Hızı Farklılıkları

Kullanıcıların İnternet bağlantı hızı, geleneksel olarak web tasarımcılarının göz ardı edemediği bir değişken olmuştur. Sayfalar yavaşça indirilirse, büyük, ayrıntılı grafikler veya karmaşık animasyonlar içerdiği için kullanıcılar, içeriğin bir bölümünü görmeden önce başka bir siteye gitmek üzere tıklatabilir. Gelişen dünyada, İnternete geniş bant erişimini kullanan insanların sayısı sürekli olarak artmakta, bu da bağlantı hızlarını daha az sorun haline getirmektedir. Akıllı telefonlar ve tabletlerin çoğu ev veya iş bilgisayarlarına göre daha düşük bant genişliği kullanırlar. Web sitesinin görünümünü ve şeklini tasarlarken olası tüm kullanıcılara hitap edilmesi gerekir. Birçok tasarımcı, sayfalarını farklı bağlantı hızlarında test etmeme yanlısına düşer. Test etme işlemi gerçekleştirilmezse, kullanıcıların tasarlanan web sayfasına farklı hızlarda bağlanmasının nasıl bir şey olduğu anlaşılmaz, dolayısıyla değerli ziyaretçiler ve potansiyel müşteriler kaybedilebilir.

✓ Bir web sitesinin tasarımının başarılı olup olmadığı konusunda tüm kullanıcılara hitap edebiliyor olması önemli bir belirleyicidir. Bunun için farklı bağlantı hızlarında da çalıştığından emin olmak için test etmek gereklidir.

Tarayıcı Önbelleği ve İndirme Süresi

Tüm web sayfaları, web sunucuları adı verilen bilgisayarlarda saklanır. Tarayıcıya URL adresi yazıldığında, uygun web sunucusuna bağlanır ve belirtilen dosyayı ister. Sunucu tarayıcının sayfayı in-

direbilmesi için dosyayı sunar. Bir site ilk kez ziyaret edildiğinde, HTML dosyasının tüm içeriği (düz metin) HTML kodunda referans verilen her resim ve herhangi bir CSS stil sayfası, sabit sürücüye yüklenir. Kullanıcı web sitesini bir sonraki ziyaretinde, tarayıcı HTML dosyasını siteden indirip ayrıştırır. Tarayıcı, önbellekte bilgisayarın sabit sürücüsünde yerel olarak depolanan resimlerin herhangi birini içerip içermediğini kontrol eder. Önbellek, web sayfaları ve resimler için tarayıcının geçici depolama alanıdır. Tarayıcı her zaman onları tekrar webden indirmek yerine önbellekten yüklemeye çalışır.

✓ Tarayıcı önbelleği, kullanıcılar tarafından daha önce görüntülenmiş web sayfalarının kopyalarından meydana gelir. Bu sayfalar tekrar görüntülenmek istediğinde, tarayıcı web sayfasından sorgulamadan önbellekten çağırır. Bu durum ağı yüklenme oranını azaltarak sayfa yüklenme hızını artırır.

Resimler sitenin genelinde mümkün olduğunca tekrar kullanılarak tarayıcının önbelleğe alma özelliğinden yararlanılabilir. Bir resim indirildikten sonra, kullanıcının tarayıcı tercih ayarlarında belirtilen gün sayısı kadar önbellekte kalır. Çoğu kullanıcı ayarları değiştirmez, bu nedenle grafikler kullanıcıların sabit disklerinde bir ay süreyle veya saklama alanı dolana kadar kalır. Kullanıcı siteyi her ziyaret ettiğinde, önbellekte saklanan grafikler web sunucusundan ziyade yerel olarak yüklenir. Tarayıcıların önbelleğe alma olanağı, aynı arka plan grafikleri ve gezinme kullanarak tasarımı standartlaştırmak için mükemmel bir argümandır. Görsel tutarlılık sitenin kullanılabilirliğini artırmakla kalmaz, sayfalar da daha hızlı yüklenir.

Aygıt ve İşletim Sistemi Sorunları

Kullanıcının bilgisayar sistemi veya mobil tarama cihazı, üzerinde en az kontrole sahip olunan değişkendir. İnsanlar, masaüstü ve dizüstü bilgisayarlarda sonsuz sayıda monitör, bilgisayar ve işletim sistemi kombinasyonu kullanmaktadırlar. Akıllı telefonlar ve tabletler çok çeşitli konfigürasyonlarda ve ekran boyutlarında mevcuttur. Bu çeşitlilikle başa çıkmak için en iyi yöntem içeriğin olabildiğince çok cihazda test edilmesidir. Farklı bilgisayar sistemleri ile ilgili aşağıdaki hususlar unutulmamalıdır:

✓ Farklı bilgisayar sistemleri ile ilgili ekran boyutları ve renk derinliği, tarayıcı türü ve sürümü ve yazı tipi seçenekleri gibi konulara dikkat edilmelidir.

- **Ekran boyutları ve renk derinliği:** Birçok teknik ve fiziksel gerekçeden dolayı, seçilen renkler ve site için hazırlanan görüntüler, farklı cihazlarda önemli ölçüde farklı görünebilir. Ekran çözünürlüğü ve boyutları, renk derinliği, video donanımı ve yazılımı tüm bunlar web sayfalarının görünümünü etkilemektedir.
- **Tarayıcı türü ve sürümü:** Web çok standart olmayan bir yazılım ortamıdır ve birçok tarayıcıda en iyi görünen web sayfalarını oluşturmak web tasarımcıları için sürekli bir zorluktur. Tarayıcılar, PC ve Mac için geleneksel tarayıcılardan, tabletler ve akıllı telefonlar için yeni tarayıcılara, e-okuyucular ve oyun istasyonları ile birlikte verilen cihazlara özgü tarayıcılara kadar her bilgisayar cihazı için kullanılmaktadır. Tarayıcıların sürümü web sayfalarının görüntülenme biçimini etkiler. Microsoft Internet Explorer'ın her sürümü, web geliştiricilerinin var olan içeriği yeniden test etmesine neden olacak kadar önceki sürümünden farklılıklar gösterir. Geçmişte, web tasarımcıları tarayıcıların HTML ve CSS' i farklı şekillerde yorumlaması ile mücadele ediyorlardı. Artık masaüstü tarayıcıları daha tutarlı ve mobil cihazlar ile rekabet edebilecek yepyeni tarayıcı yelpazesi sunmaktadırlar. Gerçekleştirilen web sayfa tasarımları mümkün olduğunca telefonlardan masaüstüne kadar birçok cihazda test edilmelidir.
- **Yazı tipi seçenekleri:** Yüklü yazı tipi, bir bilgisayardan diğerine geniş ölçüde değişir. Web için yaygın olarak kullanılan yazı tipleri seçilmelidir; Aksi takdirde, seçilen bir yazı tipi kullanıcının aygıtında yüklü değilse, varsayılan yazı tipinde görünür. Okunabilirlik ve farklı cihazlarda kullanım kolaylığı için yazı tipleri seçilmelidir. Fontlardan stil oluşturmak için CSS' i de kullanmak gerekecektir; böylece kullanıcıların ekran boyutlarına göre aşamalı olarak boyutlanan ekran tasarımları gerçekleştirilebilir.

Birden Çok Ekran Çözünürlüğü İçin Tasarım

Sayfalar tasarlanırken ne kadar dikkatli olunursa olunsun, kullanıcıların bilgisayarları veya avuç içi cihazların ekran çözünürlükleri bilinmediğinden sayfaların nasıl görüntüleneceği asla bilinmeyecektir. Bir cihazın ekran çözünürlüğü, ekranın genişliği ve yüksekliğinin piksel cinsindendir. Çoğu masaüstü ve dizüstü bilgisayar monitörü farklı çözünürlüklere ayarlanabilir. Tabletler ve akıllı telefonlar gibi mobil cihazlar genellikle kullanıcı tarafından değiştirilemeyen sabit çözünürlüklere sahiptir. Ekran çözünürlüğü üzerinde hiçbir kontrole sahip olunmayan bir faktördür.

✓ Hazırlanan bir web sitesinin farklı monitörlerde farklı şekilde görüntülenme sebebi tasarım yapılırken kullanılan ekran çözünürlüğünün monitörün çözünürlüğünden farklı olmasıdır.

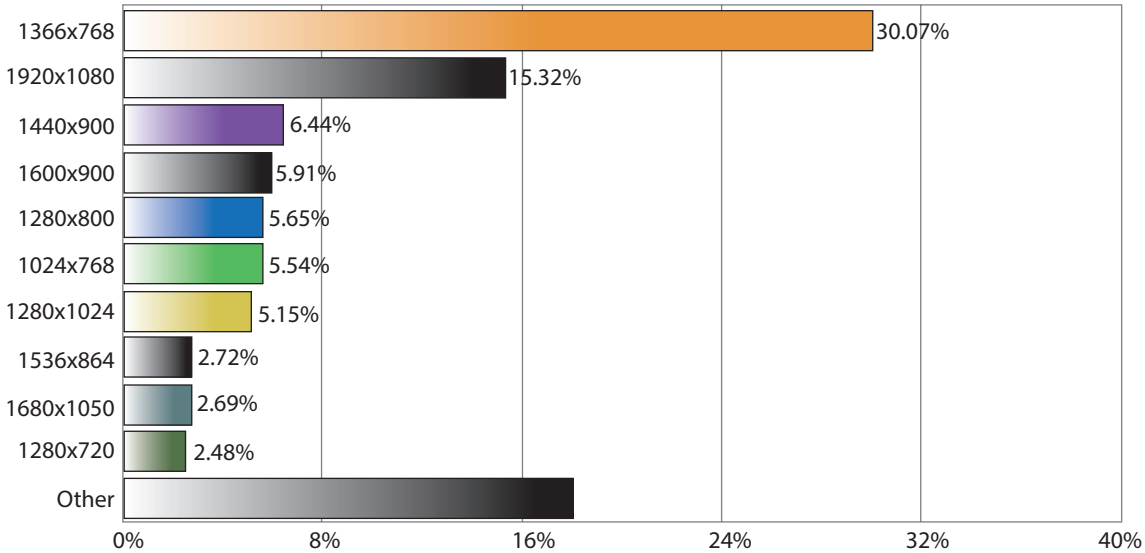
✓ Web sitesi tasarımı yapılırken web sitesi ana sayfası bir ekran çözünürlüğü esas alınarak yapılır. Uyarlanabilir (responsive) web sitesi tasarımı ekran çözünürlüğü sorununu ortadan kaldıracak yapıdadır.

Masaüstü ve Dizüstü Bilgisayar Monitörleri

Masaüstü ve dizüstü bilgisayar ekranları, web geçmişinin çoğunda baskın gezinme cihazı olmuştur. Web tasarımcıları içeriğini farklı ekran boyutları ve grafik teknolojileri arasında mümkün olan en iyi şekilde sunmak için farklı tasarım teknikleri kullanarak, bilgisayar ekran aygıtlarının değişen ve gelişen teknolojisine kendi içeriklerini uyarlamayı başarmıştır.

Şekil 5.1’de görüldüğü gibi şu anda masaüstü bilgisayar çözünürlüğünde en popüler bilgisayar ekranı çözünürlüğü 1366x768, en yaygın ikinci ekran çözünürlüğü ise 1920x1080. Görüldüğü gibi kütüphane ve birçok çalışma alanından erişimin yaygın olduğu zamandaki çözünürlük olan 1024x768 altıncı sıraya gerilemiştir.

Aug 2016 - Aug 2017

Şekil 5.1 Ağustos 2016-2017 Dünya Çapında Masaüstü Ekran Çözünürlüğü İstatistikleri

Kaynak: <http://gs.statcounter.com/screen-resolution-stats/desktop/worldwide/#monthly-201608-201708-bar>

Geniş ekran monitörleri daha da ucuzladığından birçok kullanıcı artık bu büyük ekranlara sahip olabilmektedirler. Bir web tarayıcısı geniş bir yatay düzende maksimuma çıkarsa, web tasarımında muazzam miktarda yatay yerleşim alanı oluşturmak gerekir.

Bir dizi ekran boyutuna ve çözünürlüğüne uyum sağlamak için örneğin Anadolu Üniversitesi, sayfa tasarımlarında esnek bir düzen kullanmaktadır.

Şekil 5.2 Anadolu Üniversitesi Web Sayfası Değişen Ekran Boyutuna Göre Şekillenen Tasarım Örneği

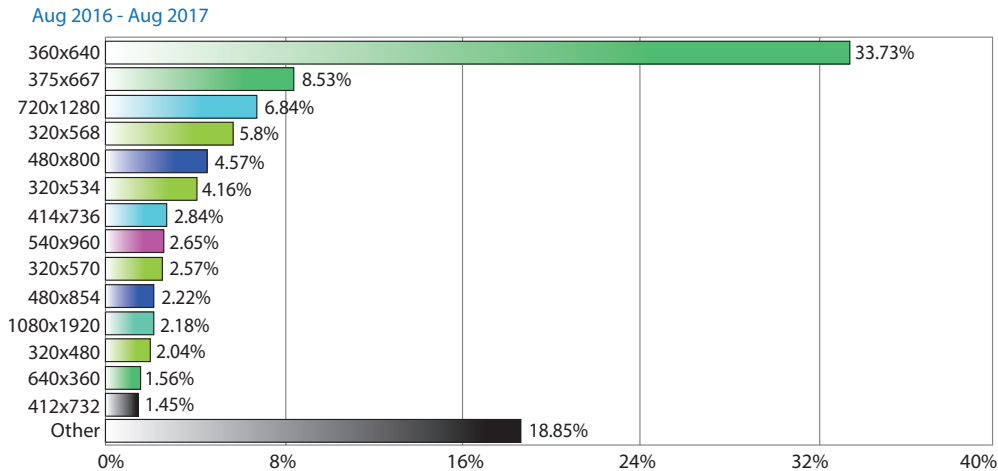
Geniş ekranda yer alan üst gezinme menüsü, ekran daraldıkça şekil 5.2'de görüldüğü gibi sol üst bölümdeki gibi grup altında toplanmaktadır. Sol üst taraftaki gezinme menüsü de yalnızca daha geniş ekran çözünürlüklerinde görüntülenir. Nesneler, ortam sorguları içeren CSS stil kuralları kullanılarak görüntülenebilir veya gizlenebilir. CSS' de, medya sorguları, ekran genişliği, çözünürlük ve yönlendirme gibi niteliklere dayalı olarak farklı cihazlar için web sayfası tasarımlarını özelleştirebilmeyi sağlar. Cihaz özelliklerine dayalı bir stil sayfası belirterek, içeriği tek bir sütunda görünecek şekilde tasarlayarak veya küçük ekranlar için özelleştirilmiş gezinme sağlayarak sayfa düzeni özelleştirilebilir. Animasyon veya aşırı büyük grafikler ve JavaScript öğeleri gibi, düzgün görüntülenmeyecek öğeler de gizlenebilir.

Diğer yandan sabit tasarımlar, tasarımcının web sayfalarının görünümünü tutarlı genişlik ve yükseklikte basılı bir sayfa gibi kontrol etmesini sağlar. Sabit genişlikli sayfa düzenleri, artan çeşitli

ekran boyutları ve çözünürlükleri ve esnek tasarımlara kıyasla sabit genişlikte tasarımlar inşa etmenin kolaylığı nedeniyle popüler bir seçimdir. Çoğu sabit genişlikli düzen tasarımları, kullanıcının ekran çözünürlüğünden bağımsız olarak görünüm tarayıcı penceresinde ortalananacak şekilde tasarlanmıştır. Ekran çözünürlüğü değiştikçe sabit bir tasarıma sahip bir web sayfası tarayıcı penceresinin merkezinde kalır ve kalan alanı tarayıcı penceresinin sol ve sağ tarafına eşit miktarlarda böler.

Mobil Cihazlar

Geniş ekran ve standart monitörlere ek olarak, son birkaç yılda mobil cihaz kullanımı patlamış ve web tasarımcılarının uyması gereken ekran boyutları ve çözünürlüklerine yenileri eklenmiştir. Apple iOS ve Android işletim sistemlerini çalıştıran akıllı telefonlar ve tabletler, web tasarımcısının işini zorlaştıran çok sayıda ekran boyutuna sahiptir.

Şekil 5.3 Ağustos 2016-2017 Dünya Çapında Mobil Cihaz Ekran Çözünürlüğü İstatistikleri

Kaynak: <http://gs.statcounter.com/screen-resolution-stats/mobile/worldwide#monthly-201608-201708-bar>

Küçük boyutlarında bile, birçok mobil cihazda şekil 5.3'te görüldüğü gibi daha net bir resim ve daha zengin renk oluşturmak için inanılmaz derecede yüksek çözünürlüğe sahip ekranlar vardır. 2048x1536 çözünürlük elde etmek için iPad retina ekranındaki pikseller geniş ekran monitörlerden dahi daha küçük olduğundan, inanılmaz derecede ayrıntılı metin ve görüntüler elde edilir. Bununla birlikte, daha fazla sayıda piksel, resimleri ve yazı tiplerini daha da küçültür. Tablet ve telefon kullanıcıları görüntüleri ve metinleri daha ayrıntılı olarak görüntülemek için her zaman yakınlaştırmasına rağmen tasarımcı CSS medya sorgularını kullanarak yazı tiplerini ve boyutlandırmayı özelleştirme şansına sahiptir.

Sürekli genişleyen ekran boyutları dizisi, web tasarımcılarının içeriğini hem masaüstü hem de mobil kullanıcılarına nasıl sunacaklarına karar vermeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Tasarımcılar bunu gerçekleştirmek için iki farklı stratejiyi kullanabilirler. Bu stratejiler, mobil cihazlar için ayrı site ya da uyarlanabilir tasarımdır.

Mobil Sitenin Ayrı Tasarlanması: Bu strateji izlenerek, sitenin biri masaüstü bilgisayarlar için, diğeri mobil cihazlar için olmak üzere iki farklı sürümü hazırlanabilir. Web sunucusu, web sayfasını isteyen aygıtı algılayabilir ve kullanıcının tarayıcısını mobil veya masaüstü web sitesine yönlendirebilir. Bu yöntem, kullanıcının mobil deneyimini en üst düzeye çıkarabilir; çünkü site, içeriği o formatta sunacak ve cihaza uyan ve uygun fontlar, renkler ve uygulamalar kullanan web sayfaları sunacak şekilde açıkça tasarlanmıştır.

Uyarlanabilir Tasarım: Uyarlanabilir tasarım yaklaşımı web sayfalarını, CSS stilleri ve medya sorguları kullanarak akıllı telefonlardan masaüstüne farklı ekran boyutlarına uyum sağlayacak şekilde tasarlamaya yardımcı olur. Bu stratejinin en büyük yararı bakım ve güncellemelerin tek bir içerik ve web sayfası kümesiyle sınırlı olmasıdır. Sorun, tasarımın revize edilmesi ve sayfaların farklı cihazlarda uygun şekilde görüntülenmesi için stil kodunun oluşturulmasıdır. Bu teknik genellikle cep telefonlarından masaüstü monitörlere kadar geniş bir yelpazede cihazlara uyarlanabilen web siteleri tasarlama yöntemi olan uyarlanabilir tasarım olarak adlandırılır.

✓ Uyarlanabilir tasarım mobil dostu siteler yapmak için idealdir. Öte yandan her bir ekran boyutu için farklı bir tasarımın gerekliliği vardır.

Tarayıcıdan işletim sistemine kadar farklı birçok istatistik bilgisi için <http://gs.statcounter.com/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

Ekran Çözünürlük İkileminin Çözümü İçin Öneriler

Sabit ya da uyarlanabilir iki tasarım düzeninin hangisi tasarım için uygun? Günümüzde, birçok site sabit tasarım kullanmaya devam ederken, mobil cihazlar ayrı bir mobil site veya daha uyarlanabilir bir tasarıma ihtiyaç duymaktadır. Sabit tasarımlar, mobil kullanıcıların içeriği okuması için yakınlaştırmayı, kaydırması ve çevirmesini gerektirir; bu nedenle, uyarlanabilir tasarımlar kullanıcıya ve birden çok cihaza daha kolay uyarlanabilir. Hangi tasarım türünün doğru olduğunu belirlerken aşağıdaki avantajlar göz önünde bulundurulabilir:

Esnek / uyarlanabilir tasarım avantajları;

- Kullanıcı içerik görünümünü kontrol eder
- Daha az yatay kaydırma şansı vardır
- Birden fazla cihaz için daha fazla esneklik sağlar
- Metin tabanlı yerleşimler ve daha basit tasarımlar için uygundur

✓ İçerik görünümünü kullanıcının kontrol edebilmesi, daha az yatay kaydırma şansı, esneklik, uyarlanabilir tasarımın avantajları arasındadır. Diğer taraftan sabit tasarımda, tasarımcı içerik görünümünü kontrol eder ve daha karmaşık sayfa düzenine olanak verir.

✓ Uyarlanabilir tasarım, metin tabanlı yerleşimler ve daha basit tasarımlar için uygundur.

Sabit tasarım avantajları;

- Tasarımcı içerik görünümünü kontrol eder
- Daha karmaşık sayfa düzenlerine izin verir
- Metin uzunluğu üzerinde daha fazla kontrol sağlar

Sitenin Görünümünü Hazırlamak

Kullanıcının dolaşması gereken arayüze genellikle bir web sitesinin görünümü ve işlevi denir. Kullanıcılar sitede gezinirken gözlem yapar ve hissederler. Metni okurlar, bağlantılarla ilişki kurarlar, çoklu ortam öğelerini görüntüler ve tasarımın özgülüğüne bağlı olarak bilgilerden kendi yollarını oluştururlar. Görünüm ve işlev hem web sitesinin çalışması hem de kullanıcıya ilettiği kişilik özelliklerinden biridir. Planlı, tutarlı görünüm ve işlev tasarımının yanı sıra webin değişken doğasına ve insanların erişmek için kullandıkları çok sayıda aygıtla karşı siteyi test etmek gerekir. Çok sayıda kullanıcının sitede başarılı bir şekilde gezinebildiğinden emin olunmalıdır.

✓ Kullanıcı için arayüzün görünüm ve işlevi çok önemlidir. Planlı ve tutarlı olmalı, çok sayıda kullanıcının sitede rahatça gezinebildiğinden emin olunmalıdır.

Tasarım ve İçerik Dengesi

Bir web sitesinin tasarımını planlarken, içeriğe ve kullanıcıların ihtiyaçlarına erişmek her zaman tasarım kararlarını yönlendirmelidir. Bir web sitesinin tasarımı içeriği tamamlamalı ve okuyucu-yu desteklemelidir. Tasarım mantıksal olarak bölünmeli, benzer içerik gruplarını ortaya çıkaracak şekilde yapılandırılmalı ve sonra gezinme yoluyla içeriğe erişim sağlanmalıdır. Herhangi bir şüpheye düşüldüğünde, her zaman içeriği sergileyen ve kolay erişime izin veren basit ve doğrudan tasarımlar seçilmeli, kullanıcıyı yanlış yönlendirebilecek gereksiz teknoloji ve karmaşık görsel tasarımlar bir kenara koyulmalıdır.

✓ Bir web sitesi tasarımı yapılırken başlangıç noktası, kullanıcının ihtiyaç ve beklentileri olmalıdır. Kullanıcıyı yanlış yönlendirecek her türlü öğeden uzak durulmalıdır.

Bilgiye Kolay Erişim için Planlamak

Bilgi tasarımı, sitenin başarısını etkileyen en önemli faktördür; çünkü kullanıcıların web içeriğine ne kadar kolay erişebildiğini belirler. Amaç, içeriği organize etmek bunu anlamlı ve gezilebilir bir bilgi kümesi olarak sunmaktır. Gezinme seçenekleri, bilgi talebini olumsuz etkilemeden kullanıcılara çeşitli seçenekler sunmalıdır. Bir web sitesine gelen ziyaretçiler siteye rastgele göz atma veya belirli bir bilgiyi arama amacıyla gelebilirler. Bazen kullanıcılar, iletişim bilgileri, ürün desteği veya indirmek istedikleri dosyalar gibi belirli bir bilgi parçası için siteye gelirler. Kullanıcıların siteyi dolaştığında seçecekleri eylem ve yollar önceden düşünülmeli ve planlanmalıdır. Bulunan veya en çok talep görülmesi beklenen sitenin alanlarına doğrudan bağlantılar sağlanmalıdır. Kullanıcılara istedikleri içeriği bulmanın farklı yollarını sunmak için arama ve site haritasının işlevleri sunulmalıdır. Web sitesi erişim istatistikleri için hangi sayfaların daha çok talep gördüğü belirlenmelidir. Unutulmamalıdır ki kullanıcılar siteye girmek, istedikleri bilgileri almak ve ilerlemek isterler.

✓ Bir web sitesinin başarısını etkileyen en önemli belirleyicilerden biri bilgi tasarımıdır. Bilginin kullanıcı için anlamlı ve gezinme seçenekleri sunan bir yapıda olması gereklidir.

Bilgilerin Açıkça Sunulması için Planlamak

Günümüzde daha yüksek çözünürlükler ve kristal netliğine sahip görüntülerle yapılanlar, bilgisayar monitörü veya mobil cihaz ortamlarında bile zayıf bir okuma ortamı sunabilir. Parlama veya ekrana olan fiziksel mesafe gibi çevresel faktörler, okumayı zorlaştırabilir. Bu sorunları gidermek için, bilgiler ekranda okunabilir ve anlaşılabilir olacak şekilde tasarlanmalıdır. Birçok web sitesi, çok fazla yazı tipi, renk ve uzun metin pasajları kullanarak bu ölçütleri aşar. Metin daha kolay okunması için makul bölümlere ayrılmalıdır. Metnin okunabilirliğini artırmak için koyu renkler gibi açık veya arka plana karşı zıt renkler kullanılmalıdır. Belirli içerik alanlarını vurgulamak için beyaz boşluk kullanılabilir.

Okuyucuların çevrimiçi ortamlarda okuma eylemlerinde farklı alışkanlıklara sahip oldukları unutulmamalıdır. Basılı metni okumalarına kıyasla, çevrimiçi ziyaretçiler uzun sayfaları metin boyunca ilerledikçe hızla gözden geçirerek daha fazla tarama yapar ve daha az okurlar. Kullanıcıların içeriği hızlı bir şekilde bulabilmesi için bol bol başlık eklenmeli, okunması kolay sütunlar sağlamak için genişlikler kontrol edilmelidir. Uzun kayan sayfalar sunmak yerine, bilgi daha küçük parçalara ayrılmalı ve köprü metni ile birbirine bağlanmalıdır.

✓ Bir web sitesinin tasarımı yapılırken karşımızda farklı alışkanlıklara sahip kullanıcı kitlesinin olduğu unutulmamalıdır. Hepsinin ilgisini çekmeyi başarabilecek bir tasarım için, uzun kayan sayfalar yerine bilgi küçük parçalara ayrılmalı ve köprü metinlerle birbirine bağlanmalıdır. Bunun yanında kullanıcı için okumayı kolaylaştıracak bir yapı oluşturulmalıdır.

Birleştirilmiş Site Tasarımı Oluşturmak

Site tasarlanırken temaları ve sayfaları bir arada tutacak yapı planlanmalıdır. Renk, yazı tipi, grafikler ve sayfa düzeni seçenekleri, sitenin içeriğine yönlendiren görsel bir temayı kullanıcılara iletme-
lidir. Tema şahsın veya kuruluşun iletmek istediği izlenimi yansıtmalıdır. Bir site tasarlanırken, bir sayfadan fazlası düşünülmelidir. İyi bütünleşmiş, birleştirilmiş bir site için, düzgün geçişler planlanmalıdır. Görsel bir yapı sağlamak için bir ızgara kullanılmalı ve aktif bir beyaz boşluk eklenmelidir.

✓ Kullanıcı için ilgi çekici bir web sitesi tasarımında sayfa düzeni de çok önemlidir. Sayfa düzeninde kullanılan renk, yazı tipi, grafik gibi öğeler, kullanıcıyı sitenin içeriğine yönlendirebilmelidir.

Düzgün Geçişler Planlamak

Sitenin bölümleri ve sayfaları arasında bütüncül bir görünüm oluşturmaya yönelik plan yapılmalıdır. Sitenin tanımlayıcı öğeleri güçlendirilerek, renkler ve yazı tipleri tekrar ederek, hiyerarşide

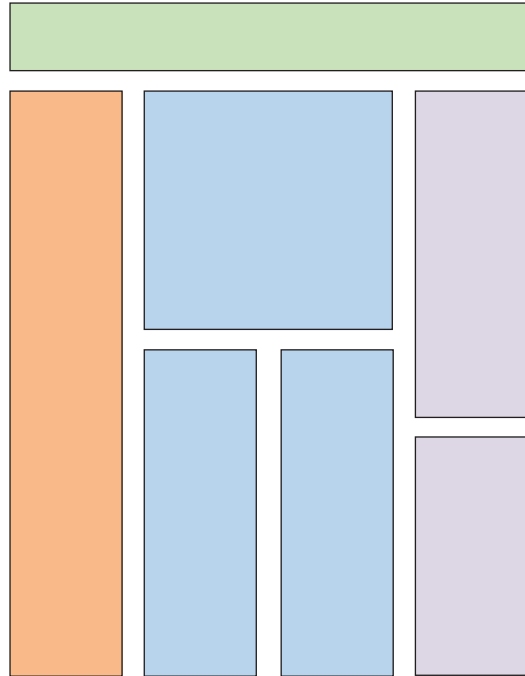
bilgi organize etmeyi sağlayan bir sayfa düzenini kullanarak bir sayfadan diğerine düzgün geçişler oluşturulmalıdır. Elde edilmek istenen etki bu değilse biçimdeki rastgele, sarsıcı değişiklikler gerçekleştirilmemelidir. Gezinme öğeleri her sayfada aynı konuma yerleştirilerek kullanıcı için rahatlık sağlanmalıdır. Kullanıcılar gezinme yapısına hızlı bir şekilde uyum sağlayacaktır. Tutarlılık sağlamak ve birçok grafiği indirmekten kaçınmak için site genelinde aynı gezinti grafikleri kullanılmalıdır.

✓ Web sitesi tasarlanırken, sayfa düzeni içinde tutarlılığın olması, bir sayfadan diğerine geçişlerin düzgün olması çok önemlidir.

Görsel Yapı Sağlamak İçin Bir Izgara Kullanmak

Web sayfasının yapısı, sayfa tasarımı için seçilen ızgara veya şablon tarafından uygulanır. Izgara, sayfanın içeriğini sütunlara ve satırlara hizalayan kavramsal bir düzen biçimidir. Tasarımcılar sitede tutarlılık sağlamak için ızgara kullanabilir. Yapıyı zorlamak için ızgara kullanılabilir, ancak çeşitlilik ve önemli bilgileri vurgulamak için ızgaradan vazgeçilebilir.

Bu beyaz alan, içeriği aktif bir şekilde ayırır ve kullanıcıların gözüyle takip edebilecekleri bir yapı sağlar.

Şekil 5.4 Mizanpaj Öğelerine Sahip Dört Sütunlu Izzaralar

Kullanıcı İçin Tasarım

Tasarım çalışmaları kullanıcıyı merkeze alacak şekilde sürdürülmelidir. Tasarıma ilişkin soruların cevaplanması için hedef kitlenin iyi analiz edilmesi gerekir. Kullanıcıların siteden neler beledikleri öğrenilmelidir.

✓ Başarılı bir web sitesinin kullanıcı dostu olması çok önemlidir. Bunu gerçekleştirebilmek için site tasarımını yaparken öncelikle kullanıcının ihtiyaç ve beklentilerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Etkileşim Tasarımı

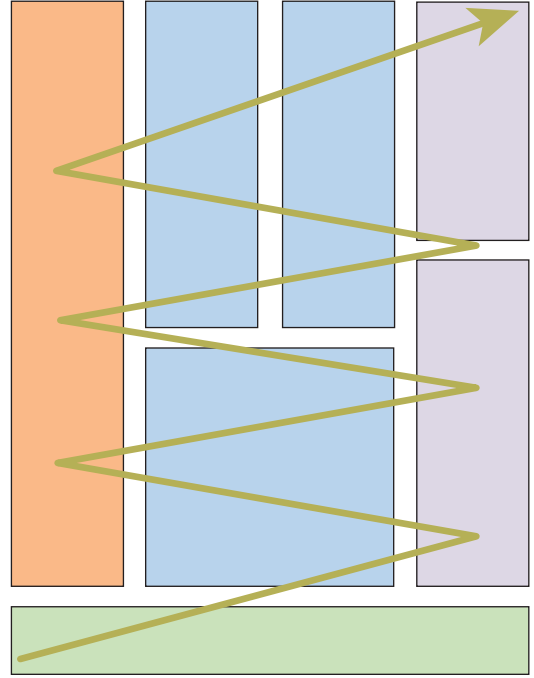
Kullanıcıların web sayfalarındaki bilgilerle nasıl etkileşime girmek istediklerini düşünülmalıdır. İçerik türü için tasarımlar gerçekleştirmeli ve kullanıcıların sayfaları okumasını veya taramasını isteyip istemediğine karar verilmelidir. Örneğin, sayfanın bir ana sayfa veya bağlantı koleksiyonundan oluşan bölüm sayfası olduğunu varsayalım. Kullanıcılar içeriği tarayarak, gerekirse kaydırarak, köprüyle bağlanmış olup olmadığını görmek için grafikleri işaretleyerek ve bağlantı metin tıklatarak bu tür sayfalarla etkileşim kurmak isterler. Bu türden kullanıcı etkileşimi için anlamlı sütun başlıkları, bağlantılı metin ve kısa açıklamalar kullanarak tasarım gerçekleştirilmelidir. Bağlantılar ilgili konu gruplarına göre düzenlenmeli, gruplamalar boşluklar, grafikler veya arka plan renklerine göre ayrılmalıdır.

✓ Etkileşim tasarımı kavramı ilk olarak Bill Moggridge ve Bill Verplank tarafından 1980'lerde tanımlanmıştır. Bu kavram bir ürünü kullanan kişilerin ihtiyaç ve beklentilerini tahmin etmeye odaklanmaktadır.

Sayfanın büyük metin blokları içeren bir makale olduğu varsayılırsa, kullanıcılar kaydırma yaparak ve muhtemelen köpürülenmiş sözcüklere tıklayarak metin sayfaları ile etkileşime girmeye almaya başlar. Bağlantılar, makalenin gövdesinde veya bir kenar çubuğunda olabilir. Paragraflar çevrimiçi ortamlar için kısa tutularak metin odaklı içerik için sayfalar tasarlanmalıdır.

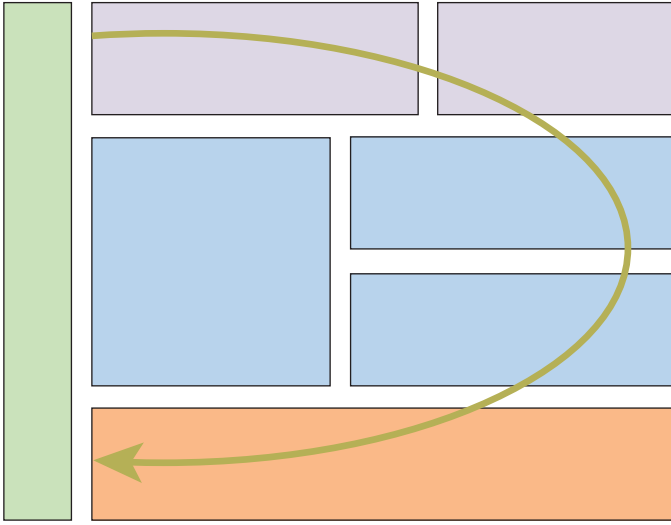
Yerleşim Tasarımı

Kullanıcılar bir sayfada çeşitli şekillerde gezinebilir. İnsan faktör çalışmaları bir kullanıcının göz hareketlerini izleyerek gerçekleştirdikleri çalışmalarda geniş ölçekli sonuçlar elde etmişlerdir. Tasarımlar içerik boyunca kullanıcıyı yönlendirecek şekilde planlanırken, kullanıcının web sayfalarını görüntülemesinin farklı yolları düşünülmelidir. Sabit genişlikteki tasarımlar, sayfayı kâğıt bazlı okuma alışkanlıklarını kullanarak taramayı zorlayan basılı sayfa ile aynı olma eğilimindedir. Bu okuma düzeninde, kullanıcının gözü soldan sağa ve tekrar geriye doğru hareket eder (Şekil 5.5).

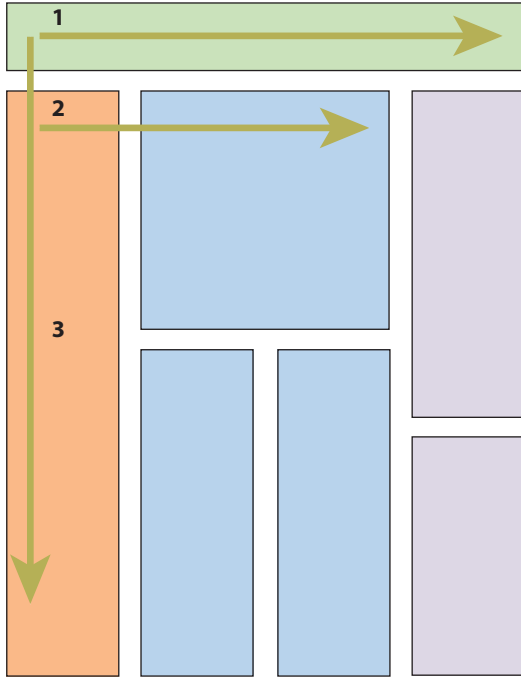
Şekil 5.5 Kâğıt Tabanlı Okuma Düzeni

Buna karşılık, ekranı dolduran esnek tasarım düzenini görüntülerken, kullanıcılar saat yönünde bir desen izleyerek bilgileri tarayabilir. Şekil 5.6'da görülen esnek tasarım düzeninde ekran boyutuna göre kutu şeklindeki tasarımlar yer değiştirmekte ve ekran çözünürlüğüne göre görüntülenmektedirler.

Şekil 5.6 Yatay Tabanlı Okuma Düzeni

Jakob Nielsen (2006) tarafından gerçekleştirilen göz izleme çalışmalarında bulunan üçüncü bir model, kullanıcıların web sayfalarını F şeklinde bir düzende okuduklarını göstermektedir. Okuma düzeni iki yatay tarama ardından dikey tarama şeklinde gerçekleşmektedir.

Şekil 5.7 F Tabanlı Okuma Düzeni

Şekil 5.7' de gösterilen F şeklindeki düzen, sayfanın sol üst kısmında yer alır ve kullanıcılar sayfadaki en önemli bilgileri ve gezinmeyi ararlar. Nielsen'e göre, kullanıcıların baskın okuma düzenleri şu sırayı izlemektedir:

- Kullanıcılar ilk önce sayfanın üst kısmını okumuşlardır.
- Ardından, kullanıcılar sayfayı biraz aşağıya çekip sayfayı tekrar tarar. Bu tarama, tipik olarak ilk taramadan daha kısadır.
- Sonunda, kullanıcılar içeriği soldan dikey bir hareketle tarar. Bazen bu, içeriğin oldukça yavaş ve sistematik bir şekilde taranması olarak gerçekleşir.

Kullanıcının sayfaları nasıl görüntülediğini bilmenin yanı sıra, gezinme ve içerik hakkında ne gibi beklentilerinin olduğunu bilmek gerekir. Bu çalışmalar ve teoriler tasarım için sadece rehberlik edecek yönergeler sunar, takip edilmesi ve uygulanması zorunlu değildir. Araştırmalar tasarımda özel

alışkanlıklar yerine genel kullanıcı eğilimlerinin dikkate alınmasını önermektedir. Bu yaygın kullanıcı eğilimlerini bilmek, kullanıcı dikkati nesne yerleşimi, metin ağırlığı ve renk kullanımı ile nereye odaklanacağına karar vermeye yardımcı olmanın bir başka yoludur. Tasarımda aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulabilir:

- Tasarımda ızgara yapısı ve kullanıcının dikkatini çekmek için onu nasıl kullanılacağı düşünülmelidir.
- Bilgilerin göreceli önemini bildirmek için metin ağırlığı ve boyutu kullanılmalıdır.
- Kullanıcıların içeriği gezmesinde yardımcı olmak için anlamlı başlıklar kullanılmalıdır.
- İçerik, kurallarla veya aktif beyaz boşluklarla bölümlere bölünmelidir.
- Konumu veya konuyu desteklemek için şekiller ve renkler kullanılmalıdır.

Düz Bir Hiyerarşi Oluşturmak

Kullanıcılar, bir web sitesinde istedikleri bilgileri bulmak için çok gezinmek durumunda kalmamalıdır. Kullanıcıların istenen yolları hızlı bir şekilde bulmalarına olanak tanıyan bölüm veya konu düzeyinde gezinme sayfaları içerecek şekilde web sitesi yapılandırılmalıdır. Temaya göre mantıksal olarak düzenlenmiş içerik bölümleri oluşturulmalıdır. Üç tıklama kuralı izlenmelidir; diğer bir deyişle, kullanıcıların arzu ettikleri içeriğe ulaşmak için üç defadan fazla tıklamasına izin verilmemelidir. Hızlı erişim sağlayan önemli gezinme ipuçlarını sağlanmalıdır.

✓ Bir web sitesi tasarlanırken kullanıcı, istediği bilgiye ulaşması için sayfada çok fazla gezinmek zorunda kalmamalıdır. Bunun için kullanıcının istediği bilgiye ulaşabilmesi için üç defadan fazla tıklama yapmasına gerek kalmamalıdır.

Köprü Bağlantılarını Etkili Kullanmak

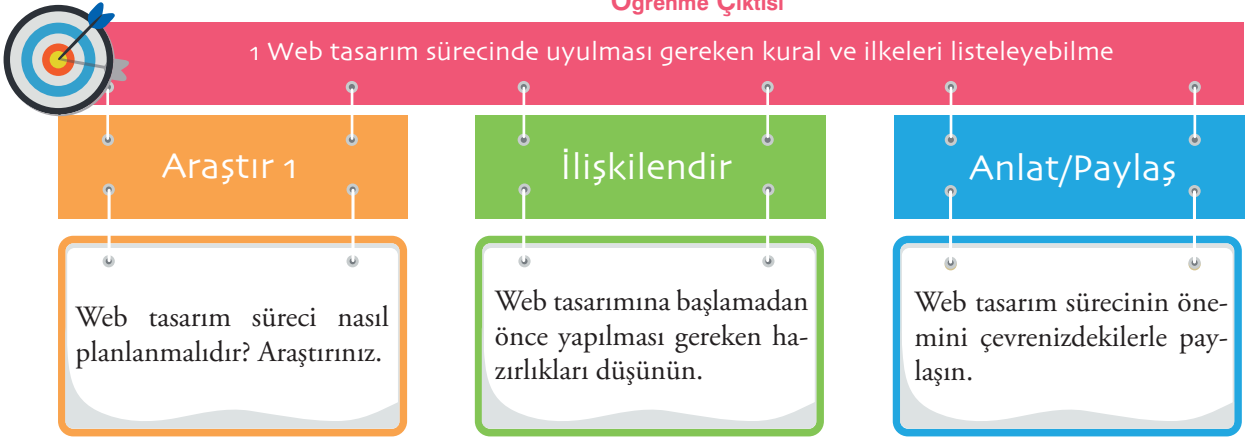
Basılı metin yazarlarının aksine HTML yazarları belgelere kullanıcıları yönlendirmek için gerektiğine tıklanabilir metinler ve resimler ekleme avantajına sahiptir. Bu özellik sorumluluk ölçüsü ile birlikte gelir. Kullanıcıların site üzerinde nasıl gezineceklerini ve bilgileri nasıl işleyeceklerini belirleyen kararlar verilmelidir. Dergi gibi basılı materyallere göz atan okuyucular istedikleri sırayla herhangi bir sayfaya geçebilirler. Bu doğrusal ol-

mayan okuma yöntemi web sitesine kopyalayarak kullanıcıları sayfadan sayfaya veya bölümden bölüme geçmesine izin veren bağlantılarla çoğaltılabilir.

Çoğu site ayrı bağlantı ve konu sütunlarına sahiptir ancak metin içinde yeterli sayıda site bağlantısı içermez. Köprü metin bağlantısı olarak “Buraya Tıklayın” gibi ifadelerin kullanılmasından kaçınılmalıdır. Bunun yerine hedef bağlantısına yararlı bir metin ifadesi yazılmalıdır.

Kullanıcının hızlı bir şekilde dolaşmasına izin vermek için bol miktarda bağlantı sağlanmalıdır. Kullanıcının sayfanın gezinme bölümüne, bir site haritasına veya ana sayfaya dönmesine izin vermek için bağlantılar kullanılmalıdır. Kullanıcı uzun sütunlar arasında dolaştırılmamalıdır. Kullanıcıların sayfayı atlmasına, sayfanın tepesine dönmesine veya içeriğin daha üst düzeylerine geri dönmesine izin veren bağlantılar sağlanmalıdır.

Öğrenme Çıktısı

TİCARİ BİR MESLEK OLARAK WEB TASARIMI

Web tasarım ve web programcılığı, hızla gelişen teknolojiyle son zamanlarda çok fazla değer kazanarak saygı duyulan bir meslek haline gelmiştir. Günümüzde web 2.0 araçlarının gelişimi ile artan kullanıma sahip olan sosyal ağlar web tasarımcıların çalışma yöntemlerini değiştirmiş web tasarımcılarının kendilerini sürekli geliştirmesine katkı sağlamıştır. Daha önceleri yoğun kodlama ve özgün tasarımlar ile beraber Wordpress, Joomla vb. içerik geliştirme ve blog araçları kullanılmaya başlanmış, web sitesi kurma ve işletme yöntemlerine yenileri eklenmiştir. Bununla beraber hazır şablon ve tasarımlarda kod ile arayüzün ayrılması da bu mesleğe adım atan ya da mevcut olarak yapanların kendilerini yenilemesi ve sürekli geliştirmesini gerektirmiştir. Önceleri veri tabanı, kodlama ve hatta grafik tasarımını tek bir kişinin yapabildiği web tasarımı günümüzde artan teknoloji yöntem ve çeşitliliğinden dolayı yerini branşlaşma ve uzmanlaşmaya bırakmıştır. Web tasarımcılarının bilmesinde yarar olan birkaç başlık aşağıda sunulmuştur.

Web Tasarımında Meslek Sırrının Korunması

Ticari (mesleki) sır, bir işletmenin rakipleri veya müşterileri karşısında ekonomik bir avantaj elde edebileceği başkaları tarafından genel olarak bilinmeyen veya makul olarak belirlenemeyen bir formül, uygulama, süreç, tasarım, enstrüman, model, ticari yöntem veya bilgi derlemesi anlamına gelir. Ticari sır gizli ticari bilgiler için yasal bir terimdir. Sahibi için değerli olan her bilgiyi içerebilir ve gizli tutulmak istenir. Ticari sır, müşteri listelerini, tarifleri ve formülleri, özel süreçleri, cihazları, yöntemleri, teknikleri, iş planlarını, araştırma ve geliştirme bilgilerini vb. içerebilir. Genel olarak ticari sırrı koruma, uygun olmayan yollarla giriş yapanlar veya gizlilik yükümlülüğünü ihlal edenler tarafından sömürüye karşı korumayı kapsar.

Ticari sırlar için resmi bir kayıt veya başvuru prosedürü bulunmamaktadır. Bir ticari sırrın kamuya açıklanması, bir kuruluşun suiistimal veya hırsızlık için tazminat talep etme kabiliyetini yok edebilir. Bununla birlikte, yalnızca bir bilgiyi ticari sır olarak nitelendirmek onu ticari sır yapmaz. Bir organizasyon, bilgiyi gizli tutma arzusunu gösteren bir şekilde davranmalıdır. Bir bilginin ticari sır niteliğindeki kriterleri karşılaması için, bilgilerin kanunla belirlenen üç kritere uyması gerekmektedir; bunlar:

- Bilgiler, kamuya açık alanlarda olmamalı-bazı yasalar, bilgilerin “genel olarak bilinmesi ya da kolayca tespit edilmesi” anlamına gelmediğini belirtmektedir. Eğer birisi bir ürünün nasıl inceleneceğini öğrendiyse, o zaman ticari sırların korunması geçerli değildir.
- Bilgi, gizliliğine bağlı olan ekonomik bir değere sahip olmalıdır, diğer bir deyişle, ekonomik değeri, bilgilere başkalarının erişmemesinden kaynaklanmaktadır.
- Son olarak, ticari sır niteliği, bilgilerin gizliliğini korumak için “koşullar altında makul tedbirler” kullanmalıdır. Kamuya yapılan açıklamanın engellenmesinin yanı sıra, gizli bilgilere potansiyel erişimi olanların gizli mahiyetini de kabul etmesi gerekir.

Web Tasarım Jargonu

Web tasarımının çeşitli yönleriyle ilgili özel web terimleri vardır. Web tasarımına yeni başlayan birisi ya da bir siteyi tasarlamayı isteyen biri için tüm teknik jargon özellikle özel kısaltmalar anlaşılabilir. Aşağıda, web tasarımcılarının ne hakkında konuştuklarını anlamaya yardımcı olacak terimler için bir rehber bulunmaktadır.

- **Erişilebilirlik:** Temel olarak bir web sitesinin görme engelli ziyaretçiler için ekran okuyucuları, işitme engelli ziyaretçileri için ses kullanmadan, renk körlüğü olan kişiler veya başka engelli olanları da kapsayan, engellilerin kullanabileceği bir web sitesi yeteneğidir. Erişilebilirliği düşük olan bir web sitesini temel olarak engelli olanların kullanması imkânsız olacaktır.
- **Ajax:** Eşzamansız JavaScript ve XML anlamına gelir. AJAX, genellikle dinamik web uygulamaları oluşturmak için kullanılır ve bir ziyaretçinin bulunduğu sayfayı yeniden yüklemek zorunda kalmadan eş zamansız veri alımına izin verir.
- **Bağlantı Metni:** Bir siteye erişmek için kullanılan bağlantı metni. Bu, sitenin arama motoru sonuçlarında büyük fark yaratabilir.
- **Bant Genişliği:** Bant genişliği herhangi bir iletim ortamının ya da haberleşme kanalının kapasitesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle bir kanal üzerinde taşınabilecek maximum frekansa sahip sinyal kanalının bant genişliğidir. Kullanılan bant genişliği ne kadar büyükse belli bir zaman içinde aktarılacak verinin kapasitesi de o kadar büyük olacaktır. Bilgisayar bilimlerinde; bant genişliği veya dijital bant genişliği kullanılan veya kullanılabilen veri iletişim kaynaklarındaki veri oranının bit/saniye cinsinden ölçülmesine denir.
- **Çıkma Oranı:** Bir web sitesinin hemen çıkma oranı, diğer sayfalara geçmeden siteye girdikleri sayfadan siteyi terk eden kişilerin yüzdesidir. Bu, bir web sitesinin gezinme derecesinin yanı sıra sitenin içeriğinin kalitesinin bir göstergesi olmasının iyi bir göstergesi olabilir.
- **Önbellek:** Önbellekte saklanan dosyalar, bir web tarayıcısı tarafından kaydedilen veya kopyalanan (indirilen) dosyalardır; böylece bir sonraki kullanıcı siteyi ziyaret ettiğinde sayfa daha hızlı yüklenir.

- **Basamaklı Stil Şablonu(CSS):** Bir web sitesinin gerçek HTML dosyası(ları) dışındaki görünümü tanımlamak için kullanılır. Son yıllarda, CSS, tabloların ve web sitelerinin biçimlendirilmesi ve düzenlenmesi için diğer HTML tabanlı yöntemlerin yerini almıştır. CSS'i kullanmanın birçok faydası vardır, en önemlilerinden bazıları bir sitenin HTML dosyalarını basitleştirmesi ve dolayısıyla arama motoru sıralamasını artırabilmesidir. Bunun dışında yalnızca bir dosyayı değiştirerek bir sitenin görünümünü diğer bölümlere ve içeriğe müdahale etmeden tamamen değiştirebilme olanağı sağlar.
- **İstemci Tarafı:** Kullanıcının bilgisayarında çalışan komut dosyalarına karşılık gelir. İstemci tarafı komut dosyaları genellikle etkileşim için daha hızlıdır, ancak başlangıçta yüklenmesi daha uzun sürebilir.
- **Ön Yüz:** Ön yüz temel olarak arka yüzün tersidir. Bir web sitesinin ziyaretçisinin görebildiği tüm öğelerdir (sayfalar, resimler, içerik vb.) Özellikle, ziyaretçilerin sitenin içeriğine erişmek için kullandığı arabirimdir. Ayrıca bazen kullanıcı arabirimi olarak da adlandırılır.
- **Kullanıcı Grafik Arabirimi:** Bir grafik kullanıcı arabirimi, bir giriş aygıtı (fare gibi) ve kullanıcının bir web uygulamasıyla nasıl etkileşime geçebildiğini gösteren görsel sunumları kullanır. Başka bir deyişle, bir web uygulamasının ön yüzünde gördüğünüz her şeydir. Amaç, kod girmek zorunda kalmadan bir web uygulamasıyla etkileşim kurmaya izin vermektir.
- **Köprü:** Köprü, bir web sayfasından diğere, aynı sitede veya başka bir web sayfasındaki bir bağlantıdır. Genellikle bunlar metin veya resimlerdir ve bir şekilde vurgulanır (metin altı çizili veya farklı bir renk veya yazı tipi ağırlığına yerleştirilir).
- **Üst Veriler:** Üst veriler, bir ziyaretçinin şu anda üzerinde bulunduğu web sayfası hakkında bilgi sunan başlığın içerdiği verilerdir. Üst verilerdeki bilgiler web sayfasında görüntülenemez (kaynak kodu hariç). Üst verileri meta etiketleri içerisinde bulunur.

- **Gezinme:** Gezinme, bir web sitesini ziyaret eden kişilerin bu siteyi dolaşmasına olanak sağlayan sistemi ifade eder. Gezinme çoğunlukla menüler açısından düşünülür, ancak sayfalardaki bağlantılar, sayfa işaretleri, ilgili bağlantılar ve bir ziyaretçinin bir sayfadan diğerine geçiş yapmasına izin veren diğer bağlantılar gezinmeye dahil edilir.
- **Çözünürlük:** Bir ekranda görüntülenen fiziksel piksel sayısını (1280 × 1024 gibi) gösterir. Bir görüntü oluşturan ekranda (bu bir cep telefonu, tablet, monitör ya da televizyon da olabilir), görüntünün oluştuğu cihazda bulunan piksel sayısına çözünürlük denir. Yani yatayda ve dikeyde olmak üzere ekranda kaç adet piksel varsa onun sayısına çözünürlük ismi verilir.

Adil Kullanım İlkesi

Birçok ülkede, telif hakkı korumalı eserlerin belirli kullanımları, telif hakkı sahibinin haklarını ihlal etmez. Adil kullanım, telif hakkı sahibinden izin almak zorunda kalmadan telif hakkıyla korunan materyalin sınırlı kullanımına izin veren ABD yasalarından kaynaklanan bir doktrindir. Adil kullanım ilkesi ile eserlerin haber, eğitim, yorum, eleştiri ve araştırma amaçlı olarak kullanımının fikrî hak ihlâli teşkil etmeyeceği kabul edilir. Bu kuralın uygulanabilmesi için; kullanmanın amacı ve niteliği, bu kullanımın ticarî amaç taşıyıp taşımadığı ve eserin niteliği önemlidir. Bunların yanında, fikrî hak konusu eserden yararlanılan kısmın miktarı, önemi ve tüm esere oranı ve kullanmanın fikrî hak konusu eserin pazar payı ve değeri üzerindeki etkisi adil kullanımın tespitinde yol göstericidir. Örneğin, eleştirel veya tarihi yorumla birlikte sunulmuş, telif hakkı sahibine atıfta bulunarak kullanılmış ve bir müzik türü ya da grubunun tanımlanması için kullanılan kısa ses klipleri (30 saniyenin altında veya parça süresinin %10'undan kısa) adil kullanım kapsamında değerlendirilebilir. Kamuya mal olmuş şahısların konuşmaları gibi tarihi olayların ses klipleri, kritik veya tarihsel eleştiriyle birlikte sunulması ve konuşmacıya atıfta bulunulması durumunda kullanılabilir.

Bir kullanımın adil olup olmadığını belirlemek için dikkate alınması gereken birtakım faktörler vardır. Bu faktörlerin uygulanması karmaşıktır

çünkü bir faktör adil bir kullanım önerirken diğeri tersini önerebilir. Adil kullanımın belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken dört faktör şu şekildedir.

1. Kullanımın amacı ve karakteri
2. Telif hakkı alınmış çalışmanın doğası
3. Telif hakkı alınmış eserin tamamıyla bağlantılı olarak kullanılacak iş miktarı
4. Kullanımın pazardaki etkisi veya telif hakkıyla korunan çalışmanın değeri

Youtube Adil Kullanım İlkesi <https://www.youtube.com/intl/tr/yt/about/copyright/fair-use/> adresinden bilgi alabilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

2 Ticari bir meslek olarak web tasarımına ilişkin kavramları örneklendirebilme

Araştır 2

Web tasarımcı olmak için neler yapılmalıdır? Araştırınız.

İlişkilendir

Günümüzde web tasarımcıların sahip olması gereken becerileri düşünün.

Anlat/Paylaş

Web tasarımcılığının avantaj ve dezavantajlarını çevrenizdekilerle paylaşın.

WEB ÜZERİNDE YAYIN PAYLAŞIMI

Son yıllarda web tabanlı yayın ve paylaşım araçların kullanımında hızlı bir artış gerçekleşmiştir. Web 2.0 araçları özellikle wiki'ler, blog'lar ve podcast'ler, videolar, akış hizmetleri gibi hizmetler birçok çevrimiçi profesyonel ve kurumsal servisler yanı sıra bireysel kullanıcılar tarafından da giderek daha çok benimsenmektedir. Bu araçlar kullanımı kolaylığı ve yayımlarının hızlı olması nedeniyle, güçlü bilgi paylaşımı ve kolay çalışma olanağı sunarlar. Wiki'ler kendilerine erişimi olan herkes tarafından düzenlenebilen web siteleridir. Blog kelimesi zengin bir multimedya ortamı sunabilen çevrimiçi web günlüğü olan Web Log'un kısaltmasıdır. Podcast'ler kullanıcı müdahalesi olmaksızın abonelerine iletilebilecek ses ve video materyalleri deposudur. Bu ses ve video dosyaları "her zaman her yerde" öğrenme deneyimi için potansiyel sağlayarak, taşınabilir medya oynatıcılarına indirilebilir. Bu araçların yanı sıra youtube, vimeo, MySpace gibi medya platformları kişisel ve kurumsal kullanıcıların videolarını barındıran servislerdir.

Kullanıcının tüketen konumundan üreten ve katılım sağlayan duruma girdiği günümüz web teknolojileri sayesinde içerik yayını ve paylaşımı ile

beraber bu içerikler üzerinden reklam vb. birtakım kazanç sistemleri ve kavramları gelişmiştir. Aşağıda yayın ve paylaşım teknolojilerinin gelişimi ile oluşan bu kavramlar açıklanmıştır.

<https://www.youtube.com/watch?v=He73Va0XGcg> adresinden Twitter paylaşım butonunun nasıl ekleneceği ile ilgili videoya ulaşabilirsiniz.

İnternet Reklamcılığı

İnternet üzerinde pazarlama faaliyetlerinin gelişmesi ile reklamcılık alanında geleneksel reklam araçlarından web üzerinden reklamcılığa doğru bir kayma başlamıştır. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişim sonucunda pazarlama ve reklam stratejilerinde değişiklikler yaşanmaya başlamış ve bu değişim tüketicilerin satın alma alışkanlıklarında da değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Tüketiciler artık geleneksel satın alma sistemlerinden vazgeçerek web siteleri üzerinden alışveriş yapmakta, bu siteler

üzerindeki reklamları takip etmekte aynı zamanda diğer tüketicilerle, ürün ve hizmet sağlayıcılarla interaktif olarak iletişim ve etkileşime girmektedir. Klasik reklamcılık ve pazarlama enstrümanları çok daha fazla maliyet yükü getirdiği için çoğu zaman işletmeler sunmuş oldukları mal veya hizmetin çok yönlü tanıtımını yapamamakta ve en ilgi çekici yönüne vurgu yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Örneğin görsel veya yazılı medya sayesinde yapılacak reklamlar (saniye başına ücretlendirme nedeni ile) çok maliyetli olduklarından birden fazla çekici özelliği olan ürünün sadece en ilgi çekici yönü vurgulanmaktadır. Bir diğer seçenek olan billboard reklamlarıyla tanıtılan ürünlerde ise sadece lokal kitleye reklam yapılabilir. İnternet tabanlı uygulamalarda ve web sitelerinde ise firmalar ses, görüntü, animasyon gibi teknolojileri kullanarak ürün veya hizmetlerini pazarlayabilirler. İnternet reklamcılığı daha fazla insana daha kısa sürede ulaşılma imkânı sağladığından geleneksel reklamcılıktan farklıdır. Bir diğer fayda ise kullanıcıların (tüketicilerin) satın alacakları ve/veya satın almış oldukları ürün veya hizmet hakkında diğer kullanıcılarla veya firma ile iletişim kurabilmeleridir. İnternet reklamcılık türleri aşağıdaki gibidir:

- **Web Sitesi:** İnternet üzerinde insanların ulaşabildiği bir site oluşturmak; yazılı, resimli hatta sesli, görüntülü olarak şirketin vermek istediği mesajları, bilgilendirmeleri, servis ve ürünleri mevcut ve potansiyel müşterilere ulaştırmanın en kolay yollarından biridir.
- **Arama Motoru Reklamcılığı:** İnternet üzerinde bir konuda bilgi almak isteyen insanların ilk başvurduğu kaynaklar arama motorlarıdır. Dünya üzerinde insanların günde milyarlarca sorgu ile arama işlemi gerçekleştirip aradıkları bilgiye ulaşmak istedikleri düşünüldüğünde, arama motorları internetin en önemli organik ziyaretçi kaynaklarından biridir.
- **Eposta Reklamcılığı:** Bir ürün, hizmet, bildiri hakkında müşteri ya da hedef kitleye eposta yolu ile yapılan reklamcılık türüdür. Günümüzde her ne kadar eposta reklamcılığı suistimal edilerek "Spam Mail" kavramına dönüşse de doğru bir şekilde kullanıldığında eposta reklamcılığı, site ya da direkt olarak ürün ve hizmetleri tanıtmanın hızlı

yollarından biridir. Düzenli olarak yapılan bülten şeklinde toplu eposta gönderimleri ile hem hedef kitle daha fazla etkileşim içinde olabilir hem de hizmetle alakalı gelişmeleri herhangi bir zahmete girmeden ulaşmaları sağlanmaktadır.

- **Banner Reklamcılığı:** İnternet siteleri üzerinde belirli bir ücret karşılığında reklam yerleşimlerine ilgili görsel ya da hareketli resimlerin konularak hedef kitleye ulaşmayı hedeflemektedir. Banner reklamcılığı; doğru hedef kitlenin analiz edildiği ve talebin olabileceği siteler üzerinde doğru yerleşimde, doğru şekilde uygulandığında direkt olarak satışa yönelik etki gösteren önemli bir internet reklamcılığı parçasıdır.
- **Sosyal Medya Reklamcılığı:** Sosyal medya kullanıcı sayısının günden güne arttığı günümüzde internet reklamlarının en etkili yöntemlerinden biri de sosyal medya reklamlarıdır. Hedeflenen kişilerin hangi sosyal ağı etkin kullandıklarını belirlemeli ve o sosyal medya üzerinden reklam kampanyası başlatılmalıdır.

İnternet üzerinde yapılan reklam faaliyetinin geleneksel reklam faaliyetinden daha avantajlı olan yönleri bulunmaktadır. Bu avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Klasik reklam yöntemleriyle yürütülen reklam kampanyalarında genellikle yürütülen reklamların etkinliği bin kişi başına düşen harcama ile ölçülür. Kitlesel erişim açısından karşılaştırıldığında İnternet milyonlarca kişiye çok düşük maliyetlerle ulaşmayı mümkün kılmaktadır. İnternet reklamcılığı bütçe maliyeti açısından da küçük işletmeler için düşük bütçeli kampanyalarla büyük etkileşim sağlama fırsatı tanımaktadır.
- Klasik reklamcılık yöntemleriyle hazırlanacak ve geleneksel reklam alanlarında (Billboard, TV, Gazete, Dergi vs.) kullanılacak bir reklamın hazırlanması ve yayınlanması günler sürebilirken, internet üzerinden verilen reklam, yaratıldığı anda yayımlanmaya hazır hale gelir.
- İnternet reklamcılığı ile tanıtımı yapılan ürün ve/veya hizmet hakkında kullanıcılar geniş çaplı bilgi edinebilmektedirler. İnteraktif etkileşimin yüksek olması nedeniyle

işletmeler, tüketiciler hakkında çeşitli yollarla bilgi sahibi olma ve tüketicilerin ilgi alanlarına göre ürün yelpazelerini genişletme, daraltma, değiştirme vs. işlemlerle hedef kitlelerine daha iyi hitap edebilecek hale getirebilmektedirler.

- Online reklamda geleneksel reklamlara göre dağıtım ve esneklik gibi avantajlar da söz konusudur. Banner'ler günün 24 saati, haftanın 7 günü, yılın 365 günü gösterilebilir.
- İnternet reklamları istenen dil seçenekleriyle yayınlanabileceğinden dünya çapında bir kampanya yapılmış olur.
- İnternet reklamcılığında istenilen etkiye ulaşılmadığında, ilgili site veya reklam üzerinde anlık değişiklikler yapılabilir, internet reklamları yeni pazarlara açılmak isteyen firma ve markalar için var olan en avantajlı yöntemdir.
- Tüketicilerin satın alma ve kullanım alışkanlıkları değişimini kısa sürede öğrenilebilir.

✓ İnternet üzerinden yapılan reklamlar; düşük bütçeyle etkileşim sağlayabilirler, hazırlanma süreci daha kolaydır, tanıtımı yapılan ürün hakkında bilgi edinmek daha kolaydır, dağıtım süresi konusunda daha esnektir, farklı dil seçeneklerini kullanabilir, tüketicilerin satın alma ve kullanım alışkanlıklarına uyum sağlamak adına gerektiğinde anlık değişiklikler yapılabilir,

Görüntüleme Başına Ödeme

Çevrimiçi reklamları fiyatlandırmak için geleneksel görüntüleme başına ödeme hâkim bir yöntemdir. PPV (Görüntüleme başına ödeme-Pay-per-view), Televizyon servis sağlayıcı abonelerinin, özel televizyon yayını izlemek için izleme programlarını satın alabileceği bir tür ücretli televizyon hizmetidir. Görüntüleme başına ödeme programının en popüler biçimleri genellikle kablo TV veya Uydu TV hizmetleri yoluyla satın alınır ve gösterilir. Yayıncı, izleme programlarını, onu sipariş eden herkese aynı anda gösterir. İzleme programları, ekrandaki bir rehber, otomatik bir telefon sistemi veya canlı bir müşteri hizmetleri temsilcisi aracılığıyla satın alınabilir. İzleme programları filmler, spor karşılaşmaları ve diğer eğlence programlarını içerir.

Spor etkinliklerine ek olarak görüntüleme başına ödeme için diğer popüler mekanlar kablo ve uydu servislerinde film izlemektir. Örneğin, Hollywood filmlerinin piyasaya sürülmesi, önce sinema salonunda daha sonra DVD ve video mağazalarında, sonra da görüntüleme başına ödeme serişlerinde ve nihayetinde ücretsiz veya ücretli kablo ve TV kanallarında olacak şekilde sıralanmaktadır. Görüntüleme başına ödeme, video mağazasına gitmek istemeyen ancak kendi evinin gizlilik ve rahatlığında yeni bir film izlemek isteyen insanlar için harika bir servistir.

Şekil 5.8 Görüntüleme Başına Ödeme

İnternetin yaygınlaşmasıyla, internetten erişilen görüntüleme başına ücret tarif etmek için İnternet izleme başına ödememe (IPPV) terimi kullanılmıştır. IPPV, boks, dövüş sanatları ve profesyonel güreş gibi spor eğlenceleri, spor karşılaşmalarını dağıtmak için yaygın olarak kullanılır.

Tıklama Başına Ödeme

Reklam verenlerin ürünlerini veya hizmetlerini reklam yoluyla pazarlamak için yayıncıların web sitesini kullandığı bir internet pazarlama modelidir. Bir kullanıcı reklamlarını tıkladığında yayıncı belirli reklam verenler tarafından ödeme sağlanır.

Tıklama başına ödeme pazarlamacılığının en popüler formlarından biri arama motorları reklamcılığıdır. Reklam verenlerin, bir kullanıcı bir ürün veya hizmetle alakalı bir anahtar kelimeyi aradığında, arama motorunun sponsorlu bağlantısına

reklam yerleşimi için teklif vermesine izin verir. Bir kullanıcı bir reklama tıkladığında, bağlantı, kullanıcıyı ürünün web sitesine yönlendirir. Aynı zamanda, ürün veya hizmet sağlayıcının, Google gibi arama motoruna bir miktar ödeme yapması gerekir. Her başarılı tıklama başına ödeme kampanyasının arkasında, çevrimiçi kullanıcıların ilgisini çekmek için çekici bir reklam yatmaktadır. Reklam verenler, bir çevrimiçi reklam oluştururken aşağıdaki hususlara odaklanılır:

- Bir ürün veya hizmetle ilgili etkili anahtar kelimeler için araştırma
- Doğru anahtar kelimeleri seçme
- Birbiri ile ilgili anahtar kelimeleri gruplama
- Reklam oluşturmak için anahtar kelimeleri düzenleme

Çoğu zaman, yararlı ve alakalı reklamlara arama motorları tarafından tıklama başına daha az ücret tahsil edilir. Minimum ücret karşılığında daha fazla işlem, reklam verenler ödül olarak nitelendirilebilir. Google AdWords, popüler reklamcılık sistemine örnek olarak verilebilir. İşletmelerin, Google'ın arama motorunda reklam yayınlamalarını kolaylaştırır. Bir tıklama başına ödeme reklamının iş akışı aşağıdaki gibidir;

1. Her şeyden önce, reklam veren çevrimiçi bir hesap oluşturur ve hesabına biraz para yükler. Bazı organizasyonların tıklama başına ödeme bütçelerini ayda yüzlerce, binlerce hatta milyonlarca dolar olarak ayırdığı unutulmamalıdır.
2. Reklam veren, küçük bir metin reklam oluşturur. Bazı durumlarda, bir tıklama başına ödeme reklamı resim içerebilir.
3. Reklam veren, reklamla ilişkili bir anahtar kelime listesini belirtir.
4. Reklam veren, birisinin reklamı her tıkladığında ne kadar ödemeye hazır olduğunu belirler.
5. Alıcı tarafında, bir kullanıcı arama motorunu ziyaret eder – Örneğin Google.com, anahtar kelimelerden veya anahtar kelime öbeklerinden birini girer- “alan adı satın alma” ve Ara düğmesini tıklar.
6. Arama motoru, eşleşen reklamları bulur ve sonuç sayfasına yerleştirir.
7. Bir kullanıcı reklamı tıklarsa reklam verenin web sitesine yönlendirilir ve tıklama için reklam verenden ücret alınır.

Öğrenme Çıktısı

3 Web üzerinden yayın paylaşımı kavramlarını tartışabilme

Araştır 3

Web üzerinden yayın ve paylaşımın geleceği nasıl olabilir? Araştırınız.

İlişkilendir

Günümüzde her bireyin bir bilgi kaynağı olduğunu ve bu bilgileri nasıl paylaştığını düşünün.

Anlat/Paylaş

Her türlü bilginin paylaşılmasının sakıncalarını çevrenizdekilerle paylaşın.

DEZAVANTAJLI GURUPLAR İÇİN WEB TASARIMI

Web sayfalarının ziyaret eden herkes tarafından sorunsuzca erişilebilir olması gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Örneğin, kamu kurumları kamu hizmeti sağladıkları web sayfalarının tüm vatandaşlar tarafından sorunsuzca erişilebilir olduğundan emin olmalıdır. Ticari firmalar ise daha kaliteli hizmet sunmak, mevcut müşterilerini korumak ve müşteri potansiyelini artırmak adına, web sayfalarının erişilebilirliğini sağlamalıdır. Erişilebilirlik, diğer taraftan, bir grup kullanıcı için de büyük önem taşımaktadır: engelli kişiler. Çeşitli engelleri sebebiyle günlük yaşamlarında pek çok olanağın ve hizmetten engelli olmayanlar kadar yararlanamayan bu kişiler için, oturdukları yerden bir bilgisayar aracılığıyla çeşitli hizmetlerden faydalanmak, bilgi kaynaklarına erişmek ve iletişim kurmak gibi işlevler web aracılığı ile daha kolay ve daha az maliyetle mümkün olabilmektedir.

Erişilebilirlik İçin Tasarım

Web erişilebilirliği aslında Evrensel Tasarım İlkeleri'nin sanal ortamdaki karşılığıdır. Evrensel tasarım mimarlıktan türemiş bir yaklaşım olup yalnızca mimari yapıların değil; tüm ürünlerin ve çevrelerin yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.

- ✓ Web'in günlük hayattaki uygulamaları giderek artmaktadır. Dezavantajlı grupların aktif bir rol oynamasına olanak tanıyan erişilebilir bir web birçok alanda dezavantajlı kişilere eşit olanak sağlaması adına önemli bir gerekliliktir.
- ✓ Bir web sitesinin erişilebilirliğini arttırmak, içeriğin türü, sitenin büyüklüğü, karmaşıklığı ve kullanılan yazılım gibi birçok faktöre bağlıdır. Erişilebilirliği sağlamak için uygulanması gereken ilklere en başta planlama yapılarak ortaya konmalıdır.

Evrensel Tasarım İlkeleri

“Tüm insanlar için tasarım” ya da “ömür boyu tasarım” olarak da bilinen Evrensel Tasarım, yaş, cinsiyet, yetenek veya yetenek değişikliği gözetmeksizin tüm insanlar için ortamlar tasarlamak için bir ilkeler bütünüdür. Bir grup mimar, ürün tasarımcısı, mühendis ve çevre tasarımı araştırmacısı, ürünlerin ve ortamların tasarımında rehberlik etmek üzere yedi evrensel tasarım ilkesini oluşturmuştur.

- **Adil Kullanım:** Tasarım, farklı beceri düzeylerindeki insanlar için kullanılabilir ve pazarlanabilir olmalıdır. Kullanıcıların yetkinlik düzeyleri birbirinden farklı olsa da kullanım araçlarında eşitlik sağlanmalı, mümkünse aynı, değilse benzer araçlar ve olanaklar sunulmalıdır. Hiçbir kullanıcı ya da kullanıcı kesimi, hiçbir şekilde ayrımcılığa ya da damgalanmaya maruz bırakılmamalı, özel durumunun vurgulanmasına ya da utanmasına yol açacak durumlara izin verilmemeli, dezavantajlı konuma itilmemelidir. Mahremiyet ve güvenlik herkes için eşit ölçüde sağlanıp korunmalı, kurallar ve düzenlemeler tüm kullanıcıları eşit düzeyde kapsamalıdır. Tasarım tüm kullanıcı-

ların hoşuna gidecek şekilde yapılmalıdır. Örneğin, kör olan ve ekran okuyucu teknolojisi kullanan insanlar da dahil herkes tarafından erişilebilir olacak şekilde tasarlanmış bir web sitesi bu prensibi kullanmaktadır.

- **Kullanım Esnekliği:** Tasarım, çok geniş bir bireysel tercih ve beceri yelpazesine hitap edebilmelidir. Farklı kullanım biçimleri sunulmalı, kullanma yöntemini seçme olanakları sağlanmalıdır. Sağ ya da sol elle erişim ve kullanıma uygun, her iki yolla da aynı derecede kullanışlı olmalıdır. Kullanıcının isabet ya da hassasiyet derecesinin, motor becerilerinin farklı düzeylerde olabileceğini dikkate almalı, hatayı tolere edebilecek esneklikte olmalı, doğru ve hassas kullanmayı kolaylaştırmalıdır. Kullanıcının temposuna uyum gösterebilmeli, farklı algı hızlarında kullanıma uygun olmalıdır. Örneğin, müzede ziyaretçilere sergilenen eşyaların açıklamasını okumayı veya dinlemeyi seçmesine olanak tanıyan tasarım.
- **Basit ve Sezgisel Kullanım:** Tasarımın kullanımı, kullanıcının tecrübe, bilgi, dil becerileri ya da o anki konsantrasyon ve dikkat düzeyine bağlı olmaksızın, kolay anlaşılmalı, rahat olmalıdır. Gereğinden fazla karmaşıklıktan kaçınılmalıdır. Kullanıcının beklentilerine ve sezgilerine uyumlu olmalıdır. Okuryazarlık düzeyi ve dil becerileri bakımından geniş bir yelpazeye hitap etmelidir. Gerekli kullanım bilgileri, önem derecelerine uygun biçimde düzenlenmelidir. Kullanım sırasında ya da kullanım sona erdiğinde etkin bilgilendirme ve geribildirim sağlanmalıdır.
- **Algılanabilir Bilgi:** Tasarım, gerekli bilgiyi kullanıcılara, ortam koşullarından bağımsız ya da kullanıcının farklı düzeydeki duyuşal algılama becerilerine uygun olarak, etkin biçimde iletmelidir. Temel bilgilerin sunumu çeşitlendirilmeli, görsel, sözel, dokunsal tarzda farklı sunumlara yer verilmelidir. Temel bilgiler etrafla kontrast oluşacak biçimde sunulmalı, çevresinden net biçimde ayrışmalıdır.
- **Hatalara Tolerans:** Tasarım, kazaen ya da gayriihtiyari muhtemel eylemlerin kötü ve tehlikeli sonuçlarını en aza indirecek şekilde

olmalıdır. En çok kullanılan bileşenlere en kolay şekilde erişilebilmeli, tehlike oluşturabilecek bileşenlere ise ya yer verilmemeli ya da diğerlerinden ayrı tutulup etrafı kapatılmalıdır. Tehlike ve hata ihtimallerine karşı uyarılar yapılmalıdır. Hata yapmayı engelleyici düzenekler sağlanmalıdır.

- **Düşük Fiziksel Çaba:** Tasarım, çok az bir çabayla, yorulmadan, etkin ve rahat biçimde kullanılabilir. Kullanıcı, vücudunu rahatsız pozisyonlarda tutmak zorunda kalmamalıdır. Kullanmak için gerekli güç makul düzeyde olmalıdır. Üst üste tekrarlanması gereken işlemler olmamalı ya da çok az yapılmalıdır. Sürekli fiziksel çaba gereksinimi en aza indirilmelidir.
- **Yaklaşmaya ve Kullanıma Uygun Ölçüler ve Mekân:** Kullanıcının bedensel ölçüleri, duruş pozisyonu ya da hareketliliğinden bağımsız olarak, yaklaşmaya, uzanmaya, yönlendirmeye ve kullanmaya uygun boyut-

lar ve alanlar sağlanmış olmalıdır. Herkes, oturur ya da ayakta durur pozisyonda iken, önemli bütün bileşenleri açıkça görebilmelidir. Her iki pozisyonda da tüm bileşenlere kolayca ulaşabilmelidir. Elin büyüklüğünün ya da kavrama ölçülerinin değişkenliği dikkate alınmalıdır. Yardımcı aygıtların kullanımı ya da yardımcı kişilerin hareketi için uygun alan sunulmalıdır. Sol veya sağ elle çalışan ve çeşitli fiziksel özelliklere ve yeteneklere sahip çalışanlar tarafından kullanılmak üzere tasarlanmış esnek bir çalışma alanı bu ilkenin uygulanmasına bir örnektir.

✓ Adil kullanım, kullanım esnekliği, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hatalara tolerans, düşük fiziksel çaba, yaklaşmaya ve kullanıma uygun ölçüler ve mekan evrensel tasarım ilkelerinden bazılarıdır.

Yaşamla İlişkilendir

Vestel’den engelleri kaldıran proje

09 Haziran 2017 Cuma 12:14

Vestel Venus’te “Erişilebilirlik Modu”

Vestel Venus’ün 2GB ve üzeri RAM’e sahip modelleri, görme engelliler için kutusundan çıkarıldığı andan itibaren “erişilebilirlik modu” ile çalışıyor. Görme engelli bir kullanıcı kimseye ihtiyaç duymadan telefonunu kutudan çıkardığı andan itibaren tek başına kurup, kullanıma hazır hale getirebiliyor. Ayrıca bu modellerde yer alan, **Türkçe dil desteği** ile **Google**’ın **Talkback**

uygulaması menü isimlerini ve metin kutularını kullanıcılar için sesli şekilde okuyor.

Vestel.com.tr, görme engellilerin özel bilgisayarlarında sesli bir şekilde çalışır hale getirildi. Görme engelliler, ürünler ve kampanyalar hakkında bilgiyi veya ürün satın alma aşamalarının tümünü sesli olarak dinleme imkanına kavuştu.

Erişilebilirlik projesi kapsamında mağazalar da erişilebilir

Vestel mağazalarında bulunan tanıtım materyallerinin üzerine Braille Alfabesi ile açıklama eklendi. **Cevahir, İstinye Park ve Zorlu Center**’daki mağazalara gelen görme engelli tüketiciler ürünün öne çıkan özellikleri ile ilgili bilgileri hiçbir yardım almadan bilgi alabiliyor. Ayrıca bu mağazalara görme engelliler için hissedilebilir yüzey uygulaması gerçekleştirildi.

Kaynak: <https://shiftdelete.net/vestelden-engelleri-kaldiran-proje-82599>

Web Erişilebilirlik Girişimi

Erişilebilirlik için tasarım, fiziksel, duyuşsal ve bilişsel engellere rağmen erişilebilir kalan web sayfalarının geliştirilmesi anlamına gelir; iş kısıtlamalarını veya teknolojik engelleri ortadan kaldırır. Çoğu web sitesi, görüntü okuyucu, sesli tarayıcılar ve uyarlanabilir aygıtlar için uygun olmadıkları kadar görüntü ve medya öğesi barındırır. Erişilebilirlik ve kullanılabilirlik kişiden kişiye farklılıklar göstermesi dolayısı ile bir kişi için erişilebilir ve kullanılabilir olanın bir başka kişi için aynı derecede erişilebilir ve kullanılabilir olmayacağı söylenebilir. Birçok web sitesi en azından bazı erişilebilirlik özelliklerini kullanırken diğerleri Web İçerik Erişilebilirlik Yönergeleri (WCAG) önerisini koruyan W3C tarafından belirlenen standartlara uyum konusunda daha agresiftir.

✓ WCAG, web içeriği erişilebilirliğinin ortak standartlarını oluşturmak için kişiler ve kurumlarla çalışarak W3C tarafından geliştirilmiştir.

- **Algılanabilirlik:** Bilgi ve kullanıcı arabirimi bileşenleri kullanıcılar tarafından algılanmalıdır.
- **Çalışabilirlik:** Kullanıcı arabirimi bileşenlerini kullanıcıların çalıştırabilmesi gerekir.
- **Anlaşılabilirlik:** Kullanıcı arayüzü ve operasyonu hakkındaki bilgi kullanıcılar tarafından anlaşılabilir olmalıdır.
- **Sağlamlık:** İçerik, yardımcı teknikler de dahil olmak üzere çok çeşitli kullanıcı araçları tarafından güvenilir bir şekilde yorumlanacak kadar sağlam olmalıdır.

✓ Günümüzde sahip olduğu engeller yüzünden Web'i kullanma konusunda zorlanan milyonlarca insan vardır. Birçok Web sitesi sahip oldukları erişilebilirlik engellerinden dolayı dezavantajlı grupların kullanımını zorlaştırmaktadır. Web siteleri veya yazılımları erişilebilirliği arttırılırsa bu gruplarda Web sayfalarını etkili bir şekilde kullanabileceklerdir.

Şekil 5.9 Dezavantajlı Gruplar ve Web Erişilebilirliği

Kaynak: <https://sherpa.blog/erisim-yoksa-trafik-de-yok>

Dünya çapında ağ konsorsiyumu (W3C) yayınladığı Web İçerik Erişilebilirlik Yönergeleri 2.0 (WCAG 2.0) erişilebilirlik konusunda alt yapıyı oluşturacak düzeyde bir çalışmadır. Erişilebilirliğin dört ilkesi;

- Web sitesine engelli ve yaşlıların da erişebilmesi için neler yapılabileceğine ilişkin Web İçerik Erişilebilirlik Yönergelerinde yer alan bazı ipuçları aşağıdaki gibidir;
- Web Sayfasının kontrast ayarları “Web Erişilebilirlik Değerlendirme Aracı- <http://wave.webaim.org/>” adresinden kontrol edilebilir. Örneğin mor bir zemine koyu mavi yazı yazıldığında, bunu okumak oldukça güçtür. Ayrıca renk körleri de hesaba katılması gerekmektedir. Benzer biçimde, özellikle haritaların eklendiği sitelerde yalnızca renkli oklar ve işaretlerle anlatım yapmak yerine, mutlaka açıklayıcı yazılı içerikler de eklenmelidir.
- Renklerin, yazı tiplerinin ve büyüklerinin düzenlenmesi önemli bir diğer konudur. Yazı boyutunun 12 pikselden küçük olması ve yazı tipinin okunaklı olan bir yazı tipi ailesinden seçilmesi önerilmektedir. Yine aynı İnternet sayfası üzerinde birden fazla yazı tipinin kullanılması kafa karıştırıcı olabilmektedir. Yazıların büyütülmesine olanak sağlayan eklentilerin (metin yakınlaştırma özelliği) sayfada kolayca bulunabilir bir yerde olması önerilmektedir.

- Başlıkların hiyerarşik bir şekilde ayarlanması, özellikle zihinsel engellilerin rahat kullanımı için önemli bir ayrıntıdır. Basit/temiz sayfalar ve uygun etiketler, sayfaların daha rahat anlaşılmasını sağlayabilir.
- Okumayı kolaylaştırmak için beyaz alanların bırakılması gerekmektedir. Yeterli genişlikte boşluklar sayfadaki bilgiye daha kolay erişim sağlamak için gereklidir.
- Görme engelliler için büyük önem taşıyan ekran okuyucu teknolojisi, web sitelerinin içeriğini seslendirmeye yaramaktadır. Sayfa içeriğini yerleştiren yazılımcıların görsel öğeleri doğru tanımlaması ve boş bırakmaması çok önemlidir. Örneğin, görseli tanımlarken “bir anne ve çocuk” yerine “oy

vermek için annesiyle sıra bekleyen çocuk” gibi ayrıntılı anlatımlar yapılması gerekmektedir.

- Videolardaki sese dayalı önemli ayrıntıların, işitsel engelli insanlar düşünülerek yazılı olarak da tanımlanması gerekmektedir.

Kullanıcılara metin büyüklüğü, renk/kontrast ayarları, sayfa içinde gezinme tercihleri (soldan sağa ya da sağdan sola) ve sesli içerik alternatifleri sunulması gerekmektedir. Her sayfada ana sayfa, yardım ve diğer sayfa seçeneklerinin bulunması, gezinme butonlarının büyük ve anlaşılır olması da engellilerin ve yaşlıların web deneyimlerini kolaylaştıracak unsurlardan bazılarıdır.

Öğrenme Çıktısı

4 Dezavantajlı gruplara yönelik web tasarım hususlarını açıklayabilme

Araştır 4

Web tasarımda dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalar nelerdir? Araştırınız.

İlişkilendir

Çevrenizde varsa dezavantajlı bireylerin web te gezinirken ne tür ihtiyaçları olduğunu düşünün.

Anlat/Paylaş

Engelli ya da engelsiz tüm bireyleri kapsayacak web tasarımı gerçekleştirmenin yollarını çevrenizdekilerle paylaşın.

1

Web tasarım sürecinde uyulması gereken kural ve ilkeleri listeleyebilme

Web Tasarım Sürecinde Uyulması Gereken Kural ve İlkeler

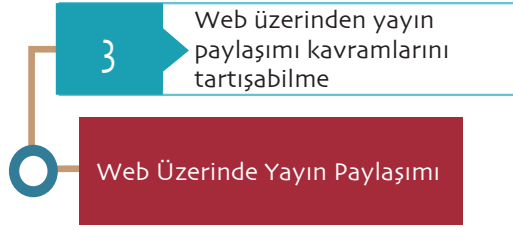
Web tasarım süreci içinde birçok bileşeni barındıran karmaşık bir süreçtir. Bu süreci tasarlarlarken grafik tasarımından kodlamaya, veri tabanından siteye erişecek kullanıcıların özelliklerine kadar birçok bileşeni göz önünde bulundurmak gerekir. Web tasarımcılarının karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri, birden çok tarayıcının düzgün şekilde görüntüleyebileceği sayfalar tasarlamaktır. Bir web tasarımcısı çalışmalarını, yapılan işin tasarlandığı gibi görünmesini sağlamak için mümkün olduğunca çok tarayıcıda denemesi gerekmektedir. Kullanıcının İnternet bağlantısı hızı, geleneksel olarak web tasarımcılarının göz ardı edemediği bir değişken olmuştur. Sayfalar yavaşça indirilirse, büyük, ayrıntılı grafikler veya karmaşık animasyonlar içerdiğinden kullanıcılar, içeriğin bir bölümünü görmeden önce başka bir siteye gitmek üzere tıklayabilir. Önbellek, web sayfaları ve resimler için tarayıcının geçici depolama alanıdır. Tarayıcı her zaman onları tekrar webden indirmek yerine önbellekten yüklemeye çalışır. Resimler sitenin genelinde mümkün olduğunca tekrar kullanılarak tarayıcının önbelleğe alma özelliğinden yararlanılabilir. Farklı birçok cihaz ve ekran çözünürlüğüne dayalı tasarım da dikkat edilmesi gereken bir başka husustur. Bir web sitesinin tasarımı içeriği tamamlamalı ve okuyucuyu desteklemelidir. Tasarım mantıksal olarak bölünmeli, benzer içerik gruplarını ortaya çıkaracak şekilde yapılandırılmalı ve sonra gezinme yoluyla içeriğe erişim sağlanmalıdır. Tasarım çalışmaları kullanıcıyı merkeze alacak şekilde sürdürülmelidir. Tasarıma ilişkin soruların cevaplanması için hedef kitlenin iyi analiz edilmesi gerekir. Kullanıcıların siteden neler bekledikleri öğrenilmelidir.

2

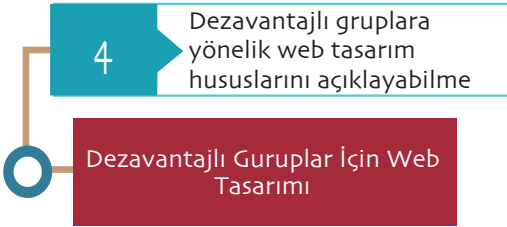
Ticari bir meslek olarak web tasarımına ilişkin kavramları örneklendirebilme

Ticari Bir Meslek Olarak Web Tasarımı

Ticari (mesleki) sır, bir işletmenin rakipleri veya müşterileri karşısında ekonomik bir avantaj elde edebileceği başkaları tarafından genel olarak bilinmeyen veya makul olarak belirlenemeyen bir formül, uygulama, süreç, tasarım, enstrüman, model, ticari yöntem veya bilgi derlemesi anlamına gelir. Örneğin Anadolu Üniversitesi Bilgi İşlem Dairesi'nde çalışan bir teknisyenin kurum içindeki işleyişi ve özel bilgiler ticari sır kapsamında değerlendirilmekte olup bunların gizli kalması gerekir. Bir başka önemli kavram adil kullanım ilkesi kavramıdır. Adil kullanım, telif hakkı sahibinden izin almak zorunda kalmadan telif hakkıyla korunan materyalin sınırlı kullanımına izin veren bir düzenlemedir. Bu kuralın uygulanabilmesi için; kullanmanın amacı ve niteliği, bu kullanımın ticarî amaç taşıyıp taşımadığı ve eserin niteliği önemlidir. Örneğin, Eleştirel veya tarihi yorumla birlikte sunulmuş, telif hakkı sahibine atıfta bulunarak kullanılmış ve bir müzik türü ya da grubunun tanımlanması için kullanılan kısa ses klipleri (30 saniyenin altında veya parça süresinin %10'undan kısa) adil kullanım kapsamında değerlendirilebilir. Kamuya mal olmuş şahısların konuşmaları gibi tarihi olayların ses klipleri, kritik veya tarihsel eleştiriyle birlikte sunulması ve konuşmacıya atıfta bulunulması durumunda kullanılabilir.

Kullanıcının tüketen konumundan üreten ve katılım sağlayan duruma girdiği günümüz web teknolojileri sayesinde içerik yayını ve paylaşımı ile beraber bu içerikler üzerinden reklam vb. birtakım kazanç sistemleri ve kavramları gelişmiştir. İnternet üzerinde pazarlama faaliyetlerinin gelişmesi ile reklamcılık alanında geleneksel reklam araçlarından web üzerinden reklamcılığa doğru bir kayma başlamıştır. İnternet reklamcılığı daha fazla insana daha kısa sürede ulaşabilme imkânı sağladığından geleneksel reklamcılıktan farklıdır. İnternet reklamcılık türleri olarak web sitesi, arama motoru, eposta, banner ve sosyal medya reklamcılık türleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Reklamcılık ile beraber bir kullanıcı reklamlarını tıkladığında yayıncı belirli reklam verenler tarafından ödeme sağlanan tıklama başına ödeme ve televizyon servis sağlayıcı abonelerinin, özel televizyon yayını izlemek için izleme programlarını satın alabileceği bir tür ücretli televizyon hizmeti olan görüntüleme başına ödeme gibi hizmetler yaygınlaşmıştır.

Web sayfalarının ziyaret eden herkes tarafından sorunsuzca erişilebilir olması gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Çeşitli engelleri sebebiyle günlük yaşamlarında pek çok olanaktan ve hizmetten engelli olmayanlar kadar yararlanamayan bu kişiler için, oturdukları yerden bir bilgisayar aracılığıyla çeşitli hizmetlerden faydalanmak, bilgi kaynaklarına erişmek ve iletişim kurmak gibi işlevler web aracılığı ile daha kolay ve daha az maliyetle mümkün olabilmektedir. “Tüm insanlar için tasarım” ya da “ömür boyu tasarım” olarak da bilinen Evrensel Tasarım, yaş, cinsiyet, yetenek veya yetenek değişikliği gözetmeksizin tüm insanlar için ortamlar tasarlamak için bir ilkeler bütünüdür. Adil kullanım, kullanım esnekliği, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hatalara tolerans bu ilkelerden bazılarıdır. Web sitesine engelli ve yaşlıların da erişebilmesi için neler yapılabileceğine ilişkin Web İçerik Erişilebilirlik Yönergesinde de birtakım hususlar yer almaktadır. Dezavantajlı gruplara web tasarım için kullanıcılara metin büyüklüğü, renk/kontrast ayarları, sayfa içinde gezinme tercihleri (soldan sağa ya da sağdan sola) ve sesli içerik alternatifleri sunulması gerekmektedir.

1 Aşağıdakilerden hangisi web tasarım ortamı ile ilgili bilinmesi gerekenler arasında **yer almaz**?

- A. Tarayıcı uyumluluk sorunları
- B. Web dilleri arasındaki farklar
- C. Bağlantı hızı farklılıkları
- D. Tarayıcı önbelleği ve indirme hızı
- E. Aygıt ve işletim sistemi sorunları

2 Aşağıdakilerden hangisi web tasarımında farklı bilgisayar sistemleri ile ilgili bilinmesi gereken hususlardan biri **değildir**?

- A. Ekran boyutları
- B. Renk derinliği
- C. Tarayıcı türü ve sürümü
- D. İşletim sistemi türü
- E. Yazı tipi seçenekleri

3 Aşağıdakilerden hangisi esnek/uyarlanabilir tasarım avantajları arasında **yer almaz**?

- A. Farklı cihazlar için farklı tasarımlar gerçekleştirilerek tam uyumluluk sağlar
- B. Kullanıcı içerik görünümünü kontrol eder
- C. Birden fazla cihaz için daha fazla esneklik sağlar
- D. Metin tabanlı yerleşimler ve daha basit tasarımlar için daha uygundur
- E. Daha az yata kaydırma şansı vardır

4 Aşağıdakilerden hangisi Nielsen' e göre, kullanıcıların baskın okuma düzenleri sırasında **yer almaz**?

- A. Kullanıcılar ilk önce sayfanın üst kısmını okurlar
- B. Kullanıcılar sayfayı biraz aşağıya çekip sayfayı tekrar tarar
- C. Kullanıcılar sayfayı yakınlştırıp tararlar
- D. Kullanıcılar içeriği soldan dikey bir hareketle tarar
- E. İçerik oldukça yavaş ve sistematik bir şekilde taranır

5 Eşzamansız JavaScript ve XML anlamına gelen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A. PHP
- B. Ajax
- C. JQuery
- D. HTML
- E. Web Servisi

6 Bir web sitesinin gerçek HTML dosyası dışındaki görünümü tanımlamak için kullanılan teknoloji aşağıdakilerden hangisidir?

- A. XML
- B. XHTML
- C. jQuery
- D. Ajax
- E. CSS

7 Aşağıdakilerden hangisi “telif hakkı sahibinden izin almak zorunda kalmadan telif hakkıyla korunan materyalin sınırlı kullanımına izin veren” düzenlemedir?

- A. Lisans
- B. Etik
- C. Yaratıcı Beraberlikler
- D. Adil Kullanım İlkesi
- E. Patent Hukuku

8 İnternet siteleri üzerinde belirli bir ücret karşılığında reklam yerleşimlerine ilgili görsel ya da hareketli resimlerin konularak hedef kitleye ulaşmayı hedefleyen reklam türü hangisidir?

- A. Banner Reklamcılığı
- B. Eposta Reklamcılığı
- C. Sosyal Medya Reklamcılığı
- D. Web Sitesi Reklamcılığı
- E. Arama Motoru Reklamcılığı

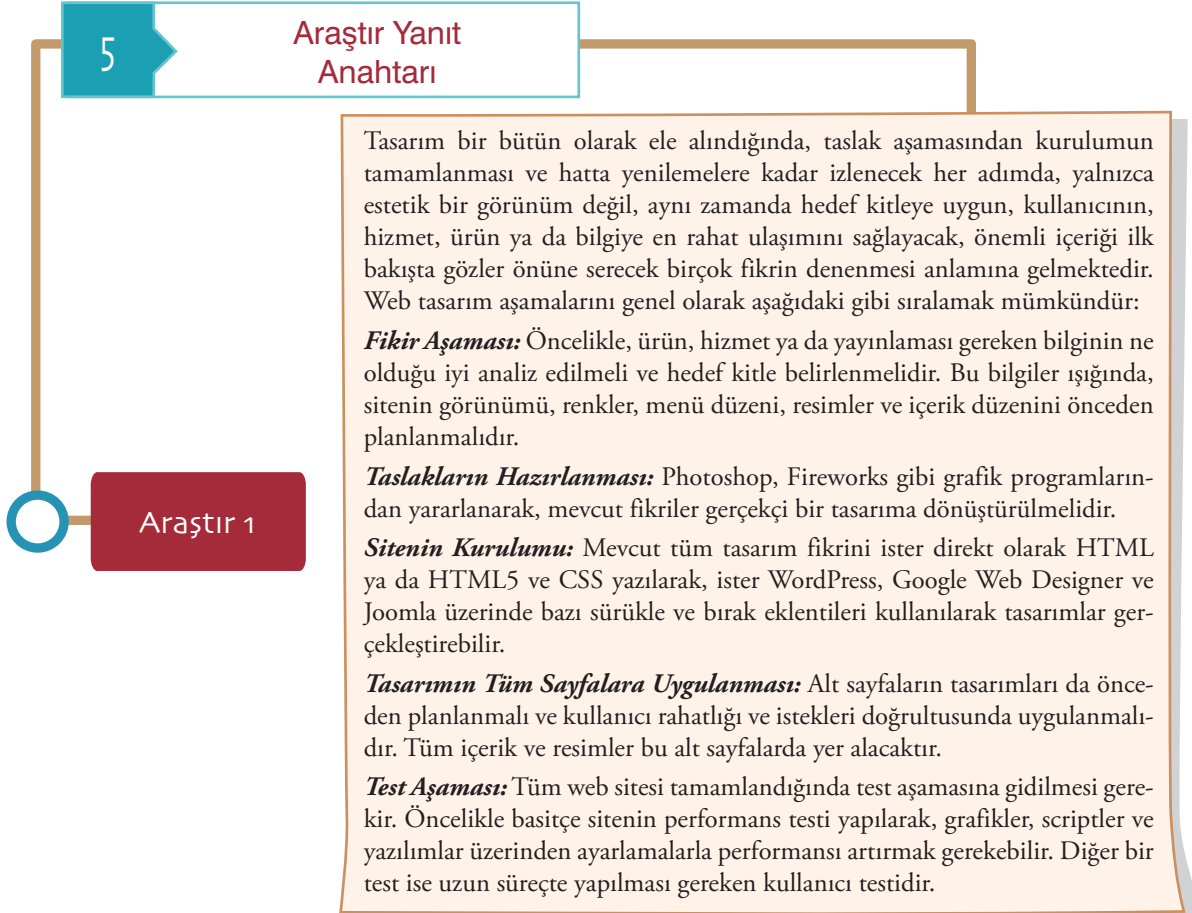
9 Aşağıdakilerden hangisi reklam verenlerin çevrimiçi reklam oluştururken odaklandıkları hususlar arasında **yer almaz**?

- A. Doğru anahtar kelimeleri seçme
- B. Anahtar kelimeleri düzenleme
- C. Anahtar kelimeleri pazarlama
- D. Bir ürün veya hizmetle ilgili etkili anahtar kelimeler için araştırma
- E. Reklam oluşturmak için anahtar kelimeleri düzenleme

10 Aşağıdakilerden hangisi Evrensel Tasarım İlkeleri arasında **yer almaz**?

- A. Kullanım Esnekliği
- B. Düşük Fiziksel Çaba
- C. Basit ve Sezgisel Kullanım
- D. Ağır Fiziksel Çaba
- E. Hatalara Tolerans

1. B	Yanıtınız yanlış ise “Web Tasarım Ortamını Anlamak” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. E	Yanıtınız yanlış ise “Web Tasarım Jargonu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. D	Yanıtınız yanlış ise “Aygıt ve İşletim Sistemi Sorunları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Adil Kullanım İlkesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Ekran Çözünürlük İkileminin Çözümü İçin Öneriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. A	Yanıtınız yanlış ise “İnternet Reklamcılığı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. C	Yanıtınız yanlış ise “Yerleşim Tasarımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Tıklama Başına Ödeme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “Web Tasarım Jargonu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Evrensel Tasarım İlkeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 2

Web tasarımı işi bireyin sürekli kendini geliştirmesi gerektiren dinamik bir alandır. Teknolojiyi ve yenilikleri takip etmek tasarım için uygulanan yeni yöntem ve yaklaşımlardan haberdar olmak son derece önemlidir. Kullanılan terimler, ölçü birimleri, renklerin algısı, kullanıcı deneyimi, kodlama teknolojileri, bunların hepsinin tasarımcı için bir anlam teşkil etmesi gerekir. Bunun için web tasarıma yönelik eğitimin alınması ya da birtakım seminer ve kurslarla kişisel gelişimin gerçekleştirilmesi gerekir. Öğrenilen konuların uygulanması için bol bol örnek tasarımlar hazırlanabilir. Tecrübe kazanmanın en iyi yolu öğrenilen konuların uygulanmasından geçmektedir. Web tasarımında başlangıç olarak Photoshop, Fireworks vb. grafik programları ile HTML kodlarını üzerinde çalışmak için Dreamweaver vb. editörler kullanılabilir. Tasarımcı için Photoshop olmazsa olmaz bir programdır her zaman, tüm grafik ve görsel ihtiyaçları karşılar. HTML ve CSS kod yazabilmek için çok fazla program alternatifi vardır. PHP Storm, Sublime Text, Dreamweaver hatta Windows işletim sistemindeki Notepad. Eğer birazda grafik tasarım öğrenmek istenilirse Illustrator ile birbirinden güzel vektörel çalışmalar hazırlanabilir.

Araştır 3

Günümüzde özellikle web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle paylaşımda bulunmak, içerik yayınlamak son derece kolay bir hale gelmiştir. Artan araç ve uygulamalar fotoğraf, video gibi çoklu ortam öğelerinin de çok hızlı bir şekilde işlenebilmesi ve paylaşılmasının önünü açmıştır. Önceleri sadece bilgisayarda gerçekleştirilebilen video çekme ve sıkıştırma işlemleri günümüzde mobil cihazların yaygınlaşması ile akıllı telefonlarda çok rahat yapılabilmekte hatta bir tuş ile tüm dünyaya paylaşılabilir. Bu paylaşım ve yayın teknolojileri mobil araçların hayatımıza girmesi ile farklı bir boyut kazanmış anında her an her yerden paylaşım ve yayın(streaming) yapabilen kullanıcılar bilgi alma ve medya haberlerine farklı bir boyut kazandırmışlardır. Dolayısıyla her bireyin birer medya sunucusu ve bilgi kaynağı olduğu günümüzde sosyal medya paylaşımları başlıca haber servislerinin bilgi kaynağına dönüşmüştür. Paylaşım ve yayın teknolojilerinin bir başka kullanım şekli ana tanıklığı geleceğe aktarmak ve hafıza görevi gören uygulamalar. Örneğin, günümüzdeki bir videoyu gelecekte seyredilmek üzere kaydedip saklayan uygulamalardan LeadTime ileri bir tarihe video mesaj gönderme özelliğiyle mobil video paylaşımına yeni bir boyut katıyor.

Araştır 4

JAWS: Görme engelli kişilerin İnternette gezinme, e-posta alıp gönderme, ofis yazılımlarını kullanma vb. ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı kapsamlı bir ekran okuma programıdır.

Kurzeil 1000: Görme engelli kişilere dokümanları tarayıp okumalarında yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.

Braille yazıcılar: ASCII formatındaki metinleri bir tercüme programı yardımıyla Braille alfabesiyle basmaya yararlar. Çok değişik hızda, özellikte ve baskı kalitesinde yazıcılar mevcuttur.

Braille monitörler: Bilgisayar ekranındaki yazıları Braille formatında görüntüler. Görme engelliler ekrandaki yazıları parmaklarıyla takip edebilir. Sistem ekran okuma programıyla uyumlu olarak çalışarak, sesle dinlenen yazıların aynı anda kabartma olarak elinin altından geçmesini sağlar.

Yasal mevzuatın oluşturulması ve ihtiyaçlara yönelik yazılım/donanım teknolojilerinin geliştirilmesine ek olarak, web sayfalarında erişilebilirlik konusunda dünya genelinde çeşitli kurum ve kişilerce bazı teknikler ve yöntemler geliştirilmiş, standartlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Ergenoğlu, A. S. (2013). *Mimarlıkta Kapsayıcılık: Herkes için Tasarım*. Yıldız Teknik Üniversitesi: <http://www.ek.yildiz.edu.tr//images/images/yayinlar/ktp.pdf> adresinden alındı
- Erişilebilirlik İhtiyacı olan Kişiler İçin Tasarım Nasıl Yapılır? <http://www.hongkiat.com/blog/accessibility-design-needs/>
- Evrensel Tasarım İlkeleri, <http://www.washington.edu/doit/universal-design-process-principles-and-applications>
- Herkes için Web: Web Erişilebilirliği, <http://bilgenarin.com/post3.html>
- İnternet Reklamcılığı, http://docs.neu.edu.tr/staff/ahmet.arnavut/internet%20reklamc%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1_4.pdf
- Kocabey, D. (2004). *İnternette Fikri Hakların Korunması*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Nielsen, J. (2006). *F-Shaped Pattern For Reading Web Content*. Nielsen Norman Group: <https://www.nngroup.com/articles/f-shaped-pattern-reading-web-content/> adresinden alındı
- Subaşıoğlu, F. (2000). Engellilerin İnternet'e Erişimi Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40 (3-4), 203-216.
- Ticari Sırlar Hakkında, http://www.esa.int/About_Us/Law_at_ESA/Intellectual_Property_Rights/About_trade_secrets
- Yücel, C. Y., & Acartürk, C. (2016). Görme Engelliler için Web Sayfalarında Erişilebilirliğin Sağlanması. *Akademik Bilişim*. Denizli.
- Web Tasarım Sektörü Jargon ve Web Terimleri: Sözlük ve Kaynaklar, <https://www.smashingmagazine.com/2009/05/web-design-industry-jargon-glossary-and-resources/>

Bölüm 6

Web Tasarımı Telif Haklarında Güncel Gelişmeler

öğrenme çıktıları

1 Web Tasarım Bileşenlerinin Tarihsel Gelişimi

- 1 Web tasarım bileşenlerinin tarihsel gelişimini tartışabilme

2

Telif Hakları Gelişimi

- 2 Web tasarımında telif haklarının gelişimini açıklayabilme

3 Telif Haklarında Güncel Gelişmeler

- 3 Telif haklarında güncel gelişmeleri sıralayabilme

Anahtar Sözcükler: • Patent • Faydalı Model • Endüstriyel Tasarım • Marka • Telif Hakları
• Ticari Sır • Lisans • Açık Lisans • Yaratıcı Beraberlikler

GİRİŞ

Eser sahipleri ve bağlantılı olarak hak sahiplerinin haklarını konu alan “fıkrî mülkiyet” kavramı, bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılın en önemli kavramlarından biridir. Ancak teknolojik gelişmeler günümüzde bir yandan eser üretim sürecine katkıda bulunurken, diğer taraftan iletişim ve çoğaltım tekniklerini kolaylaştırarak fıkrî hakların ihlali anlamına gelen korsan faaliyetlerin yaygınlaşmasına da neden olmaktadır. Dijital hâle dönüştürülmüş eserler hak sahiplerinin izni olmaksızın dijital ortamda çoğaltılmakta ve tüm dünyaya inanılmaz bir hızla yayılmaktadır. Özellikle web teknolojilerindeki gelişmeler teknik bir beceriye sahip olmaya gerek kalmadan hemen hemen her kullanıcının bilgi paylaşımına imkân tanımış, web 2.0 dönemi ile beraber sosyal medya araçları ile bu paylaşım olanağı zirveye ulaşmıştır. Her geçen gün daha çok kullanıcının aktif olarak yer aldığı web dünyasında bilgi paylaşımı beraberinde telif hakları sorununu ve lisanslama türlerinin bilinmesini gerekli kılmaktadır. Bununla beraber eserlere erişimin artırılmasını amaçlayan yeni telif hakkı uygulamaları ve lisans modelleri oluşturulmaktadır.

Kitabımızın bu bölümünde web tasarım bileşenlerinin tarihsel gelişimi ele alınmış, telif haklarının ülkemizde ve dünyadaki gelişimi ile telif haklarında meydana gelen gelişmeler işlenmiştir.

WEB TASARIM BİLEŞENLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Web tasarımı İnternet tarayıcısının ilk kullanılmaya başlandığı günden bugüne şüphesiz birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. HTML dilindeki

değişiklikler ile beraber tasarım ve kodlama teknolojilerindeki dönüşüm günümüzde tasarlanan web sayfalarının farklı birçok tarayıcı ve cihazda görüntülenmesi sağlamış, zengin bir araç yelpazesi ile tasarım işleminin gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır. Aşağıda web tasarımına ilişkin önemli gelişmeler ve bu gelişmelerin detayları ele alınmıştır.

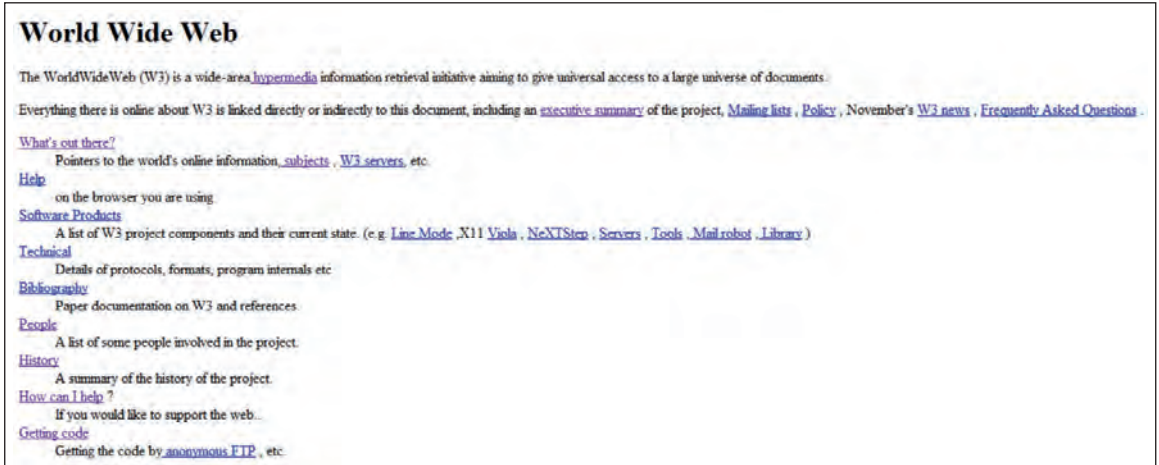
✓ **HTML: Zengin Metin İşaretleme Dili**

✓ HTML, yazı, video, görsel öge gibi unsurların sayfa içerisine yerleştirilmesini ve istenildiği gibi konumlandırılmasını sağlar.

HTML' in Doğuşu

HTML, web belgelerini yazmak ve yapılandırmak için kullanılan bir kodlama dilidir. HTML etiketleri, web sayfası içeriğini tanımlar veya işaretler, örneğin başlık, paragraf, liste veya bağlantı gibi etiketleme yapar. HTML öğeleri hakkında ek bilgi sağlayan niteliklerle birlikte çalışırlar. HTML' in sonraki sürümlerinde resim, animasyon ve video gömme, formlar aracılığıyla etkileşim oluşturma, web sayfalarının davranışını değiştirmek veya veritabanı sistemleri ile konuşmak ve web sayfası içeriğini dinamik olarak güncellemek için JavaScript gibi komut dosyaları gömmek için etiketler bulunur.

Web teknolojilerinin ilk zamanlarında, HTML çok basitti ve kullanımı, muhtemelen Berners-Lee'nin ürettiği web sitesine benzer bir web sitesi ile sonuçlandı (Şekil 6.1).

Şekil 6.1 Tim Berners-Lee Tarafından Yayınlanan İlk Web Sitesinin Ekran Görüntüsü

Kaynak: <https://www.livescience.com/34152-first-website-world-wide-web.html>

Bu web sitesini yayınlamak için Berners-Lee, HTML' in ilk sürümünü web sitesinin içeriğini sunmak ve görüntülemek için gereken tarayıcı ve sunucu yazılımını belirtmiştir. Bunu CERN' de (Avrupa Nükleer Araştırma Örgütü) çalışırken yapmıştır. 1990' da yayınlanan, HTML' in resmi bir şartnameye getirilmemiş olan bu ilk versiyonu, çoğu halen HTML güncellemelerinin sürümlerinde var olan yirmi etiket ve nitelik içermektedir.

HTML geliştikçe ve web yazılım uygulamalarının da tabi olduğu aynı sürüm işleme sürecinden geçtikçe, HTML' in yetenekleri genişletilmiştir. 1995 yılında HTML 2.0 ortaya çıkmıştır. Bu, standart olarak ele alınması amaçlanan ilk HTML belirtimiydi (spekifikasyon). HTML 1.0, bu statüye hiçbir zaman ulaşamamıştır. HTML 2.0 sürümü İnternet Mühendisliği Görev Gücü (IETF) için Berners-Lee ve Dan Connolly (webin geliştirilmesinde bir başka anahtar figür) tarafından yazılmıştır. O zamandan beri, W3C olarak bilinen Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu, HTML özelliklerinin üretilmesinden sorumlu olmuştur.

1994' te Berners-Lee tarafından CERN' den ayrıldıktan sonra kurulan W3C, webin hangi standartlarla yönetildiğini kontrol eder. Aslında, uyumluluk ve standartlar, uyumlu olmayan ve standart olmayan HTML sürümlerinin geliştirildiği bir zamanda bunu sağlamaya çalışmak için oluşturulmuştur. W3C, web üretimine katılan çeşitli tarafların takip etmeyi seçebileceği öneriler yayınlamaktadırlar. Önerilen standartlar W3C önerileri haline gelmeden önce çalışma taslağı, aday önerisi gibi birkaç kronolojik aşamadan geçmektedirler. W3C belgelerinin durumu, hangi sürümün uygulanacağını öğrenmek açısından web tasarımcıları için önemli olacağı düşünülebilir. Gerçekte, web tasarımcıları HTML biçimlendirme ve CSS'in farklı sürüm özelliklerini kullanırlar. HTML 2.0 <img src= etiketiyle resimlerin eklenmesi ve metinsel içeriğin sunumunu değiştirmek için kullanılan (kalın), <i> (italik) gibi web sayfalarının görsel sunumunu denetlemeyi mümkün kılan etiketleri ve nitelikleri kullanıma sundu.

✓ CSS: Basamaklı Stil Şablonları

Tarayıcı geçmişi, web tasarım geçmişi ile yakından bağlantılıdır. Grafik dönüşüm ve standartlara geçiş, belirli tarayıcı geliştirmeleri olmadan mümkün olmazdı. İlk tarayıcı 1993 yılında Mosaic'in Süper Hesaplama Uygulamaları Ulusal Merkezi (NCSA) tarafından piyasaya sürülmesiyle başlamıştır. Bu, webin sadece grafik kullanıcı arayüzü nedeniyle değil, aynı zamanda Microsoft Windows işletim sisteminin bir parçası olarak çok sayıda bilgisayar kullanıcısına sunulması nedeniyle Web' i görsel ve etkileşimli bir deneyim olarak popülerleştiren tarayıcıydı. 1995 yılında Microsoft İnternet Explorer 1.0 sürümünü ortaya çıkarmasıyla tarayıcı savaşları başlamış oldu. Tarayıcıların hakimiyet için mücadele etmeleri, standartlara sadık kalmadan mülkiyetle ilgili gelişmelere odaklanmalarına ve açıkları düzeltmek yerine yeni özellikler eklemelerine yol açmıştır. Ortaya çıkan uyumsuzluklar her zaman web tasarımcıları için büyük bir baş ağrısı olmuştur.

Tarayıcılar ile Grafikselle Dönüşüm

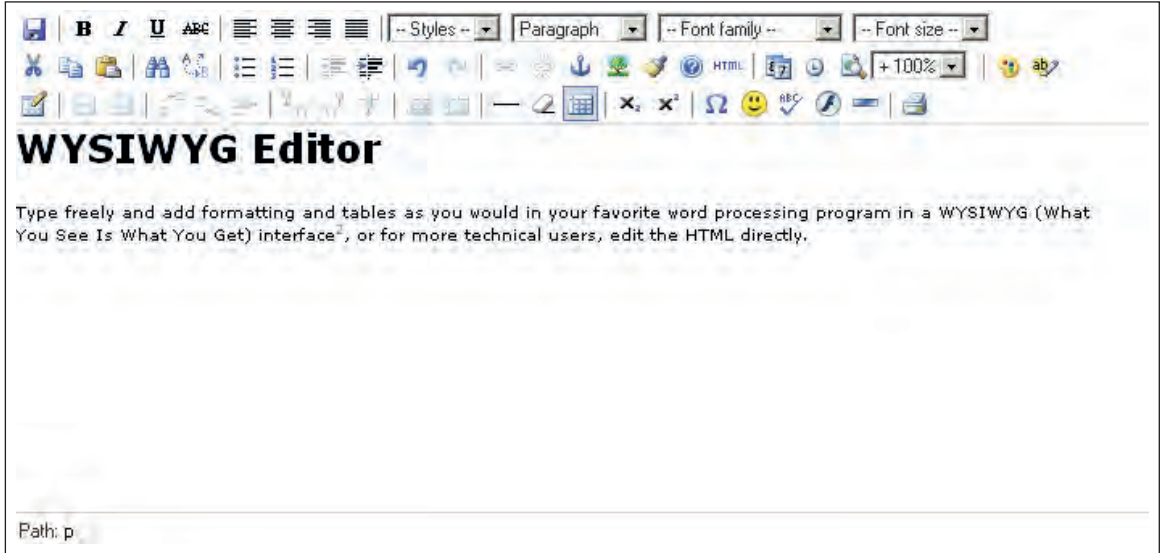
HTML 2.0'ın piyasaya sürülmesi Netscape ve İnternet Explorer'ın ortaya çıkması aynı zamana denk gelmiştir. Diğer yandan Flash yazılımının geliştirilmesi ise o dönem devam etmiştir. 1996 yazında, FutureSplash Animator başarıyla piyasaya sürülmüş ve hemen iki büyük şirket olan Microsoft ve Disney Online tarafından benimsenmiştir. FutureSplash'in bu büyük isimler tarafından kullanılması, kamuoyunun ilgisini çekmiş ve aynı yılın sonunda Macromedia yazılımı satın almıştır. Yazılım Macromedia Flash 1.0 olarak yayınlanmıştır. Bu dönemde Flash bir fırtına etkisi yaratmıştır. 1990'ların sonlarında, tüm siteler Flash ile yapılmış ve uzun süren Flash animasyonları sitelerde denenmiştir.

Ancak herkes, Flash tarafından oluşturulan kültür hakkında o kadar pozitif değildi. Kullanıcılar sonunda Flash sayfalardan bıkmış ve tamamıyla Flash'da inşa edilmiş web sitelerindeki bilgilere kolay erişemediğinden, estetik bağlamda hayal kırıklığına uğramıştır. Flash ile ilgili eleştirileri dile getirilen web kullanılabilirliği uzmanı

Jakob Nielsen Flash teknolojisinin üç nedenden dolayı web kullanılabilirliğini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Birincisi, Flash tanıtımları ve gereksiz animasyonları ile temel içeriğe erişmek isteyen kullanıcıların önünü tıkararak kötü tasarımları daha olası hale getirmiştir. İkincisi, Web' in temel etkileşimini; tarayıcıdaki geri düğmesinin çalışmaması, bağlantı renklerinin kurallara göre çalışmaması, metin boyutunun yeniden düzenlenmemesi, sayfaların aranmaması ve erişilebilirliğin azalması gibi sebeplerden dolayı azaltmıştır. Üçüncü olarak Flash' ta içeriği güncellemek ve sunmak zor olduğundan sitenin temel amaçlarından uzaklaşmıştır.

1990'ların sonunda yazılım şirketleri web sitelerini tasarlamak için WYSIWYG teknolojileri üretmeye başladığında, web sitelerinin nasıl oluşturulacağına dair grafiksel bir dönüş meydana gelmiştir.

✓ WYSIWYG, İngilizce 'de "What You See Is What You Get" teriminin baş harflerinden oluşan bir bilgisayar terimidir. Türkçesi Ne Görüyorsan Onu Alırsın demek olup ekranda görülene çok benzer bir çıktı alınacağı ortamları tanımlar.

Şekil 6.2 WYSIWYG Editörü

Bu uygulamalar "Ne görürsen onu alırsın" olarak adlandırılmıştır çünkü web tasarımcısı web sayfasının kodunu yazmak ve tarayıcıda görüntülemek yerine sayfanın neye benzeyeceğini gösteren görsel bir ara yüz ortamında sayfayı inşa edebilmektedir. Bu uygulamaların en tanınmış olanı Dreamweaver eskiden Macromedia şu anda ise Adobe ailesinin bir ürünüdür. Bir başka popüler yazılım da Frontpage idi. Araç çubuğunu kullanarak resimler, formlar, tablolar, bağlantılar ve biçimlendirilmiş içerik eklemek genellikle web tasarımcısının webin arkasında yatan kod hakkında çok az bilgisi olduğu anlamına gelmekteydi.

Wysiwyg örnek bir editörün kullanımını <https://www.youtube.com/watch?v=dqUllrZcGV0> adresinden izleyebilirsiniz.

Yaşamla İlişkilendir

Unutulan ilk web tarayıcıları

Daha Firefox yokken, Netscape bile henüz doğmamışken, işte bu web tarayıcıları vardı!

Tim Berners-Lee, boş zamanında yazdığı Enquire adındaki küçük program ile kullanıcıların bir takım “**düğüm**ler” oluşturmalarına izin veriyordu. Bu düğümler, kart stilinde bilgi yüklü sayfalar ve diğer sayfalarla bağlantı kurabiliyorlardı. Ancak **Pascal**’da yazılan program, sadece CERN’in kendine has işletim sisteminde çalışıyordu. Programın iyi bir fikir olduğu düşünülse de onu çok az kişi kullandı ve bir süre sonra programın diski kayboldu.

Berners-Lee bir süre sonra CERN’e geri döndü ve bu kez başarıya ulaşacak olan “**World Wide Web**” projesini tekrar hayata geçirdi. 1991’de WWW’nun bir açıklamasını alt.hypertext grubunda yayınladı. Asistanı Jean-François Groff ile beraber yayınladığı kod kütüphanesi **libWWW** ise katılımcıların kendi tarayıcılarını oluşturmalarına izin veriyordu.

Kaliforniya’daki **Bilgisayar Tarihi Müzesi**’nde proje notunda şu sözler yer alıyor: “18 ay içinde çıkan yarım düzineden fazla tarayıcı, fon kıtlığı yaşayan Web projesini kurtardı ve Web geliştiricisi topluluğunu meydana getirdi.” İlk bilinen tarayıcılardan bir tanesi Marc Andreessen ve Eric Bina tarafından meydana getirilen Mosaic idi.

CERN tarayıcıları

Mosaic, Netscape içine de girmişti ancak ilk tarayıcı değildi. Müze tarafından meydana getirilen bir harita, projeyi global bazda gözler önüne seriyor. Bu ilk uygulamalarda şaşırtıcı olan ise, sonradan ortaya çıkan tarayıcıların özelliklerini barındırıyor olmaları. İşte **World Wide Web** ünlü olmadan önceki bazı tarayıcılar.

CERN tarayıcıları: Tim Berners-Lee’nin 1990’daki orijinal WorldWideWeb tarayıcısı hem tarayıcı hem de bir düzenleyiciydi. Ekran görüntüsünde de görebileceğiniz gibi, birçok modern tarayıcının özelliğine sahipti.

Tarayıcının kısıtlaması ise sadece **NeXTStep** işletim sistemi üzerinde çalışıyor olmasıydı. Ancak WorldWideWeb’in kısa bir süre ardından CERN matematik stajyeri Nicola Pellow, UNIX ve Ms-DOS ağlarında çalışabilen bir tarayıcı yazdı.

Erwise: Ardından Erwise geldi. Yazılım, 1991’de iki Finlandiyalı üniversite öğrencisi tarafından yazılmış, 1992’de yayınlanmıştı. Erwise, grafiksel arayüz sunan ilk tarayıcı olarak kabul ediliyor. Tarayıcı, sayfa içindeki kelimeleri de arayabiliyordu.

ViolaWWW, Midas ve Samba, Mosaic

ViolaWWW: ViolaWWW, 1992’de yayınlanmıştı. Eski Mac yazılımı HyperCard’dan esinlenen ViolaWWW, Unix tabanlı Viola programlama/kodlama dilinde yazılmıştı. En önemli özelliklerinden bir tanesi, geliştiricinin sayfaya kod ve “applet” eklemesine izin vermesiydi

Midas ve Samba: SLAC fizikçisi Tony Johnson tarafından 1992’de yazılan Midas, Stanford fizik topluluğuna yönelik grafiksel bir tarayıcıydı. Midas kullanıcıları, postscript belgelerini görüntüleyebiliyor, kağıda çizilmiş formülleri düzgün bir şekilde tekrar meydana getirebildiği için fizikçiler tarafından tercih ediliyordu.

Bu arada CERN ortakları Pellow ve Rober Cailliau ise Macintosh için ilk web tarayıcısı Samba’yı yayınladılar.

Mosaic: Tarihçi **Gillies** ve **Cailliau**, Mozaic’in Web’in 1993’deki patlayıcı büyümesini ateşlediğini söylüyorlar. Ancak Mosaic, önceki tarayıcılar olmaksızın ve NCSA’nın en iyi UNIX makineleriyle donanmış Illinois Ünivesitesi ofisleri olmaksızın geliştirilemezdi.

Mosaic, video klipleri, sesler, formlar, yer imleri, geçmiş dosyaları gibi birçok yeni özellik sunuyordu. Gillies ve Cailliau, en ilginç olanının ise önceki X-tarayıcıların tersine, Mosaic’in tek dosyaya sığması olduğunu söylüyorlar. Mosaic’in belki de en önemli özelliği ise, platformlar arası bir tarayıcı olmasıydı.

Bilgisayar Tarihi Müzesi sergi notları, Mosaic’in Viola ve Midas’a dayandığını ve CERN kod kütüphanesini kullandığını söylüyor: “Ancak diğerlerinin aksine, Mosaic güvenilir, amatörler tarafından yüklenebiliyordu ve kısa zamanda renkli grafikleri farklı pencereler yerine web sayfalarının içerisine ekledi.”

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/unutulan-ilk-web-tarayicilari-internet-haber-1450369/>

CSS ve Standartların Yayılması

HTML 2.0 belirtiminin netleşmesi ile aynı zamanlarda W3C oluşumu gerçekleşmiş Flash ve Dreamweaver piyasaya sürülmüştür. HTML’in artan stil özellikleri, web tasarımcısına bir web sitesinin görünümü üzerinde daha fazla kontrol sağlamış, ancak web tarayıcılarının web sitelerinin görsel ve grafiksel öğelerini yorumlama çeşitliliği, ekran görünümünde yaygın tutarsızlıklara neden olmuştur. HTML kodunun giderek artan karmaşıklığından kaynaklanan sorunun üstesinden gelmek için W3C, web sitelerinin görsel sunumunu yönetmek için stil sayfalarını keşfetmeye başlamıştır. Bir dizi seçenek göz önüne alındığında, Basamaklı Stil Şablonları (CSS) 1996’da W3C’nin tavsiyesi haline gelmiştir. CSS’ in geliştirilmesi ve bir öneri olarak piyasaya sürülmesinin sonucunda, bazı öğeler HTML sürüm 4.0’dan kaldırılmıştır. Bir web sayfasının görsel görüntüsünü kontrol etmek için kullanılan metnin ortalanması, yazı tipi veya arka plan rengi eklenmesi gibi işlemler için

kullanılan etiketler ve nitelikler kullanımdan kaldırılması için önerilenler arasındaydı. Bunun nedeni, CSS’ in ortaya çıkışı ile bir web sayfasının yapısı ve içeriği artık HTML’ de bulunacağı ve CSS içinden HTML belgesiyle bağlantılı olarak yönetilecek olan sunum ve ekrandan ayrı olacaktır. Bu, bir web sitesinin görsel biçimini çok daha kolay ve daha tutarlı hale getirir; çünkü birden fazla sayfa görünümü, tüm sayfaların birbirine bağlandığı bir stil sayfası tarafından yönetilebilir.

✓ HTML, internet tarayıcılarına, bir sayfanın değişik kısımlarının nasıl gösterilmesi gerektiğini açıklayan ve içeriği sunan bir web dilidir. CSS ise İnternet tarayıcılarına bir sayfanın nasıl görünmesinin gerektiği konusunda ilgilenen bir web teknolojisidir. İşte bu ayrıma web standartları içinde “sunumun ve bilgini ayrılığı” deniyor.

Inclusive New Media Design

including people with intellectual disabilities in the WWW

- [Maximum Accessibility](#)
- [making ID accessible websites](#)
 - [Top tips](#)
 - [Information about accessibility](#)
 - [People with intellectual disabilities](#)
 - [Examples](#)
- [About Inclusive New Media Design](#)
- [Blog](#)
- [Contact](#)

Making ID Accessible Websites

This section is about how to make websites which work for people with intellectual disabilities. It includes information about people with ID themselves, and video of them using the WWW.

It includes tips on how to build ID accessible websites. It has links to other websites with more information about accessibility, and to websites designed especially for people with intellectual disabilities. It also has information about the assistive technologies (ATs) that people with intellectual disabilities use.

The video on this page shows David Sousa talking about the types of websites he likes and doesn't like. It is used with permission from ["Off Limits to Online"](#), a Channel 4 News report on our work.

Şekil 6.3 Inclusive New Media Design Sitesinin CSS Kullanılmayan Görüntüsü

Şekil 6.4 Inclusive New Media Design Sitesinin CSS Kullanıldıktan Sonraki Sayfa Görüntüsü

Bununla birlikte, CSS' in başarıyla ve yaygın bir şekilde benimsenmesinin önünde sayısız engel vardı. Bunlardan en önemlisi popüler tarayıcıların CSS' i desteklemek için biraz zaman geçmesi ve buna rağmen tam desteğin az olması idi. Burada 'destek', bir tarayıcının W3C belirtimine göre görüntüleneceği şekilde bilgileri görüntülemesi anlamına gelmektedir. Internet Explorer 3 ve 4 ve Netscape 4.x gibi önceki tarayıcılarda CSS için bir miktar destek olsa da web tasarımcıları tarafından CSS' in benimsenmesinin önünde ciddi bir engel vardı. Mac için Internet Explorer 5.0'ın yayınlanması, bir tarayıcının CSS' e neredeyse tamamen destek verdiğini ilk kez göstermiş, ancak diğer popüler tarayıcılar buna uyduğu ve CSS için giderek artan bir destek sağlandığı halde tutarsızlıklar ve hatalar devam etmiştir. Bu, web tasarımcılarının tarayıcılarda tutarlı bir görüntü elde etmesini inanılmaz derecede zorlaştırmış ve bazen bu sorunların üstesinden gelmek için kodu hackleme yöntemine gitmelerine neden olmuştur.

CSS gibi standart yaklaşımların uygulanması, web tarayıcıları ve cep telefonları da dahil olmak üzere çeşitli erişim cihazları arasında web sitelerinin birlikte çalışabilirliğini sağlamayı amaçlıyordu. Ayrıca, bir sitenin görsel stilini göz ardı edebilen ve doğrudan işaretlenmiş içeriklerine gidebilecek ekran okuyucuları gibi yardımcı cihazlar üzerinden webe erişen özürlü insanlar için erişilebilirliği kolaylaştırması umuluyordu. Web Standartları Projesi (WaSP)' nin doğuşunun hemen yanı sıra, farklı gelişmeler de kaydedildi: 1997'de W3C, Web Erişilebilirlik Girişimi'ni (WAI) başlattı. WAI' in amacı, engelli insanlara yönelik webin erişilebilirliğini arttırmaktı. Web standartları ve web erişilebilirlik hareketleri muazzam miktarda tartışma yaratmış, standartlara uyumlu bir web sitesi, ayrıca erişilebilir bir web sitesi olacağından arasında hassas bir ilişki olduğu vurgulanmıştır.

✓ **Web Standartları:** W3C ve diğer standart oluşumları tarafından bir araya getirilmiş olan web tabanlı içeriğin yaratılmasında ve çözümlenmesinde kullanılan teknolojilerdir.

Web Standartları Projesi'nin bildirisine <https://www.webstandards.org/about/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bir web sayfasının W3C tarafından geliştirilen HTML ve CSS standartlarına göre oluşturulduğunu belirlemek için doğrulama hizmeti kullanarak sayfanın kodunu doğrulamak mümkündür. W3C, <http://validator.w3.org/> adresinde bu doğrulama hizmetini sunmaktadır. Geçerli kod yazma ve erişilebilir web sitesi oluşturma birçok standardın olduğu yerde iyi bir tasarım örneği olarak görülmektedir. Bununla birlikte, web standartları ve web erişilebilirliği birbiri ile örtüşen ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olsa da tamamen aynı değildir.

HTML ve Web Tasarımın Geleceği

Web tasarımında CSS' in gittikçe artan bir şekilde benimsenmesinin bir sonucu olarak, bir takım önde gelen web tasarımcıları, web sitelerinin oluşturulma biçimini değiştirmeyi savunmuşlardır. Bu Photoshop gibi tasarım araçlarını kullanmadan HTML ve CSS' i kullanarak web siteleri oluşturmak anlamına gelmektedir.

Web tasarım endüstrisindeki işler giderek artan bir şekilde, HTML ve CSS dışındaki konularda da derinlemesine bilgi ve beceri gerektirdiğini göstermektedir. Arama motoru optimizasyonu (SEO olarak da bilinir), bir müşterinin web sitesi için arama motorlarının nasıl çalıştığı konusunda uzman bilgi gerektiren bir konudur. Web tasarımında bilgi mimarisi, içeriğin yapılandırılması ve organizasyonu böylece kullanıcının istediği şeyi kolay alması önemli diğer bir konudur. Web tasarımcısının sahip olması gereken diğer roller içerik stratejisti, kullanıcı deneyimi tasarımcısı, kullanılabilirlik danışmanı, proje yöneticisi, yaratıcı yönetmen, editör, pazarlamacıdır. Aynı şekilde, web tasarım araçlarının, uygulamalarının ve uzantılarının (AJAX, jQuery, hCard, Typekit, WordPress) çoğalması, bugün bir web tasarımcısının HTML ve CSS' den çok daha fazla şey bilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Diğer yandan unutulmamalıdır ki HTML ve CSS web tasarım çalışmalarının merkezi olup bu teknolojiler olmadan web net bir şekilde oluşturulamaz.

✓ Arama Motoru Optimizasyonun amacı, web sitelerinin arama motorlarının kriterlerine uygun hale getirilerek hedeflenen aramalarda yükseltilmesidir. Diğer bir deyişle, sitenizin arama motorlarında görünürlüğünü arttırmak ve bunun sonucunda siteye daha çok trafik çekmektir.

Arama motoru optimizasyonu başlangıç rehberi <https://static.googleusercontent.com/media/www.google.com/en//intl/tr/webmasters/docs/arama-motoru-optimizasyon-baslangic-rehberi.pdf> adresinden inceleyebilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

1 Web tasarım bileşenlerinin tarihsel gelişimini tartışabilme

Araştır 1

Web tasarım bileşenleri tasarımcıları nasıl etkilemiş olabilir? Araştırınız.

İlişkilendir

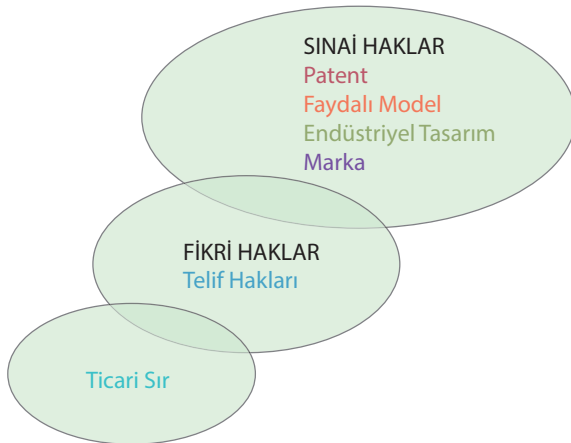
Günümüzde web tasarımındaki gelişmeler ve kullanılan araçları düşünün.

Anlat/Paylaş

Web tasarımında uzmanlaşmanın önemini çevrenizdekilerle paylaşın.

TELİF HAKLARI GELİŞİMİ

Fikir ve sanat eserleri insanların toplumsal yaşamı kurmasıyla başlar. İnsanın toplumsal yaşam içerisinde kendini ifade etme isteği üstün bir yaratıcılık ve estetik bir düzey almaya başladığı zaman fikir ve sanat eserleri de doğmaya başlar.

Şekil 6.5 Fikri Mülkiyet Haklarının Kapsamı

İngilizcedeki “intellectual property” terimi için Türkçe’de “fikri mülkiyet”, “fikri ve sınai mülkiyet” ya da “fikri, sınai ve ticari mülkiyet” karşılıkları kullanılmaktadır. Bu kavramlar genel olarak, insan aklının ve zihinsel yaratıcılığının üretimi olan düşünce ve ürünlere gönderme yapmaktadır. Fikri mülkiyet; telif hakları (copyrights) olarak da bilinen fikir ve sanat eserleri ve sınai mülkiyet hakları şeklinde iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Telif hakları, eserin meydana getirilmesiyle kendiliğinden doğar. Buna karşılık patent, faydalı model, marka ve tasarım gibi sınai mülkiyet kategorisinde yer alan haklar Türk Patent ve Marka Kurumu gibi bir idari kurumda tescil ettirilmektedir. Fikri mülkiyet hakları kapsamında bulunan kavramlar aşağıda tanımlanmıştır.

Telif Haklarının geçirdiği tarihsel süreçle ilişkin Nadide Güher Erer’in çalışmasına <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2495> adresinden ulaşabilirsiniz.

- **Patent**, buluş sahibinin, buluş konusu ürünü belirli bir süre üretme, kullanma, satma veya ithal etme hakkı olan belgedir. Buluşu yapılan neredeyse her şey patent koruması kapsamına dahildir. Buluşu yapılan bir ürün ya da sistemin bütün hakları patent sahibine ait olur ve ondan izinsiz kullanılamaz.
- **Faydalı Model**, Türkiye’de ve dünyada yeni olan ve sanayiye uygulanabilen buluşların sahiplerine belirli bir süre (10 yıl), bu buluş konusu ürünü üretme ve pazarlama hakkının tanınmasıdır. Faydalı model belgesi verilmesi işlemleri, patent verilmesine oranla hem zaman hem de masraf açısından daha elverişlidir. Faydalı model belgesi ile patent arasında, belgelendirme, inceleme ve değerlendirme şekli bakımından fark vardır. Faydalı model belgesi verilerek sağlanan koruma, patente kıyasla daha kısa sürelidir. Buluşa patent ya da faydalı model belgesi verilmesi ile ilgili tercihi buluş sahibi yapmaktadır.
- **Endüstriyel tasarım**, bir ürünün bütününe ya da bir kısmının çizgi, şekil, renk, biçim, doku, malzemenin esnekliği veya süslemesi gibi insan duyuları ile algılanabilen çeşitli unsur veya özelliklerin oluşturduğu görünümdür. Dolayısıyla endüstride üretilen, nihai kullanıcıya yönelik ürünlerin, işlevsellik, hedef kitlenin beğenisine ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygunluk gibi ölçütleri gözeterek fikren geliştirilmesi ve üretime uygun yeni bir ürün olarak projelendirilmesidir.
- **Marka**, bir işletmenin mal veya hizmetlerini bir başka işletmenin mal veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla kişi adları dahil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretleri içerir.
- **Telif hakkı**, bir kişi ya da kişilerin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği bilgi, düşünce, sanat eseri ve ürününün kullanılması ve kopyalanması ile ilgili hukuken sağlanan haklardır. Telif hakkının doğması için tescile gerek yoktur. Fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar eserin üretilmesiyle birlikte doğar.

- **Ticari Sır**, gerçek ya da tüzel kişi tacire, rakiplerine karşı ekonomik anlamda menfaat sağlayan, sır olarak saklanan ve gizli kalması için gerekli önlemlerin sahibi tarafından alındığı bilgidir. Formül, tasarım, yasal araç ya da örüntü biçiminde olabilir. Ticari sırlar bazı hukuk sistemlerinde “gizli bilgi” ya da “sınıflandırılmış bilgi” olarak adlandırılmaktadır.

Telif haklarının korunmasına ilişkin fıkirlere ilk kez Yunan ve Roma medeniyeti döneminde rastlanmaktadır. Telif hakkının ekonomik bir hak olduğu fikri ilk kez Gutenberg’in 1453’te matbaa makinasını icat etmesiyle ortaya atılmıştır. Bu nedenle, matbaanın icadı, fikri hakların gelişimi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 16. yüzyılın ortalarında, yazarlar da eserden pay almaya başlamıştır. 1709 yılında İngiltere’de kabul edilen “Kraliçe Anne Kanunu” eser sahiplerini koruyan ilk kanundur. Bu kanunla yazarları ekonomik yönden gözetmek ve bilimin teşvik edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Dünyanın farklı ülkelerinde farklı zamanlarda fikri mülkiyet kanunlarında kanunlaştırma hareketleri görülmüştür. Fikri mülkiyet hukukunun içinde olan ve sınai haklar olarak adlandırılan marka, patent ve tasarım gibi sınai mülkiyet haklarının modern anlamda doğumu ise ancak sanayi devrimi ile mümkün olmuştur.

✓ Kanunlaştırma açısından, 1709’da kabul edilen “Kraliçe Anne Kanunu” (The Statute of Anne) eser sahiplerine koruma sağlayan ilk kanun olarak dünya telif haklarında önemli bir yere sahiptir.

Ülkemizde ise fikri haklar, ilk önce yazar hakları açısından 1850 tarihli “Encümen-i Daniş Nizamnamesi” ile başlamıştır. Bu nizamname ile eser sahiplerine telif hakkı tanınmıştır. Telif sözcüğü ilk defa bu nizamnamede kullanılmıştır. Böylece eseri yaratanın mali hakka sahip olacağı ilk defa kabul edilmiştir. Türkiye’de gerçek anlamda çıkan ilk fikir ve sanat eserleri kanunu II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan 1910 tarihli “Hakkı-ı Te’lif Kanunu” dur. Ancak bu kanun hiç uygulama alanı bulamamıştır. Bunun en önemli nedeni hak sahiplerinin haklarını takip etme noktasında çeşitli sebeplerle harekete geçmemeleridir.

Günümüz için de hak sahiplerinin haklarının tabiki konusundaki duyarsızlığı devam etmektedir. “Hakkı Te’lif Kanunu” 1952 tarihinde yürürlüğe giren 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” (FSEK) ile son bulmuştur. FSEK’ te 1995 yılında yapılan kanun değişikliği ile fikri mülkiyet hukuku ciddi anlamda değişmiş ve AB hukukuna hızlı bir uyum sağlamaya başlamıştır. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca telif haklarının temel koruma konusu fikri bir çabaya dayanan kitap, fotoğraf, müzik, bilgisayar programları, sinema film vb. şekillerde somutlaşmış durumda olan

ve kanunun “eser” olarak tanımladığı ürünlerdir. Diğer bir deyişle, FSEK “fikirleri” korumaz; fikirlerin somutlaşmış halini korur.

✓ Encümen-i Daniş, Türkiye’de Tanzimat’tan sonra Batı’daki benzerleri yolunda kurulan resmi ilk akademik müessesesidir. Encümen-i Daniş Nizamnamesi ise, Osmanlı imparatorluğu döneminde eser sahibinin hakları açısından ilk önemli belgedir.

Yaşamla İlişkilendir

Telif haklarında yeni düzenleme

Anadolu Ajansı

3 Mayıs 2017 Çarşamba

Kültür ve Turizm Bakanlığınca telif hakları sisteminin iyileştirilmesine yönelik hazırlanan yasa taslağında, meslek birliklerine “Dijital işaretleme” imkanı, izinsiz paylaşımında bulunanların internet hızının yavaşlatılması, “Yeşilçam” oyuncularının haklarının korunması, kafe, kuaför ve mağaza gibi alanlarda müzik eserlerini kullanmaya sertifika zorunluluğu ve cezai yaptırım gibi birçok yeni düzenleme öngörülmüştür.

Bakanlıkça, 1951 tarihli 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun artık güncel ihtiyaçları gözlememesi ve yaklaşık 7 yıldır süregelen çalışmaların nihayete erdirilmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanı Nabi Avcı’nın talimatıyla yeni bir kanun taslağı hazırlandı. Müzik, sinema, edebiyat, yayıncılık, güzel sanatlar gibi alanlar ile toplumun birçok kesimini yakından ilgilendiren ve etkin, adil ve işler bir telif hakları sisteminin oluşturulmasının hedeflendiği taslakta, lisanslama sisteminden meslek birliklerinin yapısına ve internet üzerinden korsan paylaşımlara kadar telif haklarına yönelik pek çok konuda kritik düzenlemeler öngörülmüştür. Taslakta aynı alanda yeni meslek birliği kurulma şartları ağırlaştırılırken, meslek birliklerinin görev ve yükümlülükleri, daha etkin, şeffaf ve hesap verebilir işleyiş hedefiyle yeniden düzenlendi. Birliklerin kurumlar vergisinden muaf tutulması amacıyla düzenleme yapılan taslakta, kafe, kuaför, mağaza gibi müzik eseri kullanan umuma açık mahallere sertifika zorunluluğu getirildi. Ayrıca sertifika denetimlerinin Bakanlıkça gerçekleştirilmesi, sertifikasız mahallere idari para cezası uygulanması da öngörülmüşken, tarife bedellerine itirazları değerlendirilerek karara bağlamak üzere Telif Hakem Kurulu oluşturuldu. Buna göre, Yargıtay üyesi, bakanlık temsilcisi, iki öğretim üyesi ile Rekabet Kurumu temsilcisinin katılımıyla oluşturulacak Telif Hakem Kurulu, meslek birliklerinin, tarifelere yönelik müzakere süreçlerinde sonuç alamadığı başvurularını karara bağlayacak. Kurul, bir nevi meslek birlikleri ile yargı sürecinde ara kurum görevini üstlenecek. Kurulun kararları tarife hükmünde sayılacak.

RADYO-TV KURULUŞLARI HAK İHLALLERİNDE “CEZA DAVASI” AÇABİLECEK

Taslakta yapılan düzenlemeyle güzel sanat eseri sahiplerinin yeniden satıştan pay talep etme hakkının uygulama alanı genişletildi ve devredilemez hale getirildi.

Bilgisayar programı ve veri tabanı nüshalarının satışı veya dağıtımını içeren yayma hakkı bakımından Sınai Mülkiyet Kanunu’na paralel şekilde ulusal tükenme ilkesinden vazgeçilerek uluslararası tükenme ilkesi kabul edilirken diğer eser türlerinde ulusal tükenme korundu.

Radio ve televizyon kuruluşlarına haklarının ihlali halinde ceza davası açma imkanı tanınırken, bu kuruluşların umuma açık mahallerde lisanslama hakları, kanunda belirlenen girişi ücretli mahallerle sınırlandırıldı.

KÜTÜPHANELERDEN ÖDÜNC ALINAN KİTAPLAR

Taslağa göre, kütüphanelerin ödünç verecekleri kitaplar için hak sahiplerinden yazılı izin alma zorunluluğu kaldırılırken zorunlu eğitime tabi okul kütüphaneleri haricindeki kütüphanelere ödünç verme karşılığında bedel ödeme yükümlülüğü getirildi. Bu bedele yönelik tarifeyi belirlemek ve bedeli toplamak için Ortak Lisanslama Birliği (OLB) oluşturulması zorunlu tutuldu.

Bedele ilişkin itirazların Telif Hakem Kurulunca değerlendirilmesine de imkan tanınan taslakta, toplanan bedelin, en az yarısı eser sahiplerinde kalacak şekilde, yayınevleriyle paylaşılması öngörüldü. Bu alanda zorunlu toplu hak yönetimi benimsendi.

Taslakta fotokopi yoluyla sipariş üzerine kısmi çoğaltım için yazılı izin alma zorunluluğu kaldırıldı. Ayrıca çoğaltma hizmetini ücret karşılığı gerçekleştiren veya ücret karşılığı olmasa dahi ekonomik menfaat sağlamak suretiyle yaygın şekilde çoğaltma hizmeti verenlere bedel ödeme yükümlülüğü getirildi. Bu alandaki bedele yönelik tarife de OLB’nin yetkileri arasına alınırken, bedele ilişkin itirazların Telif Hakem Kurulunca değerlendirilmesine imkan tanındı.

KORSAN PAYLAŞIM YAPAN İNTERNET SİTESİNE “6 AY” YAVAŞLATMA

İnternette korsan paylaşımlara yönelik önemli düzenlemelerin bulunduğu taslakta eserlerin internet ortamında korunmasını sağlayan teknolojik önlemleri etkisiz kılmaya yönelik şifre kırıcı cihazları veya yazılımları üretmek, satmak, reklamını yapmak gibi eylemler suç haline getirildi. İnternet siteleri tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerine karşı erişimi engelleme yöntemi iyileştirilirken, internet üzerinden izinsiz dosya paylaşımını takip edebilmek amacıyla bir takım önlemler alındı. Meslek birliklerine eserleri dijital olarak işaretleme imkanı, savcılık kararıyla ihlal gerçekleştirdiği tespit edilen internet abonesinin iki kez uyarılması ve bu uyarılara rağmen ihlale devam eden internet abonesinin erişim hızının altı ayı aşmamak üzere yavaşlatılması yaptırımı düzenlendi.

Bakanlık bünyesinde dijital telif hakkı ihlalleriyle mücadele merkezleri kurulabileceği, bu merkezlerde talep üzerine cumhuriyet savcılarının görevlendirilebileceği ve ilgili kuruluşların bu alandaki mücadelede gerekli iş birliğini sağlayacakları da taslakta yer aldı.

ENGELLİLERİN ESERLERE ERIŞİM İMKANI ARTIRILACAK

Hak sahibine ulaşılamayan eserlerin kamu kurum ve kuruluşları tarafından kamu yararı amacıyla kullanımına imkanı tanınan taslakta, eserlerin, engelliler tarafından kullanılmasına ilişkin serbestinin kapsamı, internet üzerinden iletimi ve uluslararası değişimi de kapsayacak şekilde genişletildi. Engelliler lehine çoğaltım yapacak kuruluşun da Kültür ve Turizm Bakanlığınca yetkilendirilmesi öngörüldü. Ayrıca eğitim amaçlı kullanılan eserlerin uzaktan eğitim metotlarıyla da erişime sunulması ile kütüphane, arşiv ve müzelerde bulunan eserlerin arşiv amaçlı çoğaltımına imkan tanındı. Kütüphane, arşiv ve müzelerde bulunan eserlerin arşiv amaçlı çoğaltımına da izin veren taslağa göre, dijital arşivlerin, derleme kütüphaneleri binalarında çevrimiçi görüntülenmesi olanağı da getirildi. Ayrıca bir eserin karikatür, parodi, pastiş amaçlı kullanımı ile arızı ve tesadüfi kullanımı serbestisi öngörüldü.

BANDROL SUÇLARI İÇİN YENİ DÜZENLEME

Bandrol işlemine benzer şekilde sertifika ve kayıt-tescil işlemlerinin de bakanlıkça yetkilendirilmeleri halinde meslek birlikleri tarafından yapılabilmesi öngörüldürken, il denetim komisyonu üyelerine bandrol denetimleri için ödenecek ikramiye tutarı artırıldı. Taslakta Anayasa Mahkemesi kararı nedeniyle iptal edilen sertifikasızlık cezaları da mikro ve küçük işletmelere 2 bin lira, orta büyüklükteki işletmelere 8 bin lira, büyük işletmelere de 20 bin lira olacak şekilde yeniden düzenlendi.

Kaynak: Bakanlığın hazırladığı taslak metinde mevcut kanunun 36 maddesinde değişiklik yapılırken, kanuna 26 da yeni madde eklenmesi öngörüldü. Bu konuda Anadolu Ajansında, NTV Sanat Haberlerinde, 3 Mayıs 2017 günü yayınlanmış habere <https://www.ntv.com.tr/sanat/telif-haklarinda-yeni-duzenleme,r3j8ZMdrfUqXlsHKdv3V0A> adresinden ulaşabilirsiniz.

Telif Haklarının Özellikleri

Bir eserde telif hakkının doğabilmesi için bazı özelliklerin bulunması gerekmektedir.

- Telif Hakkının doğması için tescile gerek yoktur. Fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar eserin üretilmesiyle birlikte doğar.
- Telif hakları soyut niteliğe sahiptir. Telif hakları ile koruma altına alınan, insan düşüncesinin yarattığı maddi olmayan mallardır. Telif hakları somutlaştığı maddeden ayrı ve bağımsız bir varlık ve hukuki değere sahiptir.
- Telif haklarında ülkesellik ilkesi geçerlidir. Koruma hangi ülkede talep ediliyorsa koruma şartları o ülke mevzuatına göre belirlenir.
- Mutlak hak niteliğine sahiptir. Telif hakları herkese karşı ileri sürülebilir. Ancak toplum menfaatinin korunması gibi nedenlerle bu mutlak hakka çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. Mutlak hakka getirilen sınırlandırmalar: Kamu düzeni, genel ahlak, kamu yararı gibi sebeplerle getirilen sınırlamalar ve hususi menfaat (şahsi kullanım vs.) yararına getirilen istisnalardan oluşmaktadır. (Örneğin, bir eserin kâr amacı güdülmeksizin, şahsi kullanım amacıyla çoğaltılabilmesi mümkündür.)
- Fikri mülkiyet hakları belli bir süre boyunca korunurlar (fikir ve sanat eserlerinde 70 yıl vs.). Fikir ürünleri somutlaştıkları eşyadan ayrı ve bağımsız bir hukuki statüye sahiptir.
- Fikri ürünler özel kanun, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmektedir.

✓ **Telif Hakkı:** Kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklardır. Bu ürünler insan zekası ile ortaya çıkan; edebiyat ve sanat eserleri, bilgisayar programları, buluşlar tasarımlar vb. ürünleri kapsar.

✓ Telif hakkı, genellikle belirli bir süre için geçerlidir. Sembolü çember içinde bir "C" harfidir, © harfi üzerinde bulunduğu yaratının telif haklarının korunduğunu belirtir ve İngilizce "copyright" kelimesini ifade eder.

Web Sitelerinde Telif Hakları

Web sayfalarının oluşturulmasında fiziksel emek ve zaman harcanması dışında zihinsel emek bulunduğu da yasa çerçevesinde net olarak belirtilmiştir. Burada koruma kapsamında olan sadece içerik olmamakta, grafik tasarım da koruma kapsamına alınmaktadır. Bunun yanı sıra eser, bir endüstriyel tasarım olarak da değerlendirilebilir durumdaysa Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu dışındaki ilgili kanunlar tarafından da koruma altına alınmaktadır. Bir web sitesinde sadece içerik değil, bilgisayar yazılımı (HTML vb. kaynak kodları da yasa dahilinde yazılım olarak nitelendirilmektedir), resim ve grafik tasarım eserleri de yer almaktadır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 2/1 nolu maddesinde "her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucunu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları" şeklinde yer alan ifade sayesinde HTML vb. kodlar da "eser" olarak kabul görmektedir.

Ancak bir web sitesindeki içerik arayüzü oluşturmak adına bir bilgisayar programı ile ilgili bir öğeyi meydana getiren düşünce ve ilkelerle oluşturulduysa eser olarak adlandırılmayabilir. Yani, bir yazılım hakkında yazılan yorum eser olarak algılanmamaktadır. Bir web sitesinin, sitede bulunan sayfanın ve sayfada bulunan içeriğin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 6/10-11 nolu maddelerinde de eser sayıldığını belirtmekte fayda vardır. Bu maddede "bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya herhangi bir değişim yapılması" kelimesi ile bahsi geçen unsurlar "işlenme eser" olarak değerlendirilmektedir. Dahası bu maddede yer alan "belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan veri tabanları- içindeki tek tek veri ve materyal hariç-" kelimesi ile de siteleri oluşturan veritabanları (türünün ne olduğuna bakmaksızın) "işlenme eser" sayılmaktadır ve kanun ile korunmaktadır.

Web'in telif hakları açısından özelliklerini şu şekilde sıralanabilir:

- Web ortamında eserler son derece kolay çoğaltılabilmekte ve dağıtılabilmektedir. Herhangi bir eser, çok kısa bir süre içerisinde binlerce ve hatta milyonlarca kişi tarafından kopyalanabilmektedir. Bu kopyalama yapılırken asıl nüsha ile çoğaltılan nüsha arasında hiçbir kalite farkı da bulunmamaktadır.

- Web sayfaları ya da içeriği ile ilgili korumanın sınırları tam olarak belirlenememektedir.
- İnternet, etkileşimli yapısıyla ve sanal gerçeklik uygulamaları gibi teknolojik gelişmeler ile klasik eser tanımını zorlamaktadır.
- İnternet'in hiçbir hukuki kişiliğe ya da kuruma ait olmayan bir yapıda bulunması ve bu şekilde gelişmesi yapılacak düzenlemeleri zorlaştırmaktadır.
- İnternet'in bir özgürlük ortamı olarak, fazladan yasal ya da teknik düzenlemelerle gelişiminin kısıtlanması istenmemektedir.
- İnternet üzerinden yapılan hak ihlallerinde, ihlali yapanın tespiti ve bu ihlalin önlenmesi son derece güç olmaktadır.
- Uygulanacak hukukun tespiti yani Devletler Hususi Hukukuna ilişkin sorunlar bulunmaktadır.

Günümüzde web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle en çok kullandığımız web uygulamaları Facebook, Twitter, Instagram, Youtube vb. sosyal medya araçlarıdır.

Yaşamla İlişkilendir

Türkiye'de İnternette Korsan Film ve Dizi İzleme Dönemi Sona Eriyor!

Kültür Bakanlığı, üzerinde çalıştığı telif hakkındaki yasa taslağını çok yakında meclis gündemine getirecek.

Korsan film ya da dizi izlenmesi yalnızca ülkemizin değil, dünya genelinde birçok ülkenin de üzerinde savaştığı konulardan bir tanesi. Korsan yapımları izlemek her ne kadar internet kullanıcısı olarak hoşumuza gitse de yayıncı kuruluş ve diğer tüm detaylar baz alındığında bu durum, korsanlıktan çok daha fazla anlam içeriyor. Empati kurduğumuzda, üzerinde aylarca çalışılan, milyonlarca dolarlık teknolojilerle üretilen bir filmin ya da dizinin hiçbir bedel ödenmeden izleniyor olmasının nasıl bir etki yaratabileceğini az çok kestirebilirsiniz. İşte bu durumun önüne geçilmesi için Kültür Bakanlığı, önemli bir yasa taslağını meclise taşımak üzere.

Tarihin En Bilinen 9 Bilgisayar Korsanı Neler Yapmıştı ve Şimdi Neler Yapıyorlar?

rıdır. Sosyal medya, anlık paylaşım açılabilir konumda olan bilgilerin varlığıyla iletişim yöntemlerimizi büyük ölçüde değiştirmiştir. Sosyal medyanın doğması, doğasındaki etkileşim özelliği sebebiyle günlük kullanıcıların pasif durumdan aktif duruma geçerek bir taraftan içerik üreten kullanıcı statüsüne geçmelerine, diğer taraftan ise bu etkileşim sebebiyle telif hakları ihlallerinde bulunmalarına sebebiyet vermiştir. Sosyal medya, her an her saniye herkes tarafından sürekli olarak güncellenebilmesi, çoklu ve karşılıklı kullanım ortamı yaratmış olması, içeriklerin aynı şekilde veya değiştirilerek sonsuz sayıda paylaşılabilmesi gibi olanakları sebebiyle ve aslında temelde kurulan sistemin tam olarak bu amaçları gütmesi itibarı ile klasik hukuk normlarıyla düzenlenebilmesi oldukça zor olan bir alandır.

Sosyal Medya'da Telif Hakları konusunda ayrıntılı bilgi edinebilmek için: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/255551> belgesini inceleyebilirsiniz.

Gelen son haberlere göre Bakanlık, Dijital Hak İhlalleriyle Mücadele Merkezi adında bir birim kuracak. Bu merkez üzerinden yalnızca film değil müzik, kitap, şiir ya da bilimsel makaleler gibi üzerinde emek verilen çalışmaları yayınlayan internet sitelerinin kapatılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Sistem ise şu şekilde işleyecek:

- Telif hakkı sahibi, Dijital Hak İhlalleriyle Mücadele Merkezi'ne başvuracaktır.
- Başvuru ile birlikte savcılık gerekli incelemeleri yaptıktan sonra uygun gördüğünde siteyi erişime kapatacağı.
- Eğer telif hakkı sahibi isterse sitenin kurucuları ve yöneticileri hakkında dava açılacaktır.

Kaynak: <http://www.webtekno.com/turkiye-de-internette-korsan-film-ve-dizi-izleme-donemi-sona-eriyor-h35060.html>

Öğrenme Çıktısı

2 Web tasarımında telif haklarının gelişimini açıklayabilme

Araştır 2

Telif hakları gelişimini sosyal medya nasıl etkilemiş olabilir? Araştırınız.

İlişkilendir

Sosyal medya aracılığı ile çoğu kullanıcının neler paylaştığını düşünün.

Anlat/Paylaş

Sosyal medya ortamlarında paylaşımda telif haklarının önemini çevrenizdekilerle paylaşın.

TELİF HAKLARINDA GÜNCEL GELİŞMELER

Ülkemizde bir eserin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde korunabilmesi için, sahibinin hususiyetini taşıması ve Kanun'da sayılan eser türlerinden birine girmesi gerekmektedir. Kanun'da eser türleri ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar ve sinema eseri olarak sayılmıştır. Kanun'da, işlenme ve derlemelere de ayrıca yer verilmiştir.

✓ **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu:** Türkiye Cumhuriyeti Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ya da kısaca FSEK, Türkiye'de 5 Aralık 1951 tarihinde kabul edilmiş ve halen yürürlükte olan 5846 sayılı kanundur. 13 Aralık 1951 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Kanun'un 8. maddesinde eser sahibi, eseri meydana getiren olarak belirtilmektedir. Eseri yaratan kişinin eser sahipliği, eserin yaratılmasıyla birlikte başka bir işleme gerek olmaksızın kendiliğinden doğar.

Eser sahibinin eseri üzerinde malî ve manevî olmak üzere iki tür hakkı bulunmaktadır.

Manevî Haklar

1. Umuma arz hakkı,
2. Eser sahibinin adını belirtme hakkı,
3. Eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı,
4. Eser sahibinin malik ve zilyede karşı haklarıdır.

✓ Bir mala fiilen el koyan ve malik gibi tasarrufta bulunan şahıs zilyed, bu işleme de zilyedlik denir.

Malî Haklar

1. İşleme hakkı,
2. Çoğaltma hakkı,
3. Yayma hakkı,
4. Temsil hakkı,
5. İşaret, Ses ve/veya Görüntü Nakline Yaran Araçlarla Umuma İletim Hakkı

olarak yasada yer almaktadır.

İnternet ortamında telif haklarının korunmasıyla ilgili olan uluslararası mevzuata ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ulusal mevzuatımızda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre;

FSEK'in "Çoğaltma Hakkı" başlıklı 22'nci maddesinde bir eserin aslını veya kopyalarını, herhangi bir şekil veya yöntemle tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine ait olduğu ifade edilmiştir.

FSEK'in diğer bir önemli maddesi olan Ek 4'ncü madde iki husus düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında fikir ve sanat eserlerine ait hak yönetim bilgilerini koruma altına almıştır. Maddeye göre; "eser ve eser sahibi ile, eser üzerindeki haklardan herhangi birinin sahibi veya eserin kullanımına ilişkin süreler ve şartlar ile ilgili olarak eser nüshaları üzerinde bulunan veya eserin topluma

sunulması sırasında görülen bilgiler ve bu bilgileri temsil eden sayılar ve kodlar yetkisiz olarak ortadan kaldırılamaz veya değiştirilemez. Bilgileri ve bu bilgileri temsil eden sayıları ve kodları yetkisiz olarak değiştirilen veya ortadan kaldırılan eserlerin asılları veya kopyaları dağıtılamaz, dağıtılmak üzere ithal edilemez, yayınlanamaz veya topluma iletilmez.”

Maddenin 3’ncü fıkrası ise servis sağlayıcıların sorumluluklarına ilişkindir. Madde gereğince; dijital iletim de dahil olmak üzere işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla servis ve bilgi içerik sağlayıcılar tarafından eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda tanınmış haklarının ihlâli hâlinde, hak sahiplerinin başvuruları üzerine ihlâlê konu eserler içerikten çıkarılır. Bunun için hakları ihlal edilen gerçek veya tüzel kişi öncelikle bilgi içerik sağlayıcısına başvurarak üç gün içinde ihlâlin durdurulmasını ister.

Eser sahipleri, ayrıca eserlerinin internet üzerinden izinsiz erişimini engelleyen şifreleme gibi yöntemlere başvurabileceklerdir. Bu tür yöntemlerin aşılma çalışması konusuna ilişkin olarak FSEK’ in 73/1. c maddesinde, “Yegâne amacı bir bilgisayar programını korumak için uygulanan bir teknik aygıtın geçersiz kılınmasına veya izinsiz ortadan kaldırılmasına yarayan herhangi bir teknik aracı, ticari amaç için elinde bulunduran veya dağıtan” kişiler hakkında dört yıla kadar hapis ve para cezası uygulanacağına dair hüküm bulunmaktadır.

2003 Berlin Deklarasyonu ile açık arşivlerdeki eserlerin kamu yararı taşıdığı ve buna uygun lisans ile düzenlenmesi gereğine vurgu yapılmıştır. Özellikle kütüphaneciler ve kurumsal arşivlerin öncüsü olan kurum kütüphanelerinin de katkısıyla açık erişim yapısı için “Yaratıcı Beraberlikler-Creative Commons (CC)” lisans modeli telif haklarına sözleşmelerine alternatif olarak ortaya konulmuştur.

Açık Lisanslama

İnternet, insanlar için paylaşımı ve çalışmaların ortaklaşa kullanımını kolaylaştırır. Fakat bazen yasalar bunu zorlaştırır. Çektirilen bir fotoğraf, gerçekleştirilen bir şarkı kaydı, yayınlanan ma-

kale ya da çalışmanın orijinal hali web üzerinde yayımlandığı zaman çalışma telif hukuku açısından “tüm hakları saklıdır” statüsünde kabul edilir. Pek çok örnekte, bu durum, diğer insanların çalışmaları izin almaksızın kullanamayacağı ya da yeniden düzenleyemeyeceği anlamına gelir. Peki ya eser sahibi eserini başkalarının yeniden kullanmasını istiyorsa durum nedir? Eğer eseri oluşturan kişi paylaşma, kullanma ve hatta yeniden düzenleme hakkını başkalarına vermek istiyorsa, eseri Yaratıcı Beraberlikler (CC - *Creative Commons*) lisansı ile işaretlemelidir.

✓ **Creative Commons** (CC) lisansı, telif hakkı bulunan bir eserin veya çalışmanın ücretsiz olarak dağıtılmasını sağlayan bir çeşit kamu telif hakkı lisansı. Bir yazar oluşturduğu eseri kullanılması için paylaşmak veya üzerinde değişiklikler yapma hakkını vermek istediğinde CC lisansı kullanır.

Yaratıcı Beraberlikler (CC - *Creative Commons*) lisansı eser sahibine hangi hakları elinde tutmasını istediğine karar verme olanağı sağlar.

Yaratıcı Beraberlikler lisansı eser sahibine hangi hakları elinde tutmasını istediğine karar verme imkânı sağlar; ayrıca eseri kullanacak olanlara, bunu, eser sahibinin iznini önceden almaksızın ne şekilde kullanabileceklerini bildirmeyi sağlar. Yaratıcı Beraberlikler lisansı açık lisans türlerinden sadece biri olup, açık kaynak girişimi tarafından desteklenen seksene yakın lisans bulunmaktadır. En yaygın kullanılan açık lisans türleri şu şekildedir:

Tablo 6.1 En Sık Kullanılan Açık Lisans Türleri

Lisans	Yapılabilecekler	Yapılamayacaklar	Zorunda Olunanlar
GPL	- Ticari olarak kullanılabilir - Değiştirilebilir - Dağıtılabilir - Yazar sorumlu tutulabilir	Lisanslanamaz	Orjinali bulundurulmalıdır
MIT	- Ticari olarak kullanılabilir - Değiştirilebilir - Dağıtılabilir - Lisanslanabilir - Hususi kullanılabilir	Yazar sorumlu tutulamaz	- Telif bulundurulmalıdır - Lisans bulundurulmalıdır
Apache	- Ticari olarak kullanılabilir - Değiştirilebilir - Dağıtılabilir - Lisanslanabilir - Hususi kullanılabilir	- Yazar sorumlu tutulamaz - Yazarların ismi kullanılamaz	- Telif bulundurulmalıdır - Lisans bulundurulmalıdır - Değişiklikleri belirtmelisiniz - Değişiklikleri bildirmelisiniz
Yaratıcı Beraberlikler	- Ticari olarak kullanılabilir - Değiştirilebilir - Dağıtılabilir	- Yazar sorumlu tutulamaz - Yazarların ismi kullanılamaz	

Yaratıcı Beraberlikler

Yaratıcı Beraberlikler (Creative Commons-CC) kâr amacı gütmeyen, telif hakları alanında esneklik ve paylaşımı yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuş bir düşünce hareketi ve organizasyonudur. Yaratıcı beraberlikler lisansı, telif hakkı bulunan bir eserin veya çalışmanın ücretsiz olarak dağıtılmasını sağlayan bir çeşit kamu lisansıdır. Yaratıcı Beraberlikler amacına ulaşmak için sanatçılara ve genel olarak tüm eser sahiplerine, yasanın kendilerine tanıdığı kimi hakları kamuya paylaşabilmelerine imkân verecek, özel olarak hazırlanmış telif lisansı sözleşmeleri önermektedir. Özgür Yazılım Vakfı tarafından daha önce meydana getirilen GNU Genel Kamu Lisansı (GNU GPL) metinlerini temel alan bu sözleşmelerin özelliği, yaratıcı kişilere, telif hakkından tamamen feragat etmeksizin eserlerini paylaşma açmalarına imkân tanımasıdır. Yaratıcı beraberlikler eser sahibinin isteğine uygun olabilecek değişik lisansları mevcuttur. Yaratıcı beraberlikler araçları sadece lisanslardan ibaret olmayıp buna kimi işaret, etiket ve diğer belgeler de eklenebilir. Bundan başka, CC lisanslı eserlerin Internet tarayıcı programlar tarafından algılanmasını sağlayan elektronik etiket de mevcuttur.

Tablo 6.2 Yaratıcı Beraberlikler Lisanslama Türleri ve Özellikleri

Lisansın kısa adı	Şartlar	Lisansın Logosu	Açıklaması
BY	Eserin ilk sahibi belirtilecek		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir, üzerinde değişiklik yapıp yenisi üretilebilir, ticari amaçla kullanılabilir. Sağlanması gereken tek şart, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir.
BY-SA	- Eserin ilk sahibi belirtilecek - İlk lisans modeli korunacak		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir, üzerinde değişiklik yapıp yenisi üretilebilir, ticari amaçla kullanılabilir. Sağlanması gereken iki şart vardır. İlki, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir. İkincisi, eserin tüm kopyalarında veya eserden üretilmiş yeni eserlerde de aynı, benzer ya da uyumlu bir lisansın kullanılmaya devam edilmesidir. Bu lisans GNU GPL lisanslarının felsefesine uygun, özgür bir lisans modeli olarak kabul edilir.
BY-ND	- Eserin ilk sahibi belirtilecek - Özgün hali korunacak		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir ve ticari amaçla kullanılabilir. Sağlanması gereken iki şart vardır. İlki, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir. İkincisi, esere dokunulmaması ve özgün halinin korunmasıdır.
BY-NC	- Eserin ilk sahibi belirtilecek - Ticari kullanılmayacak		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir ve üzerinde değişiklik yapıp yenisi üretilebilir. Sağlanması gereken iki şart vardır. İlki, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir. İkincisi, eserin hiçbir kopyası veya eserden üretilmiş yeni eserlerin hiçbirisinin ticari ortamda kullanılmamasıdır.
BY-NC-SA	- Eserin ilk sahibi belirtilecek - Ticari kullanılmayacak - İlk lisans modeli korunacak		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir, üzerinde değişiklik yapıp yenisini üretilebilir. Sağlanması gereken üç şart vardır. İlki, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir. İkincisi, eserin hiçbir kopyası veya eserden üretilmiş yeni eserlerin hiçbirisinin ticari ortamda kullanılmamasıdır. Üçüncüsü, eserin tüm kopyalarında veya eserden üretilmiş yeni eserlerde de aynı, benzer ya da uyumlu bir lisansın kullanılmaya devam edilmesidir.
BY-NC-ND	- Eserin ilk sahibi belirtilecek - Ticari kullanılmayacak - Özgün hali korunacak		Bu lisansa sahip eser kopyalanabilir. Sağlanması gereken üç şart vardır. İlki, eserin tüm kopyalarında eserin ilk sahibinin belirtilmesidir. İkincisi, eserin hiçbir kopyası veya eserden üretilmiş yeni eserlerin hiçbirisinin ticari ortamda kullanılmamasıdır. Üçüncüsü, esere dokunulmaması ve özgünlüğünün korunmasıdır.

Genel Kamu Lisansı

GNU Genel Kamu Lisansı (GPL), yazılım ve diğer ürünler için kamu malı haline getirilmiş, özgür bir lisanstır. Pek çok yazılım ve diğer ürünlerin lisansları, bu ürünlerin paylaşımını ve ürünleri değiştirme özgürlüğünü önleyecek şekilde tasarlanmıştır. Buna karşın, GNU Genel Kamu Lisansı bir programın tüm sürümlerini paylaşma ve değiştirme özgürlüğünü güvence altına alır; böylece tüm kullanıcıları için özgür yazılım özelliğini koruduğunu garanti altına alır. Copyleft esaslı lisansların en güçlü ve en yaygın örneği olan GNU GPL, günümüzde milyonlarca yazılım bileşeni tarafından kullanılmaktadır. Copyleft, bir programın (veya başka bir çalışmanın) özgür yazılım haline getirilmesi, programın tüm değiştirilmiş ve genişletilmiş sürümlerinin de özgür yazılım haline getirilmesi için genel bir yöntemdir.

GNU'nun açılımı, "GNU is Not Unix"tir. Yani "GNU, Unix değildir" anlamına gelir. Yazılan özgür yazılımların bir arada toplanması için 1985 yılında yine Stallman tarafından FSF (Free Software Foundation) kurulur ve GNU yazılımlarını korumak için GPL (General Public Licence) adı verilen yazılım lisansı oluşturulur. Amaç, GPL lisansı ile lisanslanan özgür yazılımların, özgürlüklerini korumaktır. Özgür yazılımlar genelde ücretsiz ya da çok düşük ücretlidir ama kaynak kodları açık ve ücretsiz olarak dağıtılır.

Genel Kamu Lisansı, özgür yazılımın kopyalarını dağıtma özgürlüğünü; bu yazılımların kaynak kodlarına erişimi ya da istenildiğinde sunumunu, yazılımı değiştirebilme ya da parçalarını yeni özgür yazılımda kullanmayı ve bu eylemlerin gerçekleştirilebileceğinden haberdar olmayı garanti altına almak için tasarlanmıştır.

✓ Özgür yazılım anlaşmalarının en popülerleri Genel Kamu Lisansı (GPL; General Public License)'dir.

Genel kamu lisansı avantajları şu şekilde sıralanabilir;

- Kullanıcı yazılımının içinde ne olduğunu bilir. Bazı üretici firmaların yaptığı öne sürülen arka kapı (backdoor) yerleştirme vakaları imkânsızdır. GPL ile lisanslanan

yazılımın kaynak kodu ortada olduğu için gerekli inceleme yapıldıktan sonra rahatlıkla kullanılabilir.

- Yazılım çok büyük bir kitle tarafından kullanılması sonucunda hataların keşfedilmesi ve yine çok büyük bir kitle tarafından geliştirildiği için düzeltilmesi süreci çok hızlı gerçekleşmektedir.
- Üretici firma, kullanıcı kitlesini geliştirmek için büyük bir şansa sahiptir.
- Kullanıcı yazılımda beğenmediği kısımları değiştirmekte özgürdür. Bunu eğer kendisi yapamıyorsa bile yazılım çok büyük bir kitle tarafından kullanıldığı için, İnternet'te biraz aradıktan sonra büyük ihtimalle aynı yazılımın kendi istediği şekilde değiştirilmiş halini rahatlıkla bulur.
- Üretici firma, dünyaca popüler bir GPL yazılımın üreticisi olarak büyük bir prestij elde eder. Referans listesinde on binlerce kişi tarafından kullanılan bir programı geliştirmiş bir firma olmanın onurunu taşır. Bunun sonucunda bir sonraki geliştirdiği yazılıma dışarıdan bakışlar daha profesyonelce olur ve firmanın ismi duyulduğu için de hedef kitle daha büyük olur.
- GPL bir yazılımın kodunun üzerinde oynayan kişi sayısı bazen binleri bulmaktadır. Bu nedenle programlar çok hızlı bir şekilde çok büyük bir kitle tarafından geliştirilir. Bu da yazılımın kalitesinin artmasında büyük bir rol oynar.
- GPL, yazılım sektöründe bir rekabet ortamı yaratmayı sağlar. Ücretli ve kapalı kod olarak sunulan yazılımların ücretsiz ve açık kodlu olanlara nispeten çok daha kaliteli olmasının gerekliliği ortaya çıkar. Bu da yazılımların kalitesini artırır ve sektörün ütopik tam rekabet piyasasına olabildiğince yaklaşmasını sağlar. Sektörü sadece arz değil, talep de yönlendirmeye başlar.
- Kullanıcı, ürünün gelişmesi için üretici firmaya bağımlı kalmaz. Özellikle kritik uygulamalarda kullanılan bir yazılımı üreten firmanın batması veya artık yazılıma destek vermemesi durumunda mağdur kalmaz. Kaynak kodu ortada olduğu için kullanıcı isterse kendi bünyesinde isterse destek alarak yazılımı geliştirmeye devam edebilir.

✓ GNU ile kopyalayabilirsiniz, dağıtabilirsiniz, istediğiniz değişiklikleri yapabilirsiniz, yazılımın her yeni versiyonu bu lisansı kullanmak zorundadır.

GNU Genel Kamu Lisansı'nı kullanan geliştiriciler, haklarını iki adımda korumuş olurlar:

1. *Adım.* Yazılım üzerindeki telif haklarını kanıtlarlar
2. *Adım.* Kullanıcıya bu lisansı sunarak yazılımı çoğaltmak, dağıtımını yapmak ve/veya değiştirmek için yasal hak tanırırlar.

Apache Lisansı

GNU kendi lisanslarının dışındaki en çok kullanılan bir lisans türü olan Apache Lisansı, Genel Kamu Lisansı ile uyumlu bir lisans türüdür. Diğer özgür yazılım lisanslarında olduğu gibi Apache Lisansı, yazılımın kullanıcılarına yazılımı herhangi bir amaç için özgürce kullanma, dağıtma, düzeltme ve yazılımın değiştirilmiş sürümlerini dağıtma hakkını vermektedir. Apache Lisansı yalnızca alıcıyı bilgilendirme amaçlı olarak Apache lisans kodlarının kullanıldığına dair bir uyarının bulundurulmasını zorunlu tutmaktadır. Böylece, copyleft lisanslarının tersine, Apache lisans kodlarının değiştirilmiş sürümlerinin alıcılarının, üst sürümü almalarına gerek kalmamaktadır.

✓ Apache ile, tüm kopyaları lisansın bir kopyası eşliğinde dağıtabilir ya da kullanabilirsiniz, ancak bütün değişiklikler değiştirilmiş olarak işaretlenmelidir.

MIT Lisansı

1988 yılında Massachusetts Teknoloji Enstitüsü tarafından ortaya çıkan GPL ile uyumlu bir özgür yazılım lisansıdır. Özgür yazılımın temel özgürlüklerini içermektedir. Fakat Apache Lisansı gibi copyleft değildir. Rubby on Rails dili, PuTTY uygulaması, jQuery UI ve yaygın kullanılan CSS kütüphanesi "Bootstrap" örnek olarak verebilecek olan MIT Lisansı altında dağıtılan yazılımlardır. Ayrıca web geliştiriciler tarafından yaygın olarak bilinen jQuery hem MIT lisansı ile hem de GPL ile dağıtılmaktadır.

MIT Lisansı, hiçbir ücret talep edilmeden yazılımın bir kopyasını ve belgelendirme dosyalarını elde eden herkese verilen izin; kullanma, kopyalama, değiştirme, birleştirme, yayımlama, dağıtma, alt lisanslama ve/veya yazılımın kopyalarını satma eylemleri de dahil olmak üzere ve bununla kısıtlama olmaksızın, yazılımın sınırlama olmadan ticaretini yapmak için verilmiş olup, bunları yapmaları için yazılımın sağlandığı kişilere sunulur. Yazılım "hiçbir değişiklik yapılmadan" esasına bağlı olarak, ticarete elverişlilik, özel bir amaca uygunluk ve ihlal olmaması da dahil ve bununla kısıtlı olmaksızın açıkça veya üstü kapalı olarak hiçbir teminat olmaksızın sunulur. Hiçbir koşulda yazarlar veya telif hakkı sahipleri herhangi bir iddiaya, hasara veya diğer yükümlülükler karşı, yazılımla veya kullanımla veya yazılımın başka bağlantılarıyla ilgili, bunlardan kaynaklanan ve bunların sonucu bir sözleşme davası, haksız fiil veya diğer eylemlerden sorumlu değildir.

✓ Yazılımı dağıtabilir, ticari olarak kullanabilirsiniz. Kaynak kodu alan değiştirerek yeni versiyonlarını yayınlatabilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

3 Telif haklarında güncel gelişmeleri sıralayabilme

Araştır 3

Açık lisanslama türleri insanlığın bilgi birikimine nasıl katkı sağlamış olabilir? Araştırınız.

İlişkilendir

Web üzerinde her türlü bilgiye erişebilmenin sağladığı avantajları düşünün.

Anlat/Paylaş

Açık lisans felsefesinin önemini çevrenizdekilerle paylaşın.

1

Web tasarım bileşenlerinin tarihsel gelişimini tartışabilme

Web Tasarım Bileşenlerinin Tarihsel Gelişimi

Web tasarımı İnternet tarayıcısının ilk kullanılmaya başlandığı günden bugüne şüphesiz birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. HTML dilindeki değişiklikler ile beraber tasarım ve kodlama teknolojilerindeki dönüşüm günümüzde tasarlanan web sayfalarının farklı birçok tarayıcı ve cihazda görüntülenmesi sağlamış, zengin bir araç yelpazesi ile tasarım işleminin gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır. HTML' in sonraki sürümlerinde resim, animasyon ve video gömme, formlar aracılığıyla etkileşim oluşturma, web sayfalarının davranışını değiştirmek veya veritabanı sistemleri ile konuşmak ve web sayfası içeriğini dinamik olarak güncellemek için JavaScript gibi komut dosyaları gömmek için etiketler bulunur. HTML geliştikçe ve web yazılım uygulamalarının da tabi olduğu aynı sürüm işleme sürecinden geçtikçe, HTML' in yetenekleri genişletilmiştir. 1995 yılında HTML 2.0 ortaya çıkmıştır. Bu, standart olarak ele alınması amaçlanan ilk HTML belirtimiydi. HTML 2.0'ın piyasaya sürülmesi Netscape ve Internet Explorer'ın ortaya çıkması aynı zamana denk gelmiştir. Diğer yandan Flash yazılımının geliştirilmesi ise o dönem devam etmiştir. HTML 2.0 belirtiminin netleşmesi ile aynı zamanlarda W3C oluşumu gerçekleşmiş Flash ve Dreamweaver piyasaya sürülmüştür. HTML' in artan stil özellikleri, web tasarımcısına bir web sitesinin görünümü üzerinde daha fazla kontrol sağlamış, ancak web tarayıcılarının web sitelerinin görsel ve grafiksel öğelerini yorumlama çeşitliliği, ekran görünümünde yaygın tutarsızlıklara neden olmuştur.

2

Web tasarımında telif haklarının gelişimini açıklayabilme

Telif Hakları Gelişimi

Telif haklarının korunmasına ilişkin fikirlere ilk kez Yunan ve Roma medeniyeti döneminde rastlanmaktadır. Telif hakkının ekonomik bir hak olduğu fikri ilk kez Gutenberg'in 1453'te matbaa makinasını icat etmesiyle ortaya atılmıştır. 1709 yılında İngiltere'de kabul edilen "Kraliçe Anne Kanunu" eser sahiplerini koruyan ilk kanundur. Bu kanunla yazarları ekonomik yönden gözetmek ve bilimin teşvik edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Fikri mülkiyet hukukunun içinde olan ve sınaî haklar olarak adlandırılan marka, patent ve tasarım gibi sınaî mülkiyet haklarının modern anlamda doğumu ise ancak sanayi devrimi ile mümkün olmuştur. Ülkemizde ise fikri haklar, ilk önce yazar hakları açısından 1850 tarihli "Encümen-i Daniş Nizamnamesi" ile başlamıştır. Telif sözcüğü ilk defa bu nizamnamede kullanılmıştır. Böylece eseri yaratanın mali hakka sahip olacağı ilk defa kabul edilmiştir. Türkiye'de gerçek anlamda çıkan ilk fikir ve sanat eserleri kanunu II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan 1910 tarihli "Hakkı-ı Te'lif Kanunu" dur. "Hakkı Te'lif Kanunu" 1952 tarihinde yürürlüğe giren 5846 sayılı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" (FSEK) ile son bulmuştur. FSEK' te 1995 yılında yapılan kanun değişikliği ile fikri mülkiyet hukuku ciddi anlamda değişmiş ve AB hukukuna hızlı bir uyum sağlamaya başlamıştır.

Ülkemizde FSEK' ın bazı maddelerinde değişiklikler ile beraber dünyada telif haklarının cevap veremediği durumlarda açık lisans modellerinin gelişimi baş göstermiştir. Çektirilen bir fotoğraf, gerçekleştirilen bir şarkı kaydı, yayınlanan makale ya da çalışmanın orijinal hali web üzerinde yayınlandığı zaman çalışma telif hukuku açısından "tüm hakları saklıdır" statüsünde kabul edilir. Eser sahibi eserini başkalarının yeniden kullanmasını istiyorsa eseri Yaratıcı Beraberlikler (CC - Creative Commons) lisansı ile işaretlemelidir. CC lisansı eser sahibine hangi hakları elinde tutmasını istediğine karar verme imkânı sağlar; ayrıca eseri kullanacak olanlara, bunu, eser sahibinin iznini önceden almaksızın ne şekilde kullanabileceklerini bildirmeyi sağlar. Yaratıcı beraberlikler lisansı açık lisans türlerinden sadece biri olup, açık kaynak girişimi tarafından onaylanan seksene yakın lisans bulunmaktadır. En yaygın kullanılan açık lisanslar GPL, MIT, Apache ve Yaratıcı Beraberliklerdir. Yaratıcı Beraberlikler (Creative Commons-CC) kâr amacı gütmeyen, telif hakları alanında esneklik ve paylaşımı yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuş bir düşünce hareketi ve organizasyonudur. GNU Genel Kamu Lisansı (GPL), yazılım ve diğer ürünler için kamu malı haline getirilmiş, özgür bir lisanstır.

1 Aşağıdakilerden hangisi HTML etiketleri ile yapılabilecekler arasında **yer almaz**?

- A. Resim ekleme
- B. Grafik tasarım oluşturma
- C. Animasyon ekleme
- D. Formlar aracılığı ile etkileşim oluşturma
- E. Web sayfalarının davranışını değiştirme

2 Aşağıdakilerden hangisi HTML'in bir standart olarak ele alındığı ilk sürümdür?

- A. HTML 1.0
- B. HTML 3.2
- C. HTML 5
- D. HTML 2.0
- E. HTML 4.01

3 Aşağıdakilerden hangisi “bir kişi ya da kişilerin her türlü fikrî emeği ile meydana getirdiği bilgi, düşünce, sanat eseri ve ürününün kullanılması ve kopyalanması ile ilgili hukuken sağlanan haklardır” tanımına karşılık gelmektedir.

- A. Telif hakkı
- B. Marka
- C. Faydalı model
- D. Endüstriyel tasarım
- E. Patent

4 Aşağıdakilerden hangisi Fikri mülkiyet hakları kapsamında **yer almaz**?

- A. Faydalı model
- B. Marka
- C. Lisans
- D. Ticari sır
- E. Telif hakkı

5 Aşağıdakilerden hangisi eser sahibinin eseri üzerindeki malî haklarından biri **değildir**?

- A. Yayma hakkı
- B. İşletme hakkı
- C. Temsil hakkı
- D. Çoğaltma hakkı
- E. İşleme hakkı

6 Aşağıdakilerden hangisi eser sahibinin eseri üzerindeki manevi haklarından biri **değildir**?

- A. Umuma arz hakkı
- B. Eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı
- C. Eser sahibinin adını belirtme hakkı
- D. Eser sahibinin malik ve zilyede karşı hakları
- E. Kamuya iletim hakkı

7 Aşağıdakilerden hangisi yaygın olarak kullanılan açık lisans türleri arasında **yer almaz**?

- A. Apache
- B. Yaratıcı Beraberlikler
- C. MIT
- D. Microsoft Lisansı
- E. GPL

8 Aşağıdakilerden lisans türlerinin hangisinde orijinali bulundurma zorunluluğu vardır?

- A. GPL
- B. Apache
- C. Yaratıcı Beraberlikler
- D. MIT
- E. Microsoft

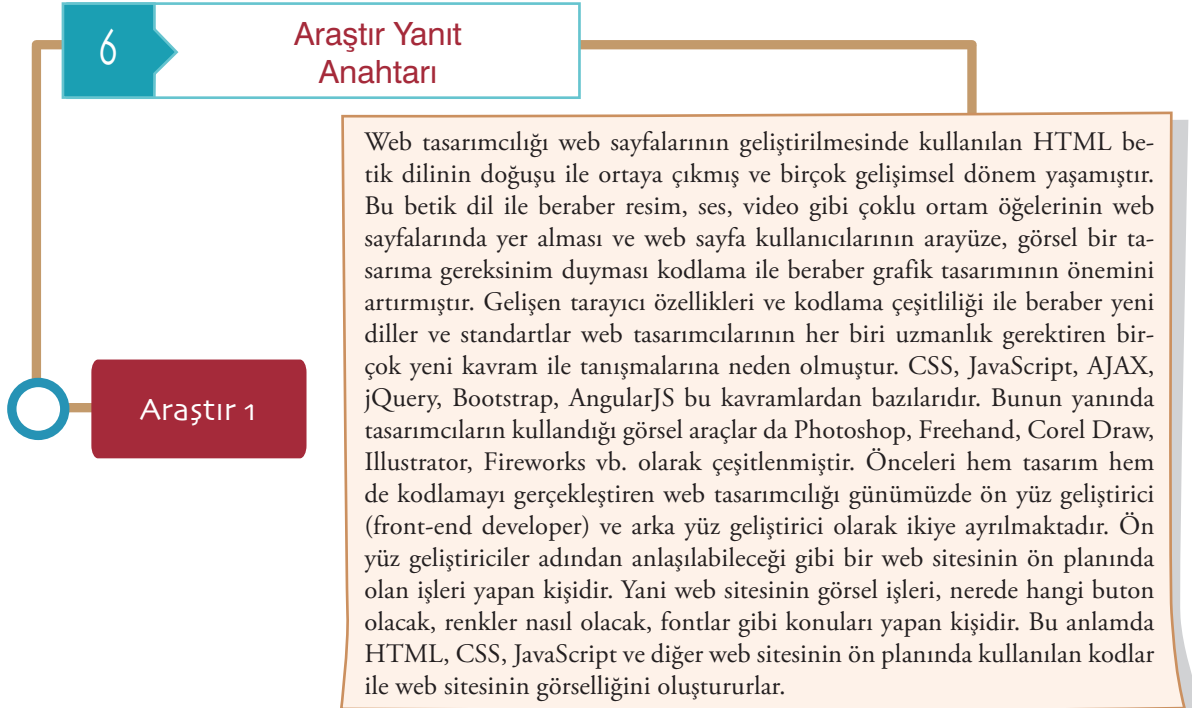
9 Aşağıdaki lisanstan hangisi Yaratıcı Beraberlikler lisansında lisans modelinin korunması şartı vardır?

- A. BY-NC-ND
- B. BY
- C. BY-SA
- D. BY-NC
- E. BY-ND

10 Aşağıdakilerden hangisi GPL lisansı ile uyumlu olan lisans türüdür?

- A. Yaratıcı Beraberlikler
- B. Microsoft
- C. BY-NC-ND
- D. Apache
- E. Mozilla

1. B	Yanıtınız yanlış ise “HTML’ in Doğuşu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. E	Yanıtınız yanlış ise “Telif Haklarında Güncel Gelişmeler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. D	Yanıtınız yanlış ise “HTML’ in Doğuşu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Açık Lisanslama” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Telif Hakları Gelişimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. A	Yanıtınız yanlış ise “Açık Lisanslama” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. C	Yanıtınız yanlış ise “Telif Hakları Gelişimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Açık Lisanslama” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “Telif Haklarında Güncel Gelişmeler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Açık Lisanslama” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 2

Sosyal medyanın doğması, doğasındaki etkileşim özelliği sebebiyle günlük kullanıcıların pasif durumdan aktif duruma geçerek bir taraftan içerik üreten kullanıcı statüsüne geçmelerine, diğer taraftan ise bu etkileşim sebebiyle telif hakları ihlallerinde bulunmalarına sebebiyet vermiştir. Web temelli ve kullanıcı kaynaklı içeriğe dayanan bu hizmetlerin gelişmesi telif hakları korumasına özgü çalışmaların kullanımı artırmış; bir remix kültürü yaratmıştır. Bu anlamda bugün sosyal medya kullanıcısı tüketici olmaktan çıkmış ve amatör de olsa bir yaratıcı çaba ortaya koyan, katılımcı kullanıcı konumuna gelmiştir. Buna karşılık bu içerik sağlayan kullanıcıları çoğunlukla bu ortamı düzenleyen hukuk kurallarının bilincinde değillerdir. Sosyal medyanın telif haklarına birincil etkisi; kullanıcının tüketici konumundan çıkarak aynı zamanda bir yaratıcı, yayımcı, dağıtımçı ve hatta hukuki şartları var olduğu (FSEK’de belirtilen eser şartlarını taşıdığı) takdirde bir eser sahibi olmasına yol açması; dolayısıyla klasik telif hakları sisteminde var olan eser sahibi ve kullanıcı arasındaki ayrımı neredeyse ortadan kaldırmasıdır. Kullanıcı kaynaklı içerik ile hayat bulan yeni medya siteleri halihazırda telif hakları arenasında, içeriğin kendisinin başka birinin telif hakkını ihlal etmesini konu edinen bir dizi sorunla karşılaşmıştır.

Araştır 3

Özgür yazılım kavramı, kullanıcıların, yazılımı çalıştırma, kopyalama, dağıtma, üzerinde çalışma, değiştirme ve geliştirme özgürlükleriyle ilgili bir kavramdır. Özgür Yazılım Vakfı tarafından tasarlanmış özgür içerik için bir telif lisansı geliştirilmiş ve adına özgür lisans verilmiştir. Lisans; el kitapları, ders kitapları ve diğer kaynak ve yol gösterici materyaller için tasarlanmıştır. Ancak, konusu ne olursa olsun herhangi bir ders temelli çalışma için kullanılabilir. Materyalin herhangi bir kopyasının, değiştirilmiş dahi olsa, aynı lisansı taşımasını şart koşar. Özgür lisans olarak günümüzde birçok lisanslama türünün ortaya çıkmasına özgür yazılım felsefesi öncülük etmiştir. Özgür lisansı, en basit anlatımla, eserin her zaman kopyalanabilmesini, başka yerlerde kullanılabilmesini garanti altına almak için düzenlemeler getiren bir lisanstır. Bu sayede eser ister tamamen ister kısmen, izin almaksızın kopyalanabilir ve kullanılabilir. Eser her ne şekilde kopyalanırsa kopyalansın, mutlaka eser sahiplerine atıfta bulunmak zorundadır. Bu lisans özellikleri eserin her zaman özgürce kopyalanabilmesine izin verdiğinden bunun altında gerçekleştirilen her çalışma daha geniş kitlelere yayılmıştır. Bu insanlığın birçok bilgiye rahatça ve telif sorunu olmadan erişebilmesini ve kullanabilmesini mümkün kılmıştır.

Kaynakça

- ALIR, G. (2010). *Telif Haklarıyla İlgili Güncel Gelişmeler*. Ankara: Ulusal Akademik Yayıncılık 2010.
- Deligöz, H. (2010). *Türkiye’de Fikri Mülkiyet Haklarının Gelişimi ve Sorunları*. Ankara, Türkiye: Başbakanlık Uzmanlık Tezi.
- ERTAŞ, S. (2015). *Gelişen Teknoloji Işığında Telif Hakları, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ERTA%C5%9E-Selahattin-GEL%C4%B0%C5%9EEN-T E K N O L O J % C 4 % B 0 - I % C 5 % 9 E I % C 4 % 9 E I N D A - T E L % C 4 % B 0 F - H A K L A R I - Y A % C 5 % 9 E A N A N - S O R U N L A R - V E - % C 3 % 8 7 % C 3 % 9 6 Z % C 3 % 9 C M - % C 3 % 9 6 N E R % C 4 % B 0 L E R % C 4 % B 0 . p d f> adresinden alındı
- GÜN, B. (2012). *Fikri Mülkiyet Hukukunun Tarihsel Gelişimi*. 10 21, 2017 tarihinde Gün&Gün Hukuk Bürosu: <http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukukunun-tarihsel-gelisimi/> adresinden alındı
- Kaynak, S., & Koç, S. (2015). Telif Hakları Hukuku’nun Yeni Macerası: Sosyal Medya. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 389-410.
- Kennedy, H. (2012). *Net Work Ethics and Values in Web Design*. New York: Palgrave Macmillan.
- Telif Hakkı Nedir? (2016). Telif Hakları Genel Müdürlüğü: <http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir> adresinden alındı
- Web Standartları Nedir? <http://www.r10.net/dersler/598698-web-standartlari-nedir.html>
- <http://www.milliyet.com.tr/unutulan-ilk-web-tarayicilari-internet-haber-1450369/>
- İnternet kaynağı <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2495>
- <https://www.webstandards.org/about/>
- Türkiye’de İnternette Korsan Film ve Dizi İzleme Dönemi Sona Eriyor <http://www.webtekno.com/turkiye-de-internette-korsan-film-ve-dizi-izleme-donemi-sona-eriyor-h35060.html>
- <http://www.aramaoptimizasyonu.com/>
- Telif Hakları/Fikri Haklar <http://duzceteknopark.com.tr/icerik/telif-haklari-fikri-haklar-12> adresinden alındı.
- Genel Kamu Lisansı <http://www.getgnu.org/gnulinux/gnulinux-ipuclari/genel-kamu-lisans-general-public-licence-gpl.html>
- <https://www.ntv.com.tr/sanat/telif-haklarinda-yeni-duzenleme,r3j8ZMdrfUqXlshKdv3V0A> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bölüm 7

Lisanslama ve Sözleşmeler

öğrenme çıktıları

Fikri Mülkiyetle İlgili Lisanslama Stratejileri

- 1 Fikri Mülkiyetle ilgili Lisanslama stratejilerini ve ilgili örnek sözleşmelerdeki temel ilkeleri açıklayabilme

Kullanıcı Verilerinin Korunması

- 2 Kullanıcı Verisinin ne olduğunu ve nasıl korunabileceğini belirleyebilme

Web'de Kullanıcı Hakları

- 3 Web'de Kullanıcı Haklarının çeşitli açılardan neler olduğunu açıklayabilecek ve bunların özelliklerini saptayabilme

Anahtar Sözcükler: • Lisanslama • Sözleşmeler • Web sitesi • Kullanıcı Verilerinin Korunması • Unutulma Hakkı • Anonim Kalma Hakkı • Dijital Delil

GİRİŞ

Fransızca “licence” kelimesinin okunuş şekliyle dilimize lisans olarak geçmiştir. Tescilli bir markanın kullanım hakkı, tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı veya tamamı için lisans sözleşmesine konu olabilir. Aynı şekilde bir diğer fikri mülkiyet konusu olan patent üzerinden de lisans verilebilmektedir. Yukarıda FSEK bağlamında andığımız yazılımlar, tasarımlar, yazılı eserler, müzik eserleri, sinema eserleri, programlar vb üzerinden de çeşitli mali haklara dair lisans verilebilmektedir.

Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. İnhisari lisans söz konusu olduğu zaman, lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça, kendisi de üzerinde lisans verdiği hakkı kullanamaz.

Lisans verilirken bir lisans sözleşmesi yapılır, öyle ki FSEK anlamında mali haklara dair lisans sözleşmesi yazılı yapılmadıkça ve gerekli unsurları içermedikçe geçerli sayılmayacaktır. Bu hususların en iyi kavranabileceği yöntemin konunun ilgili sözleşmelerin konumuza değinen önemli maddelerini bir bütün halinde örnekleyip incelemek olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle aşağıda Yazılım Geliştirme Sözleşmesi ve Web Sitesi Tasarım Sözleşmesi örneklerine kısaltılarak yer verilmiştir. Ayrıca da devamında FSEK Çerçevesinde Mali Hak Devir Muvafakati Yazısı ve Telif Tabidir Uyarı Yazısı gibi uygulamada sıklıkla başvurulanan metinler de dikkatlerinize ve incelemenize sunulmak üzere sizlerle paylaşılmıştır.

Aşağıdaki sözleşmelerin incelenmesi ve sözleşmeler kapsamında sunulan tanımların öğrenilmesi dersin ve ünitenin öğrenilmesine yardımcı olacaktır.

dikkat

Tescilli bir markanın kullanım hakkı, tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı veya tamamı için lisans sözleşmesine konu olabilir. Aynı şekilde bir diğer fikri mülkiyet konusu olan patent üzerinden de lisans verilebilmektedir.

FİKRİ MÜLKİYETLE İLGİLİ LİSANSLAMA STRATEJİLERİ

YAZILIM GELİŞTİRME (ESER SİPARİŞ) SÖZLEŞMESİ

0. Taraflar

1. Tanımlar

Uygulama/Proje: Geliştirici tarafından Sözleşme süresince üretilecek olan ve özellikleri işbu Sözleşme ile belirlenmiş olan her türlü uygulama, yazılım ve diğer materyal ile İş Sahibi'ne ait bulunan çevrimiçi çok oyunculu sosyal bir oyunu olan ve sanal para ile oynanan MMMMM isimli yazılımın geliştirilmesi sürecinin tamamını ifade eder.

Flash Yazılım: Vektörel grafiklerin, animasyonların, oyunların ve sair ara yüz uygulamalarının görüntülenebilmesi için gerekli olan yazılımdır.

2. Konu

3. Hizmet Koşulları

3.1 Geliştirici, işbu Sözleşme ile üstlendiği yükümlülükleri ve Projenin devamında kendi bilgi ve becerilerine uygun bölümlerde İş Sahibi tarafından verilen tüm görevleri yerine getirecek ve ilgili hizmetleri ve geliştirmeleri cihaz, donanım, işletim sistemi, tarayıcı vb. platform farklılıklarından etkilenmeyecek şekilde tüm sistemler üzerinde aynı koşullarda çalışan bir uygulama şeklinde hazırlayarak İş Sahibi'ne teslim edecektir.

3.2 Ortaya çıkan Eser'in İş Sahibi tarafından tam anlamı ile beğenilmemesi ve/veya İş Sahibi'nin Eser üzerinde herhangi bir nedenle değişiklik talep etmesi durumunda İş Sahibi, Eser üzerinde değişiklikler ve/veya ilaveler yapılmasını ve/veya Eser'in kısmen değiştirilmesini talep edebilir.

3.3 Geliştirici, tamamladığı Uygulamayı İş Sahibi'nin tercih edeceği programlar ve/veya sistemler arası geçiş sağlayan dosya uzantı formatlarından biri ya da birkaçına çevrilmiş olarak İş Sahibi'nin talep ettiği süre içinde teslim edecektir.

3.4 Taraflar, işbu Sözleşme konusu işin gerçekleşmesi için, kendilerine teslim edilen ve edilecek tüm bilgileri ve belgeleri sadece bu Sözleşme konusu hizmetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla ve bununla bağlantılı olarak kullanacaklardır. İşbu Sözleşme kapsamında İş Sahibi tarafından Geliştirici'ye verilecek her türlü bilgi gizli bilgi sayılır ve İş Sahibi'nin açık yazılı onayı olmaksızın Geliştirici tarafından üçüncü kişilerle paylaşılamaz.

3.5 İş Sahibi, Geliştirici'nin işbu Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için gerekli olan teknik ihtiyaçlarına bütün iyi niyeti ile yardımcı olacağını beyan ve taahhüt eder.

3.6 Geliştirici, işbu Sözleşme çerçevesinde vereceği hizmetler kapsamında İş Sahibi için kendi personeli veya alt yüklenicisi aracılığı ile geliştireceği/üreteceği FSEK anlamında eser sayılabilecek her türlü ürünün (bunlarla sınırlı olmaksızın tasarımın, tasarım ve veri tabanı kodları ve/veya kaynak kod (source code) da dâhil her türlü bilgisayar programlarının yazılıma ilişkin tüm kaynak kodları ve dokümantasyon da dâhil olmak üzere) üzerinde haiz olacağı FSEK 21-25. madde hükümleri ile ilgili diğer maddelerde tanımlanan işleme, çoğaltma, yayma, temsil, işaret/ses, görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim mali haklarının İş Sahibi'ne usulüne uygun şekilde devrini sağlayacak tasarruf işlemleri ile FSEK'in 14, 15 ve 16. maddelerinde yer alan manevi hakları kullanma yetkisinin tesisi için gerekli hukuki işlemleri 3.12. maddesinde gösterildiği şekilde derhal gerçekleştirecektir.

3.7 İşbu Sözleşmeye konu mali hakların devri taahhüdü uyarınca oluşturulacak eser niteliğini haiz yazılımın İş Sahibi tarafından kabulü ile düzenlenecek olan "Mali Hak Devir Sözleşmesi" imza tarihi itibarıyla işbu Sözleşme'nin ayrılmaz bir parçasını oluşturacak olup Taraflar anılan Mali Hak Devir Sözleşmesi'nin işbu Sözleşme sebebi ile ayrıca akdedileceği hususunda mutabıktırlar.

3.8 Geliştirici, bu kapsamda işbu Sözleşme kapsamında oluşturulan yazılımın İş Sahibi tarafından yurt içinde veya dışında, herhangi bir vasıta ile çoğaltımına, dağıtımına, yayımına, temsiline, kamuya arzına, işaret ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletimine, ticari amaçla kullanımına itiraz etmeyeceğini gayri kabili rücu olarak kabul, beyan ve taahhüt eder.

3.9 Geliştirici, işbu Sözleşme yapacağı işin ifasında kullandığı hazır yazılımların ve sair materyalin gerekli her türlü hakkının münhasıran kendisinde olduğunu ve bu sayılanların işbu Sözleşme kapsamında üstlendiği işlerin ifasında hiçbir kısıt ve başkasının hukuki bir talep hakkı olmadan kullanmaya ve İş Sahibi'ne de kullandırmaya yetkisi olduğunu; işbu maddeye aykırılık halinde İş Sahibi'nin uğrayabileceği her türlü masraf ve zararı derhal tazminle mükellef olduğunu kabul, beyan ve taahhüt eder.

3.10 Geliştirici, kendi mülkiyetinde bulunan ve/veya lisans hakkına sahip olduğu, İş Sahibi tarafından sipariş edilen ürünlerin işbu Sözleşmede belirtildiği gibi çalışmasını sağlayacak yazılımların kullanımı için İş Sahibi'ne ücretsiz, geri alınamayan, tüm dünyada geçerli, münhasır bir lisans verdiğini kabul beyan ve taahhüt eder.

3.11 İş Sahibi, Geliştirici'ye işbu Sözleşme gereği olan Hizmetleri yerine getirmesi için hiçbir bilgisayar sağlamayacaktır. Geliştirici kendisine ait olan bir bilgisayar ile çalışacaktır.

3.12 Esere ait kaynak kodları İş Sahibi'ne ait server'da muhafaza edilmek üzere Geliştirici tarafından İş Sahibi'ne gönderilecek veyahut da Geliştirici tarafından İş Sahibi'nin belirteceği sunucuya yüklenecektir.

...

EK-1: Uygulama Detayları Kapsam Dokümanı

DİJİTAL HİZMET – WEB SİTESİ YAPIM, TASARIM SÖZLEŞMESİ

1. Taraflar

1.1. İşbu sözleşme, XXXXX (aşağıda kısaca “Firma” olarak anılacaktır) ile YYYYYY (aşağıda kısaca “Ajans” olarak anılacaktır.) arasında aşağıda yazılı hüküm ve şartlarda (“Sözleşme”) akdedilmiştir.

1.2. Sözleşme kapsamında, Firma ve Ajans tek tek “Taraflar”, birlikte “Taraflar” olarak anılacaklardır

2. Sözleşmenin Konusu

İşbu sözleşmesinin konusu, Ajans’ın Firma’ya sunacağı Firma.com.tr, yenimetin.com ve XXXXX dijital dergi web sitelerinin tasarım ve yazılım olarak yenilenmesine yönelik hizmetleri içerir karşılıklı hak, taahhüt ve görevlerdir.

3. Tanımlar ve Hizmetler

3.1. İşbu Sözleşme’de adı geçen,

“İnternet” Dünya üzerindeki bilgisayarların birbirlerine bağlanmaları ile oluşan global ağ ve üzerinde sunulan dijital bilgiler bütünüdür.

“internet (web) Sitesi” Her türlü kullanım hakkı, marka hakkı, telif hakkı, alan adı hakkı Firma’ya ait olan web sitesini ve bunun mobil versiyonunu ifade eder.

“Flash Animasyon” Arka arkaya dizilen önceden hazırlanmış resimlerin, hareket ediyormuş izlenimi yaratmada kullanılan animasyon geliştirme aracı ve platformudur.

“Mailing” Birden fazla sayıda internet kullanıcılarına aynı anda iletilen, tanıtım ya da bilgilendirme amaçlı, görsellerden ve metinlerden oluşan e-posta mesajlarıdır.

“HTML / Flash Kodlama” Tasarlanmış olan internet sitelerinin yayına hazır hale getirilmesi için kullanılan programlama dilleridir.

“Güncelleme” ortaya çıkacak resim, flash animasyon, banner, ana sayfa değişikliği, sayfa eklentisi gibi tüm görsel ihtiyaçların yerine getirilmesidir.

“Hosting” İnternet Sitelerini oluşturan dosyaların web adreslerinden erişilebilmesi için web sunucularında barındırılmasını ifade eder.

“Sunucu Tarafı Programlama” İnternet Sitesi işlevselliğine kavuşturulması için yapılacak programlama çalışmalarıdır.

“Hizmet”, Firma’ya ait ww.Firma.com.tr, yenimetin.com ve XXXXX dijital dergi adreslerinde yer alan web sitelerinin tasarım ve yazılımının yenilenmesi çalışmasını kapsar.

3.2. Yapılacak yeni web sitesi;

- Konsept tasarımıyla rakiplerinden ayrışacak,
- HTML5 yazılım ile tüm mobile cihazlarda sorunsuz görüntülenecek,
- Responsive layout ile farklı ekran boyutlarına göre tasarımı özelleşecek,
- Arama motorları ile uyumlu olacak (SEO),
- İngilizce + Türkçe dillerinde olacak,
- Sosyal medya linkleri yer alacak, sitedeki içerik sosyal medyada paylaşılabiliyor olacak,
- Mevcut içerik korunacak, site haritasında kullanım kolaylığını arttırmaya yönelik ufak değişiklikler yapılacaktır. Site haritası ve diğer detaylar EK-1’de sunulmuştur.

3.3. Yukarıdaki maddede tanımlanmış tüm işler için Ajans’ın verdiği fiyat teklifi Ek-1’de verilmiştir. Bu projenin kesin yapım kararı ve son bütçe onayı proje çalışmaları başlamadan önce Firma tarafından yazılı olarak Ajans’a bildirilir. Bütçenin %40’si sözleşme onayını takiben iş başlangıcında, %60’si iş bitiminde Ajans’a ödenir. Onaylanan bütçenin %40’ının Ajans’ın hesabına geçmesiyle birlikte proje başlamış sayılır.

4. Yükümlülükler

4.1. Ajans işbu Sözleşme kapsamında Firma'nın talep ve isteklerine uygun olarak Hizmet'i yerine getirmeyi kabul ve taahhüt etmiştir.

4.2. Ajans hizmet için Firma tarafından kendisine teslim edilen malzemeleri Firma'nın onayı olmadan başka bir yerde hiçbir şekilde kullanmayacağını kabul, beyan ve taahhüt etmiştir.

4.3. Ajans, personelinin her türlü ücreti, sosyal hakları, tazminatları, vergi ve sigorta primleri ile ilgili sorumluluğun kendisine ait olduğunu, Firma'nın bu konuda herhangi bir sorumluluğu olmadığını beyan, kabul ve taahhüt eder.

4.4. Firma, Ajans'ın Hizmet'i yerine getirmesi sırasında ihtiyaç duyacağı her türlü metin ve görseli Ajans'a teslim edecek olup Ajans, kendisine teslim edilen söz konusu malzemelerin Firma'ya ait olduğunu ve işbu Sözleşme'nin herhangi bir nedenle sona ermesi halinde söz konusu malzemeleri ve varsa kopyalarını derhal Firma'ya geri vereceğini kabul, beyan ve taahhüt etmiştir.

4.5. Ajans anlaşmanın kapsamı içinde, kısaca online iletişim faaliyetleri uzmanlık hizmetlerini etkin ve verimli bir şekilde sağlar.

4.6. Ajans, Firma'nın talepleri doğrultusunda Hizmet kapsamında vereceği servislerin ve bu işte kullanacağı tasarımlarının, FSEK'in 21-25. madde hükümlerinde düzenlenen mali haklar da dâhil her türlü hakkına yurtiçinde ve yurtdışında kullanılmak üzere herhangi bir süre ve sayı sınırlamasına tabi olmaksızın 3. Kişilere devir hakkını da kapsar şekilde Firma'nın sahip olacağını, Ajans'ın söz konusu Web Sayfası'nın tasarım ve program yazılımlarını yapmasını takiben, bunlar üzerinde haiz olacağı FSEK'in 21-25.madde hükümlerinde tanımlanan işleme, çoğaltma, yayma, temsil, işaret/ses, görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim mali hakları da dâhil her türlü hakları yurtiçinde ve yurtdışında kullanılmak üzere, herhangi bir sayı ve süre kısıtlamasına tabi olmaksızın, gayrikabil-i rücu olarak derhal Firma'ya devredebileceğini kabul ve taahhüt eder.

4.7. İnternet Sitesinin Hosting giderleri ve teknik yönetimi Firma'nın sorumluluğundadır.

4.8. Firma, mevcut veri tabanlarına erişim için, hazırlayacağı webservice'leri sağlayacak ve bu iş için kaynak ayıracaktır. Ajans, web siteleri dışında kalan alanlarda programlama ve tasarım desteği bu sözleşme dâhilinde sağlamayacaktır.

5. Teslim Ve Kesin Kabul

5.1. Ajans, Hizmet kapsamındaki çalışmaları işbu Sözleşme hükümlerine ve Firma'nın talep ve isteklerine uygun olarak tamamlayarak hazır vaziyette Firma'ya teslim etmeyi kabul ve taahhüt etmiştir. Firma, söz konusu teslim tarihinde Hizmet kapsamında yapılan işlerin her türlü kontrolünü yaparak Hizmet'in Sözleşme'ye ve kendi talep ve isteklerine uygun olarak yapıldığını teyit ettikten sonra Ajans söz konusu onaylı çalışmayı Firma'ya teslim edilmiş sayılacaktır ("Kesin Kabul").

5.2. Kesin Kabul sonrası Firma tarafından talep edilecek tasarımsal ve yapısal değişiklik talepleri için Ajans ayrıca bütçe gönderecek ve Firma yazılı onayı sonrası ek talepleri uygulamaya geçirecektir.

6. Mülkiyet Hakkı

6.1. Ajans,

- üreteceği tüm materyallerdeki bütün Fikri Mülkiyet Haklarının sahibi olduğunu, bu kapsamda anılan hakları Firma'ya iş bitiminde açık kod ile devir edeceğini ve bütün materyallerin orijinal olduğunu
- Daha önce herhangi bir formda yayınlanmamış olduğunu
- Üçüncü şahıslara ait Fikri Mülkiyet Haklarına tecavüz etmediğini ve etmeyeceğini

- Herhangi bir müstehcen, küfür, hakaret içeren veya başka bir sebeple yasalara aykırı malzeme ve materyal içermeyeceğini
- Aksi takdirde Firma'nın uğrayacağı her türlü zararı, ilk yazılı talebinde yargılama giderleri ile birlikte derhal tazmin etmekle yükümlü olduğunu
- beyan ve garanti eder.

6.2. Ajans'ın kendisi tarafından işin yapımı sırasında kullanılan materyallerle ilgili doğabilecek fikri-sınai mülkiyete bağlı itiraz ve davalar neticesinde Firma uğrayacağı her türlü maddi ve manevi zararı Ajans'a rücu etme hakkına sahiptir.

....

EK-1: Ajans Firma Web Sitesi Proje Teklifi

EK-2: Ajans İmza Sirküleri

dikkat

İnternet, Dünya üzerindeki bilgisayarların birbirlerine bağlanmaları ile oluşan global ağ ve üzerinde sunulan dijital bilgiler bütünüdür. "İnternet (web) Sitesi" Her türlü kullanım hakkı, marka hakkı, telif hakkı, alan adı hakkı Firma'ya ait olan web sitesini ve bunun mobil versiyonunu ifade eder.

- ✓ "Mailing" Birden fazla sayıda internet kullanıcısına aynı anda iletilen, tanıtım ya da bilgilendirme amaçlı, görsellerden ve metinlerden oluşan e-posta mesajlarıdır.
- ✓ "Güncelleme" ortaya çıkacak resim, flash animasyon, banner, ana sayfa değişikliği, sayfa eklentisi gibi tüm görsel ihtiyaçların yerine getirilmesidir.
- ✓ "Hosting" İnternet Sitelerini oluşturan dosyaların web adreslerinden erişilebilmesi için web sunucularında barındırılmasını ifade eder.

FSEK ÇERÇEVESİNDE MALİ HAK DEVRİNE DAİR MUVAFAKATNAME

XXXXXX Derneği (XXXXXX) tarafından yayınlanacak olan YYYYYY isimli çevrimiçi derginin _____ numaralı ve ____ tarihli sayısında bulunan "_____" başlıklı makalemin işleme, derleme, çoğaltma, dijital çoğaltma, umuma iletim, dijital çoğaltmaları çoğaltma, dijital olarak umuma iletmeye, yayma, temsil haklarını ve bu hakların 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) hükümlerine uygun şekilde kullandırılması haklarını __ (__) yıl süre ile ve hiçbir isim altında ödeme ve ücret talep etmeden XXXXXX'ın kullanımına münhasır olmaksızın bıraktığımı kabul ve beyan ederim. XXXXXX tarafından oluşturulan çoğaltmaların, işbu belgenin imza tarihinde kullanımda bulunan internet başta olmak üzere tüm umuma arz ve dağıtım sistemlerine ilişkin işlemlere ve eserimin bu anlamda tüm ülkelerde, tarafımı maddi ve manevi zarara uğratmayacak şekilde ticari amaç da dâhil her türlü amaçla kullanılmasına muvafakat ederim.

Muvafakat Veren :

Tarih :

İmza :

UYARI: BU İÇERİK TELİFE TABİDİR

Bu metin, 5846 Sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu ile yasal koruma altındadır. İşbu metnin ilgili kanun önünde eser sahibi konumunda bulunan XXXXXX'ın yazılı izin olmaksızın herhangi bir şekilde kullanılması, çoğaltılması, yayılması, işlenmesi, uyarlanması, sahnelenmesi ya da kaynak göstermeksizin alıntılanma yasaktır.

Yukarıda sayılan şekillerde işbu metnin kullanılmasında hukuka aykırı hareket edilmesi, ilgili yasaya göre suç kabul edilmekte ve hapis cezası gerektirmektedir. Bu türden haksız kullanımlar neticesinde; hapis cezası yanında ise yine aynı kanuna göre metnin telif ücretinin üç katına kadar da tazminat bedelinin tarafınızdan ödenmesi zorunlu olacaktır.

Bu metni kullanmak istiyorsanız lütfen sssss@XXXXXX.com.tr şeklindeki elektronik posta adresiyle iletişim kurunuz ve yazılı izin isteyiniz:

Aksi şekilde yazılı izin olmaksızın yapılan her türden kullanım ilgili yasal hakların hakkınızda kullanılması sonucunu doğuracaktır.

XXXXXX

dikkat

5846 Sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ile yasal koruma altında olan bir metnin eser sahibi konumunda bulunan kişinin yazılı izni olmaksızın herhangi bir şekilde kullanılması, çoğaltılması, yayılması, işlenmesi, uyarlanması, sahnelenmesi ya da kaynak göstermeksizin alıntılanması yasaktır. Sayılan şekillerde, metnin kullanılmasında hukuka aykırı hareket edilmesi, ilgili yasaya göre suç kabul edilmekte ve hapis cezası gerektirmektedir. Bu türden haksız kullanımlar neticesinde; hapis cezası yanı sıra yine aynı kanuna göre metnin telif ücretinin üç katına kadar da tazminat bedelinin ödenmesi söz konusu olacaktır.

Öğrenme Çıktısı

1 Fikri Mülkiyetle ilgili Lisanslama stratejilerini ve ilgili örnek sözleşmelerdeki temel ilkeleri açıklayabilme

Araştır 1

Lisans nedir ve türleri nelerdir? Neler lisansa konu olabilir?

İlişkilendir

Lisans kavramı ile ilişkili veya bu kavrama benzer hangi kavram ve kelimeleri hatırlıyorsunuz? Lisans'ın bunlardan farkı var mıdır veya ayrı bir özelliği?

Anlat/Paylaş

Lisans kavramı hangi menfaatleri korumaktadır? Arkadaşlarınız ve çevrenizle tartışınız? Dijitalleşen bir Dünya'da lisans önemli midir?

KULLANICI VERİLERİNİN KORUNMASI

Kullanıcı verisinin pek çok görünümü mevcuttur, internetteki dolaşım da bunun içeriğine girebileceği gibi internetteki ortamlara kullanıcı tarafından koyulan içerikler de bu neviden sayılabilirler.

Aşağıda sitelerde genellikle kullanılan bir Gizlilik Politikası metni sizlerle konuyu hareketlere göre madde madde inceleyip daha iyi anlayabilmeniz açısından ilk planda paylaşılmıştır. Devamında da konu başlıklarda detaylandırılacaktır.

XXXXXX GİZLİLİK POLİTİKASI

XXXXXX'in web sitesinin ziyaret edilmesi veya web sitesi ya da e-posta yolu ile tarafımızla iletişime geçilmesi aşağıda yer alan şartlara tabidir:

1. Bu web sitesi, mesleki faaliyetleri internet üzerinden sürdürmek ve bilgilendirme amacıyla hazırlanmış olup, hiçbir şekilde reklâm, iş sağlama veya başka bir ticari amaç gütmemektedir. Bu web sitesinin içeriği’nin Kurallarına ve Yönetmeliği’ne uygun olarak tasarlanmaya çalışılmıştır.
2. Bu web sitesindeki bütün bilgi ve materyallerin kullanım hakkı XXXXXX’e aittir. Bu internet sitesinde bulunan bilgi, yazı, makale, yorum, resim, şablon ve materyaller ile site tasarımı ve içeriği XXXXXX’in yazılı izni olmadan hiçbir surette kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve kullanılamaz.
3. Bu web sitesinin ziyaret edilmesi, web sitesi veya e-posta yoluyla XXXXXX ile iletişim kurulması ziyaretçi ile web sitesi sahibi arasında bir hukuki ya da ticari ilişki oluşturmamaktadır.
4. Gizlilik politikamız gereği iletişim kurmak amacıyla bizimle paylaşacağınız isim, telefon, e-posta ve adres bilgileri kesinlikle üçüncü kişilerle paylaşılmayacak ve başka amaçlarla kullanılmayacaktır.
5. Bizimle paylaşacağınız soru ve sorunlarla ilgili tüm özel bilgiler ilgili mevzuat gereği kişisel veriler ve/veya ticari sır kapsamında korunacaktır.
6. XXXXXX’in açık izni olmadan, bu web sitesine, başka bir web sitesinden link verilemez.
7. XXXXXX, bu web sitesindeki bilgilerin tam ve güncel olduğunu garanti etmez.
8. Bu web sitesini ziyaret edenler, yukarıdaki Gizlilik Politikası ile Ziyaret ve Kullanım Şartlarını kabul etmiş sayılırlar.

Kişisel Verilerin Önemi ve Korunması/Saklanması

Teknoloji temelli yenilikler ve dijitalleşme insan hayatını başta günlük yaşam olmak üzere, birçok alanda büyük ölçüde olumlu yönde etkilemektedir. Özellikle internet sayesinde yaşam her geçen gün daha kolay sürdürülebilir hale gelmektedir. Bireyler istedikleri bilgilere arada mesafe olmaksızın ulaşabilmekte ve bunları paylaşabilmektedir. Böylece başta siyasal, sosyal ve ekonomik alanı kapsamak üzere hayatın birçok alanında hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Ancak bu hızlı dijitalleşmenin toplumu tehdit eden yan etkileri olduğunu da kabul etmek gerekir. Teknolojik gelişmelerden yararlanırken, kişisel verilerimiz birer dijital iz haline gelmektedir. Özellikle sosyal medyada hayatlarımıza dair her türlü detayı paylaşmak oldukça sıradan günlük işlerimizden biri haline gelmiştir.

Doğrudan kişisel verilerin korunması ile ilgili olarak düzenlenmiş uluslararası metinler de bulunmaktadır. Bunlardan biri; hukuksal açıdan tavsiye kararı niteliğinde olan 1980 tarihli OECD Özel Yaşamın Gizliliği ve Sınır Ötesi Kişisel Veri Dolaşımının Korunmasına İlişkin Rehber İlkeleri’dir. AB Temel Haklar Şartı’nda, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Bireysel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Bilgisayara Geçirilmiş Kişisel Veri Dosyalarına İlişkin Rehber İlkeler, 108 sayılı sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi, gibi metinlerde de çeşitli hükümler bulunmaktadır. Bunun yanında 95/46/AT(EC) sayılı ve 24.10.1995 tarihli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Gerçek Kişilerin Korunması Direktifi, 2002/58/AT(EC) sayılı ve 31.07.2002 tarihli Elektronik İletişimde Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Kişisel Alanın Korunması Direktifi ve 2006/24/AT(EC) sayılı ve 15.03.2006 tarihli AT İletişim Trafik Verilerinin Saklanması Direktifi metinleri bulunmaktadır.

TCK'da Durum

Türk Ceza Kanunu'nda kişisel verilerin korunması ile ilgili özel maddelere yer verilmiştir. 135. maddeye göre; kişisel verileri hukuka aykırı olarak kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır. 136. maddeye göre; kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu iki maddede tanımlanan suçların; kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle ya da belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle işlenmesi halinde; 137. Maddeye göre; verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Aşağıda ayrı bir başlıkta detaylıca inceleyeceğimiz verileri yok etmeme suçuyla ilgili 138. Madde hükmüne göre; kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir. Suçun konusunun Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre ortadan kaldırılması veya yok edilmesi gereken veri olması hâlinde ise verilecek ceza bir kat artırılır.

Kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı değildir, savcılar bu hususlarda şikâyet gerekmezken kendiliklerinden harekete geçebileceklerdir.

Verilerin Silinmemesi Suçu

TCK'nın 138. Maddesine göre ise; kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu madde hükmü ile hukuka uygun olarak kaydedilmiş olan kişisel verilerin kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına rağmen yok edilmemesi, bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. 138. Madde ile yasal süresi dolmasına rağmen kişisel verileri sistem

içinden yok etmekle görevli olan kişilerin bu görevlerini yerine getirmemeleri durumu suç haline getirilmiştir. Kişisel verilerin korunmasında temel ilkeler arasında bulunan "süre sınırı" karşılanmıştır. Verilerin toplanma amacı ortadan kalkmış ya da gerçekleşmiş olsa bile bunlar yasada belirtilen süreler boyunca saklanabilecektir. Bu durum kişisel verilerin korunması açısından amaca bağlılık ilkesi ile uyumlu değildir.

Suçla korunan hukuksal değer genel olarak kişilerin özel hayatı ve hayatın gizli alanı, özel olarak kişisel verilerdir. Suçun konusunu oluşturan kişisel verilerin değişik tanımları mevcuttur:

- 108 no'lu *Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme m.2: Kişiyi tanımlayan ya da tanımlayabilen her türlü bilgi.*
- 95/46 s. *Avrupa Topluluğu Veri Koruma Yönergesi m.2: Doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bir gerçek kişi ile ilintili olabilecek ve onu belirlenebilir kılacak her türlü bilgi.*
- *Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m.3/1, c) Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi.*

Tanımlardan yola çıkarak kısaca özetlemek gerekirse, kimliği belirli veya belirlenebilir kılan her türlü bilgi kişisel veridir. Buna göre; isim, telefon numarası, parmak izi, sağlık bilgileri, kimlik numarası ve bunun gibi birçok bilginin kişisel veri olduğu sonucuna varılabilir.

Ayrıca hem uluslararası mevzuatta hem de ülkemizde yasalaşmayı bekleyen Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı'nda kişisel verilerin içerisinde yer alıp daha kapsamlı şekilde korunması amaçlanan "hassas veri" kavramı söz konusudur. Çeşitli düzenlemelerden yola çıkarak özetlemek gerekirse; kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı veya cinsel hayatıyla ilgili veriler hassas kişisel verilerdir.

TCK'daki ilgili maddedeki "veri" kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda ise öğretide iki ayrı görüş mevcuttur:

1. *Görüş: Kişisel verileri geniş anlamda düşünmek gerekir. "Her türlü bilgi"*
2. *Görüş: Herkes tarafından kolaylıkla bilinmesi mümkün olan verileri bu madde kapsamında değerlendirmemek gerekir.*

Verilerin nasıl, ne şekilde yok edilmesi gerektiği ilgili yasa ve yönetmeliklerde belirtilmiş olabilir. Verileri yok etmeme suçu ihmali hareketle gerçekleşecektir. Suçun gerçekleşmesi için mutlaka bir

hukuk normunda verilerin kayıtlı tutulabileceği sürelerin ve bu sürenin sonunda verinin yok edilmesi gerektiğinin açık, anlaşılabilir bir biçimde düzenlenmiş olması gerekmektedir.

WEB'DE KULLANICI HAKLARI

İnternette Kullanıcı Hakları Neler Olabilir?

İnternet erişimi ve kullanımı hakkı, bilgi edinme hakkı, nefret söylemine maruz kalmama hakkı, din ve inanç özgürlüğü, sanal toplantı (toplama) ve örgütlenme özgürlüğü, özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı, sanal kişiliğin korunması hakkı, anonimlik ve şifreleme kullanıma hakkı, gözetlenmeme / izlenmeme hakkı ve hakarete maruz kalmama hakkı ilk akla gelen klasik hakların internetteki görünümü şeklindeki haklardır. Unutulma hakkı ve anonim kalma hakkı gibi günümüzün en çok konuşulan yeni hak türleri ise aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Unutulma Hakkı

Dijital hafızada yer alan, bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması olarak anlaşılmaktadır.

Unutulma hakkı; dijital hafızada yer alan, bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması olarak özetlenebilir.

Komisyon tarafından yapılan bu düzenlemede gençlerin sosyal medya aracılığıyla paylaştıkları kişisel verilerinin gelecekte önlerine birer kötü şöhret malzemesi olarak çıkmasının ve çeşitli alanlarda gelişimlerine engel teşkil etmesinin önüne geçilmesi de amaçlanmıştır.

Temel olarak geçerli bir neden söz konusu değilse kişisel veriler herhangi bir biçimde saklanmamalı, silinmelidir. Özellikle sosyal medya faaliyeti gösteren internet şirketleri tuttukları verileri silmek istemediklerinden dolayı bu konuda endişelidirler. Amerika Birleşik Devletleri merkezli olan Facebook, Twitter gibi sosyal medya şirketlerinin en önemli finans kaynağını kişisel veriler oluşturmaktadır. Örneğin, çevrimiçi davranışsal reklamcılık (online behavior advertising) uygulamalarında da kişisel verilerin önemi ve ekonomik değeri çok büyüktür. Başta unutulma hakkı olmak üzere regülasyonun veri koruma hakkını genişleten maddeleri bu tür şirketlerin tepki göstermesine yol açmıştır.

İnsanların kendi verileri üzerinde kontrol sahibi oldukları duygusu zayıflamış durumdadır. Yani, kendi verileriyle neler yapılacağından kişi kendisi sorumlu olabilmelidir. Kişi bir veriyi paylaştığında, o veriye ne olacağını bilebilmelidir, ikinci olarak da bu verileri yeniden geri alma hakkı olmalıdır. Dolayısıyla 'unutulma hakkı' bu çerçevede ön plana çıkmış ve son dönemde dikkat çekmiştir.

Avrupa Hukuku'na göre; eğer veriler çok uzun süredir toplanış amaçları kapsamında kullanılmıyorsa ve kullanıcı da söz konusu verilerin saklanması rıza göstermiyorsa, “veri denetçisi” (controller) kullanıcıya ait verileri gecikmeksizin silmek zorundadır. Ancak, ifade özgürlüğünün korunması, genel sağlığı ilgilendiren bir konuda kamu yararının olması gibi şartların varlığının yanı sıra tarihî, istatistiksel ve bilimsel amaçlar ile Birliğin veya üye devletlerin hukuk sistemlerinin gerekli kıldığı durumlarda denetçi, veriyi tutma ve saklama hakkına sahiptir.

Bütün bu gelişmeler yaşanırken ve veri korumanın önemi kabul edilirken, unutulma hakkına özellikle Amerikalı akademisyenler tarafından bir takım eleştiriler de getirilmiştir. Dijital izlerin silinmesinin bilgi edinme hakkı ile çatıştığı, üstelik kişisel verilerin silinmesinin birçok alanda yanıltıcı olabileceği ve suiistimal edileceği iddia edilmiştir. Örneğin politikacıların bu haktan faydalanarak yanıltıcı davranışlar sergilemesinin mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Bilgiye erişmenin kısıtlanmasının İnternetin doğasına aykırı olduğu, bireye tanınan bu hakkın toplumun geneli açısından bir hak ihlali olarak yorumlanabileceği öne sürülmüştür. Eleştirenlerin bir bölümüne göre, bireylerin sağlık verileri veya sabıka durumu ile ilgili, kamuya açıklanmış bilgilerinin kontrol edilmesi ve dijital dünyadan kaldırılması, genel kamu yararı ve ifade özgürlüklerine aykırı olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa arasındaki yaklaşım farkına dayanan görüş farklılıkları olması şaşırtıcı olmamakla birlikte, kanaatimce insan hakları yaklaşımı çerçevesinde özel hayatın gizliliği hakkı, kişinin kendi kişisel verisinin geleceğini belirleme hakkı ve enformasyonel özerklik kavramı doğrultusunda, unutulma hakkının gerçekten gerekli olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bireyin kişisel verisi üzerindeki hakkını ifade özgürlüğü, bilgiye erişme hakkı ve benzeri kavramlarla kısıtlamak doğru bir yaklaşım değildir. Üstelik maddede istisnalar yer almakta, ifade özgürlüğünün korunması, genel sağlığı ilgilendiren bir konuda kamu yararının bulunması gibi durumlarda ve tarihi, istatistiksel ve bilimsel amaçlar ile Birliğin veya üye devletlerin hukuk sistemlerinin gerekli kıldığı durumlarda denetleyicinin veriyi tutma ve saklama hakkına sahip olduğu hükmü bulunmaktadır. Bu durumda zaten unutulma hakkıyla ifade özgürlüğünün sınırlanacağı tartışması da anlamsız kalabilecektir.

dikkat

Unutulma hakkı; dijital hafızada yer alan, bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de Unutulma Hakkı

Anayasanın 20. maddesi, herkesin kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahip olduğunu, bu hakkın kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsadığı belirtilmektedir.

Esasında unutulma hakkı, özellikle sosyal medyada her gün paylaştığımız kendimize ait bilgilerin, talebimiz halinde yüklediğimiz mecralardan silinmesinden ibaret. Paylaştığımız bilgiler ilgisiz üçüncü kişilerin eline geçebilir, başkaları tarafından değerlendirilebilir ve hatta aleyhimize dahi kullanılabilir. Bunu engellemenin yolu tabi ki de en başından kişisel bilgilerimizi internet ortamında olabildiğince az paylaşmak; fakat önce paylaşım sonra pişman olma ihtimali için hukuk sistemimizde bir supabın bulunması gerekiyor. Aksi takdirde, örnekte bir anlık hatayla paylaştığımız çok önemli bir bilginin sonsuza dek herkes tarafından görülebilir olmasının önüne geçmek mümkün olmayacaktır ki bu takdir edersiniz ki, bir anlık hata için oldukça büyük bir yaptırım olabilecektir.

T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun (HGK) 2014/4-56 esas, 2015/1679 karar numaralı ve 17.6.2015 tarihli kararı ile Türkiye’de de hukuken ilk kez en üst seviyede unutulma hakkı kabulüne dair ciddi bir sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir.

Yargıtay HGK, bu kararı çerçevesinde; unutulma hakkı tanımlarına bakıldığında her ne kadar dijital veriler için düzenlenmiş ise de, bu hakkın özellikleri ve bu hakkın insan haklarıyla arasındaki ilişkisi dikkate alındığında; yalnızca dijital ortamdaki kişisel veriler için değil, kamunun kolayca ulaşabileceği yerde tutulan kişisel verilere yönelik olarak da kabul edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Ayrıca kararda şunlar da ifade edilmiştir; Davacı, geçmişte yaşadığı kötü bir olayın toplum hafızasından silinmesini istemektedir. Unutulma hakkı ile geçmişindeki yaşanan talihsiz bir olayın unutularak geleceğini serbestçe şekillendirmek, diğer bir deyişle hayatında, yeni bir sayfa açma olanağı istemektedir. Kaldı ki, davacı da yargılama sırasında verdiği dilekçelerinde bu istem üzerinde ısrarla durmuştur. Davacı unutulma hakkı ile özel hayatına ilişkin kişisel verilerinin üçüncü kişiler tarafından bilinmemesini, aradan geçen süre nedeniyle toplum hafızasından silinmesini istemektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde; 4 yıl önce gerçekleşen bir olayın mağduru olan kişinin adının açık bir şekilde yazılarak kitapta yer alması halinde unutulma hakkının bunun sonucunda da davacının özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiği kabul edilmelidir. O halde davacının isminin elektronik ve fiziksel yayınlarda rumuzlanmadan yer almasının unutulma hakkını ihlal ettiğine ve bunun neticesinde özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği dikkate alındığında davacı lehine manevi tazminat koşullarının gerçekleştiğinin kabulü zorunlu görülmüştür.

dikkat

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu; unutulma hakkının sadece dijital kişisel veriler için değil, kamunun kolayca ulaşabileceği yerde tutulan kişisel verilere yönelik olarak da kabul edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Anonim Kalma Hakkı

İnternetin bir kitle iletişim aracı olarak kullanılıp genel olarak her konuda, ancak özellikle muhalefet niteliği içeren paylaşımlarda ve bilhassa baskıcı ve/veya faşist rejimlerde eleştirilerin paylaşılması noktasında anonimite oldukça büyük bir önem taşımaktadır. İnternet üzerinde iletişim deklarasyonuna göre;

Deklarasyonun orjinal metni için Bkz., <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=37031> ; Ayrıca Türkçe çevirisi için Bkz., <http://www.hukukrehberi.net/details.aspx?id=100>

Bilgi ve düşüncelerin özgür ifadesini çoğaltmak için kişilerin kimliklerini ifşa etmeme hakkına saygı gösterilmelidir. Anonim kalmayı istemek bir haktır ve özellikle baskıcı rejimlerin şemsiyesi altında yaşayan muhalif kimliklerin seslerini duyurması için elzemdir.

İnternet üzerinde çeşitli kanunlardan doğan veya kaynağını doğrudan Anayasa'dan alan kişisel hakların ihlal edilmesi oldukça kolay olduğundan bu alanda çekeceğimiz çizgilere dikkat etmemiz gerekiyor. Gerçekten de, bir yandan kişilerin içerikten zarar görmesini engellemeye çalışmak, diğer yandan anonim kalma hakkına saygı göstermeye çalışmak oldukça hassas bir denge gerektiriyor. Bu hassas ayarın bozulması halinde, dengelerin eksen olanın lehine işleyeceği ve böyle bir durumda ise fikirlerin özgürce paylaşamayacağının farkında olmak oldukça büyük bir önem taşıyor.

Kişilerin fikirlerini özgürce paylaşmaktansa "anonimlik" talep ederek paylaşmak zorunda kaldığı bir toplum bireylerin özgür olduğu değil, olsa olsa tutsak olduğu bir toplumdur. Anonim olarak fikir beyan etme alışkanlığının yaygınlaşması, içine kapanık toplumlar yaratmanın başka bir yoludur. Hukukçular ve haklara önem verenler için, insanların anonim kalmayı arzu etmek zorunda olmayacakları, kendilerini bu derecede bir baskı altında hissetmeyecekleri toplumlar oluşturmak için çaba göstermek gerektiği de ayrı bir gerçekliktir.

dikkat

Bilgi ve düşüncelerin özgür ifadesini çoğaltmak için kişilerin kimliklerini ifşa etmeme hakkına saygı gösterilmelidir. Anonim kalmayı istemek bir haktır.

Kullanıcı Hakları Açısından: Sonuç

İnternet, en nihayetinde yaşayan bir varlık; gayri merkezi, tarafsız, ulus ötesi ve etkileşimli bir ağ olmasının yanında, yeni bir kamusal alan da aynı zamanda. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde bu denli geniş kapsamlı bir ağda kendi fikirlerimizi ifade etmemiz, bilgi edinme ve haber almanın aslı bir parçasını teşkil ediyor. İşte tam da bu nedenle, yukarıda yazdığımız problemlerin çözümü için tüm gerekliliklerden önce, internetin temel bir hak olarak tanımlanması gerekmektedir.

Klasik ülkesel sınırların kaybolduğu günümüzde, internetin doğasından da kaynaklanabilecek sorunlara eski tip hukuki düzenlemelerin cevap veremediği çok açık. Hızlı teknolojik gelişimle oluşan yeni kavramlarla ilgili mevcut düzenlemeler yetersiz ve bu nedenle, ülkemizin de dâhil olduğu bazı ülkelerde keyfi uygulamalar söz konusu olabilmekte. İnternetin temel bir hak olarak Anayasada tanımlanmasının, bu hakkın çeşitli uygulamalarla bu denli keyfi şekilde ihlal edilememesi sonucunu doğuracağı düşünülmektedir.

Ancak bunun yanında, genel olarak interneti ve özel olarak internetteki içeriği düzenlemeye talip yeni yasaların ve diğer hukuki düzenlemelerin yaratılmasındansa, internetin tüm aktörlerinin, öncelikle özdenetim mekanizması işletmek, hukuka aykırı içeriklerin önlenmesi için “uyar – kaldır” prensibini benimsemek ve erişim engelleme kararlarını, orantılılık ve ölçülülük ilkeleri gözetilerek, ancak ve ancak son çare (*ultima ratio*) olarak bir koruma tedbiri olarak görmek konusunda cesaretlendirilmesinin en iyi çözüm olduğu düşünülmektedir.

dikkat

internetin doğasından da kaynaklanabilecek sorunlara eski tip hukuki düzenlemelerin cevap veremediği çok açık. Hızlı teknolojik gelişimle oluşan yeni kavramlarla ilgili mevcut düzenlemeler yetersiz kalabilmektedir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu çerçevesinde bir banka tarafından internet sitesi üzerinden kanun gereği yapılan bilgilendirme metnini incelemeniz için aşağıda sizlerle paylaşıyoruz:

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HAKKINDA BİLGİLENDİRME

XXXXX Bankası olarak güvenliğinize önem veriyoruz ve bu kapsamda başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verilerin korunması amacıyla düzenlenen “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” hakkında sizleri bilgilendirmek isteriz.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (“KVKK”) uyarınca, XXXXX Bankası A.Ş. olarak, Veri Sorumlusu sıfatıyla, kişisel bilgilerinizin aşağıda açıklandığı çerçevede; kaydedilecek, saklanacak, güncellenecek, mevzuatın izin verdiği durumlarda 3. kişilere açıklanabilecek / devredilebilecek, sınıflandırılabilir ve KVKK’da sayılan şekillerde işlenebilecektir.

Kişisel verilerin işleme amaçları ve hukuki sebepleri; Bankacılık Kanunu ve diğer mevzuat kapsamında acente sıfatıyla sunabileceklerimiz de dâhil olmak üzere her türlü ürün ve hizmetlerde kullanılmak; işlem sahibinin bilgilerini tespit için kimlik, adres ve diğer gerekli bilgileri kaydetmek; elektronik (SWIFT, internet / mobil bankacılık vs.) veya kağıt ortamında işleme dayanak olacak tüm kayıt ve belgeleri düzenlemek; mevzuat, BDDK, TCMB ve diğer otoritelerce öngörülen bilgi saklama, raporlama, bilgilendirme yükümlülüklerine uymak; talep edilen / diğer bankamız ürün / hizmetlerini sunabilmek ve akdettiğiniz sözleşmenin gereğini yerine getirmektir.

Yukarıda belirtilen amaçlarla, kişisel verilerin aktarılabilirliği kişi / kuruluşlar; Bankacılık Kanunu ve diğer mevzuat hükümlerinin izin verdiği kişi veya kuruluşlar; bunlarla sınırlı olmamak üzere 5411 sayılı Bankacılık Kanunu madde 73 / 4’te sayılan finansal kuruluşlar ile diğer 3. kişiler; BDDK, SPK, TCMB gibi kamu tüzel kişileri; ana hissedarımız, doğrudan / dolaylı yurtiçi / yurtdışı iştiraklerimiz; bankacılık faaliyetlerimizi yürütmek üzere hizmet aldığımız, işbirliği yaptığımız, program ortağı kuruluşları, yurtiçi / yurtdışı bankalar ve diğer 3. kişilerdir.

Kişisel verilerin toplanma yöntemi; Genel Müdürlük, Şubeler, kiosklar, ATM’ler, internet şubesi ve çağrı merkezi gibi kanallar aracılığıyla kişisel verileriniz sözlü, yazılı veya elektronik ortamda toplanabilir.

KVKK'nın 11. maddesi gereği haklarınız; Bankamıza başvurarak, kişisel verilerinizin; a) işlenip işlenmediğini öğrenme, b) işlenmişse bilgi talep etme, c) işlenme amacını ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme, ç) yurt içinde / yurt dışında aktarıldığı 3. kişileri bilme, d) eksik / yanlış işlenmişse düzeltilmesini isteme, e) KVKK'nın 7. maddesinde öngörülen şartlar çerçevesinde silinmesini / yok edilmesini isteme, f) aktarıldığı 3. kişilere yukarıda sayılan (d) ve (e) bentleri uyarınca yapılan işlemlerin bildirilmesini isteme, g) münhasıran otomatik sistemler ile analiz edilmesi nedeniyle aleyhinize bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme, ğ) kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğramanız hâlinde zararın giderilmesini talep etme hakkına sahiptir.

Görüleceği üzere, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun 11. maddesi gereği; kişisel verilerinizin;

- a) işlenip işlenmediğini öğrenme,
- b) işlenmişse bilgi talep etme,
- c) işlenme amacını ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme,
- ç) yurt içinde / yurt dışında aktarıldığı 3. kişileri bilme,
- d) eksik / yanlış işlenmişse düzeltilmesini isteme,
- e) KVKK'nın 7. maddesinde öngörülen şartlar çerçevesinde silinmesini / yok edilmesini isteme,
- f) aktarıldığı 3. kişilere yukarıda sayılan (d) ve (e) bentleri uyarınca yapılan işlemlerin bildirilmesini isteme,
- g) münhasıran otomatik sistemler ile analiz edilmesi nedeniyle aleyhinize bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme,
- ğ) kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğramanız hâlinde zararın giderilmesini talep etme hakkına sahiptir.

dikkat

Veri Sorumlusu, bu sıfatıyla, kişisel bilgilerinizi; kaydeden, saklayan, güncelleyen, mevzuatın izin verdiği durumlarda 3. Kişilere açıklayabilen/devredabilen, sınıflandırabilen ve KVKK'da sayılan şekillerde işleyebilen kişilerdir.

Bilişim Sistemlerindeki Suçlar ve Suçlular

Bilişim ortamlarına ya da sistemlere karşı işlenen suçlarda birinci derecede etkilenenler sistemlerdeki çoğu zaman telif hakkına tabi içerikler ve/veya verilerken, bilişim ortamları ve/veya sistemleri kullanılarak işlenen suçlarda ise gerçek ya da tüzel kişiler olaydan birinci derece etkilenmektedir. Örneğin bir web sitesine yönelik hizmet aksatma saldırısı veya bilgisayar korsanları tarafından bilişim sistemine sızma ortama karşı işlenen bir suçtur; ancak sahte web sayfası ile bankacılık şifrelerini öğrenerek kişilerin banka hesaplarına erişmek ise bilişim ortamını kullanan başka bir suçtur. Bu tür olaylarla ilgili olarak bilinen teknikleri uygulayarak suçun oluşumu ve suçluların tespiti için yine bilişim sistemlerinin ve bilimsel ve teknik yöntemlerin etkin biçimde kullanılması zorunludur. Ciddi derece fikri mülkiyet konusu olan ortamların, veri tabanlarının, sistemlerin ya da bunlar üzerindeki genellikle ekonomik, sosyal ve ticari sır değeri yüksek her türden içeriğin izinsiz erişimden korunması, izinsiz erişimlerin tespit edilmesi ve de hukuka aykırı durumların mahkemede geçerli şekilde kullanılabilecek usullerle delillendirilebilmesi için ve böylelikle hem teknik hem hukuki açıdan kabul edilir standartlara sahip dijital delil toplaması açısından adli bilişim önem arz etmektedir.

Dijital Delil

Dijital delil konusu ile ilgili olarak öncelikle delilin ne olduğunun ve neyin delil olmadığının tanımının ayrımının yapılmasına ihtiyaç vardır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde kanıt sözcüğünün tanımı olarak: "Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge, delil, iz, argüman" olarak ifade edilmektedir.

Hukuki açıdan yapılan tanımlamalara bakıldığında ceza hukuku yargılamalarındaki usul yasasındaki terimlere göre; "Kanıt; bir davada, sav, savunma, ileri sürmenin doğruluğuna yargıcı, yargılığı inandırmak, kanı vermek için yargılama süresinin kullanılmasını, toplanılmasını uygun gördüğü yazılı belgelerin, söz-

lü işlemlerin tümüdür.” şeklinde ifade edilmiştir. İngilizce “evidence” ve “proof” kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (TDK, Büyük Türkçe Sözlük). Başka bir deyişle: “Delil ya da Kanıt; bir davanın, en basit olarak, mahkeme önüne gelen bir olayın, kanunda o olayla ilgili olarak gösterilen duruma uyup uymadığını belirlemeye yarayan araçların genel adıdır.” Delillerle yapılan somut olayı soyut kanun hükmüne uydurma faaliyetine ise ispat denir.

Dijital deliller, başka bir deyişle elektronik kanıtlar, elektronik ve bilgisayar sistemlerinden (benzer deyişle: verileri otomatik işleme tabi tutma yetisine sahip sistemler) elde edilen ve hukuki açıdan suç ile ilgili kanıt olarak kabul edilebilecek veri, bilgi ve bulguları ifade eder.

✓ **Delil:** Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge, delil, iz, argüman. Hukuki anlamıyla, bir davada, sav, savunma, ileri sürmenin doğruluğuna yargıcı, yargılığı inandırmak, kanı vermek için yargılama süresinin kullanılmasını, toplanılmasını uygun gördüğü yazılı belgelerin, sözlü işlemlerin tümüdür.

Video görüntüleri, fotoğraflar, yazı dosyaları, bilgisayar programları, bunlarla ilgili veriler, iletişim kayıtları, bu dosyalara erişim tarihleri, Internet trafik bilgileri, dosyaların değiştirilme ve silinme bilgileri gibi çok geniş bir yelpazeye dayanan veri ve veri kaynakları bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Dijital Delillerin Özellikleri

Dijital delillerin yargı sürecinde anlam taşıması için dijital olmayan delillerin sahip olması gereken özellikleri de taşıması beklenir. Hukuki açıdan anlam taşıyan deliller:

- **Kabul edilebilirlik:** Hukuki kurallara uygun olarak elde edilmelidir.
- **Gerçeklik:** Olayla ilgili ve diğer belgelerle ilişkilendirilebilir olmalıdır.
- **Bütünlük:** Veriler tarafsız ve konuyu yansıtır nitelikte olmalı.
- **Güvenilirlik:** Toplanması veya transferi sırasında aslına göre değişmemesi/bozulmaması/kaybolmaması için herhangi bir kuşkuya yer verilmeyecek bir hassasiyetle hareket edilmelidir.
- **İnanılabilirlik:** Mahkeme vb. yargı mercileri tarafından inandırıcı ve anlaşılabilir olmalıdır.

Dijital delillerin bu özellikleri kazanma ve koruması için olay yerinde delillerin elde edilmesi (toplanmasından) aşamasından başlayarak delil vasıflarını koruyacak bir süreçle ilgili kalınması gerekmektedir. Yukarıdaki koşulları sağlamayan delillerin güvenilirlikleri, yararlılıkları ve kullanılabilirlikleri tartışmalı olabilmektedir.

dikkat

Dijital deliller, başka bir deyişle elektronik kanıtlar, elektronik ve bilgisayar sistemlerinden elde edilen ve hukuki açıdan suç ile ilgili kanıt olarak kabul edilebilecek veri, bilgi ve bulguları ifade eder.

Öğrenme Çıktısı

3 Web’de Kullanıcı Haklarının çeşitli açılardan neler olduğunu açıklayabilecek ve bunların özelliklerini saptayabilme

Araştır 3

Unutulma hakkı genel olarak nedir? Türkiye’de hukuki dayanağı ve/veya uygulaması var mıdır?

İlişkilendir

Unutulma hakkı ile kişisel verilerin korunmasını karşılaştırınız. Ne bakımlardan benzerlikle olabilir?

Anlat/Paylaş

Unutulma hakkını ve önemini çevrenizle tartışınız. Bu hak toplumumuzda çok kullanılan bir hak haline gelmiş midir? Gelecek midir?

3

Web'de Kullanıcı Haklarının çeşitli açılardan neler olduğunu açıklayabilecek ve bunların özelliklerini saptayabilme

Web'de Kullanıcı Hakları

Bu hakları unutulma hakkı ve anonim kalma hakkı olarak sıralayabiliriz. Unutulma Hakkı, dijital hafızada yer alan, bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması olarak anlaşılmaktadır. Unutulma hakkı; dijital hafızada yer alan, bireye ait fotoğraf, kimlik bilgisi, adres ve diğer kişisel içeriğin, yine bireyin kendi talebi üzerine bir daha geri getirilemeyecek biçimde ortadan kaldırılması olarak özetlenebilir. Komisyon tarafından yapılan bu düzenlemede gençlerin sosyal medya aracılığıyla paylaştıkları kişisel verilerinin gelecekte önlerine birer kötü şöhret malzemesi olarak çıkmasının ve çeşitli alanlarda gelişmelerine engel teşkil etmesinin önüne geçilmesi de amaçlanmıştır. Temel olarak geçerli bir neden söz konusu değilse kişisel veriler herhangi bir biçimde saklanmamalı, silinmelidir. Özellikle sosyal medya faaliyeti gösteren internet şirketleri tuttıkları verileri silmek istemediklerinden dolayı bu konuda endişelidirler. Amerika Birleşik Devletleri merkezli olan Facebook, Twitter gibi sosyal medya şirketlerinin en önemli finans kaynağını kişisel veriler oluşturmaktadır. Örneğin, çevrimiçi davranışsal reklamcılık (online behavior advertising) uygulamalarında da kişisel verilerin önemi ve ekonomik değeri çok büyüktür. Başta unutulma hakkı olmak üzere regülasyonun veri koruma hakkını genişleten maddeleri bu tür şirketlerin tepki göstermesine yol açmıştır. Anonim kalma hakkı ise, internetin bir kitle iletişim aracı olarak kullanılıp genel olarak her konuda, ancak özellikle muhalefet niteliği içeren paylaşımlarda ve bilhassa baskıcı ve/veya faşist rejimlerde eleştirilerin paylaşılması noktasında anonimite oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bilgi ve düşüncelerin özgür ifadesini çoğaltmak için kişilerin kimliklerini ifşa etme hakkına saygı gösterilmelidir. Anonim kalmayı istemek bir haktır ve özellikle baskıcı rejimlerin şemsiyesi altında yaşayan muhalif kimliklerin seslerini duyurması için elzemdir. İnternet üzerinde çeşitli kanunlardan doğan veya kaynağını doğrudan Anayasa'dan alan kişisel hakların ihlal edilmesi oldukça kolay olduğundan bu alanda çekeceğimiz çizgilere dikkat etmemiz gerekiyor. Gerçekten de, bir yandan kişilerin içerikten zarar görmesini engellemeye çalışmak, diğer yandan anonim kalma hakkına saygı göstermeye çalışmak oldukça hassas bir denge gerektiriyor. Bu hassas ayarın bozulması halinde, dengelerin ege-men olanın lehine işleyeceği ve böyle bir durumda ise fikirlerin özgürce paylaşamayacağının farkında olmak oldukça büyük bir önem taşıyor.

1 Aşağıdakilerden hangisi hakkında lisans **verilemez**?

- A. Gizlilik B. Patent
C. Marka D. FSEK'teki Mali Haklar
E. FSEK'teki Manevi Haklar

2 Daha önce ağırlıklı olarak tüketici konumunda olan kullanıcıların iletişim ağının içinde daha aktif olarak yer almalarını sağlayan ve sosyal medya uygulamalarının hemen tamamının dâhil olduğu sistemi bir sistem ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Çevrimiçi B. Kitlesellik
C. Web 2.0 D. WebSitesi
E. Hiçbiri

3 Aşağıdakilerden hangisi dijital delillerin özelliklerindedir?

- A. Kabul edilebilirlik B. Gerçeklik
C. Bütünlük D. Güvenilirlik
E. Hepsi

4 Aşağıdakilerden hangisi Internet Sitelerini oluşturan dosyaların web adreslerinden erişilebilmesi için web sunucularında barındırılmasını ifade eder?

- A. Mailing B. Web Site
C. Güncelleme D. Hosting
E. Dijitalleşme

5 Aşağıdakilerden hangisi Birden fazla sayıda internet kullanıcılarına aynı anda iletilen, tanıtım ya da bilgilendirme amaçlı, görsellerden ve metinlerden oluşan e-posta mesajlarını ifade etmek için kullanılan terimdir?

- A. Mailing B. Güncelleme
C. Flood D. Hosting
E. Hashtag

6 Aşağıdakilerden hangisi dijital delillerin özelliklerinden **olamaz**?

- A. Kabul edilebilirlik B. Gerçeklik
C. Bütünlük D. Güvenilirlik
E. Ticarilik

7 Aşağıdakilerden hangisi 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun 11. maddesi gereği; kişisel verileriniz ile ilgili olarak tanınmış yetkilerinizden **değildir**?

- A. Kişisel verilerinizin işlenip işlenmediğini öğrenme
B. Kişisel verilerinizin işlenmişse bilgi talep etme
C. Kişisel verilerinizin işlenme amacını ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme
D. Kişisel verilerinizin önemli olduğunu tespit ettirme
E. Kişisel verilerinizin yurt içinde / yurt dışında aktarıldığı 3. kişileri bilme

8 İnternet üzerinde, kimliğinizi ifşa etmek zorunda olmadan fikirlerinizi beyan etmenizi aşağıdakilerden hangisi direkt olarak sağlamaktadır?

- A. Unutulma Hakkı B. Lisans
C. Anonim Kalma Hakkı D. Telif Hakkı
E. Kanunlar

9 Avrupa Hukuku'na göre; eğer veriler çok uzun süredir toplanış amaçları kapsamında kullanılmıyorsa ve kullanıcı da söz konusu verilerin saklanması rıza göstermiyorsa, "veri denetçisi" (controller) kullanıcıya ait verileri gecikmeksizin silmek zorundadır. Ancak bu zorunluğunun bazı istisnaları vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bunlardan **değildir**?

- A. Kar amacıyla
B. İfade özgürlüğünün korunması amacıyla
C. Genel sağlığı ilgilendiren bir konuda kamu yararı nedeniyle
D. Tarihî, istatistiksel ve bilimsel amaçlar için
E. Birliğin veya üye devletlerin hukuk sistemlerinin gerekli kılması nedeniyle

10 Aşağıdakilerden hangisinde lisans türleri doğru verilmiştir?

- A. İhtiyari Lisans / Zorunlu Lisans
B. İnhisari Lisans - İnhisari Olmayan Lisans
C. İktisadi Lisans – İktisadi Olmayan Lisans
D. İnşai Lisans / İzhari Lisans
E. İletişim Lisansı / İnternet Lisansı

1. A

Yanıtınız yanlış ise “FSEK” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. C

Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Medya Siteleri Açısından FSEK ve Kullanıcılar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. E

Yanıtınız yanlış ise “Dijital Deliller” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. D

Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. A

Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Dijital Delil” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. D

Yanıtınız yanlış ise “Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Bilgilendirme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. C

Yanıtınız yanlış ise “Anonim Kalma Hakkı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. A

Yanıtınız yanlış ise “Unutulma Hakkı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. B

Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Kişisel Verilerin korunması demokratik hukuk devletleri için önem arz eden bir husustur. Demokratik ülkelerde özel hayatın gizliliği esastır. Gelişen teknoloji ile birlikte vatandaşların özel hayatlarını ve bilgilerini gizli tutmaları son derece zor bir hale gelmiştir. Çünkü kişisel her türlü bilgiye erişilebilir ve kullanılabilmek teknoloji sayesinde kolaylıkla ulaşılabilir olmuştur. Bu bilgilerin ve vatandaşların korunma hakkının güvence altına alınması hukuk devleti olmanın bir gereğidir.

Araştır 2

Fikri mülkiyet unsurları olan marka (tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı veya tamamı için) ya da patent üzerinden veya FSEK bağlamındaki haklar hakkında bu hakların sahibi olan kişilerce yani marka/patent/eser sahibince üçüncü kişilere verilebilecek olan “kullanım hakkı”na lisans denir. Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. İnhisari lisans söz konusu olduğu zaman, lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça, kendisi de üzerinde lisans verdiği hakkı kullanamaz.

Araştır 3

Unutulma hakkı, özellikle sosyal medyada her gün paylaştığımız kendimize ait bilgilerin, talebimiz halinde yüklediğimiz mecralardan silinmesinden ibarettir. TC Anayasası’nın 20. maddesi, herkesin kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahip olduğunu, bu hakkın kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsadığını belirtmektedir. Mevzuat açısından 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu artık yürürlüktedir ve fakat kanunun uygulanabilmesi noktasında eksiklikler mevcudiyetini korumaktadır ve bu kanunda unutulma hakkından açıkça bahsedilmemektedir. Uygulamada ise Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 17.6.2015 tarihli kararı ile Türkiye’de de hukuken ilk kez en üst seviyede unutulma hakkı kabulüne dair ciddi bir sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akkurt, S. S.(2017) “17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K. 2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Unutulma Hakkı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65 Sayı: 4, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22297.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Balı, Y.(2017) Kişisel Web Sayfası, <http://www.dijitaldeliller.com> (Son erişim tarihi: 11.03.2017).
- Berber, L.K.(2004) “Adli Bilişim (Computer Forensic)”, Yetkin Yayınları.
- Cedetaş, B.(2017). Prizmanet Elektronik Yayıncılık Hizmetleri San. ve Tic. A.Ş. sunumu, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2001/kut680-bileko/e-ticaret.htm> (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Dülger, M.V.(2012). “Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku”, Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Elmalica, H.(2017).“Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65 Sayı: 4, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22297.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Gülener, S. (2017). “Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 102. Sayı, 2012 Eylül, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012102-1218.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Karlıdağ, S. (2010) “IPTV ve Telif Hakları”, XV. Türkiye’de İnternet Konferansı: İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü.
- Koç, S. K., Koç, S.(2016) “Telif Hakları Hukuku’nun Yeni Macerası: Sosyal Medya”, Fikri mülkiyet Hukuku Yıllığı 2014, Yetkin Yayınları.
- Koç, S.(2017).Kişisel Web Sitesi, <http://www.serhatkoc.com> (Son Erişim Tarihi: 12.03.2017).
- Küzeci,E. (2010) “Kişisel Verilerin Korunması”, Turhan Yayınları, 2010.
- Memiş, T.(2002) “İnternet Ortamında Müzik Sunumu”, Seçkin Yayıncılık, Kişisel Veriler Hakkında:
- Özocak, G.(2011). Ceza Muhakemesinde Elektronik Delillerin Tespiti ve Toplanması, İzmir 2. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı, 2011, Bildiriler Kitabı.
- Özgür Eralp, Ö.(2017). Kişisel Web Sayfası, <http://www.ozgureralp.av.tr> (Son erişim tarihi: 10.03.2017).
- Tağıyev, R.(2017) “E-ticaret ve İnternet Üzerinden Pazarlama”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, 2005, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2247/> (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Teknoloji Transfer Platformu Resmi Web Sitesi, www.teknolojitransferi.gov.tr (Son Erişim Tarihi: 09.03.2017).
- Topal, (2014) “Die Umsetzung der InfoSoc-Richtlinie in Deutschland und in der Türkei”, Göttingen.

İnternet Kaynakları

- Bilgisayar Mühendisleri Odası Dergisi, BM, 3. Sayı, <http://dergi.bmo.org.tr/sayi01/sayi-3/bmo-ve-bilirkisilik-calismalari> (Son erişim tarihi: 04.03.2017).
- European Digital Rights: <http://www.edri.org> (Son erişim tarihi: 07.03.2017).
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kurumsal Web Sitesi, <http://www.ekygm.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 10.03.2017).

Bölüm 8

Dijital Hakların Yönetimi

öğrenme çıktıları

Web Sitesi Sahipliği ve Yönetimi

- 1 Dijital Hakların Yönetimi ile ilişkili önemli kavramları genel çerçeveleriyle açıklayabilme

Marka Tescili ve Korunması

- 2 Marka Tescili ve Korunması kavramlarını tartışabilme

Fikri Mülkiyetin Yönetilmesi ve Korunması

- 3 Fikri Mülkiyetin nasıl yönetileceğini ve korunabileceğini açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Alan Adı • Bilişim Suçları • Dijital Deliller • Dijital Haklar • Fikri Mülkiyet • İnternet Siteleri • İnternet Süjeleri • Kişisel Veriler

GİRİŞ

Bu ünite de dijital haklardan bahsedeceğiz ve bunların korunması ve yönetilmesi çerçevesinde açıklamalarda bulunacağız. Bu anlamda web sitesi sahipliği ve yönetimi alt başlığında alan adlarının yönetiminden ve de marka olarak alan adlarının kullanılmasını ele alacağız. Daha sonra aynı başlıkta devamla internet süjelerinin sorumluluklarını ve de sitelere erişim engellemelere dair mevzuatı irdelleyeceğiz.

Sonrasındaki bölümde ise fikri mülkiyetin yönetilmesi ve korunması başlığı altında fikri mülkiyetin takibi ve de veri tabanı yönetimi ve korunması hususlarına yer vereceğiz. Bir sonraki bölümde ise tüm konuların çevresinde döndüğü lisanslama ve sözleşmeler konusunu özellikle örnekler eşliğinde inceleyeceğiz.

Son olarak ise kullanıcı verisinin ne olduğuna, türlerine, görünümlerine ve nasıl saklanacağına ve/veya korunabileceğine dair açıklamalarımızı verileri yok etmeme, unutulma hakkı, anonim kalma hakkı, kullanıcı hakları gibi alt başlıklardaki detaylı bilgilendirmelerimizle bütünleyeceğiz.

WEB SİTESİ SAHİPLİĞİ VE YÖNETİMİ

Günümüzün küreselleşen dünyasında özellikle ticari faaliyetlerde ürünlerin daha rahat pazarlanabilmesi amacıyla web (internet) siteleri ve bağlı teknolojiler yoğun olarak kullanılmaktadır. İnternetin hızla gelişmesi ve kullanıcı sayısının gittikçe artması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Hem içeriğinde fikri mülkiyete tabi eser ve ürünler barındıran hem de bizzatı kendisi bir fikri/sınai mülkiyet unsuru olan web sitelerine ait alan adlarının önemi bu noktada ciddi derecede dikkate değerdir. Bir web sitesinin içeriği ve de dosyalarının saklandığı Hosting (yer sağlayıcı) hizmeti kadar ve bazen daha da çok değer ve önem arz eden unsur da siteye ait alan adıdır.

Resim 8.1

İnternet ile birlikte alan adlarının kullanılmasının giderek yaygınlaşması özellikle ticari hayatta alan adlarının önemini arttırmıştır. İnternetin muhteşem gücünün farkına varan firmalar mallarını daha geniş kitlelere pazarlayabilmek, hizmetlerini götürebilmek amacıyla, genelde marka veya işletme adı veya unvanı, şirket adı ile aynılık arz eden kendi alan adları altında web siteleri açıp, burada sergiledikleri ürünlerini satışa sunmakta, reklamlarında ve ürünlerinde internet adreslerini vererek müşterileri ile ilişkilerini bir nevi bu web sitesi üzerinden temin etmektedirler. Bu anlamda internet alan adlarının (Domain Names) büyük bir reklam ve pazar gücüne sahip olduğu kuşkusuzdur.

İnternet alan adları, bir çeşit elektronik ikametgâh ya da telefon numarası işlevini görür. Yani, internet alan adları kişileri, elektronik ortamda ulaşmak istediği web sitesine ulaştıran bir çeşit elektronik adres niteliğindedir. Her ne kadar alan adları temelde elektronik adres işlevi görse de bugün alan adlarını yalnızca bu işlevi, ile değerlendirmek mümkün değildir. Özellikle ticari hayatta işletmeleri internet ortamında tanıtmaya yarayan ikincil düzeydeki alan adları başlangıçta sadece kişileri işletmelerle sanal ortamda buluşturma işlevi görürken giderek büyüyen elektronik ticaretin varlığı sonucu tıpkı bir marka, ticaret unvanı, işletme adı vs. gibi işletmeleri tanıtmaya ve onları diğer işletmelerden ayırt etmeye yarayan bir araç niteliği kazanmıştır.

Alan adlarının öneminin giderek artması bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Tacirler, kendini ve işletmesini tanıtmaya yarayan işaretlere (marka, işletme adı, ticaret unvanı) göre alan adı satın almak istemektedir. Ancak aynı marka, işletme adı vb. gibi ayırt edici işaretler ile farklı alanlarda faaliyet gösteren birçok tacir bulunmaktadır. Bu tacirler markalarını tescil ettirmek istediklerinde; alan adlarında ilk başvuruyu yapan ve alan adını satın alan kişi o alan adı üzerinde tek el hakkına sahip olur kuralı ile karşılaşmaktadırlar. Alan adının bu özelliği önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Ülkemizin internet alan adı uzantısı“.tr.” dir. “.tr.” uzantılı alan adları ile ilgili olarak ülkemizde yetkili kuruluş Orta Doğu Teknik Üniversitesi’dir (ODTÜ). “.tr.” uzantılı alan adlarını almak için bu kuruluşa başvurulmakta ve tescil olayı uzamakta ve güçleşmektedir. Ülkemizde birçok kişi veya kurum bir an önce internet alan adını almak istemekte

ve bunun için de yurt dışı kaynaklı internet alan adlarına başvurulmaktadır. İnternet üzerinden dakikalar içerisinde hiçbir belge verilmeden yurt dışı kaynaklı internet alan adları alınabilmektedir.

Yurt dışı kaynaklı internet alan adlarının alınması kolay olmakla birlikte birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle internetin ülkemizde gelişmeye başladığı zamanlarda domain grabbing (alan adı korsanlığı) olayları büyük ölçüde artmıştır. Günümüzde de bu tip olaylara halen rastlanılmaktadır. Kendisini uyanık zanneden bazı kişiler önemli marka, şirket isimlerini ve ünlü kişilerin isimlerini kötü niyetli olarak internet alan adı olarak daha önce davranarak tescil ettirmektedirler.

.com, .net, .org ve benzerleri şeklinde .tr ibaresi yer almayan uzantıya sahip bir alan adı (yani uluslararası hukukun konusuna girenler) için sorun çıktığında bunun çözümü ICANN Tahkim Usulü'dür. ICANN kurumu alan adının uyumsuzluk çözümüne dönük olarak kural ve yöntemi belirler. En güncel ve aktif başvuru kabul eden merkez de WIPO'dur. Alan adının size ait olduğunu iddia ediyorsanız ve karşı taraf ile çözüme gidemediyse, bu kuruma başvuruyorsunuz. Pahalı (Yaklaşık 500 ila 5000+ ABD doları arası) bir çözüm olduğu için ne kadar kıymetli bir alan adı için işlem yapacağınızla ilgilidir başvuru kararınız. Kurum, bir hakem ya da hakem heyeti belirleyerek çözümü oluşturmaktadır ve bu karar kesin ve bağlayıcıdır. Karar için de 3 temel konu irdelenmekte ve buradaki amaç ise genel olarak; kötü niyet var mı yok mu sorusunu cevaplamaktır.

Ulusal mahkemelerde kötü niyetli internet alan adı tesciline karşı dava açılabilse de davalar uzun sürmekte, kazanılsa da tescil yeri ülkesi tarafından kararın tanınması gerektiği için çok zor icra edilebilmektedir. Alternatif olarak ICANN Tahkim Usulü kısa sürede sonuçlanması ve tescil makamı tarafından karardan sonra başka bir işlem yapılmadan infaz edilmesi yönünden önemli bir tercih sebebi olmaktadır. ICANN Tahkim Usulüne internet üzerinden başvurulabilmesi de bir diğer tercih sebebidir.

İnternet alan adlarındaki büyük sorunlardan bir tanesi de "Domain Grabbing", bir diğer adıyla "Alan Adı Korsanlığı"dır. "Domain Grabbing" durumunda özellikle ünlü markalara, şirketlere, isimlere ait internet alan adları sahiplerinden önce davranılarak tescil ettirilmekte ve büyük meblağlarla sahiplerine satılmaya çalışılmaktadır. Kötü niyetli

tescil sahiplerinin bazıları, meşru hak sahiplerinin adlarını kullanarak tescil ettirdikleri internet alan adlarının web sitelerinde porno gibi unsurlara yer vererek şirketin, markanın vb. ismini karalamakta ve satış işlemini kolaylaştırmak istemektedirler. Web sitesinde hiçbir unsura yer verilmeyerek "sadece satılıktır" ibaresinin bulunması durumu da bazı koşullarla "Domain Grabbing" durumuna örnek olarak gösterilmektedir.

Bugün geline nokta alan adlarının giderek öneminin artması ve alan adlarının tahsisine ve bu alanda meydana gelen uyumsuzlukların çözümüne ilişkin ulusal ve uluslararası kurumsal yapıların da gelişmesiyle birlikte; alan adlarının marka, ticaret unvanı, işletme adı vb. işletmelerden bağımsız hukuki niteliğe sahip olduğu artık kabul edilmektedir. İnternet alan adlarına ilişkin yapılan son çalışmalar da bunu işaret etmektedir.

Anılan tüm bu nedenlerle iş bu başlık altında yukarıda kısaca değinilen bu kavramlara ve fikri mülkiyete tabi bir unsur olarak alan adının ve internet sitesinin korunmasına dair hususlara detaylı şekilde yer verilmiştir.

Alan Adlarının (Domain Names) Tanımı ve Yönetimi

Bilgisayarlar arasında kurulmuş bir iletişim ağı olan internete bağlandığınız anda bilgisayarınız internet ağında yalnızca kendisine özgü bir numara alır ve bu numara bilgisayarınızın IP (İnternet Protocol) numarasıdır. Ne var ki, internet kullanıcılarının bu numaraları akılda tutması ve kullanması neredeyse imkânsız olduğundan numaralar yerine bu numaralarla örtüşen kısa akılda kalıcı isimler kullanılmaktadır. Bu isimlere ise alan adı (domain name) denilmektedir.

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 3. Maddesinin (v) bendinde internet alan adının tanımı "internet üzerinde bulunan bilgisayar veya internet sitelerinin adreslerini belirlemek için kullanılan internet protokol numarasını tanımlayan adlar" şeklinde belirtilmiştir.

dikkat

Elektronik Haberleşme Kanunu'nda internet alan adı "internet üzerinde bulunan bilgisayar veya internet sitelerinin adreslerini belirlemek için kullanılan internet protokol numarasını tanımlayan" adlardır.

Alan Adlarının Yapısı

Alan adları kullanıcılara bir anlam ifade eden, kolayca hatırlanabilen isimlerden oluşan www.btk.gov.tr gibi internet adresleridir. Alan adları internette kullanıcıların dolaşım yeteneklerini kolaylaştıran merkezi bir fonksiyon hizmetini görmektedir. Her alan adına karşılık gelen ve 192.91.247.53 gibi sayısal bir adres olan İnternet Protokol (IP) Numarası bulunmaktadır. Geniş veri tabanlarında (registry), alan adları ile bunların karşılığı olan IP sayısal adreslerinin bir listesi yer almaktadır. Bu veri tabanları, alan adları ile bu isimlere karşı gelen IP sayısal adreslerinin eşleştirilme fonksiyonunu yerine getirirler. İnternet kullanıcısı, bir alan adını bilgisayarına yazdığı zaman, internet yazılımı otomatik olarak bu alan adını IP sayısal adresine dönüştürür, ilgili servis sağlayıcı (server) ile bağlantı kurar ve alan adına karşı gelen ana sayfa bilgisayar-da görünür.

IP adresinin akılda tutulmasındaki ve kullanılmasıdaki zorluklar nedeniyle domain name sistemi (DNS) geliştirilmiştir. Bu sisteme göre http://www.İstanbul.com/ adresindeki “.com” Top Level Domain (TLD- İnternet Üst Alan Adı) ve “İstanbul” ise Second Level Domain’ i (SLD-İnternet Alt Alan Adı) oluşturmaktadır. Alan adlarında alt alan adlarının ikinci defa tescili mümkün olmamaktadır.

Üst alan adları kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta ülke kodu içermeyip yalnızca alan adının niteliğini gösteren alan adları (generic top level domains) yer almaktadır. İkinci grupta ise ülke kodu içeren üst alan adları (country- code top level domains) yer almaktadır.

Birincisi: Generic Top Level (gTLDs) denilen; “.com”, “.net”, “.org”, “.info”, “.biz”, “.aero”, “.name”, “.coop”, “.museum”, “.pro”; ikincisi ise Country Top Level (ccTLDs) denilen; “.tr (Türkiye)”, “.de (Almanya)”, “.ch (İsviçre)”, “.fr (Fransa)” gibi ülke veya bölge kısaltmalarından oluşan internet alan adlarıdır.

Sadece ülke kodundan oluşan alan adında tescil yapılamamaktadır. Ülkemiz için “.tr” yanında konularına göre “.biz.tr”, “.com.tr” de olduğu gibi alt alan adları mevcut olmalıdır. Verilen örneklerde “.tr” ibaresi Türkiye’yi göstermekte olup; tescil yetkili bir kuruluş tarafından yapılmaktadır.

Alan Adlarının Hukuki Niteliği

Alan adlarının tahsisi ve şartları alan adlarının niteliğine göre farklılık göstermektedir. Ülke kodu içermeyen bir alan adını tescil ettirmek isteyen kişiye alan adı tescil başvurusu anında herhangi bir belge sorulmamaktadır. Bu tür alan adlarının tescilinde “ilk gelen alır” kuralı uygulanmaktadır. Ülke kodu içermeyen alan adlarının korunması ulusal sınırlar içinde değil uluslararası nitelikte olmaktadır. Belirtmek gerekir ki, internetin anavatanı Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’dir ve ABD, alan adlarının sonunda bulunan ülke kısaltmaları yönünden diğer ülkelerden ayrılır. Zira ABD’ den çıkış yapan adreslerde kural olarak ülke kodu aranmaz.

Ülke kodu içeren alan adlarının başvuru ve tescilinde sınırlamalar ülkelere göre değişmekle beraber, daha fazladır. Bu sınırlamalara örnek olarak gayri ahlaki kavramların, coğrafi yer adlarının, jenerik isimlerin kullanılamamasını gösterebiliriz. Başvuru ve tescil usulüne bağlı olarak ahlak dışı kavramlar ya başvurunun reddedilmesi veya tescilin sonradan silinmesiyle ortadan kaldırılmaktadır. Fransa’ da mesela bir liste halinde belirtilmiş olan ahlaka veya kamu düzenine aykırı kavramlar tescil edilemez. Coğrafi yer adlarının tahsisinde ise Avrupa ülkelerinin yarısı kısıtlamalar getirmiştir. Jenerik isimlerde ise bazı AB ülkesi üyeler tarafından getirilen kısıtlamalardan günümüzde vazgeçilmektedir.

Türkiye’ deki Uygulama

Ülke kodlu birinci derece alan adlarının yönetimini ICANN belirli kurallar çerçevesinde her ülkede bir kuruluşa devretmiştir. Ülkemizde de bu konuda yetkili kuruluş Orta Doğu Teknik Üniversitesi’dir (ODTÜ). ODTÜ 1992 yılında İnterNIC’ e kayıt olmuş ve bu tarihten itibaren “.tr” uzantılı alan adlarının yönetimi ve koordinasyonundan sorumlu olmuştur.

Ülkemizde İnternet politikalarını belirleyecek ve uygulayacak bir kurum, kuruluş, oluşum ve benzerlerinin olmaması ve gerek İnternet gerekse de alan adları ile ilgili sorunları çözecek bir mekanizmanın eksikliği hissedilmiştir. Meydana gelen bu sorunların çözülmesi amacıyla 1998 yılında Ulaştırma bakanlığı tarafından kurulan “İnternet

Kurulu” ve 2000 yılında 11 kuruluş temsilcisi-nden oluşan “DNS Çalışma Grubu” yetkilendirilmiştir. İnternet Kurulu’nun ana işlevi Ulaştırma Bakanlığı’na danışmanlık olmakla birlikte internet ile ilgili kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri belirlemek ve bu alanda kararların alınması ve uygulanmasında danışmanlık görevi için oluşturulmuştur.

Türkiye “ikinci düzey alt alan adı” modelini benimsemiştir. Alan Adı Yönetimi tarafından tahsis edilen ikinci düzey alan adları;

“.com.tr” Ticari özel ve tüzel kişiliklere,

“.net.tr” İnternete ilişkin erişim hizmeti, internet üzerinden web, portal, tarama, e- posta vb. katma değerli, geniş ölçekli hizmetler ve uygulama servis sağlayıcılığı hizmetleri veren kurum ve oluşumlara,

“.info.tr” Ticari özel ve tüzel kişiliklere, “.biz.tr” Ticari özel ve tüzel kişiliklere,

“.org.tr” Vakıf, dernek, sivil toplum örgütü vb. kuruluşlar ve oluşumlara,

“.web.tr” Kişisel ve kurumsal başvurunun (genel) yapılabildiği ve ‘ilk gelen’ alır ve ‘alan adı – kişi/kuruluş adı ilişkisi aranmaz’ ilkeleri ile ad tahsis edilen alt alan adlarına,

“.gen.tr” Kişisel ve kurumsal başvurunun (genel) yapılabildiği ve ‘ilk gelen’ alır ve ‘alan adı – kişi/kuruluş adı ilişkisi aranmaz’ ilkeleri ile ad tahsis edilen alt alan adlarına,

“.av.tr” Serbest avukatlar, hukuk büroları ve avukatlık ortaklıklarına,

“.dr.tr” Tıp doktorları, doktor ortaklıkları, hastaneler ve Sağlık Bakanlığı birinci basamak sağlık kuruluşlarına,

“.gov.tr” T.C. Devlet kurum ve kuruluşlarına,

“.bel.tr” T.C. İl, ilçe ve belde belediye teşkilatlarına,

“.pol.tr” T.C. Emniyet teşkilatına,

“.k12.tr” T.C. MEB’ ce onaylanmış ilköğretim ve liselere,

“.edu.tr” T.C. YÖK’ ce onaylanmış yükseköğretim kurumlarına, tahsis edilmiştir.

nic.tr Nedir ve Görevleri Nelerdir?

Nic.tr (“tr” Alan Adları) Yönetimi, 1992 yılından bu yana Türkiye’yi ilk olarak İnternet’e bağlayan Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

bünyesinde, ICANN ve IANA rehberliğinde çalışmalarına devam etmektedir. “.tr” alan adı işlemleri için gerekli olan politika ve prosedürler, 1991-1998 yılları arasında, ODTÜ - Bilgi İşlem Daire Başkanlığı’na oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Nic.tr (“tr” Alan Adları) Yönetimi halen ODTÜ - Enformatik Enstitüsü binasında görevini sürdürmektedir. Alan adı tahsis işleri ve gerekli olan destek ve danışmanlık hizmeti (hızla artan işlemler ve yönetim yükü nedeniyle) 1998 yılından itibaren Nic.tr (“tr” Alan Adları) Yönetimi tarafından sağlanmaktadır.

Nic.tr Yönetimi’nin görevi mevcut kurallar dâhilinde;

- “.tr” uzantılı alan adı başvurusunda bulunan yurt içi/yurt dışı tüm kurum, kuruluş ve şahısların, alan adı başvurularını değerlendirmek ve uygun olan başvuruların tahsis işlemlerini sonuçlandırmak,
- Mevcut alan adları ile ilgili gerekli olan veya talep edilen idari, mali ve teknik işlemleri gerçekleştirmek,
- Tüm alan adı işlemleri sırasında telefon, mesaj ve e-posta aracılığı ile destek vermektir.

“.tr” alan adlarının tahsisinde DNS Çalışma Grubu birtakım kurallar benimsemiştir. Öncelikle “.tr” alan adları tahsis aşamasında, “Belgeli” ve “Belgesiz” olarak iki kategoride sınıflandırılmaktadır. Başvurular nic.tr web sayfaları aracılığıyla ile yapılmaktadır. “Belgesiz” alan adları (web.tr, gen.tr, name.tr, tel.tr, vb.) başvurularında alan adı tahsis anında gerçekleşir. “Belgeli alan adları (com.tr, info.tr, biz.tr, net.tr, org.tr, gov.tr) başvuruları ise, .tr Alan Adı Yönetimi’nce belirtilen kurallar kapsamında değerlendirilerek sonuçlandırılmaktadır. Belgeli yöntem ile kastedilen alan adı talebinde bulunan kişinin bu alan adı üzerinde hak sahibi olduğunu gösteren marka, ticaret unvanı vb. belgelere sahip olunmasının aranmasıdır. Yani bizim ülkemizdeki uygulamada alan adı tahsisinde ilk gelen alır kuralı geçerli değildir.

Tüm “.tr” uzantılı alan adlarında başvuruyu yapan seçilen alan adlarında başka birey veya kuruluşun haklarını ihlal etmediğini; almak istediği alan adı kapsamındaki işler için Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uyacağını ve verdiği bilgilerin doğruluğunu taahhüt eder. Genel ahlak kuralları ve ulusal örf adet kurallarına uygunluk da uyulması gereken kurallar dâhilindedir.

Trabis

Ülkemizde alan adları çerçevesinde yalnızca “.tr” uzantılı alan adlarıyla ilgili olarak “İnternet Alan Adları” yönetmeliği 07.11.2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak 27752 sayı ile yürürlüğe girmiştir. “.com” vb. şeklinde “.tr” uzantısı taşımayan alan adları ise bu yönetmeliğin dışında kalmaktadır.

21 Ağustos 2013 tarihinde ise İnternet Alan Adları Tebliği yayınlanmıştır. Bu Tebliğin de amacı İnternet Alan Adları Yönetmeliği kapsamında kayıt kuruluşlarının belirlenmesine, faaliyet göstermelerine ve “.tr” uzantılı internet alan adlarının yaşam çevrimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu tebliğle .tr ağ bilgi sistemi (TRABİS), “.tr” uzantılı internet alan adı sisteminin ve buna ait merkezi veri tabanının işletilmesine, rehberin oluşturulmasına, güncellenmesine ve rehberlik hizmetinin sunulmasına ve “.tr” uzantılı internet alan adı başvuru işlemlerinin gerçek zamanlı olarak yapılmasına imkân veren, tüm bu faaliyetlerin güvenli ve iş sürekliliğini sağlayacak şekilde gerçekleştirildiği sistem olarak tanımlanmıştır.

dikkat

<http://www.trabis.gov.tr/> adresinden hakkında detaylı bilgi edinilebilecek olan TRABİS'in (.tr ağ bilgi sistemi) yönetmelik ve tebliğ çerçevesinde kurulum çalışmaları halen devam etmektedir.

Alan Adlarında Tahkim Usulü ve ICANN

İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu (ICANN, İngilizce *Internet Corporation for Assigned Names and Numbers*), internetin iş dünyası, teknik, akademik ve kullanıcı gruplarının geniş katılımıyla uluslararası düzeyde organize olmuş, kâr amacı gütmeyen bir özel sektör kuruluşudur. ICANN'ın görevi, interneti çalıştırmak değil, aksine, merkezi bir koordinasyon gerektiren teknik, idari ve politika geliştirme görevlerini koordine etmektir.

ICANN'ın yapısı içinde hükümetler ve uluslararası anlaşmalarla kurulan organizasyonlar, şirketler, organizasyonlar ve küresel İnternet'in inşa edilmesine ve korumasına katkıda bulunma becerisine sahip bireylerle birlikte ortaklık içinde çalışır. İnternetin yenilikçiliği ve sürekli olarak büyümesi kararlılığının korunmasında yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır. ICANN'ın katılımcıları birlikte ça-

lışarak, doğrudan ICANN'ın teknik koordinasyon görevi ile ilgili olan sorunlara yönelmektedirler. İleri teknoloji ekonomisinde kendi kendine düzenlemelerin en yüksek düzeye çıkarılması ilkesine uygun olarak, ICANN belki de İnternet topluluğunun çeşitli unsurlarının bir arada çalışmasının en önde gelen örneğidir.

ICANN'ın Destek Organizasyonları ve Danışma Komiteleri hakkında daha fazla bilgi için şu web sitelerindeki detaylı içeriğe başvurulabilir; Adres Destekleme Organizasyonu (ASO) için <http://www.aso.icann.org/>, Genel İsimler Destekleme Organizasyonu (GNSO) için <http://www.gnso.icann.org/>, Ülke Kodu Alan İsmi Destekleme Organizasyonu (CCNSO) için <http://www.ccnsso.icann.org/>, Geniş Katımlı Danışma Komitesi için <http://www.alac.icann.org/> ve Hükümetler Danışma Komitesi için <http://www.gac.icann.org/>

ICANN Tahkim Usulü

“Domain Grabbing” ya da “Cybersquatting” olarak adlandırılan domain tescilinde bulunan kişinin, bir başkasına ait marka, isim veya ticaret unvanı, işletme adı vb. ibarelerin tescili sonucunda ileride gerçek hak sahibine çok yüklü meblağlar karşılığında satmak amacıyla, ilgili alan adını kendi adına tescilini sağlamasıdır. Kendi alan adını tescil ettirmeyi ihmal eden bu tür kuruluşların ellerinde iki seçenek vardır: ya istenilen meblağı ödeyip alan adlarına kavuşacaklar ya da hukuki yollara başvuracaklardır.

Bu hususta ICANN'ın sunduğu çözüm yolu olan tahkim usulünde, cins ve meslek isimlerinin alan adı olarak tescili halinde, bu isim tanınmış bir marka olmadıkça, bu cins veya meslek ismini marka veya işletme adı, ticaret unvanı olarak kullanan işletme, alan adını tescil ettirene karşı hukuki korumadan yoksun bırakılmıştır.

Bu konuda bilgilenmek üzere “City Utilities v. Ed Davidson” örnek kararı için <http://arbiter.wipo.int/domains/decisions/html/2000/d2000-0407.html> adresi ziyaret edilebilir.

Bu noktada en azından, alan adını tescil ettirenin, bu alan adı altında ticari faaliyette bulunup bulunmadığı ayrımının yapılması daha uygun olurdu. Eğer bir cins veya meslek ismini alan adı olarak tescil ettiren, bu alan adı altında herhangi bir faaliyette bulunmayıp sırf bu alan adını ilgilienlere satmayı amaçlıyorsa bu halde dahi ICANN tahkim usulü uygulanabilmelidir. Genelde her akredite edilen kuruluşun kendileri ayrı ücretlendirme ve ICANN tahkim ve usul kurallarına ek kuralları öngörmektedirler.

ICANN tahkim usulü, ancak <http://www.icann.org/en/dndr/udrp/approved-providers.htm> adresinde listesi bulunan ICANN tarafından akredite edilmiş kuruluşlar tarafından uygulanabilir.

NSI (Network Solutions, Inc) 1999 yılı sonuna kadar TLDs dağıtımı konusunda tek yetkili organ idi. 1995 yılı Haziran ayında artan internet alan adı ihtilafları karşısında ‘*NSI Domain Name Dispute Policy*’ yürürlüğe konulmuştur. Buna göre, bir marka sahibi, markasının bir başkası tarafından domain name olarak tescil ettirilmesi karşısında, marka tescil belgesi ile birlikte tescili yapan kuruma başvurup, alan adının kullanılmasını engelleyebiliyordu. Bu tahkim kuralları 31 Aralık 1999 tarihinde yürürlükten kalkmıştır. Bunun üzerine yeni kurulan en yüksek İnternet İdare Organı olan ICANN 26 Ağustos 1999’da Şili’de yaptığı toplantıda yeni tahkim kurallarının yürürlüğe girmesini kararlaştırmıştır.

Bu çerçevede ICANN’ın Yeknesak Kurallar’ı ‘Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy/UDRP’ (Detayları <http://www.icann.org/udrp/udrp-policy-24oct99.htm> adresinde incelenebilir.) ve de bununla ilgili usul kuralları ‘Rules for Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy / RUDRP’ (Detayları <http://icann.org/udrp/udrp-rules-24oct99.htm> adresinde incelenebilir.) aynı tarihte, 1 Aralık 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ICANN tahkim usulünün klasik tahkimden ayrıldığı en önemli hususlardan birisi, bu tahkim usulünün alan adının tescili esnasında kabulünün zorunlu olmasıdır. Bir nevi genel işlem şartlarında olduğu gibi sözleşme ancak bu şartların kabulü ile meydana gelmektedir. Ancak burada hemen belirtilmesi gereken bir husus, genel işlem şartlarında olduğu gibi, tahkim usulü kurallarının sözleşmeye dahil edilme ve içerik denetimi gibi aşamaların olmamasıdır. Bu halde tescil talebinde bulunan, bu şartların içeriğinden haberdar olmasa bile, ihtilaf halinde ICANN tahkim usulü kurallarına göre ihtilafın halli yoluna gidilecektir.

ICANN tahkim usulünde göze çarpan diğer bir önemli husus ise, normal tahkim usulüne oranla çok daha ucuz olması ve ortalama 40-45 gün gibi kısa bir sürede ihtilafların çözüme kavuşturulmasıdır. Bu usulde internet alan adını (domain name) tescilinde bulunan değil, domain tescilini yapan kurumun (Örneğin; register.com) ihtilaf neticesinde çıkacak alan adı transferini veya değişikliğini yerine getirecek olmasıdır. Bu usuldeki hakem (panelistler) de yine kendi alanında, özellikle marka ve fikri haklar konusunda, uzman kişilerden oluşmaktadır.

WIPO nezdinde görev yapan panelistlerin ülkelere göre listesi için <http://arbiter.wipo.int/domains/panel/panelists.html> adresine bakılabilir.

ICANN Tahkiminde Karar Aşaması

Kararın, Art. 15 (b) RUDRP’ye göre karar verecek heyetin atanmasından sonra on dört gün içinde verilmesi gerekir. Karar yazılı olarak verilir. Eğer herhangi bir şekilde taraflar anlaşmışlar veya sulh olmuşlarsa divan bu hallerde Art. 17 RUDRP’ye göre karar vermez. Hakem/hakem heyeti kararlarını Art. 15 (a) RUDRP’ye göre UDRP’nin maddi kurallarına dayandırır. Eğer olay başka bir hukuk düzeniyle ilgili ise tamamlayıcı olarak bir başka hukuk düzeninin de nazara alınması mümkündür. Davada her iki tarafın ikametgâhının Türkiye’de olması halinde, Türk Mahkemelerinin verdiği kararlar da nazara alınabilecektir. Hakemler UDRP’nin maddelerini yorumlarken, genel geçerli olan hukuk prensiplerine göre hareket etmelidirler.

WIPO nezdinde yapılan ICANN Tahkim usulünün şema ile ifade edilmiş safhalarına kurumun <http://www.wipo.int/amc/en/docs/UDRPflowchart.pdf> şeklindeki sayfasından ulaşılabilmektedir.

Kararın tebliğinden sonra on günlük bekleme süresinin dolmasına müteakip domain adını tescil eden makam kararı vakit geçirmeksizin uygulamaya geçirmeli; yani ya alan adını talepte bulunana devretmeli veya silmelidir. Ancak dava aleyhine sonuçlanan taraf on günlük bekleme süresi içinde milli mahkemeler nezdinde talebi kabul edilen tarafa karşı dava açarsa, hakem kararı hemen uygulanmaz. Böyle bir dava, taraflar aralarında yapacakları sulh antlaşması, davanın geri alınması veya davanın reddi veya davanın lehe sonuçlanmasından ihtilaflı alan adını tescil eden makamın haberdar edilmesi anına kadar, taliki bir şartın sonuçlarını doğurur.

ICANN Başvurularının Maddi Şartları

Yapılan bir müracaatın başarılı sonuçlanması yani alan adının devri veya silinmesi sonucunu doğurması için davacı/başvuran, hakem önünde aşağıdaki üç adet unsurun da birlikte bulunduğunu (gerekli şartların varlığı olarak) ispatlamalıdır;

- i) Söz konusu edilen *internet alan adının bir marka ile aynı veya iltibasa mahal verecek şekilde benzer olduğu*,
- ii) Söz konusu edilen *internet alan adının başvuru esnasındaki sahibinin o alan adı üzerinde herhangi bir hakkının veya haklı menfaatinin olmadığı*,
- iii) Söz konusu edilen *internet alan adının kötü niyetli olarak tescil edilmiş ve kullanılmakta olduğu*,

Art. 4 (b) UDRP'ye göre özellikle aşağıdaki hallerde kötü niyetli tescil ve kullanma mevcuttur:

- 1) *Alan adını kendi adına tescil ettiren, alan adını marka sahibine veya rakiplerinden birine satmak, kiralamak veya başka şekilde devretmek amacıyla yapmışsa, meğer ki sadece belgelenmiş olan tescil masrafları talep edilmiş olsun*,

- 2) *Alan adı sahibinin, tescili, ticari hayatta marka sahibinin markasını alan adı olarak kullanmasına engel olmak amacıyla yapmış olması*,
- 3) *Tescilin, öncelikle rakip firmaya zarar vermek amacıyla yapılması*,
- 4) *Alan adı sahibi, ticari hayatta marka ile karışıklık meydana getirip, kendisinin veya başka birisinin internet sitesine müşteri çekmek suretiyle kazanç elde etmeyi amaçlıyorsa*,

Yukarıdaki örnek sayımlardan da anlaşılacağı üzere, ilk üç husus kötü niyetli tescile, son örnek ise kullanıma örnek teşkil etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, kötü niyetli kullanma için, pozitif bir hareket şart değildir, bu konuda hareketsiz kalma mesela kötü niyetli olarak tescil edilen alan adının kullanılmaması da, şartlara göre kötü niyetli bir kullanma teşkil edebilir. Alan adının kullanılmasında ölçüt alınacak husus, alan adı sahibinin tescilden sonraki davranışlarıdır.

Alan Adlarının Marka Olarak Kullanılması

Web sitesi; web üzerindeki sayfa ve hizmet bütünüdür. Çoğunlukla bir alan adı (Domain name) üzerinden hizmet verir. Alan adı ise; internet üzerinde bulunan bilgisayar veya internet sitelerinin adreslerini belirlemek için kullanılan internet protokol numarasını tanımlayan, bir web sayfasını diğer web sayfalarından ayırt etmeye yarayan işaretlerdir. Alan adını hukuki olarak nasıl tanımlarız diye bakacak olursak; Marka tanımından hareketle; İnternet alan adı, bir web sayfasını diğer web sayfalarından ayırt etmeye yarayan işaretlerdir.

Bugün Türkiye'de Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 1524. Maddesi'ne göre; her sermaye şirketi de bir internet sitesi açmak (Facebook, Twitter vb. üzerinde bir blog da açabilir), şirketin internet sitesi zaten mevcutsa bu sitenin belli bir bölümünü TTK'da liste halinde sayılan hususların yayımlanmasına özgülemek zorundadır.

Bu hüküm, en üst düzeyde şeffaflığın sağlanması amacıyla öngörülmüştür. Web sitesinin, şirketle ilgili bilgilere, şirketin yaptığı açıklamalara, çağrılara, beyanlara ve hazırladığı belgelere, raporlara, finansal tablolara, sorulan sorulara verilen cevaplara, herkesin en kolay şekilde ulaşabildiği, en güvenilir şeffaflığı en üst düzeyde sağlayan araç olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir.

Hükümün öngördüğü web sitesi düzeni şöyle açıklanabilir:

(a) Her sermaye şirketi bir web sitesi alacaktır.

(b) Web sitesine bilgi toplumu bağlamında “her şey” konulabilir. “Her şey” şeffaflık ile tanımlanır ve anlam kazanır.

İçeriğin web sitesine konulması için web sitesinin bir bölümü 1524. maddenin amaç ve işlevlerine özgülenmelidir. Özgüleme olgusu “özülemenin yapılmış olduğu” ikinci fıkrada belirtildiği üzere web sitesinin tescili değildir. Sicile kaydın kurucu niteliği bulunmayıp, özgüleme açıklayıcıdır; kamuya özgülemenin bildirilmesidir. İstenen özgülemenin sicile kaydedilmesi, sicilde özel bir numara verilmesidir. Bu sicil numarası değildir. Ancak, kanun bunu bir hükme bağlamamıştır, idarî düzenlemelere bırakmıştır. Böylece web sitesi içinde bir bölüm ayrılması gerçekleşmiş, ilân edilmiş ve resmîleşmiş olacaktır.

Web sitesine konulması gereken bir içerik konulmamışsa, hukuka aykırılığın ve yönetim kurulunun görevini yerine getirmemesinin tüm sonuçları doğar. Şeffaflık ilkesinin sonucu olarak kanunda yer alan bu madde ile her ticari işletmenin, maddede belirtilen unsurları içeren bir internet sitesinin olması zorunlu hale getirilmiştir.

Öğrenme Çıktısı

1 Dijital Hakların Yönetimi ile ilişkili önemli kavramları genel çerçeveleriyle açıklayabilme

Araştır 1

Sizce ICANN kurallarına göre alan adında kötü niyetli tescil ve kullanım nasıl belirlenmektedir?

İlişkilendir

Bir haktan kötü niyetli olarak yararlanmak mümkün müdür? ICANN kuralları ile karşılaştırınız.

Anlat/Paylaş

ICANN’ın internet konusundaki etkilerini çevrenizle paylaşınız.

MARKA TESCİLİ VE KORUNMASI

22/12/2016 tarihinde TBMM’de kabul edilen ve bazı hükümleri daha ileride yürürlüğe girecek şekilde bırakılmış olmasına rağmen geneli itibarı ile 10 Ocak 2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmasıyla yürürlüğe giren 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, marka tescili ve koruması hususundaki detaylara yer veren mevzuatımızdır. Alan adlarıyla sıklıkla paralel olarak düşünülen alan adları ve alan adları konusunda çıkan uyumsuzluklar açısından bu kanunda bahsi geçen marka hususunun ve tescildeki şartları ve diğer bağlı sonuçları bilmek gerekmektedir.

Marka, mevzuattaki tanımına göre; bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağla-

yabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işaretten oluşabilir.

Kanun’un “Marka tescilinden doğan hakların kapsamı ve istisnaları” başlıklı 7. Maddenin 1. fıkrasına göre ilgili Kanunla sağlanan marka koruması için tescil şarttır ve tescil başvurusu Türk Patent ve Marka Kurumu’na yapılır.

Türk Patent ve Marka Kurumu’nun <http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/> adresindeki internet sitesinden sınai mülkiyet konuları hakkında detaylı bilgiler edinilebilir ve başvurular gerçekleştirilerek, takipleri sağlanabilir.

Aynı maddenin 2. Fıkrasına göre; marka tescilinden doğan haklar münhasıran marka sahibine aittir. Marka sahibinin, izinsiz olarak yapılması hâlinde, kanunda belirtilen fiillerin önlenmesini talep etme hakkı vardır. Maddenin 3. fıkrasına göre de; “İşareti kullanan kişinin, işaretin kullanımına ilişkin hakkı veya meşru bağlantısı olmaması şartıyla işaretin aynı veya benzerinin internet ortamında ticari etki yaratacak biçimde alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük ya da benzeri biçimlerde kullanılması” durumunda, işaretin ticaret alanında kullanılması hâlinde, ikinci fıkra hükmü uyarınca marka sahibi tarafından yasaklanabilir.

Markanın Koruma Kapsamı Nedir?

Markaya sağlanan koruma, kural olarak, tescilin kapsamına giren mal ve hizmetlerle sınırlıdır. Marka hangi mallar ve hizmetler için tescil edilmişse, marka sahibinin, markasının başkası tarafından kullanılmasını ve tescilini önleme yetkisi, o mal ve hizmetler ile o mal ve hizmetlere benzer mal ve hizmetlerle sınırlıdır.

Marka Hangi Ülkelerde Korunur?

Korunma ülkeseldir. Bu ilke uyarınca markanın sahibi, izni olmadan markasının kullanılmasına ancak Türkiye sınırları içinde engel olabilir. Marka sahibi, Türkiye'deki tescile dayanarak, Türkiye dışında bir ülkede markanın kullanılmasını yasaklayamaz. Yasaklama yetkisi, markanın yurtdışında tescili halinde tescilin yapıldığı ülkelerin hukuklarına göre de doğar.

Marka Korumasından Yararlanacak Kişiler Kimlerdir?

Markanın tescili için başvuracak kişiler, korumadan yararlanacak kişilerdir. Mevzuatın öngördüğü koruma; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ikametgâhı olan veya sınai veya ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişilerce veya Paris Sözleşmesi yahut Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişilerce elde edilir. Türkiye Cumhuriyeti uyruğundaki kişilere kanunen veya fiilen marka koruması tanımış yabancı devletlerin gerçek veya tüzel kişileri de karşılıklılık ilkesi uyarınca Türkiye'de marka korunmasından aynı şekilde yararlanır.

Marka Başvurusu Nasıl Yapılır ve Başvuru Şartları Nelerdir?

Başvuru ve tescil işlemlerini yürütebilmek için marka vekili tutma zorunluluğu yoktur; ancak bu işlemlerin vekiller aracılığıyla yapılması oldukça yararlıdır. Buna karşılık yabancılar Türkiye'deki tescil işlemlerini ancak marka vekilleri eliyle gerçekleştirebilir. Başvuru Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılır. Her marka tescili için ayrı başvuru yapılması zorunludur.

Tescilin Marka Sahibine Sağladığı Haklar Nelerdir?

Marka tescilinden doğan haklar münhasıran marka sahibine aittir. Marka tescilinin sahibine sağladığı haklar, üçüncü kişilere karşı marka tescilinin yayın tarihi itibarıyla hüküm ifade eder. Marka sahibi markasını alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük ya da benzeri biçimlerde de internet üzerinde kullanabilecek ve diğerlerinin izinsiz kullanımını yasaklayabilecek ve ihlallere karşı başvurularda bulunabilecek ve gerekli davaları açabilecektir. Tescilli marka, başkasına devir edilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, kullanma hakkı lisans konusu olabilir, rehin edilebilir. Rehin hakkı bakımından Medeni Kanun'un rehin hakkına ilişkin hükümleri uygulanır. Tescilli bir marka üzerindeki sağlar arası işlemler yazılı şekle tabidir ve devir sözleşmesinin noter onaylı olması gerekmektedir.

Markanın Koruma Süresi Ne Kadardır?

Tescilli markanın koruma süresi başvuru tarihinden itibaren on yıldır. Bu süre, onar yıllık dönemler halinde yenilenir. Koruma süresi sona eren marka, sahibinin veya onun yetkili kıldığı vekilin talebi ve yenileme ücretinin ödenmesi koşuluyla yenilenir. Türk Patent ve Marka Kurumu, tescil süresinin dolacağını marka hakkı sahibine haber verir. Yenileme talebinin yapılması ve yenileme ücretinin ödenmesi, koruma süresinin sona erdiği ayın son gününden önceki altı ay içinde gerçekleştirilir. Bu sürenin kaçırılması durumunda, yenileme talebi, ek bir ücretin ödenmesi koşuluyla, koruma süresinin sona erdiği ayın son gününden itibaren altı aylık süre uzatımı içinde de yapılabilir.

Marka Hakkı Ne Zaman Sona Erer?

Marka hakkı; koruma süresinin dolması ve markanın süresi içerisinde yenilenmemesi veya marka sahibi markanın kullanılacağı malların ve/veya hizmetlerin tamamından veya bir kısmından vazgeçmesi ile sona erer. Marka siciline kayıt edilmiş hakların ve lisans sahiplerinin izni olmadıkça, marka sahibi marka hakkından vazgeçemez. Marka üzerinde, bir üçüncü kişi tarafından hak sahipliği iddia edilmekte ise, onun izni olmadıkça, marka hakkından vazgeçemez. Vazgeçme yazılı olarak Türk Patent ve Marka Kurumu'na bildirilir ve marka siciline kayıt tarihi itibarıyla hüküm doğurur. Marka hakkının sona ermesi, sona erme sebebinin gerçekleşmiş olduğu andan itibaren hüküm ifade eder.

Marka Sahibinin Hakları Nelerdir?

Mevzuat kapsamında, marka hakkına sadece doğrudan tecavüz fiilleri değil tecavüz oluşturan fiillere iştirak, yardım veya teşvik etmek, bu fiillerin yapılmasını kolaylaştırmak ve taklit markayı taşıyan ürünün nereden alındığını veya nasıl sağlandığını bildirmekten kaçınmak da girmektedir. Dolayısıyla marka sahibi ya da lisans verdiği lisans sahibi kişi/kişiler ilgili markalarının internette kendilerinden izinsiz şekilde alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük ya da benzeri biçimlerde kullanılmasını da aşağıdaki çerçevede tespit ettirebilecek ve bahsi geçen tecavüzlere karşı yasal haklarını kullanmak suretiyle dava açarak ya da ihtiyati tedbir talep ederek markalarını koruyabileceklerdir.

Markanın;

- *Marka sahibinin izni alınmadan kullanılması,*
- *Marka sahibinin izni olmaksızın markayı veya ayırt edilemeyecek derecede benzerini kullanmak suretiyle taklit edilmesi,*
- *Markayı veya ayırt edilemeyecek derecede benzerini kullanmak suretiyle taklit edildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği halde tecavüz yoluyla kullanılan markayı taşıyan ürünlerin satılması, dağıtılması veya herhangi bir şekilde ticaret alanına çıkartılması veya bu amaçlar için ithal edilmesi veya ticari amaçla elde bulundurulması,*
- *Marka sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans yoluyla verilmiş hakların izinsiz genişletilmesi suretiyle kullanılması,*

marka hakkına tecavüz teşkil eder.

İnternet Søjelerinin Sorumlulukları ve Erişim Engellemeler

Web siteleri ve alan adları hakkındaki bilgilerin ardından sitelerin içerikleri ve de sitelerle ilgili internet søjelerinin tanımlarına, sorumluluklarına bakmak ve de site erişim engellemeleri konusuna değinmek yerinde olacaktır.

Ülkemizdeki internetteki yayınlar ve içerikler hakkındaki tek özel mevzuat olan 5651 Sayılı Kanun'un uzun adı; "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" şeklindedir. Bu kanun 23/5/2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, internet sitelerindeki aktörlerin hukuk sűjesi olarak tanımlarına yer vermesinin yanı sıra internet sitelerinin erişime engellenmesi ve sitelerden içerik çıkarılması noktasındaki tartışma yaratan ve yürürlüğe girdiğinden beri sürekli surette değıştirilen detaylı düzenlemeleriyle tüm site sahiplerinin, internet kullanıcılarının ve de dijital ya da elektronik ortamlarda internet üzerinden içerik yaratan/paylaşan/satın alan/kiralayan/sunan/satan kişi ve kurumların dikkatini çekmektedir.

İnternet Søjelerinin Tanımları

5651 Sayılı Kanun, konumuzla ilgili pek çok hususu ve terimi mevzuatımızda ilk kez tanımlayan kanun olma özelliğine sahiptir. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Bilgi: Verilerin anlam kazanmış biçimini,

Veri: Bilgisayar tarafından üzerinde işlem yapılabilen her türlü değeri,

İnternet ortamı: Haberleşme ile kişisel veya kurumsal bilgisayar sistemleri dışında kalan ve kamuya açık olan internet üzerinde oluşturulan ortamı,

İnternet ortamında yapılan yayın: İnternet ortamında yer alan ve içeriğine belirsiz sayıda kişilerin ulaşabileceğı verileri,

Erişim: Bir internet ortamına bağlanarak kullanım olanağı kazanılmasını,

Yer sağlayıcı: Hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişileri,

Erişim sağlayıcı: Kullanıcılarına internet ortamına erişim olanağı sağlayan her türlü gerçek veya tüzel kişileri,

İçerik sağlayıcı: İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişileri,

Erişimin engellenmesi: Alan adından erişimin engellenmesi, IP adresinden erişimin engellenmesi, içeriğe (URL) erişimin engellenmesi ve benzeri yöntemler kullanılarak erişimin engellenmesini,

İçeriğin yayından çıkarılması: İçerik veya yer sağlayıcılar tarafından içeriğin sunuculardan veya barındırılan içerikten çıkarılmasını,

Uyarı yöntemi: İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler tarafından içeriğin yayından çıkarılması amacıyla öncelikle içerik sağlayıcısına, makul sürede sonuç alınamaması hâlinde yer sağlayıcısına iletişim adresleri üzerinden gerçekleştirilecek bildirim yöntemini,

URL adresi: İlgili içeriğin internette bulunduğu tam internet adresini, ifade eder.

Bilgilendirme Yükümlülüğü

Yine Kanun'un "Bilgilendirme yükümlülüğü" başlıklı 3. Maddesine göre; "İçerik, yer ve erişim sağlayıcıları, yönetmelikle belirlenen esas ve usuller çerçevesinde tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait internet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak bulundurmakla yükümlüdür. Öyle ki bu yükümlülüğü yerine getirmeyen içerik, yer veya erişim sağlayıcısına iki bin Türk lirasından elli bin Türk lirasına kadar idarî para cezası verilir. Bu çerçevede bu Kanun kapsamındaki faaliyetleri yurt içinden ya da yurt dışından yürütenlere, internet sayfalarındaki iletişim araçları, alan adı, IP adresi ve benzeri kaynaklarla elde edilen bilgiler üzerinden elektronik posta veya diğer iletişim araçları ile bildirim yapılabilir.

İnternet Søjelerin Sorumlulukları

"İçerik sağlayıcının sorumluluğu" başlıklı 4. Maddeye göre ise; İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur ve fakat bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.

"Yer sağlayıcının yükümlülükleri" 5. Madde çerçevesinde; Yer sağlayıcı, yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir. Yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içeriği 5651 Sayılı Kanun'un 8. ve 9. maddelerine göre haberdar edilmesi hâlinde yayından çıkarmakla yükümlüdür.

Erişim sağlayıcılar ise Kanun'daki ilgili madde hükmüne göre; herhangi bir kullanıcısının yayınladığı hukuka aykırı içerikten, bu Kanun hükümlerine uygun olarak haberdar edilmesi halinde erişimi engellemekle ve erişimi engelleme kararı verilen yayınlarla ilgili olarak alternatif erişim yollarını engelleyici tedbirleri almakla yükümlüdür. Erişim sağlayıcı, kendisi aracılığıyla erişilen bilgilerin içeriklerinin hukuka aykırı olup olmadıklarını ve sorumluluğu gerektirip gerektirmediğini ise kontrol etmekle kesinlikle yükümlü değildir.

İnternet Sitesi Erişim Engellemeleri

Kanun'a göre; internet ortamında yapılan ve içeriği aşağıdaki katalog şeklinde sayılan suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilir:

- a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;
 - 1) İntihara yönlendirme (madde 84),
 - 2) Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkrası),
 - 3) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190),
 - 4) Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194),
 - 5) Müstehcenlik (madde 226),
 - 6) Fuhuş (madde 227),
 - 7) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228),
 suçları.
- b) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar.

Erişimin engellenmesi kararı, soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilir. Soruşturma evresinde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı

tarafından da erişimin engellenmesine karar verilebilir. Bu durumda Cumhuriyet savcısı kararını yirmi dört saat içinde hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Bu süre içinde kararın onaylanmaması halinde tedbir, Cumhuriyet savcısı tarafından derhal kaldırılır. Erişimin engellenmesi kararı, amacı gerçekleştirecek nitelikte görülürse belirli bir süreyle sınırlı olarak da verilebilir. Koruma tedbiri olarak verilen erişimin engellenmesine ilişkin karara 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz edilebilecektir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi konusundaki 8/A maddesine göre; yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebeplerinden bir veya bir kaçına bağlı olarak hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili olarak internet ortamında yer alan yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebilir. İçerik çıkartılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereği, erişim sağlayıcılar tarafından derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirilir.

Bu madde kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararları, ihlalin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilir. Ancak, teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesi yapılamadığı veya ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla ihlalin önlenemediği durumlarda, internet sitesinin tümüne yönelik olarak erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Bu madde uyarınca verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmeyen erişim sağlayıcılar ile ilgili içerik ve yer sağlayıcılara elli bin Türk lirasından beş yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.

İçeriğin Yayından Çıkarılması

İçeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi konusundaki 9. maddenin hükmüne göre; İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle

kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğe erişimin engellenmesini de isteyebilir. İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişilerin talepleri, içerik ve/veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmi dört saat içinde cevaplandırılır.

İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik hakları ihlal edilenlerin talepleri doğrultusunda hâkim bu maddede belirtilen kapsamda erişimin engellenmesine karar verebilir. Hâkim, bu madde kapsamında vereceği erişimin engellenmesi kararlarını esas olarak, yalnızca kişilik hakkının ihlalinin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verir. Zorunlu olmadıkça internet sitesinde yapılan yayının tümüne yönelik erişimin engellenmesine karar verilemez. Ancak, hâkim URL adresi belirtilerek içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle ihlalin engellenemeyeceğine kanaat getirmesi hâlinde, gerekçesini de belirtmek kaydıyla, internet sitesindeki tüm yayına yönelik olarak erişimin engellenmesine de karar verebilir. Bu madde kapsamında hâkimin verdiği erişimin engellenmesi kararına konu kişilik hakkının ihlaline ilişkin yayının başka internet adreslerinde de yayınlanması durumunda ilgili kişi tarafından Birliğe müracaat edilmesi hâlinde mevcut karar bu adresler için de uygulanır.

İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişiler ise Kanun'un 9/A maddesine göre BTK'ya doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilir. Yapılan bu istekte; hakkın ihlaline neden olan yayının tam adresi (URL), hangi açılardan hakkın ihlal edildiğine ilişkin açıklama ve kimlik bilgilerini ispatlayacak bilgilere yer verilir. Bu bilgilerde eksiklik olması hâlinde talep işleme konulmaz. Erişimin engellenmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal eden yayın, kısım, bölüm, resim, video ile ilgili olarak (URL şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla uygulanır.

Öğrenme Çıktısı

2 Marka Tescili ve Korunması kavramlarını tartışabilme

Araştır 2

Sizce marka internet ortamında sahibinden izinsiz olarak ne şekillerde kullanılabilir ve bu durumları sona erdirebilmek için nasıl bir hukuki yol izlenmelidir?

Sizce 5651 Sayılı Kanun’a göre internet ortamındaki yayınlardan kimlerin hangi tür sorumlulukları olabilir ve bu sorumluluklar hangi aşamalarda başlayacaktır?

İlişkilendir

Hayatınızda marka hakkının kötüye kullanımına (sahte marka vs.) hiç şahit oldunuz mu? Günümüzde bu konuda bir azalma veya artış dikkatinizi çekiyor mu?

İnternet üzerinden işlenen suçlar ile internet üzerinden gerçekleşen marka ihlallerini kıyaslayınız. İnternet üzerinden ne gibi haksız eylemler işlenmektedir?

Anlat/Paylaş

Markanın korunmasını ve önemini tartışınız, bunun topluma ne gibi faydaları olabilir?

İnternet’in sunduğu fırsatları ve yarattığı riskleri karşılaştırınız, arkadaşlarınızla tartışınız.

FIKİRİ MÜLKİYETİN YÖNETİLMESİ VE KORUNMASI

Hızla gelişen ve günlük yaşam pratikleri içerisinde daha geniş bir biçimde kullanılmaya başlanan sayısal ve ağ teknolojileri, sanal ortamdaki enformasyonun hızla kopyalanmasını ve dağıtılmasını sağlarken bireylerin günlük alışkanlıklarında da değişikliklere yol açmaktadır. Analog dünyadan farklı olarak aslı gibi kopyalamayı sağlayabilen bu sayısal teknolojiler belirli araçları sağladıktan sonra çok düşük neredeyse sifıra yakın maliyetle sayısal kopyalamayı gerçekleştirebilmektedirler. Mükemmel kopyalar pek çok çalışmanın paylaşımını sağlarken, telif hakları için bir tehdit oluşturmaktadır. Yine metin, ses ve görsel formattaki pek çok çalışmanın sayısal ortamda kolaylıkla birbirleriyle karıştırılması ya da birleştirilmesi analog ortamlara göre çok kolay olurken, var olan çalışmalar değiştirilebilmekte ve/veya yeni yaratıcı ifadeler eklenebilmektedir. Bu eklemeler, değiştirmeler ve üretmelerle yapılan ortak çalışmalar, yenilikler hatta yaratıcılıklar için teşvik edici bir unsur olarak görülürken telif hakkı sahipleri için kabul edilemez bir durum olmaktadır.

İnternetin etkileşime olanak veren yapısı, kullanıcıların içerik üreticisi olabilmelerini de sağlamak-

tadır. Kullanıcılar artık sadece izleyici olmayıp içerikleri yorumlamakta, geliştirmekte ya da tamamen yeni içerikler oluşturabilmektedirler.

Sürekli bir gerilimin olduğu bireysel yaratıcılar ve yapımcılar ile kamu yararı arasında denge sağlamaya çalışan telif hakları, matbaadan itibaren her yeni teknoloji karşısında duyarlı olmuş ve alanını genişletmiştir. Telif hakkı sahipleri her yeni iletişim teknolojisini önce bir tehdit olarak algılamış, daha sonra işbirliğine giderek, piyasa denetimlerini sürdürmüşlerdir.

Telif Hakları Hukuku’nun Temel Prensipler ve Özellikleri

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca telif haklarının temel koruma konusu fikri bir çabaya dayanan kitap, fotoğraf, müzik, bilgisayar programları, sinema film vb. şekillerde somutlaşmış durumda olan ve kanunun “eser” olarak tanımladığı ürünlerdir. Diğer bir deyişle, adıyla çelişmek suretiyle de olsa, FSEK “fikirleri” korumaz; fikirlerin somutlaşmış halini korur. Bu ilke-den yola çıkılarak ürünün temeli olan fikirlerin, yöntem ve metotların, matematiksel formüller ve teorilerin telif hakları korumasının dışında kaldığı

kabul edilir. Fikrin somutlaşması gerekliliği bir fikri ürünün tamamlanmış olmasını zorunlu koşmaz. Tamamlandığında telif korumasından yararlanacak bir ürünün parçaları veya bölümleri de telif hakkı korumasına haizdir. Bu anlamda bir romanın bir veya birkaç bölümü, roman bütünüyle bitmemiş olsa da, eser olma şartlarını taşıdığı sürece telif hakkı korumasından yararlanacaktır.

Bu özellikleri taşıyan her türlü fikri ürün, yaratıcısının hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 70 yıl süreyle yine FSEK’de belirtilen ve sahibine mutlak bir koruma sağlayan ve o ürün üzerinde tek hak bahşeden hakların varlığı sayesinde korunmaktadır. Bahsedilen bu mutlak ve tek yetkisi sağlayan haklar FSEK’de mali ve manevi haklar olarak iki gruba ayrılmıştır.

Eser sahibi ile yapılacak sözleşme zorunluluğunun ortadan kalktığı haller ise sınırlı da olsa yine FSEK’de belirtilmiştir. Doktrinde “sınırlamalar ve istisnalar” olarak adlandırılan bu haller; üçüncü kişilere çok istisnai hallerde eser sahibinden izin almaya gerek olmaksızın ve onun haklarına zarar vermeksizin eserden yararlanma hakkı tanır. Bu açıdan bakıldığında aslında eser sahibinin haklarına getirilen sınırlama ve istisnalar için *kullanıcı hakları* terimi de kullanılabilir. Kullanıcı hakları olarak adlandırmayı tercih ettiğimiz sınırlama ve istisnalar temelde kanun koyucunun kamu yararı, kamu düzeni ve özel yararı göz önünde bulundurarak eğitim (eserlerden eğitim ve/veya bilimsel amaçlı yararlanma, alıntı yapma), haber alma, haber verme gibi amaçlarla üçüncü kişilerin eser sahibinden izin almadan eserden yararlanmasını sağlama gayesi güderler.

dikkat

Kullanıcı hakları, genel kabul gören bir terim değildir. Bununla beraber, son yıllarda telif hakları hukukunda eser/hak sahipleri ve kullanıcılar arasındaki var olması dengenin kullanıcılar lehine bozulduğunu ve dolayısıyla istisnalardan yararlanarak sınırlı bir alanda eserlerden yararlanabilme imkânına sahip olan kullanıcıların esere/bilgiye ulaşabilmesini savunanlarca da kullanılan bir terimdir.

Bunların yanında sınırlı bir alanı da olsa kullanıcıların belirli şartlar dâhilinde eser sahibinin iznine gerek kalmaksızın, kendi şahsi kullanımları

için eserden yararlanabilmeleri de kanuni düzenlemelerde yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan en önemlisi bahsedilen istisna ve sınırlamaların eser sahibinin mali haklarına getirilmiş olmasıdır. Bu bağlamda eser sahibinin manevi hakları her daim eserden yararlanan kullanıcılar tarafından gözetilmesi gereken haklar olacaktır.

Sosyal Medya Siteleri Açısından FSEK ve Kullanıcılar

Günümüzün iletişim teknolojileri, düşüncelerin ve/veya fikri ya da sanatsal üretimlerin (eserlerin) sonsuza kadar ve sonsuz kere iletilip yayılabileceği hızlı ve interaktif ortamlar sağlamaktadır. Paylaşım temelli yaratım kültürünün baskın olduğu yeni medyada içerik artık kullanıcı kaynaklıdır. Dolayısıyla kullanıcılar sadece tüketici olmaktan çıkmışlardır. Yeni medyanın yarattığı imkânlar dolayısıyla kullanıcılar aynı zamanda yaratıcılıklarını ortaya koyarak meydana getirdikleri üretimleri yeni medya kavramının altında yer alan sosyal medya mecralarında paylaşımına açabilme imkânını kazanmışlardır. Öyle ki kullanıcı içeriği üzerinden işleyen sosyal medya sitelerinin sanatsal ve bilimsel paylaşım ve iletişim amaçlı olarak kullanımı demokratik toplumun en etkin görünümülerindendir.

Yeni gelişen bu iletişim teknolojileri insanlara, kendilerine ya da başkalarına ait düşünceleri ve/veya fikri ya da sanatsal üretimleri (eserleri) paylaşabilecekleri ve sonsuza dek ve sonsuz kere iletip yayabilecekleri yepyeni ortamlar yaratan; paylaşım ve tartışma kültürünün esas olduğu yeni bir medya sunmuştur. “Sosyal medya” olarak adlandırılan ve ortam/uygulama/platform/site görünümünde olabilen bu yeni medya aracının en önemli özelliği kullanıcı kaynaklı olmasıdır. Diğer bir deyişle sosyal medya mecrası, daha önce ağırlıklı olarak tüketici konumunda olan kullanıcıların iletişim ağının içinde daha aktif olarak yer almalarını sağlayan bir sistem (Web 2.0) olarak ortaya çıkmış ve sosyal medya tabanlı internet sitelerinin içeriğinin, bu siteleri bizzat kullanan kullanıcılar tarafından sağlanması fikri üzerine kurulmuştur.

Kullanıcı kaynaklı olmaları sebebiyle sosyal medya sitelerinin telif hakları hukukunu ilgilendiren eylem ve davranış şekillerini üç kategori altında toplamak söz konusu olabilir. Bu kategorilerin ortak noktası ise temelde telif hakları hukukunun konuya dâhil olmasının asıl sebebi olan ve “pay-

laşmak” olarak nitelendirdiğimiz eylem ve davranış şeklinin varlığıdır. Bu bağlamda sosyal medya kullanıcıları; (i) kendi yarattıkları orijinal ve kendi hususiyetlerini taşıyan fikri ürünleri sosyal medya sitelerinde paylaşabilirler; (ii) başka bir kişinin eserinden yararlanmak suretiyle kendi eserlerini yaratıp, paylaşabilirler veya (iii) başka bir kişinin eserini doğrudan paylaşabilirler. Günlük yaşamımızda sosyal medya siteleri aracılığıyla yoğunlukla üzerinde düşünmeye vakit harcamadan gerçekleştirilen bu eylemler, telif hakları hukuku yönünden çeşitli problemlere yol açabilmektedir.

Sosyal medya özelinde ise eser/hak sahipliği hususuna hangi açıdan yaklaşılması gerektiği sorusu önem arz etmektedir. Klasik yaklaşımlarda telif hakları hukukunun ana süjesi “yaranan kişi”dir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda bu kişi *eser sahibi* olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla telif haklarını düzenleyen kanunlar bütün dünyada eser sahibini, onun yaratımlarını ve yarattığı eserler üzerindeki mali ve manevi haklarını korumak üzere kaleme alınmışlardır. Bu bağlamda klasik anlamda telif hakları hukukunda yaratan ve yaratıcı çabası ödüllendirilen eser sahibi bir tarafta dururken, öte yanda yaratılan bu eserlerden faydalanan; ancak bu eylemi gerçekleştirirken yaratıcının mali ve manevi haklarına zarar vermeme yükümlülüğü altında olan kullanıcılar yer alır. Her ne kadar bu tabloya zaman içerisinde yaratıcıların yanına icracı sanatçı, fonogram yapımcısı ve de eserlerin yayınlanmasını sağlayan yayın organları başta olmak üzere “bağılantılı hak sahipleri” olarak adlandırılan başkaca aktörler de hak sahibi olarak katılmış olsalar bile; kullanıcılar telif hakları düzenlemelerinde korunan bir hukuk süjesi olarak yer almamaktadırlar. Bu sebeptir ki; daha öncede değindiğimiz üzere kullanıcılara eser sahibinin haklarına zarar vermeden belirli bir hareket alanı sağlayan telif haklarına getirilen sınırlama ve istisnalar kullanıcı hakları olarak değerlendirilmemektedir.

Kullanıcı Kaynaklı İçeriğin Telif Hakları Hukuku Boyutuyla Nitelendirilmesi

Sosyal medya, her an her saniye herkes tarafından sürekli olarak güncellenebilmesi, çoklu ve karşılıklı kullanım ortamı yaratmış olması, içeriklerin aynı şekilde veya değiştirilerek sonsuz sayıda paylaşılabilmesi gibi olanakları sebebiyle ve aslında

temelde kurulan sistemin tam olarak bu amaçları gütmesi itibarı ile klasik hukuk normlarıyla düzenlenebilmesi oldukça zor olan bir alandır.

Sosyal medya sitelerinin kullanıcıları açısından konuyu değerlendirdiğimizde ise kullanıcıların hukuki bilgisizliklerinin çok üst seviyede olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kullanıcıların sosyal medya kullanımları, içerik üretme, üretilen içeriği yeniden iletme ya da değiştirerek iletme noktasındaki eylem ve davranışlarının FSEK’in ilkeleri çerçevesinde gözlemlendiğinde yoğunlukla hak ihlallerine sebebiyet verdikleri görülmektedir. Mevcut sistemimizde eserler üzerindeki çoğaltma, işleme ve umuma iletme haklarının lisanslanması yoluyla kullanma yoluna gidilmelidir. Böylece bir taraftan içerik sağlayıcılar eser sahibinin haklarını zedeledikten eserlerden faydalanırken, eser sahipleri de eser üzerindeki mali ve manevi çıkarlarını kontrol edebileceklerdir.

Hak devri/lisans prosedürünün sosyal medyanın doğasına çok uygun olmaması son noktada bizi sınırlama ve istisnalar konusuna getirecektir. Esasen eserden amacın haklı kıldığı ölçüde ve miktarda alıntı yapmak hukuka uygundur ve bu şekildeki davranışlar hak ihlali oluşturmamaktadır. Önemli olan nokta herhangi bir alıntı yapıldıysa mutlaka ama mutlaka ilgili esere ait orijinal kaynağın ve eser sahibinin belirtilmesinin gerekli olduğudur. Bunun yanında başka bir eserden yararlanmak suretiyle ancak ondan bağımsız olmayan bir eserin meydana getirilerek paylaşılması olarak adlandırdığımız ve sosyal medyada içerik sağlayan kullanıcıların yoğunlukla gerçekleştirdiği işleme eserler birçok hukuk düzeninde parodi istisnası kapsamında değerlendirilebilmektedir. Ancak asıl eser sahibinin çoğaltma ve umuma arz haklarına getirilen bu istisna FSEK’de yer almadığı için içerik sağlayan kullanıcıların bu istisnaya dayanması da mümkün değildir.

Burada yine ülkemizde sıklıkla doğru olarak kabul edilen bir noktaya da açıklık kazandırmak gerekir ki; sadece kaynak belirtmek asla hukuka uygun olarak içerik kullanıldığı anlamına gelmemektedir. Eser sahibinin eseri üzerinde adın belirtilmesi gibi manevi hakları yanında, diğer mali ve manevi hakları da elbette ki yukarıda açıkladığımız üzere net bir şekilde bulunmaktadır. Bu nedenle de bir eser sosyal medya ya da geniş deyimıyla dijital ortam üzerinde paylaşılırken bu esere ait kaynağın ya da eser sahibinin isminin belirtilmesi bu pay-

laşımı asla başlı başına hukuka uygun hale getirmeyecektir. Herhangi bir hak ihlalinin söz konusu olmaması için paylaşılan içeriğin paylaşılması konusunda paylaşılan kişinin süre, mecra, şekil ve diğer ilgili olabilecek yönlerden eser sahibinin ıslak ya da elektronik imzalı şekilde verilmiş olan (yazılı) ve kanuna uygun iznini almış olması gerekmektedir.

Kanunda sayılan ve yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığımız haller sosyal medyanın ruhuna uygun bulunmadığı gibi; hızlı ya da kolay uygulanabilir de değildir. Sosyal medya yoluyla iletişim, hızlı ve kolay gibi sıfatları doğasında barındırmakta ve dolayısıyla bu alanı düzenleyen kanunu bu sıfatlarla uyum sağlamaya zorlamaktadır. Mevcut durum hem eser sahipleri için hem kullanıcılar için hem de yaratıcı içerik sağlayıcılar için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Yaratıcı çabaları sonucu fikri üretimde bulunan aktörlerin telif hakları hukuka uygun halde sosyal medya mecralarında hareket edebilmenin yollarından biri olarak Creative Commons (CC) lisansları bugün için ABD başta olmak üzere dünya çapında yoğunlukla kullanılmaktadır.

Ancak bu yaratıcı lisans çözümünün Türkiye’de şu an için geçerli olabilmesi lisans ve hak devrine ilişkin sözleşmelerin yazılı (ıslak ya da e-imzalı olarak) yapılması zorunluluğu nedeniyle pek mümkün gözükmemektedir. CC lisansları ilgili eserin sunulduğu dijital ortamda, eser sahibi tarafından eserin kullanılmasına yönelik şartların tek tarafı bir irade beyanı ile kullanıcılara iletilmesinden ibarettir. Teknik olarak CC lisansları, kullanıcının bir kabul butonuna basarak, eser sahibinin irade açıklamasını gördüğü ve onayladığı anlamına gelmektedir. Bu lisansların Türk Hukuku’nda geçerli olabilmesi için hukuken var olan bazı engelleri aşması gerekmektedir. Bu engellerin en başında ise FSEK md.52’de belirlenmiş olan şekil şartı gelmektedir. İlgili maddede uyarınca telif hakları üzerindeki sözleşmelerin yazılı yapılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle bu lisansın içeriğinin çıktı alınarak eser sahibi ile karşılıklı olarak ıslak imza ya da e-imza ile imzalanması gerekmektedir. İnternetin ve özelde de sosyal medyanın ifade ettiğimiz özellikleri nedeniyle bu tür bir uygulamanın gerçekleşmesi imkânsız olarak gözükmektedir. Yazılılık şartının olmadığı ülkelerde bu

tür yaratıcı lisansların kullanımlarının yaygınlaştırılması hukuken mümkün olmakta, dolayısıyla da yaratım faaliyetinin hacminin ve kalitesinin artması ve sürekliliğinin sağlanması da kolaylaşmaktadır.

Sayısal/Dijital Hak Yönetimi (Digital Rights Management = DRM) Nedir?

Fikri haklar günümüzde teknik açıdan sıklıkla uygun teknolojik önlemlerle korunurlar. “Dijital Haklar Yönetim Sistemi” bu önlemlere verilen genel addır. Sayısal/Dijital Hak Yönetimi’ni (Digital Rights Management = DRM) teknolojik önlemler, dijital haklar yönetim sistemi ve hak yönetim bilgisi unsurları çerçevesinde açıklayabiliriz. Bu teknolojiyi ilk kullanan şirket 1980 yılında bilgisayar oyunları ve programlarını kopyalamadan vb. korumak için kullanan IBM şirkettir. DRM adını sıkça DVD ve CD’lerin içeriklerini koruma konusunda duyurmuştur.

DRM, eser hakkındaki bilgileri verirken “Hak Yönetim Bilgisi” ni kullanır. Bu bilgiler şunlardan oluşur:

- Eser üzerinde korunan haklar,
- Eser sahibi ve diğer hak sahiplerinin isimleri,
- Eserin oluşturulma zamanı,
- Tanımlama işleminde kullanılan metot/metotlar vb.

Teknolojik önlemlerle eserin kullanımı çeşitli şekillerde kısıtlanabilir:

- Eser belirli sayıda veya belirli kişilerce erişim sağlanabilir.
- Eser sadece belirli ortamlarda çalınır/dinlenir vs. kılınabilir.
- Belirli bir süreye kadar kullanılabilir/erişilebilir kılınabilir.
- Kopyalanma sayısı açısından sınırlanabilir vs.

DRM’nin Tarafları Kimlerdir?

İçerik sağlayıcılar: Eseri meydana getiren, icra eden veya bağlantılı hak sahipleridir. Yazarlar, besteciler, senaristler, ressam, icracı sanatçılar, fonogram ve film yapımcıları.

İçerik dağıtıcılar: Eser sahiplerinden mali haklarını devralmış veya sadece eserin dağıtımına aracılık yapmayı üstlenmiş araçlardır. Radyo-TV kuruluşları, web yayıncılar vb.

Teknoloji sağlayıcılar: Dijital ortamda multimedya içeriklerin yönetimi, dağıtımı ve pazarlaması ile ilgili araçların ve yazılımların geliştiricileri, teknoloji ve yazılım firmaları, standardizasyon sağlayıcı firmalardır.

Meslek birlikleri: Kanun koyucu tarafından eser sahibinin haklarını takip etmekle hak ve yetkilendirilmiş kuruluşlardır. Mü-Yap, Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM), Türkiye Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (GESAM), Türkiye Basım Yayın Meslek Birliği (TBYM) vb.

Kullanıcılar: İnternet ortamında eserlerin kamuya sunulmasının amacı daha fazla kullanıcıya ulaşmaktır. Öyle ki kullanıcı burada DRM açısından daha çok hedef kitle olarak kabul edilmektedir.

DRM'nin Hukukun Durumu

Etkili teknolojik önlemlerin etkisiz kılınmasını, devre dışı bırakılmasını, engellemesini mümkün kılmak veya kolaylaştırmak, bu amaçla tasarlanan, üretilen, uyarlanan veya icra edilen, araçların, ürünlerin ya da bileşenleri üretmek, ithalat etmek, dağıtmak, satmak, kiralamak, satış veya kiralama için reklam yapmak veya ticari amaçla elde bulundurulmak veya bu tür hizmetlerin sunulması WIPO anlaşmalarıyla ve AB direktifleriyle yasaklanmıştır. Fakat Türk hukukuna bu tür düzenlemeler henüz girmiş değildir. FSEK'te sadece bilgisayar programları için buna benzer ve fakat yetersiz tek bir düzenleme mevcuttur ki o da aşağıdaki başlıklarda ele alacağımız FSEK m. 72 hükmüdür.

2001/29/AT sayılı Bilgi Toplumu Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'nin Teknolojik Önlemlerle ilgili Yükümlülükler başlıklı 6. maddesine göre;

- 1) Üye devletler, etkili teknolojik önlemlerin, bu amacı taşıdığını bilen veya bilmesi için makul gerekçeleri bulunan kişi tarafından engellenmesine karşı etkili yasal korumayı sağlar.
- 2) Üye devletler, her türlü etkili teknolojik önlemin,
 - (a) engellenmesi amacıyla teşvik edilen, tanıtılan veya pazarlanan veya,
 - (b) engellemekten başka sadece sınırlı önemde ticari amaca veya kullanıma sahip olan veya,
 - (c) esas olarak, engellemeyi mümkün kılmak veya kolaylaştırmak amacıyla tasarlanan,

üretilen, uyarlanan veya icra edilen, araçların, ürünlerin ya da bileşenlerin üretim, ithalat, dağıtım, satış, kiralama, satış veya kiralama için reklam yapma veya ticari amaçla elde bulundurulmasına veya hizmetlerin sunumuna karşı yeterli yasal korumayı sağlar.

- 3) Bu Direktif'in amaçları doğrultusunda '**teknolojik önlemler**' ifadesi, normal işleyiş sürecinde eser veya diğer konular ile ilgili, telif hakkı veya telif hakkı ile bağlantılı olarak hukukun sağlanan veya 96/9/AT sayılı Direktifin 3. Kısımında sağlanan kendine özgü (sui generis) hak gibi, tüm hakların sahibi tarafından müsaade edilmeyen kullanımları **önlemek ve sınırlandırmak** için tasarlanan her türlü teknoloji, araç veya bileşeni ifade eder. Teknolojik önlemler, hak sahibi tarafından, bir eserin veya diğer bir konunun, korunması amacını gerçekleştiren şifreleme, karıştırma ya da eser veya diğer konuların diğer yollarla transformasyonu ya da kopyalama denetim mekanizması gibi erişim kontrolü ya da koruma işlemlerinin uygulanması **halinde "etkili" sayılırlar.**

- 4) 1. paragrafta sağlanan yasal korumaya halel getirmeksizin, hak sahipleri ve ilgili diğer taraflar arasındaki anlaşmalar da dâhil olmak üzere, hak sahiplerince alınan ihtiyari tedbirlerin yokluğunda, üye devletler, hak sahiplerinin, istisna ve sınırlamanın faydalanıcısına, 5(2)(a), (2)(c), (2)(d), (2)(e), 3(a), (3)(b) ya da (3)(e) maddesine uygun olarak **ulusal hukuklarında sağlanan istisna veya sınırlamadan yararlanmayı gerektirdiği ölçüde ve kullanıcının söz konusu esere veya diğer konuya yasal yollardan eriştiği hallerde, sınırlama ve istisnadan yararlanma araçlarına erişimini sağlamasını garanti altına alan uygun tedbirleri alır.**

Aynı Direktif'in Hak Yönetimi Bilgisi ile İlgili Yükümlülükler başlıklı 7. Maddesine göre;

- 1) Üye devletler, kanun tarafından öngörülen telif hakkının veya telif hakları ile bağlantılı tüm hakların veya 96/9/AT sayılı Direktifin 3. Kısımında **temin edilen kendine özgü (sui generis) hakkın ihlaline sebep olduğunu, ihlalin oluşmasına imkân sağladığını, bunu kolaylaştırdığını veya böyle**

bir ihlali gizlediğini bilmesi veya bilmesi için makul gerekçeleri bulunması halinde, bilerek izin almaksızın aşağıdaki fiillerden birini icra eden kişilere karşı, gerekli yasal tedbirler alırlar:

- (a) herhangi bir elektronik hak yönetimi bilgisini **değiştirmek veya kaldırmak,**
 - (b) bu Direktif veya 96/6/AT Direktifinin III. Kısmı altında korunan elektronik hak yönetimi bilgisi izinsiz olarak değiştirilmiş veya kaldırılmış olan eserleri veya diğer konuları **dağıtmak, dağıtım için ithal etmek, yayımlamak, iletmek veya kamunun erişimine sunmak.**
- 2) Bu Direktifin amaçları doğrultusunda, **‘hak yönetimi bilgisi’** ifadesi, hak sahipleri tarafından sağlanan, bu Direktifteki eser veya diğer konuları tanımlayan veya 96/9/AT sayılı Direktifin 3. Kısmında düzenlenen kendine özgü hak, eser sahibi veya diğer bir hak sahibi, eser veya diğer konuların kullanma hükümleri ve koşulları hakkındaki bilgi ve böyle bir bilgiyi temsil eden herhangi bir numara ya da kodu içeren her türlü bilgi anlamına gelir.

FSEK’in 25. maddesinin ikinci fıkrasında da, eser sahibinin, “eserin aslı ya da çoğaltılmış nüshalarının telli veya telsiz araçlarla satışı veya diğer biçimlerde umuma dağıtılmasına veya sunulmasına ve gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda eserine erişimini sağlamak suretiyle umuma iletimine izin vermek veya yasaklamak hakkına” sahip olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ancak ‘umum’ un ne olduğu tarif edilmemiştir. Bununla beraber bu fıkra anlamında, bir website üzerinde eserlerin sunulması veya kendi bilgisayarının sabit diski üzerinde bulunan eserlerin başkasının kullanımına açık hale getirilmesi ‘gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda eserin erişimini sağlamak suretiyle umuma iletmek’ olarak görülmektedir. Böylece karşılıklı olarak dosya paylaşımını sağlayan “file sharing” sisteminde gerçek kişilerin – internete bağlanmak suretiyle – istedikleri yer ve zamanda eserlere ulaşma olanakları bulunmaktadır. Bu da FSEK 25. madde ve fıkra. 2 anlamında, eser sahibinin haklarını ihlal etmiş olmaktadır.

Türkiye, dış etkenlerin yanı sıra yeni iletişim teknolojilerine uyum sağlayabilmek için 2001 ve 2004 yılında yaptığı değişikliklerle telif haklarını

genişletirken 2008 yılına kadar WIPO Anlaşmalarına taraf olmadığı halde, Anlaşmaların temel hükümlerini kendi telif hakkı yasasına dâhil etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda 2001 yılında “sayısal haklar yönetimi”/DRM maddesini, 2004 yılında “uyar-kaldır” sistemini Ek 4. maddeye yerleştirerek yapılan değişiklikler kullanıcıları yakından ilgilendirmiştir. Bunlardan DRM, sayısal içeriğe izinsiz erişimi ve çoğaltmayı önlemektedir.

İçerik bu kadar önem kazanırken, sahipliği ve denetimi de önemli olmaktadır. Telif hakkı ihlallerine karşı açılan davaların uzun sürmesi ve masraflı olması, DRM’nin hak sahipleri tarafından benimsenmesine yol açmıştır. Sayısal ortamdaki e-kitap, müzik ve film gibi telif hakkına sahip içeriğin güvenli bir biçimde dağıtımını sağlamasının yanı sıra iş modellerine de olanak vermesi DRM’nin kullanımını yaygınlaştırmaktadır. İlk kez Adobe ile başlayan ve yazılı metinlerin çoğaltılmasını, yazıcıdan çıkartılmasını ve bir kısmının kopyalanmasını dahi önleyen bu teknolojiler daha sonra müzik ve film içeriklerinin erişimini engellemek için kullanılmışlardır. Bu teknolojik olanakların yayıncılar tarafından da benimsenmesiyle Amerika ve Japonya’da izleyicilerin sevdikleri yayınları kaydetmelerine ya da aktarılmasına kısıtlamalar getirilmiştir. Amerika’da 2003 yılında, yayın bayrağı olarak adlandırılan bu teknik koruma televizyon programının içine gömülmüş ve programın izinsiz olarak aktarımını engellemek amacıyla sayısal alıcılara mesaj göndermiştir. Kullanıcılara özel kullanım için evlerinde kopyalamaya izin veren bu sistem internet üzerinden yeniden aktarımı önlemektedir.

DRM’ye getirilen eleştirilerin büyük kısmı, içeriğe erişimi engellemesi üzerine olmuştur. Oysa geleneksel telif hakları insanların içeriğe erişimine değil, izinsiz olarak çoğaltılmasına karşı koruma getirmektedir. Yine telif hakkı istisnaları olarak bilinen ve telif hakkı sahibine karşı kamu yararını sağlayan adil kullanım, fikir-ifade ayrımı, koruma süresi ve ilk satış hakkı gibi kuralları geçersiz sayması, DRM’nin akademisyenler ve sivil toplum örgütleri tarafından tepki görmesine yol açmıştır. Telif hakkı istisnalarından adil kullanım, içerikle ilgili eleştiri, parodi ve atıfta bulunmaya olanak sağladığı gibi özürölüler ve eğitimsel amaçlar için de kullanımlara izin vermektedir. Bir anlamda kâr amacı olmadığı takdirde telif hakkına sahip ürünlerin bireysel kullanıma olanak vermektedir. Fikir ve ifade arasındaki ayırım telif haklarının dayandığı

en temel ilke olup ifade özgürlüğünü korumakta ve toplumun yeni türetilmiş çalışmalara sahip olmasına olanak vermektedir. Dolayısıyla telif hakları fikirleri, olguları, olayları değil onların ifade edilişlerini korumaktadır.

ISBN, ISSN, DOI

Yukarıda üzerinde doğan hakları ele aldığımız fikri mülkiyete tabi eserlerimizi kategorize etmek ve uluslararası dolaşımda standardize bir kataloglamaya tabii tutabilmek için değişik alternatif yöntemler geliştirilmiştir. Aşağıda bunlardan en çok kullanılan örnekler olan ISBN, ISSN ve DOI incelenecektir.

ISBN

ISBN (*International Standart Book Number*), hızla değişen ve gelişen dünyamızda artan bilgi üretimini izleyebilmek ve geniş çapta kullanıma sunmak için 1970 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından hazırlanan ve üye ülkelerin onayı ile yürürlüğe giren bir numaralama sistemidir. ISBN sistemi bibliyografik künyesi belirli tek bir materyali (kitap, e-kitap, eğitim amaçlı yayınlanan CD, DVD, VCD, yazılım vb.) temsil eden 5 küme altında 13 rakamdan oluşan uluslararası bir numaralama sistemi ile standardize şekilde işaretlemek suretiyle yayımlanan materyallerin kimliğinin tespit edilebilmesidir.

✓ ISBN, elektronik ortamda da olsa kitaplar, eğitim ve öğretim amaçlı filmler ve yazılımlar ve benzeri yayınlara verilirken, süreli yayınlara verilmemektedir.

ISBN sistemi, yayınlanan her materyale bir tanımlama numarası verir. Bu numara beş grup ve 13 haneden oluşur. Birinci grup 978 EAN kodu olarak ISBN'e eklenmiştir ve ISBN'in bir parçası olmuştur. İkinci grup yayının yapıldığı ülkeyi, üçüncü grup yayıncıyı, dördüncü grup materyale ait sıra numarasını belirler. Beşinci grup da ISBN'nin doğruluğunun denetimini sağlayan tek haneli bir rakamdır. Örneğin TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nün

2007 yılında yayınladığı "Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı" adlı yayının ISBN'i 978-975-17-3298-9 dur. 978 ISBN ön kodu, 975 Türkiye temsil etmekte, 17 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ön sayısı, 3298 Bakanlığın yayın numarasını gösterir ve 9 denetim numarasıdır.

Basılı kitaplar ve kitapçıklar, kabartma yazı ile hazırlanmış kitaplar, yayıncı tarafından, düzenli olarak güncellenmesine ve takip edilmesine gerek olmadığı varsayılarak basılan yayınlar, ayrı basılar: bir danışma kaynağının bağımsız makaleleri ya da belirli sayıları (ancak söz konusu süreli yayının bütünü değil), haritalar, eğitim/öğretim amaçlı filmler, videolar ve slaytlar, kaset, cd veya dvd'de işitsel kitaplar (konuşan kitaplar), ister fiziksel taşıyıcıda (makine tarafından okunan teypler, disketler, cd-rom'lar) ister internette olsun, elektronik kitaplar, basılı monografik yayınların dijital kopyaları, mikrofilm yayınları, eğitim veya öğretim işlevli yazılım ve de karışık medya yayınları (temel olarak bir metin belgesine dayanması durumunda) ISBN alabilirler.

Takvim ve günlükler, el yazması eserler, broşürler, poster, afiş ve gazeteler, gösteri programları (tiyatro, müzikal, resital, konser vb.), okul müfredat programları, formlar, ajandalar, fiyat listeleri, satış ve reklam katalogları, reçeteler ve de kitap haline getirilmemiş makale, genelge, yönerge vb. materyal ise ISBN alamazlar.

ISBN'nin Sağladığı Yararlar

Yayıncı ön sayısı verilen yayıncılara ilişkin bilgiler, altı ayda bir Uluslararası ISBN Merkezi'ne bildirilmekte, Merkez tarafından yayınlanan "Uluslararası Yayıncı Kataloğu" aracılığı ile bu sisteme kayıtlı ülkelere duyurulmaktadır. ISBN alan materyale ilişkin bilgiler, ülkemizde de ISBN Türkiye Ajansı tarafından Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce ilgili çevrelere iletilmektedir.

ISBN, barkod üretiminde yoğun olarak kullanılması nedeniyle, ticari dağıtım sistemlerine hız ve etkinlik kazandırarak yayıncılar ve kitap satıcıları arasında etkin ve ekonomik bir iletişim sağlayacağı gibi, materyal siparişlerine, yazışmalara ve bibliyografik tarama işlemlerine de hız kazandırmaktadır. Kütüphane içi sipariş, satın alma ve ödünç verme ile kütüphaneler arasındaki ödünç verme işlemlerini, toplu katalogların oluşturulmasını kolaylaştırır.

ISBN Sistemi Hakkında Bilinmesi Gerekenler

Daha önce ISBN alan bir materyal, aynı yayımcı tarafından farklı bir adla ya da başka bir yayımcı tarafından basılacaksa yeni bir ISBN alınması gerekir. Aynı basımlar içinse yeni bir ISBN alınır. Bununla birlikte içeriğinde ve biçiminde değişiklik yapılarak yeniden basılacak materyal için, yeni bir ISBN alınır. Ancak materyal hiçbir değişiklik olmaksızın yeniden yayınlanacaksa yeni bir ISBN almasına gerek yoktur. ISBN alınan yayının bibliyografik bilgilerinde bir değişiklik varsa, kayıtların düzeltilmesi için Ajansa bildirilir.

Aynı yayımcı tarafından bir materyal için alınmış olan ISBN, aynı yayımcının başka bir materyali için kullanılamaz. Aynı materyal, farklı dillerde basılacak ise her bir dil için ayrı ISBN alır ve dili Materyale Ait Bilgiler Formunda belirtilir. Unutulmamalıdır ki; yılda bir kere yayınlanacak materyale ISBN ile birlikte ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası) de verilir.

Materyal, birden çok yayımcı tarafından ortak yayın olarak işlem görecektir ise, her yayımcının kendi yayımcı ön sayısı üzerinden ISBN alması gerekir. Birden fazla ciltten oluşan yayınlarda ise her cilde verilen ISBN yanında bütün ciltlerde ortak kullanılmak üzere bir de takım numarası verilecektir. Örneğin Sefiller, ISBN 975-6856-00-9 (tk. no), ISBN 975-6856-01-7 (1.c.)

ISBN sistemine kayıtlı şirket statüsündeki bir yayımcıya ait yayın hakları başka bir kişi ya da kurum tarafından satın alındığında ya da yayımcının yayın hayatına son vermesi durumunda Ajans bilgilendirilir. Yayımcı isim değişikliği yapmış ise yeni yayımcı da ön sayısı için Ajansa başvurmalıdır. Yazarlar da herhangi bir yayıneviyle anlaşmadan da kişisel olarak ISBN sistemine kayıt olabilir ve kendileri için yayımcı ön sayısı alabilirler.

Üniversitelere bağlı birimlerle Bakanlıklara bağlı alt birimler bağlı bulundukları birimin yayımcı ön sayısını kullanırlar. Üniversitelere bağlı alt birimler ISBN almak istediklerinde, "Materyale Ait Bilgiler Formu"nu üniversitelerin yayın kurulu ya da kütüphane dokümantasyon birimlerince onaylatarak, kurum kaşesi, yetkilisinin adı soyadı ve imzası ile Ajansa gönderir. Alındığı halde basılmayan ya da yanlış basılan ISBN'nin hiçbir geçerliliği yoktur. Bu gibi durumlarda Ajans bilgilendirilir. Fiyat değişiklikleri ise kesinlikle yeni bir ISBN

alınmasını gerektirmez. Son olarak akıldan çıkarılmamalıdır ki; ISBN yukarıda anlatıldığı üzere bir kategorizasyon, sınıflandırma, standardizasyon ve kimliklendirme sürecidir yani fikri mülkiyete tabi eserlerin yönetimi amaçlıdır ve fakat asla telif hakkını koruyucu bir sistem değildir.

ISSN

ISSN (*International Standard Serial Number*) ise, 1972 yılında ISO standardı olarak yürürlüğe giren bir periyodik yayın numaralandırma sistemidir. ISSN belirli bir süreli yayın (devamlı kaynak veya devam eden süreli yayın) için oluşturulan ve süreli yayının adına bağlı 2 küme ve 8 haneden oluşan uluslararası bir numaralama sistemidir. ISSN numaralarının kullanılmasının amacı, ISBN'de olduğu gibi, belirli bir yayımcının yayınladığı materyallerin kimliğinin tespit edilebilmesidir.

ISSN tahsis her hangi bir bedel ödenmeksizin gerçekleştirilir ve Kültür Bakanlığı'na ücretsiz olarak yayınlanacak yayınlara dahi ISSN alınmasını teşvik edilmektedir. Ülkemizde ilk defa ISSN alacak süreli yayınlar, www.ekygm.gov.tr adresinden dolduracakları Süreli Yayın Başvuru Formunu, savcılıktan alınan belge ile ISSN Türkiye Merkezine göndermeleri gerekmektedir. Öyle ki bir süreli yayın kapandığında ya da yayınına ara verildiğinde de ISSN Türkiye Merkezine bilgi verilmesi gerekmektedir.

Telif hakları yönetimi çoğunlukla ISBN ve ISSN temelinde yürüdüğünden ve ISBN ve ISSN numaralandırma sistemleri yayınların takibini kolaylaştırdığından özellikle akademisyenler yazılarını ISBN ve ISSN sahibi yayınlarda yayınlamayı tercih etmektedir. Elektronik ortamda yayınlanan yayınların ISSN alabilmesi için "ilk sayının yayınlanmış olması zorunludur." Akademik yayınlara ISSN atanabilmesi için ilk sayıda en az 5 makalenin yayınlanmış olması şartı aranır.

Elektronik yayınlarda derginin yayıncısının mutlaka beyan edilmesi gerekmektedir. Bu bilgi, ISSN başvuru formunda beyan edilen bilgi ile birebir aynı olmalıdır. Dijital ortamdaki süreli bir yayının basılı ortamda yayınlanması halinde ise ISSN numarası okunabilir puntolarla ön kapak sağ üst köşesi ile künye sayfasında ve barkod oluşturulması halinde barkod çubuklarının üst kısmında da yer almalıdır. Web tabanlı yayınlanan süreli yayınlarda ise ISSN numarasına künye sayfasında ve yayın adının bulunduğu kısmın sağ köşesinde okunabilir

puntolarla yer verilmelidir. Her iki format için de ayrı ISSN numaraları alınması gerekmektedir.

Yabancı ülkelerden lisanslanacak süreli yayınlarda, hak sahibi kuruluş ile yapılan lisans sözleşmesinin bir örneğinin de, ISSN başvuru formu ve savcılıktan alınan evrakla beraber, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ndeki ISSN Türkiye Merkezi'ne gönderilmesi gerekir.

Süreli yayının adında bir değişiklik var ise süreli yayına yeni ISSN atanması gerekir. Bu durumda ISSN Türkiye Merkez yetkilileri ile irtibat kurarak yeni ISSN başvurusunda bulunmak gerekecektir. Süreli yayına (Dergi, gazete, bülten, monografik seri vb.) ait bilgiler ve yayımcı bilgileri ("Yayımcının Adı ve Süreli Yayının Adı" bilgileri haricinde) sonradan değiştirebilmektedir ki bu değişikliklerin ISSN Türkiye Merkezi tarafından onaylanması da artık kaldırılmış durumdadır.

ISSN almış olarak yayınlanmakta olan bir süreli yayının el değiştirdiği takdirde, devir sözleşmesi ile ISSN Türkiye Merkezine bilgi verilmeli ve yayıncı değişikliği yapılmalıdır. ISSN almış olarak yayınlanmakta olan bir süreli yayının el değiştirdiği takdirde bulunduğu ilin Cumhuriyet Savcılığından almış olduğu belgeyi de ISSN Türkiye Merkezine diğer belgelerle birlikte ulaştırmalıdır.

Yayınlanan süreli yayınların her sayısından 6 adet Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu gereği (yerel ve bölgesel gazetelerin 2 adedi) yayıncının bulunduğu ilin İl Halk Kütüphanesine (İstanbul'da İstanbul Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğüne) teslim edilmesi gerekmektedir. Derleme nüshaları teslim edilmeyen yayıncılar hakkında ilgili mercii ve makamlarca yasal işlem başlatılabilmektedir. Uluslararası bir süreli yayının Türkiye baskısını yayınlayacak kişi, kurum ve kuruluşların ise, uluslararası süreli yayının merkezi ile yaptıkları sözleşme metninin bir örneğini de ISSN Türkiye Merkezine göndermeleri gerekmektedir.

DOI (Sayısal Nesne Tanımlayıcısı)

Sayısal nesne tanımlayıcısı (İngilizce: digital object identifier veya DOI) elektronik bir belgenin güncel konumuna bağlı olmayan kalıcı bir tanımlayıcıdır. Bir DOI için tipik bir kullanım, bilimsel bir makaleye eşsiz bir tanımlayıcı sağlamak içindir, böylece herhangi bir kişi bu makalenin ayrıntılarını ve belki makalenin tamamını elde edebilir. Bu

anlamda bir sabit bağlantı (permalink) işlevi görür. İnternet'teki Web sayfaları için kullanılan URL sisteminden farklı olarak, makalenin yeri değişse de DOI zaman içinde değişmez. Bunun mümkün olabilmesi için makalenin yeri değiştiği zaman DOI çözünümlü sisteminin güncellenmesi gerekir.

DOI sistemi Corporation for National Research Initiatives (CNRI) tarafından geliştirilmiş olan Tutamaç Sistemi'ni (İngilizce: Handle system) kullanır. Bu, nesnelere ad vermek için geliştirilmiş jenerik bir sistemdir. Bu sistemde DOI'ler "10" örneğini taşırlar, diğer isim alanlarının ise başka örnekleri vardır. DOI'lerin çözümümlenmesi için <http://dx.doi.org>'da bulunan DOI çözümleyicisi kullanılabilir, ama DOI'ler aynı zamanda birer tutamaç olduklarından global tutamaç çözümleyicisi <http://hdl.handle.net> ile de çözümümlenebilir.

Tipik bir DOI olarak 10.1000/182 örneğinde, 10.1000 ön ekinin ilk kısmı (10) bu dizini bir DOI olarak tanımlar, kalanı ise (1000) yayıncının kayıt numarasıdır. 182 takısı, veya nesne tanımlayıcısı, tek bir nesneyi tanımlar. (Tipik takılar bu örnekten daha uzundur.) DOI'lerdeki ön ek, bir DOI kayıt kurumu tarafından tayin edilir. Takı kısmı, nesnenin kaydedicisi tarafından belirlenir ve ön eki içinde eşsiz olmak zorundadır. Bu amaç için mevcut standart tanımlayıcılar (ISBN, ISSN gibi) kullanılabilir. Bir yayın veya Web sitesinde bir DOI'ye atıfta bulunmanın biçimi [doi:10.1000/182](http://dx.doi.org/10.1000/182) gibidir. Bir DOI'yi çözümlemek için web tarayıcısının adres çubuğuna "<http://dx.doi.org/>" ve ardından DOI tanımlayıcısı yazılır. Örneğin "<http://dx.doi.org/>" DOI'sini çözümlemek için ağ tarayıcısına <http://dx.doi.org/10.1000/182> adresi girilir.

Veritabanı Yönetimi ve Korunması

ISBN, ISSN ve DOI gibi standart kataloglama ve kimlikleme araçlarından bashedtikten sonra veri tabanlarını ve veri tabanlarının korunmasını ele almak yerinde olacaktır.

Resim 8.2

Veri tabanları, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda işlenme eserin bir türü olarak gösterilmiş olduğundan, konunun anlaşılması açısından öncelikle işlenme eseri tanımlanması yararlı olacaktır. İşleme veya kanundaki deyimle işlenme esere, diğer bir eserden istifade edilmek suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat eseri olarak kabul edilmiştir.

Veri tabanları, sistematize edilmiş, elektronik veya diğer yollarla bağımsız olarak erişilebilir veri veya materyallerden oluşan derlemedir[1]. Veri tabanı deyimi, esas itibariyle belli bir sistem veya metot dahilinde düzenlenmiş elektronik, mekanik veya herhangi bir vasıta ile erişilmesi mümkün eserlerden, verilerden veya diğer materyallerden oluşan derlemeler ve koleksiyonlar için kullanılır. Bu tanımlar ışığında veri tabanını basitçe, erişimi ve kullanmayı kolaylaştıracak tarzda bir araya getirilmiş veri niteliğindeki bilgilerin derlemesi olarak tanımlayabiliriz.

Veri Tabanı Sahipliği

Veri tabanının sahibi, veri tabanlarının korunmasına ilişkin rejime göre belirlenir. Zira veri tabanları, yukarıda da değinildiği gibi hem telif hakkının hem de yatırımcı için söz konusu olan sui generis korumanın konusu olabilir. Telif hakkının konusu olan veri tabanlarında eser sahibi, veri tabanını oluşturan kişidir. Veri tabanı, oluşturulduğu anda herhangi bir kayıt ve tescile gerek olmaksızın oluşturan veya yatırım yapan kişinin malvarlığının içine doğar.

Veri tabanlarının sui generis olarak korunmasının söz konusu olduğu durumlarda ise, veri tabanının oluşmasına esaslı şekilde yatırım yapan kişi, veri tabanının sahibi kabul edilmektedir. Burada veri tabanı sahipliği ile ilgili bir sınırlama söz konusu olmadığından tüzel kişiler de veri tabanı yapımıcısı hakkına sahip olabilir.

Veri tabanlarına tanınan koruma imkânı, veri tabanının kendisine ilişkin olup veri tabanının içeriğini kapsamaz. Veri tabanının içeriğini oluşturan verilerin ayrı bir eser sayılması halinde eser korumasından ayrıca yararlanacakları açıktır. Eser niteliğinde olmayan veriler ise ancak haksız rekabet hükümleri gibi genel hükümlere göre korunabilmektedir. Ancak bu konuda suni generis korumanın verilerin içeriklerini de hukuki korumaya dâhil et-

tiği savunulmaktadır. Zira konuyu düzenleyen Ek. 8. maddeye göre veri tabanını oluşturan verilerin önemli bir kısmının veya tamamının alınması veya kullanılmasının veri tabanı yapımıcısının iznine bağlanmış olması, veri tabanı yatırımcısı, veri tabanının içeriğinin geçici veya sürekli olarak başka bir ortama aktarılmasını, dağıtılmasını, satılmasını, kiralanmasını ve topluma iletilmesini yasaklama hakkına sahip olduğunu gösterir. Bu görüşe, bu hükümde korunan unsurun veri tabanının kendisi olması ve esasen korunan veri tabanına başka bir şekilde tecavüzün mümkün olmaması sebebiyle katılmıyoruz. Aksi halde telif yönünden koruma konusu olsun sui generis koruma konusu olsun her türlü veri tabanına yönelik ihlalleri, her zaman içeriğe yönelmiş saymak gerekecektir. Veri tabanlarının korunmasının kapsamı, veri tabanının hangi esasa göre korunma imkânına sahip olduğu durumuna göre değişiklik gösterir.

Veri tabanlarının korunmasına ilişkin Türk Hukukunda üç ayrı düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan ilki, derlemenin tanımını da içeren Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 1. maddesi, ikincisi, veri tabanlarını, derlemenin bir türü olarak düzenleyen aynı kanunun 6. maddesi ve sui generis veri tabanları ve bu tür veri tabanlarının korunmasını düzenleyen Ek 8. maddedir.

Avrupa Birliği Direktifi ile bu direktiften tercüme yolu ile düzenleme yapılan Türk Hukukunda iki tür veri tabanı koruması söz konusudur. Veri tabanı türlerinin ilki, sahibinin hususiyetlerini taşıyan veri tabanının eser olarak korunması, diğeri ise hususiyet taşımaksızın oluşturulmasına ciddi yatırım yapılan veri tabanının sui generis korunmasıdır.

Telif haklarına göre korunan veri tabanları ile ilgili koruma süresi, eser ile ilgili haklarda olduğu gibi eser sahibinin ömrü artı 70 yıl iken, sui generis korumanın süresi ise 15 yıllı sınırlıdır. Eser niteliğindeki veri tabanı, eserle ilgili koruma hükümlerinin tümünden yararlanırken, sui generis veri tabanı daha dar koruma imkânına sahiptir.

FSEK'te Veri Tabanı Koruması

5856 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'daki Ek Madde 8'e göre: bir veri tabanının içeriğinin oluşturulmasına, doğrulanmasına veya sunumuna nitelik ve nicelik açısından esaslı bir nispet dâhilinde yatırım yapan veri tabanı yapımıcısı, ay-

rica, veri tabanının içeriğinin önemli bir kısmının veya tamamının;

- Herhangi bir araç ile herhangi bir şekilde sürekli veya geçici olarak başka bir ortama aktarılması,*
- Herhangi bir yolla dağıtılması, satılması, kiralanması veya topluma iletilmesi,*

Hususlarında bu Kanunda sayılan istisnalar ile kamu güvenliği, idarî ve yargı işlemlerinin gerektirdiği istisnalar dışında izin vermek veya yasaklamak hakkına sahiptir.

Resim 8.3

Veri tabanı yapımcısına sağlanan koruma aleniyet tarihinden itibaren on beş yıldır. Veri tabanının içeriğinde esaslı bir değişiklik meydana getiren ve yeni bir yatırım gerektiren, nitelik ve nicelik açısından yapılan her türlü ekleme, çıkarma veya değişiklik sonucu bu yeni yatırımdan doğan veri tabanı kendi koruma koşullarına hak kazanır.

Bu maddede tanınmış hakları ihlâl edenler hakkında ise Kanun'un 72. maddesinin 3 numaralı bendi hükümleri uygulanır. 72. Madde şu an tek fıkradan oluşmakta ve alt bentler mülgadır. Burada 72. Maddenin 2001 değişikliğinden sonraki ve 2008 değişikliğinden önceki halinin 3. bendine atıf

yapılmaya çalışılmıştır. Ancak bu bent şu an kanunda bulunmadığından aslında 68/3 md. yollamasıyla 68/2 maddesi burada müeyyide olarak uygulama alanı bulacaktır. Buna göre de; veri tabanlarından izinsiz çoğaltılan kopyalar satışa çıkarılmışsa hak sahibi, tecavüz edenin elinde bulunan çoğaltılmış nüshalar hakkında; çoğaltmaya yarayan araçların imhasını veya üretim maliyet fiyatını geçmeyecek uygun bir bedel karşılığında kendisine verilmesini ya da sözleşme olması durumunda isteyebileceği miktarın üç kat fazlasını talep edebilir. Bu husus, izinsiz çoğaltanın hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

FSEK'in 6. Maddesine göre ise; diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve aşağıda başlıcaları yazılı fikir ve sanat mahsulleri işlenmelidir. Bu maddenin 11. bendine göre; belli bir maksada göre ve hususi bir plan dâhilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan ve bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları (Ancak, burada sağlanan koruma, veri tabanı içinde bulunan veri ve materyalin korunması için genişletilemez) istifade edilen eserin sahibinin haklarına zarar getirmemek şartıyla oluşturulan ve işleyen hususiyetini taşıyan işlemler, bu kanuna göre eser sayılır.

Örnek Bir “Veritabanı Oluşturma Sözleşmesi”

Yukarıda detaylıca ele aldığımız veritabanlarının korunması hususuna dair bir veritabanının oluşturulması hakkındaki örnek bir sözleşmenin konumuzla ilgili olduğu kadarını (Çıkartılan maddeler genel başlık olarak *Taraflar, hizmet bedeli, tebligat ve yetkili merciler ve yürürlük maddeleridir.*) aşağıya sizlere fikir vermesi açısından alıntılıyoruz:

VERİ TABANI OLUŞTURMA HİZMET SÖZLEŞMESİ
Kapsam İşbu Sözleşme, aşağıda tanımlanmış veri tabanı oluşturma hizmetin XXXXX tarafından YYYYYYY'ye verilmesine ilişkin karşılıklı hak ve yükümlülükleri düzenlemektedir. 1. XXXXX'in Yükümlülük Ve Sorumlulukları 1.1. XXXXX, işbu Sözleşme kapsamında; YYYYYYY'nin belirlediği kriterlere göre bir veri tabanı oluşturacaktır. Bu kriterler sonucunda aranacak şirket sayısı 837'dir.

1.2. Aranacak şirket listesi YYYYYYY tarafından verilmiştir. Bu şirketlerdeki sözleşme ekinde liste olarak gösterilen görev tanımlarındaki kişilerin bilgileri alınacaktır. Eğer ilgili pozisyon yok ise alınmayacaktır.

1.3. XXXXX YYYYYYY'ye şirket adı, adresi, telefonu, ilgili kişinin adı, görevi ve e-posta adresi bilgilerini teslim edecektir. XXXXX tarafından oluşturulacak olan veritabanı elektronik ortamda ve excel formatında YYYYYYY'ye teslim edilecektir. XXXXX işbu Sözleşme gereği hazırlayıp YYYYYYY'ye teslim edeceği veri tabanı üzerinde sahip olduğu 5846 s. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 21 ila 25. maddelerinde öngörülen işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim mali haklarını ve bu mali haklar ile manevi hakların birlikte kullanma hakkını, işbu Sözleşme ile kararlaştırılan ücretlerin ödenmesi şartı ile YYYYYYY'ye süresiz olarak devrettiğini kabul, beyan ve taahhüt etmektedir.

1.4. XXXXX Sözleşmenin imzalanmasından sonra 10 (on) iş günü içinde çalışmayı elektronik ortamda teslim edecektir.

2. XXXXX'in Gizli Bilginin Kapsamı Ve Korunmasına Yönelik Yükümlülükleri

2.1. Gizli bilgi: Taraflarca gizliliğine dikkat çekilen ve mevzuat uyarınca üçüncü şahıslara verilmesine veya ifşasına izin verilmeyen bütün bilgiler ile işbu Sözleşme koşulları ve taraflarca işbirliği kapsamında paylaşılan ve "gizlidir" ibaresi taşıyan her türlü ticari bilgi, teknik bilgi ve doküman gizli bilgi olarak değerlendirilir.

2.2. İfşa Yasağı: Tarafların her biri, bu işbirliği kapsamında diğer Taraf(a) ilgili olarak öğrendiği her türlü gizli bilgiyi kesinlikle saklı tutacak, diğer tarafın yazılı iznini almadan ifşa etmeyecek, kamuya açıklamayacak, yayınlamayacak, üçüncü şahıslara herhangi bir şekilde devretmeyecek, vermeyecek, kullanırmayacak ya da kullanmayacaktır.

2.3. Zorunlu hallerin tanımı ve sınırları: Taraflar, işbu Sözleşme'den doğan görev ve yükümlülüklerini ifa etmek amacıyla gizli bilgileri kendi personeli ve çözüm ortaklarıyla paylaşmak zorunda kaldıkları takdirde, ifşa yasağı hükmüne uygun davranılması için gereken her türlü tedbiri alacaktır.

2.4. Süre: Gizli bilgiler sadece taraflara verilme amacının gerektirdiği işlerde ve Sözleşme süresi zarfında kullanılabilir. Her şartta gizli bilgiler (kopyaları da dâhil olmak üzere) sahibi olan tarafa ait olmaya devam eder. Gizli bilginin sahibi olan tarafın talebi üzerine veya ihtiyacın bittiği an, diğer taraf elindeki her türlü gizli bilgiyi iade veya imha edecektir. Gizli bilgiler için gizlilik yükümlülüğü Sözleşme sona erdikten sonra da devam eder.

2.5. İfşa Yasağı İstisnaları: (i) Kamuya mal olmuş ve daha önce diğer araçlarla kamuya duyurulduğu kanıtlanabilen bilgiler; (ii) Mahiyeti itibariyle gizli olmayan aleni bilgiler, (iii) yasal mercilerce resmi yollarla talep edilen bilgiler. Ancak bu şekilde resmi mercilere ifşa edilecek bilgiler, talep sınırını aşamaz ve verilmeden önce diğer taraf haberdar edilir.

2.6. XXXXX'in Özel Taahhütleri: XXXXX yukarıda yer alan genel taahhütler çerçevesinde;

2.7. Gizli Bilgi yalnızca verilmiş amacına uygun olarak ve bu amaçla sınırlı olarak kullanılacak ve teknik zorunluluk dışında hiçbir bölümü kopyalanmayacak ve çoğaltılmayacaktır.

2.8. XXXXX, YYYYYYY'nin Gizli Bilgi'sini korurken kendi gizli bilgilerini korumakta gösterdiği özenin aynısını gösterecektir;

2.9. XXXXX, YYYYYYY'nin gizli bilgilerini başka ürün ve hizmetlerde kullanmayacağı gibi başka bir kuruluşa da YYYYYYY'nin yazılı izni olmaksızın kiralamayacak ve satamayacaktır,

2.10. XXXXX, bu bilgilerin gizli olduğu konusunda personelini uyaracak, gizli bilgileri bilmesi gereken personeli dışındaki personeline ifşa etmeyecek ve bu konuda gerekli her türlü önlemi alacaktır.

Veritabanına Saldırı Neticesinde Gönderilebilecek Bir İhtarname Örneği

Yukarıdakine benzer şekilde bir sözleşme neticesinde oluşturulan ya da işyerinde çalışanlar tarafından oluşturulan ya da bizzatı bir sitenin kullanıcıları tarafından girilen içerikler sayesinde web sitesinin arkasında çalışan yazılımın otomatik olarak oluşturduğu veri tabanına bir saldırı olduğunda, veri tabanından izinsiz veri çekildiğinde ve/veya veri tabanının bütünlüğü ya da işleyişi bozulduğunda öncelikle ilgililere anılan eylemleri durdurmaları açısından bir ihtar göndermek hukuki araçların kullanılması noktasında sağlıklı bir başlangıç olabilecektir. Aşağıda dikkatinize ve incelemenize sunulan kısaltılmış ve özetlenmiş içeriğe sahip ihtarname örneğinde geçen suçlara ve diğer bilişim suçları maddelerine ilişkin geniş açıklamaları ise bir sonraki bölümde bulabileceksiniz.

Sayın YYYYY Bilgi Hizmetleri Teknoloji ve Tic. A.Ş. Yetkilisi,

İşbu ihtar, <http://www.YYYYY.com/> sitesinin sahibi ve işleteni konumunda bulunmanız neticesinde gerçekleştirdiğiniz hukuki ihlallerin bildirilmesi ve bu hukuka aykırı eylemlerinizin derhal durdurulmaları konusunda ihtar edilmeniz amacıyla size gönderilmiştir.

Öncelikle belirtmek isteriz ki; Müvekkil Şirket, 2000 senesinden beri www.XXXXX.com isimli internet sitesi ile üyelerinin ilan vermesini ve kullanıcılarının bu ilanlarını görmesini sağlamaya yönelik hizmetler veren, faaliyet gösterdiği alanda yıllardır süregelen çalışmalarının neticesinde elektronik ticaret sektöründe Türkiye'nin ileri gelen firmalarından biridir. Müvekkil Şirketin internet kullanıcıları arasında yıllardır oluşturduğu ticari güvenin ve hizmet kalitesinin en önemli unsuru kullanıcı ilanları doğrultusunda oluşturulan ilan "veri tabanı"dır.

"XXXXXX", www.XXXXX.com ibaresi ve şekli, Türk Patent Enstitüsü nezdinde marka olarak tescilli olduğundan tüm hakları müvekkil XXXXX PAZARLAMA VE TİCARET A.Ş.'ye aittir.

Müvekkil tarafından gerçekleştirilen teknik tespit neticesinde müvekkil şirketin yukarıda bahsedilen veri tabanına hukuka aykırı erişim ve veri tabanını hukuka aykırı şekilde kopyalama şeklinde gerçekleştirilen fiillerinin tarafınıza ait sunucular üzerinden gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu durum, Türk Ceza Kanunu anlamında suç teşkil etmekte, Türk Ticaret Kanunu kapsamında haksız rekabet oluşturmakta, ayrıca Fikir ve Eserleri Kanunu doğrultusunda korunan veri tabanımızdan kaynaklanan haklarımızın ihlaline sebebiyet vermektedir. Ayrıca söz konusu fiili durumun yarattığı haksız rekabet sebebiyle maddi ve manevi zararımız doğmuş bulunmaktadır.

Yukarıda anılan sebeplerle sair tüm dava, talep ve şikâyet haklarımız mahfuz olarak, bu mesajın tarafınıza ulaşmasından itibaren derhal, müvekkil firmanın haklarına yapılan hukuka aykırı eylemlerin ve tecavüzlerin bu ihtarın tarafınıza ulaşmasından itibaren derhal durdurulmasını ve elinizde bulundurduğunuz veri tabanının ve içindeki bilgilerin tamamen kimsenin ulaşamayacağı şekilde imha edilmesini ve sizin tarafınızdan hiçbir platform ve ortamda kısmen ya da tamamen ve hiçbir araçla yayınlanmamasını ve üçüncü kişilere ifşa edilmemesini, durumun tarafımıza derhal bildirilmesini aksi halde, veri tabanımızdan kaynaklanan haklarımızın ihlali ve haksız rekabet oluşturan anılan fiiller sebebiyle hukuki ve cezai yasal yollara müracaat edilmek zorunda kalınacağını ihbar ve ihtar ederiz.

01 / 02 / 2017

XXXXX Pazarlama Ve Ticaret A.Ş.

Hukuk Danışmanı

Türk Ceza Kanunu'nda Veritabanlarına Karşı Suçlarla İlgili Hususlar

5237 Sayılı Kanun olan Türk Ceza Kanunu'nun Bilişim Alanında Suçlar başlıklı 10. bölümünde konumuzla ilgili suçlar olan bilişim sistemine girme, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme ve yasak cihaz veya programlar konularına yer verilmiştir. Bu maddelerde geçen eylemler bilişim sistemleri hakkında, bir web sitesi hakkında, doğrudan bir kullanıcının bir sosyal medya hesabı üzerinde ya da bir veri tabanı hedef alınarak işlenebilecektir.

Resim 8.4

Kanun'un 243. Maddesine göre; Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren veya orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir. Bu fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir. Maddede anılan bu fiiller nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Yine aynı maddesin 2016 yılında eklenen son fıkrasına göre; bir bilişim sisteminin kendi içinde veya bilişim sistemleri arasında gerçekleşen veri nakillerini, sisteme girmeksizin teknik araçlarla hukuka aykırı olarak izleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi ise Kanun'un 244. Maddesi uyarınca bir

yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi ise maddenin ikinci fıkrasına göre altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. 3. Fıkra göre; bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Yasak cihaz veya programlar başlıklı olan ve 24/3/2016 tarihinde Kanun'a eklenen 245/A maddesi hükmüne göre ise; bir cihazın, bilgisayar programının, şifrenin veya sair güvenlik kodunun; münhasıran bu bölümde yer alan suçlar ile bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenebilen diğer suçların işlenmesi için yapılması veya oluşturulması durumunda, bunları imal eden, ithal eden, sevk eden, nakleden, depolayan, kabul eden, satan, satışa arz eden, satın alan, başkalarına veren veya bulunduran kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin TL'ye kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Bu maddeler bilişim sistemleri, veriler ve özellikle de veritabanları hedef alınarak işlenen eylemlerin suç sayılması ve müeyyideye tabii olmasıyla ilgilidir.

Öğrenme Çıktısı

3 Fikri Mülkiyetin nasıl yönetileceğini ve korunabileceğini açıklayabilme

Araştır 3

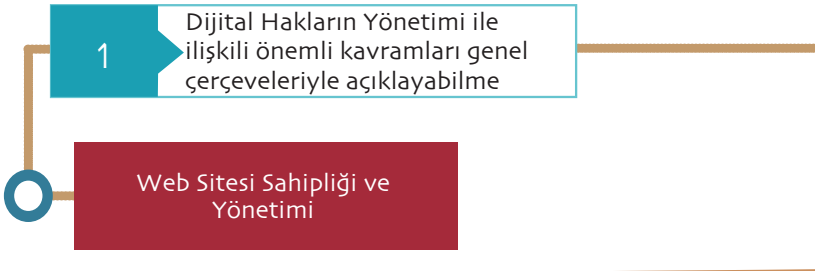
FSEK'e göre mali ve manevi haklar nelerdir?

İlişkilendir

Manevi haklar ve maddi haklar deyince aklınıza ilk olarak ne geliyor? Bu iki fark grubunun bezer ve farklı yanları nedir?

Anlat/Paylaş

Hak kavramını tartışınız. İnternet ile haklar nasıl ihlal edilmektedir çevrenizle paylaşınız.

Alan Adı: İnternet ile birlikte alan adlarının kullanılmasının giderek yaygınlaşması özellikle ticari hayatta alan adlarının önemini arttırmıştır. İnternetin muhteşem gücünün farkına varan firmalar mallarını daha geniş kitlelere pazarlayabilmek, hizmetlerini götürebilmek amacıyla, genelde marka veya işletme adı veya unvanı, şirket adı ile aynılık arz eden kendi alan adları altında web siteleri açıp, burada sergiledikleri ürünlerini satışa sunmakta, reklamlarında ve ürünlerinde internet adreslerini vererek müşterileri ile ilişkilerini bir nevi bu web sitesi üzerinden temin etmektedirler. Bu anlamda internet alan adlarının büyük bir reklam ve pazar gücüne sahip olduğu kuşkusuzdur. İnternet alan adları, bir çeşit elektronik ikametgâh ya da telefon numarası işlevini görür. Yani, internet alan adları kişileri, elektronik ortamda ulaşmak istediği web sitesine ulaştıran bir çeşit elektronik adres niteliğindedir. Her ne kadar alan adları temelde elektronik adres işlevi görse de bugün alan adlarını yalnızca bu işlevi, ile değerlendirmek mümkün değildir. Özellikle ticari hayatta işletmeleri internet ortamında tanıtmaya yarayan ikincil düzeydeki alan adları başlangıçta sadece kişileri işletmelerle sanal ortamda buluşturma işlevi görür iken giderek büyüyen elektronik ticaretin varlığı sonucu tıpkı bir marka, ticaret unvanı, işletme adı vs. gibi işletmeleri tanıtmaya ve onları diğer işletmelerden ayırt etmeye yarayan bir araç niteliği kazanmıştır.

ICANN: İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu (ICANN, İngilizce *Internet Corporation or Assigned Names and Numbers*), internetin iş dünyası, teknik, akademik ve kullanıcı gruplarının geniş katılımıyla uluslararası düzeyde organize olmuş, kâr amacı gütmeyen bir özel sektör kuruluşudur. ICANN’ın görevi, interneti çalıştırmak değil, aksine, merkezi bir koordinasyon gerektiren teknik, idari ve politika geliştirme görevlerini koordine etmektir. ICANN’ın yapısı içinde hükümetler ve uluslararası anlaşmalarla kurulan organizasyonlar, şirketler, organizasyonlar ve küresel İnternet’in inşa edilmesine ve korumasına katkıda bulunma becerisine sahip bireylerle birlikte ortaklık içinde çalışır. İnternetin yenilikçiliği ve sürekli olarak büyümesi kararlılığının korunmasında yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır. ICANN’ın katılımcıları birlikte çalışarak, doğrudan ICANN’ın teknik koordinasyon görevi ile ilgili olan sorunlara yönelmektedirler.

ISBN: ISBN (*International Standart Book Number*), hızla değişen ve gelişen dünyamızda artan bilgi üretimini izleyebilmek ve geniş çapta kullanıma sunmak için 1970 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından hazırlanan ve üye ülkelerin onayı ile yürürlüğe giren bir numaralama sistemidir. ISBN sistemi bibliyografik künyesi belirli tek bir materyali (kitap, e-kitap, eğitim amaçlı yayınlanan CD, DVD, VCD, yazılım vb.) temsil eden 5 küme altında 13 rakamdan oluşan uluslararası bir numaralama sistemi ile standardize şekilde işaretlemek suretiyle yayımlanan materyallerin kimliğinin tespit edilebilmesidir. ISBN, elektronik ortamda da olsa kitaplar, eğitim ve öğretim amaçlı filmler ve yazılımlar ve benzeri yayınlara verilirken, süreli yayınlara verilmemektedir. Süreli yayınlar için ISSN söz konusudur.

ISSN: ISSN (*International Standart Serial Number*) ise, 1972 yılında ISO standardı olarak yürürlüğe giren bir periyodik yayın numaralandırma sistemidir. ISSN belirli bir süreli yayın (devamlı kaynak veya devam eden süreli yayın) için oluşturulan ve süreli yayının adına bağlı 2 küme ve 8 haneden oluşan uluslararası bir numaralama sistemidir.

ISSN numaralarının kullanılmasının amacı, ISBN’de olduğu gibi, belirli bir yayıncının yayınladığı materyallerin kimliğinin tespit edilebilmesidir. ISSN tahsisi herhangi bir bedel ödenmeksizin gerçekleştirilir ve Kültür Bakanlığı’nca ücretsiz olarak yayınlanacak yayınlara dahi ISSN alınmasını teşvik edilmektedir. Ülkemizde ilk defa ISSN alacak süreli yayınlar, www.ekygm.gov.tr adresinden dolduracakları Süreli Yayın Başvuru Formunu, savcılıktan alınan belge ile ISSN Türkiye Merkezine göndermeleri gerekmektedir. Öyle ki bir süreli yayın kapandığında ya da yayınına ara verildiğinde de ISSN Türkiye Merkezine bilgi verilmesi gerekmektedir.

2

Marka Tescili ve Korunması kavramlarını tartışabilme

Marka Tescili ve Korunması

Marka: Marka, mevzuattaki tanımına göre; bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işareten oluşabilir. Kanun'un "Marka tescilinden doğan hakların kapsamı ve istisnaları" başlıklı 7. Maddenin 1. fıkrasına göre ilgili Kanunla sağlanan marka koruması için tescil şarttır ve tescil başvurusu Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılır. Markaya sağlanan koruma, kural olarak, tescilin kapsamına giren mal ve hizmetlerle sınırlıdır. Marka hangi mallar ve hizmetler için tescil edilmişse, marka sahibinin, markasının başkası tarafından kullanılmasını ve tescilini önleme yetkisi, o mal ve hizmetler ile o mal ve hizmetlere benzer mal ve hizmetlerle sınırlıdır. Korunma ülkeseldir. Bu ilke uyarınca markanın sahibi, izni olmadan markasının kullanılmasına ancak Türkiye sınırları içinde engel olabilir. Marka sahibi, Türkiye'deki tescile dayanarak, Türkiye dışında bir ülkede markanın kullanılmasını yasaklayamaz. Yasaklama yetkisi, markanın yurtdışında tescili halinde tescilin yapıldığı ülkelerin hukuklarına göre de doğar.

Markanın tescili için başvuracak kişiler, korumadan yararlanacak kişilerdir. Mevzuatın öngördüğü koruma; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ikametgâhı olan veya sınai veya ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişilerce veya Paris Sözleşmesi yahut Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişilerce elde edilir. Türkiye Cumhuriyeti uyuşundaki kişilere kanunen veya fiilen marka koruması tanımış yabancı devletlerin gerçek veya tüzel kişileri de karşılıklılık ilkesi uyarınca Türkiye' de marka korunmasından aynı şekilde yararlanır.

3

Fikri Mülkiyetin nasıl yönetileceğini ve korunabileceğini açıklayabilme

Fikri Mülkiyetin Yönetilmesi ve Korunması

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca telif haklarının temel koruma konusu fikri bir çabaya dayanan kitap, fotoğraf, müzik, bilgisayar programları, sinema film vb. şekillerde somutlaşmış durumda olan ve kanunun "eser" olarak tanımladığı ürünlerdir. Diğer bir deyişle, adıyla çelişmek suretiyle de olsa, FSEK "fikirleri" korumaz; fikirlerin somutlaşmış halini korur. Fikrin somutlaşması gerekliliği bir fikri ürünün tamamlanmış olmasını zorunlu koşmaz. Tamamlandığında telif korumasından yararlanacak bir ürünün parçaları veya bölümleri de telif hakkı korumasını haizdir. Bu anlamda bir romanın bir veya birkaç bölümü, roman bütünüyle bitmemiş olsa da, eser olma şartlarını taşıdığı sürece telif hakkı korumasından yararlanacaktır. Sosyal medya özelinde ise eser/hak sahipliği hususuna hangi açıdan yaklaşılması gerektiği sorusu önem arz etmektedir. Klasik yaklaşımlarda telif hakları hukukunun ana süjesi "yaratıcı kişi"dir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda bu kişi *eser sahibi* olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla telif haklarını düzenleyen kanunlar bütün dünyada eser sahibini, onun yaratımlarını ve yarattığı eserler üzerindeki mali ve manevi haklarını korumak üzere kaleme alınmışlardır.

1 Ünlü markalara, şirketlere, isimlere ait internet alan adlarının esas hak sahiplerinden önce davranılarak tescil ettirilmesi ve büyük meblağlarla esas hak sahiplerine satılmaya çalışılması şeklindeki büyük soruna ne ad verilir?

- A. Alan Adı Cambazlığı
- B. Hosting Bilmecesi
- C. Alan Adlarının Marka Olarak Kullanılması
- D. Alan Adı Korsanlığı / Domain Grabbing
- E. Hiçbiri

2 Aşağıdakilerden hangisi alan adları konusu ile ilgili **değildir**?

- A. ICANN
- B. nic.tr
- C. Unutulma Hakkı
- D. Trabis
- E. ODTÜ

3 Veri tabanı yapımcısına sağlanan koruma aleniyet tarihinden itibaren kaç yıldır?

- A. 15
- B. 10
- C. 5
- D. Sınırsız
- E. Hiçbiri

4 Aşağıdakilerden hangisi 5237 Sayılı Kanun olan Türk Ceza Kanunu'nun Bilişim Alanında Suçlar başlıklı 10. Bölümündeki suçlardan **değildir**?

- A. Bilişim sistemine girme
- B. Bilişim sistemini engelleme, bozma
- C. Verileri yok etmeme
- D. Verileri yok etme veya değiştirme
- E. Yasak cihaz veya programları satışa arz etme

5 Alan adlarına ilişkin aşağıdaki önermelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. "av.tr" avcılık ruhsatına sahip gerçek kişiler ve avcı derneklerine tahsis edilmiştir.
- B. "dr.tr" Tıp doktorları, doktor ortaklıkları, hastaneler ve Sağlık Bakanlığı birinci basamak sağlık kuruluşlarına, tahsis edilmiştir.
- C. ".gov.tr" T.C. Devlet kurum ve kuruluşlarına tahsis edilmiştir.
- D. ".bel.tr" T.C. İl, ilçe ve belde belediye teşkilatlarına tahsis edilmiştir.
- E. ".edu.tr" T.C. YÖK' ce onaylanmış yükseköğretim kurumlarına, tahsis edilmiştir.

6 Bu yönetimin, Türkiye sınırları içerisinde görevi ".tr" uzantılı alan adı başvurusunda bulunan yurt içi/yurt dışı tüm kurum, kuruluş ve şahısların, alan adı başvurularını değerlendirmek ve uygun olan başvuruların tahsis işlemlerini sonuçlandırmak,

Mevcut alan adları ile ilgili gerekli olan veya talep edilen idari, mali ve teknik işlemleri gerçekleştirmek, tüm alan adı işlemleri sırasında telefon, mesaj ve e-posta aracılığı ile destek vermektir. Bu kuruma ne ad verilmektedir?

- A. IBAN
- B. ICANN.Tr
- C. Nic.Tr
- D. Hacettepe Üniversitesi
- E. BTK

7 Tescilli markanın koruma süresi başvuru tarihinden itibaren kaç yıldır?

- A. Beş yıl
- B. On Yıl
- C. Sekiz yıl
- D. Yedi Yıl
- E. Üç Yıl

8 İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişilere ne ad verilir?

- A. İçerik Sağlayıcı
- B. Erişim Sağlayıcı
- C. Yer Sağlayıcı
- D. Veri Denetçisi
- E. Mülkiye Müfettişi

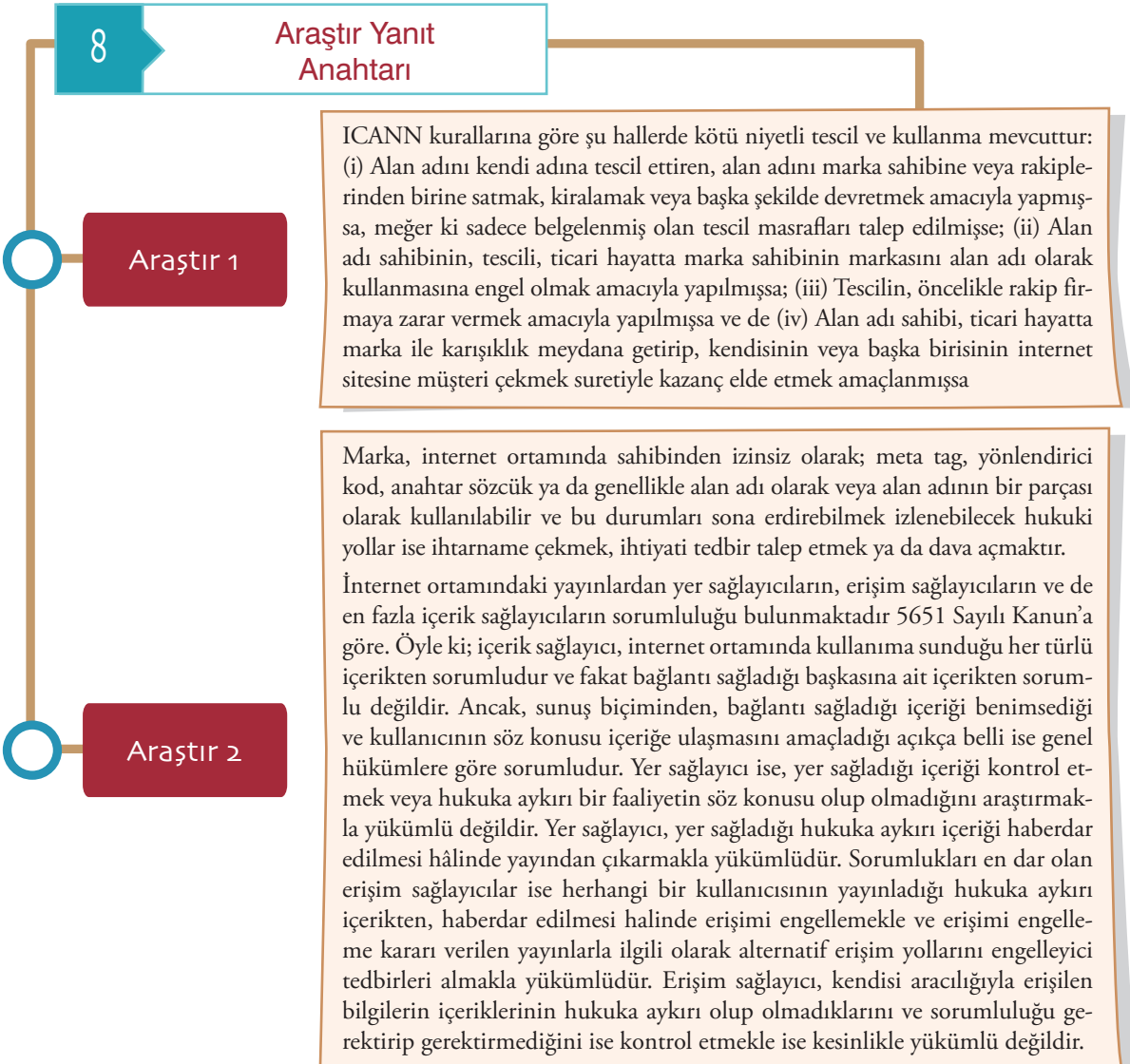
9 Mevzuat'a göre; internet ortamında yapılan ve Kanun'da katalog şeklinde sayılan suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilir. Aşağıdakilerden hangisi bunlardan birisidir?

- A. Çocukların Cinsel İstismarı Hakkında Akademik Yazılar
- B. Toplumsal Hiciv
- C. Dini Paylaşım
- D. İntihara Yönlendirme
- E. Sağlık için tehlikeli maddelerin tanıtılması

10 Fikri haklar günümüzde teknik açıdan sıklıkla uygun teknolojik önlemlerle korunurlar. "Dijital Haklar Yönetim Sistemi" bu önlemlere verilen genel addır. Dijital Hak Yönetimi'ni (Digital Rights Management = DRM) teknolojik önlemler, dijital haklar yönetim sistemi ve hak yönetim bilgisi unsurları çerçevesinde açıklayabiliriz. Bu teknolojiyi ilk kullanan şirket 1980 yılında bilgisayar oyunları ve programlarını kopyalamadan vb. korumak için kullanan IBM şirkettir. DRM adını sıkça DVD ve CD'lerin içeriklerini koruma konusunda duyurmuştur. DRM, eser hakkındaki bilgileri verirken "Hak Yönetim Bilgisi" ni kullanır. Aşağıdakilerden hangisi bu bilgilerden **değildir**?

- A. Eser üzerinde korunan haklar.
- B. Eser sahibi ve diğer hak sahiplerinin isimleri,
- C. Eserin oluşturulma zamanı
- D. Eserden yararlanacak olan kitle
- E. Tanımlama işleminde kullanılan metot/metotlar vb.

1. E	Yanıtınız yanlış ise “Web Sitesi Sahipliği ve Yönetimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. C	Yanıtınız yanlış ise “Nic.tr Nedir ve Görevleri Nelerdir?” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. C	Yanıtınız yanlış ise “Alan Adlarının (Domain Names) Yönetimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. B	Yanıtınız yanlış ise “Markanın Koruma Süresi Ne kadardır?” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “FSEK’te Veri tabanı Koruması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. A	Yanıtınız yanlış ise “İnternet Süjelerinin Tanımları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. C	Yanıtınız yanlış ise “Türk Ceza Kanunu’ndaki Bilişim Suçlarına Dair Hususlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. D	Yanıtınız yanlış ise “İnternet Sitesi Erişim Engellemeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. A	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’deki Uygulama” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Sayısal/Dijital Hak Yönetimi Nedir?” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 3

FSEK'te manevi haklar; eseri kamuya sunma hakkı, eserde sahibinin adını belirtme hakkı, eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı ve eser sahibin malik ve zilyede karşı haklarından ibarettir. Mali haklar ise işleme hakkı, çoğaltma Hakkı, yayma hakkı, temsil (umuma arz etme) hakkı, işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkıdır.

Kaynakça

- Ali Osman Özdilek, "Alan Adlarında Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları; Örnekler ve Türkiye", http://www.turkhukuksitesi.com/makale_302.htm (Son Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- Bilgisayar Mühendisleri Odası Dergisi, BM, 3. Sayı, <http://dergi.bmo.org.tr/sayi01/sayi-3/bmo-ve-bilirkisilik-calismalari> (Son erişim tarihi: 04.03.2017).
- Burcu Cedetaş, Prizmanet Elektronik Yayıncılık Hizmetleri San. ve Tic. A.Ş. sunumu, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2001/kut680-bileko/e-ticaret.htm> (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Cansu Topal, "Die Umsetzung der InfoSoc-Richtlinie in Deutschland und in der Türkei", Göttingen, 2014.
- Elif Küzeci, "Kişisel Verilerin Korunması", Turhan Yayınları, 2010.
- European Digital Rights: <http://www.edri.org> (Son erişim tarihi: 07.03.2017).
- Hasan Elmalica, "Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65 Sayı: 4, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22297.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- ICANN internet sitesi, <http://www.icann.org/tr/turkish.html> (Son Erişim Tarihi: 11.03.2017).
- Melek Dilşen Seymenoğlu, "İnternet Alan İsimleri Sisteminden Doğan Hukuki Sorunlar ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Prosedürü", <http://www.mfa.gov.tr/internet-alan-iisimleri-sisteminden-dogan-hukuki-sorunlar-ve-dunya-fikri-mulkiyet-orgutu-wipo-tahkim-proseduru.tr.mfa> (Son Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- Murat Volkan Dülger, "Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku", Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Ravil Tağıyev, "E-ticaret ve İnternet Üzerinden Pazarlama", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, 2005, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2247/> (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Selva Kaynak Koç, Serhat Koç, "Telif Hakları Hukuku'nun Yeni Macerası: Sosyal Medya", Fikri mülkiyet Hukuku Yıllığı 2014, Yetkin Yayınları, 2016.
- Serhat Koç, Kişisel Web Sitesi, <http://www.serhatkoc.com> (Son Erişim Tarihi: 12.03.2017).
- Serdar Gülenler, "Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 102. Sayı, 2012 Eylül, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012102-1218.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Serpil Karlıdağ, "IPTV ve Telif Hakları", XV. Türkiye'de İnternet Konferansı: İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü, 2010.
- Sinan Sami Akkurt, "17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K. 2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Unutulma Hakkı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65 Sayı: 4, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22297.pdf (Son erişim tarihi: 09.03.2017).
- Tamer Soysal, "İnternet Alan Adları Sistemi Ve Tahkim Kuruluşlarının UDRP Kurallarına Göre Verdikleri Kararlara Eleştirel Bir Yaklaşım", sbdergi.erciyes.edu.tr/sayi_22/26-%20(439-463.%20syf.).pdf (Son Erişim Tarihi: 11.03.2017).
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kurumsal Web Sitesi, <http://www.ekygm.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 10.03.2017).
- Tekin Memiş, "İnternet Ortamında Müzik Sunumu", Seçkin Yayıncılık, 2002.
- Teknoloji Transfer Platformu Resmi Web Sitesi, www.teknolojitransferi.gov.tr (Son Erişim Tarihi: 09.03.2017).